

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA HUMANITNÍCH VĚD

DISERTAČNÍ PRÁCE

Kulturní dědictví a jeho zhodnocení v rurálním rozvoji

AUTOR: ING. GABRIELA ANTOŠOVÁ

ŠKOLITEL: DOC. MGR. HELENA HUDEČKOVÁ, CSC.

PRAHA

©2014

Poděkování

Hlavní poděkování bych ráda věnovala především paní Doc. Mgr. Heleně Hudečkové, CSc. za její trpělivost a soustavné vedení po celou dobu doktorského studia. Děkuji také všem odborným zaměstnancům Katedry humanitních věd a zaměstnancům mezinárodního oddělení ČZU, také děkuji paní Mgr. Aleně Malé, panu Mgr. Ing. Lukáši Zagatovi, Ph.D. a panu doc. PhDr. Michalu Lošťákovi, Ph.D. za jejich doporučení a podporu. Děkuji mým kolegyním z Katedry ekonomiky ČZU za jejich spolupráci na projektu v Libereckém kraji. Zvláštní poděkování dále náleží paní Vlastě Pavlíkové, Bc. referentce Státního zemědělského intervenčního fondu v Liberci za doporučení vhodných respondentů a také děkuji všem zúčastněným dotazovaným. Děkuji paní Ludmile Valíčkové a Ing. Ludvíku Valíčkoví za jejich ochotu a sounáležitost při výběru vhodného kulturního objektu případové studie, a také děkuji za odborné konzultace Ing. arch. Petru Kopalovi. Ráda bych dále v neposlední řadě poděkovala paní proděkance mezinárodních vztahů R. González Rodríguez, profesoru J. Hernández Ramírez a E. Santos Pavón z Univerzity v Seville, a dále pak paní koordinátorce J.P.Muñoz Eraso, profesoru H.Y. Arias Gómez z Univerzity mezinárodních vztahů v Kolumbii i profesoru J.E. Arias Gómez z Univerzity Minuto de Dios v Kolumbii za jejich odborné konzultace a přijetí. Srdečné poděkování patří hlavně mé drahé rodině a přátelům, kteří mě po celou dobu studia povzbuzovali a podporovali.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Cíl práce a metodika.....	6
2.1 Cíl práce	6
2.2 Metodika práce	7
3. Kultura a její vymezení (se zvláštním zřetelem k cestovnímu ruchu)	13
3.1 Teoretické pojetí kultury	13
3.2 Památková péče v České republice	17
3.3 Kulturní turistika	19
3.4 Transcendentní rozměr kulturní turistiky (a venkovské kulturní turistiky)	23
3.5 Kulturní dědictví a jeho animace	25
4. Venkov jako osídlený prostor a jeho kapitál (se zvláštním zřetelem k venkovské turistice).....	34
4.1 Definice venkova a vymezení venkovského prostoru.....	34
4.2 Venkovský kapitál	36
4.3 Venkovská turistika.....	37
5. Ekonomické uchopení kulturního dědictví (se zvláštním zřetelem k cestovnímu ruchu, kulturní venkovské turistice).....	43
5.1 Komodifikace kulturního dědictví a model tvořivé destrukce	43
5.2 Konceptualizace dopadů kulturní venkovské turistiky	46
6. Management a marketing kultury (se zřetelem k venkovským turistickým destinacím)	48
6.1 Obrana a management kulturního dědictví	50

7. Rovnováha mezi společenským významem a ekonomickým rozvojem (kultura a ekonomika).....	52
7.1 Sociokulturní potenciál a ekonomické souvislosti kultury.....	52
7.2 Ekonomické nástroje podpory kulturních památek.....	53
8. Analýza vybraných finančních zdrojů ke zhodnocení kulturního dědictví v Libereckém kraji.....	58
8.1 Analýza vybraných finančních zdrojů ke zhodnocení kulturního dědictví (kvantitativní hledisko).....	58
8.2 Kvalitativní analýza vybraných podpořených projektů zaměřených v Libereckém kraji na venkovskou kulturní turistiku	76
8.3 Shrnutí	82
9. ASEB „mřížková“ analýza (ASEB grid analysis) s úmyslem podpořit udržitelnost a případný rozvoj kulturní venkovské turistiky v Libereckém kraji (se zohledněním vybraných turistických destinací).....	84
9.1 Představení předmětu šetření kvantitativního výzkumu.....	84
9.2 Představení výběrového souboru, profily návštěvníků	86
9.3 Variabilita ordinálních proměnných.....	87
9.4 Očekávání, zážitky, ochota k opětovnému navštívení a doporučení turistické destinace	91
9.5 Dojem a ochota doporučit turistickou destinaci	93
9.6 Jednoduché korespondenční analýzy	95
9.7 Vícenásobná korespondenční analýza.....	107
9.8 Aplikace ASEB „mřížkové“ analýzy	117
10. Návrh interpretačního plánu pro konkrétní kulturní památku.....	120
10.1 Vymezení oblasti interpretačního plánu a její historické posloupnosti.....	120

10.2	Návrh interpretačního plánu – kostel sv. Ducha v centrální obci Višňová.....	123
10.3	Očekávané socioekonomické přínosy po případné realizaci interpretační strategie kostela sv. Ducha v centrální obci Višňová	133
11.	Diskuse	134
12.	Závěr	139
	Použitá literatura	145
	Seznam grafů.....	155
	Seznam korespondenčních map	156
	Seznam obrázků	157
	Seznam tabulek	157
	Přílohy	159

1. Úvod

Disertační práce zahrnuje problematiku kulturního dědictví venkova v širokém obsahovém vymezení a soustředí se na otázky, jejichž řešení hledá cesty jeho zhodnocení v lokálním rozvoji. Jde například o vhodné metodické přístupy ke zhodnocení kulturních památek ve venkovském prostoru, o využívání zdrojů kulturní a regionální politiky za tímto účelem, o zhodnocení objektů vesnického exteriéru s hodnotou kulturního dědictví aktivitami, které je animují, o strategie jednání vlastníků těchto objektů včetně jejich spolupráce s tzv. kulturními animátory, o kulturní dědictví v rozvoji kulturní venkovské turistiky, a ekonomické a sociální přínosy kulturního dědictví pro lokální společenství.

Následující odborný text se zabývá tudíž výchozím referenčním rámcem problematiky zhodnocení a využívání kulturního dědictví v rurálním rozvoji se zřetelem k zapojení do procesů evropské i globální integrace a s cílem využití kulturních zdrojů pro rozvoj českého venkova. Tato problematika je úzce spojena s venkovskou kulturní turistikou.

Teoretický rámec je tvořen vymezením kultury na straně jedné a venkova na druhé straně. Oba fenomény se setkávají v lokální kultuře, vázané na venkovský prostor. Z širokého záběru, který kultura má, autorka vybírá hmotné i nehmotné kulturní dědictví lokalizované ve venkovském prostoru. Venkovská a kulturní turistika je součástí venkovského rozvoje.

Lokalizace terénního šetření byla původně zamýšlena do mikroregionů CHOPOS, Podblanicko a Český Smaragd ve Středočeském kraji. Protože ale nově vytvořená typologie městských a venkovských regionů (na úrovni NUTS 3) podle Evropské komise v roce 2011 vymezuje tento kraj jako převážně městský, pozornost bude zaměřena na Liberecký kraj, který má charakteristiku smíšeného regionu, obsahuje tudíž venkovský prostor.

Na úrovni celého kraje bude provedena analýza využívání dotačních zdrojů ke zhodnocení kulturních památek včetně analýzy účelnosti a dopadů vybraných projektů ve vybraných obcích. Za účelem navržení dalších „vhodných řešení“ pro zlepšení udržitelnosti a konkurenceschopnosti v konkrétních kulturních venkovských turistických destinacích bude aplikována ASEB „mřížková“ analýza. Autorka se dále bude podrobně zabývat případem centrální obce Višňová, kdy použije také speciální metodu Interpretace kulturního dědictví.

2. Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem disertační práce je přispět ke zhodnocení kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky a navrhnout vhodná opatření k její udržitelnosti v Libereckém kraji. Teoretická část si klade za cíl nejdříve vymežit teoretická východiska problematiky, a dále pak najít vhodné metodologické východisko pro empirickou část práce při zhodnocování kulturního dědictví na venkově prostřednictvím kulturní venkovské turistiky.

Empirický výzkum bude konkrétně zaměřen na příjemce dotací (na projekty) ke zhodnocování kulturního dědictví a kulturní venkovské turistiky, a také na návštěvníky vybraných turistických destinací (spotřebitele kulturní venkovské turistiky).

Dílní kroky hlavního cíle empirické části práce jsou následující:

- a) zhodnotit finanční zdroje vybraných dotačních titulů využívaných k zachování kulturního dědictví v České republice se zaměřením na Liberecký kraj;
- b) zhodnotit dopady vybraných projektů a najít příklady „dobrého řešení“ v realizovaných projektech s úmyslem zhodnotit kulturní dědictví a rozvíjet kulturní venkovskou turistiku jako součást cestovního ruchu Libereckého kraje;
- c) navrhnout další „vhodná doporučení a návrhy“ pro zlepšení udržitelnosti a konkurenceschopnosti konkrétně vybraných kulturně venkovských turistických destinací v Libereckém kraji;
- d) vybrat pilotní příklad, čímž je míněna kulturní památka s „turisticky - málo atraktivním“ dopadem v konkrétní lokalitě, která má bipolární charakterové vlastnosti, tzn. kulturní památku s vlastnostmi skoro neatraktivními pro lokální společenství a zároveň málo atraktivními pro místní i zahraniční turisty; na takto vybranou památku aplikovat inovativní metody CHI-Interpretace kulturního dědictví¹ a vytvořit pro ni návrh Interpretačního plánu (který by demonstroval vhodná řešení pro animaci podobně situovaných kulturních památek).

¹ Inovativní metoda, která by mohla být použita místními orgány za účelem rozvoje interpretačních plánů zaměřených na propagaci tradičních venkovských staveb, používající metody a nástroje interpretace kulturního dědictví s možným vytvořením druhu porozumění vedoucího turisty a místní komunity k ochraně těchto staveb před nevhodnými zásahy a úpravami, jež se u staveb užívaných pro turistické účely často objevují (Porto, Leanza a Cascone, 2012).

2.2 Metodika práce

O zhodnocování kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky se v České republice již hodně mluví, ale ucelené výzkumné práce na toto téma dosud chybí. Výzkumníci se domnívají, že v oblasti kulturní venkovské turistiky je třeba doplnit kvantitativní přístup kvalitativními metodami, což se v současnosti už provádí. Problematika kulturní venkovské turistiky je multidisciplinárním a v ideálním případě interdisciplinárním studiem (Weaver a Lawton, 2002). V empirickém zkoumání této problematiky se uplatňují stejné tendence, jako tomu je v jiných oblastech sociologického empirického výzkumu. Prostudujeme-li zahraniční odbornou literaturu (Smith, 2006; Wurzbürger et al., 2009; Richards a Munsters, 2010), setkáváme se často s použitím triangulace, prostřednictvím které výsledky jedné metody prověřují zjištění metodou jinou. Egri a Herman (2000) demonstrují přínosy pocházející z výzkumné triangulace při užívání zakotvené teorie (Strauss a Corbin, 1990; Glaser, 1992). Zakotvená teorie potvrzuje, že kvalitativní metody používají tohoto východiska (Yin, 1988; Eisenhardt, 1989 a Decrop, 2009) ve výzkumech kulturní venkovské turistiky za účelem lepšího porozumění určitých jevů v kontextu reálného života.

V empirické části této disertační práce budou v jejích třech dále uvedených výzkumných aktivitách použity právě osvědčené postupy, které byly důkladným studiem (Antošová 2013a, 2013b, 2014) zahraniční odborné literatury autorkou této práce shledány jako inspirativní a zároveň v naší situaci použitelné. Vzhledem k tomu budou použity s jistými odchylkami. Z hlediska stanovených cílů a očekávaných výstupů bude empirický výzkum rozfázován do tří následujících aktivit:

1. Analýza vybraných finančních zdrojů ke zhodnocení kulturního dědictví Libereckého kraje

Analýza vybraných finančních zdrojů užije sekundární data z veřejných výročních zpráv příslušných programů, v rámci kterých se čerpaly podpory pro výše uvedené účely. Při analýze finančních zdrojů pro obnovu kulturního dědictví venkovského prostoru a jeho animaci bude nutné vybírat pouze programy, resp. jejich určité prioritní osy a priority, které jsou na tento cíl zaměřené (viz kapitola 7.2 Ekonomické nástroje podpory kulturních památek). Kvalitativní hledisko doplní k jednotlivým druhům podpor příklad projektů řešených i na principech PPP. Bude sledována účelnost a dopady vybraných projektů daných obcí realizovaných s vloženým úmyslem zhodnocení kulturního dědictví za účelem rozvoje kulturní venkovské turistiky.

Před výzkumem v terénu bude provedena sekundární analýza dat získaných technikou studia oficiálních dokumentů, webových stránek a výročních zpráv. Z takto získaných informací bude vytvořen systematický přehled příjemců čerpajících finanční prostředky EU v letech 2007-2013, následně budou vybráni úspěšní realizátoři a jejich projekty (se zřetelem ke zhodnocení kulturního dědictví a k rozvoji kulturní venkovské turistiky Libereckého kraje) k dalšímu posouzení. Vybrané projekty budou popsány, aby mohly být dále analyzovány.

Další fáze této aktivity bude vedena monografickou procedurou, na základě které bude zhodnocování kulturního dědictví se zřetelem ke kulturní venkovské turistice sledováno do hloubky.

Polostandardizovanými rozhovory s jednotlivými žadateli/realizátory/spolurealizátory projektů budou nashromážděna primární data o obsazích, výsledcích a dosažených/předpokládaných jednotlivých dopadech. Informace získané kombinací studia dokumentů a dotazování budou dále analyzovány podle zvolených proměnných zhodnocování kulturního dědictví s dopadem na kulturní venkovskou turistiku:

1. skupina – identifikační proměnné sledovaných projektů (získané většinou studiemi dokumentů)
 - i. období realizace
 - ii. obsahové zaměření akce (aktivity k realizaci)
 - iii. cílové skupiny
 - iv. zdroje financování
 - v. výše dotací
 - vi. žadatelé a partneři akcí (spolupráce).
2. skupina – obsahové proměnné sledovaných projektů (získané většinou polostandardizovanými rozhovory)
 - i. problémy při přípravě
 - ii. dobré a špatné zkušenosti při realizaci projektu

- iii. výsledky a očekávané dopady projektu (se zřetelem ke zhodnocení kulturního dědictví a rozvoji cestovního ruchu)
- iv. případná doporučení (pro další práci, pro jiné žadatele).

Tímto postupem budou hledána „dobrá řešení“ ke zhodnocení kulturního dědictví se zřetelem ke kulturní venkovské turistice a jejich dopady v praxi již zavedené a budou dále navržena doporučení pro další potenciální žadatele projektů s obdobným zaměřením.

2. ASEB „mřížková“ analýza (ASEB grid analysis) s úmyslem podpořit udržitelnost a případný rozvoj kulturní venkovské turistiky v Libereckém kraji (se zohledněním vybraných turistických destinací)

Abychom zjistili tzv. „spotřebu prožitků“ a „prožitky služeb“, tzn. spotřebu turistických produktů a jejich posuzování návštěvníky (výchozí bodem při tom je tzv. sekvenční hierarchie poptávky, viz Příloha 1), budou provedeny standardizované rozhovory s turisty. Nástrojem pro provedení rozhovorů bude v zahraničí používaný „Mezinárodní standardizovaný dotazník k výzkumům kulturních krajin“ a rozhovory budou realizovány s minimálně 500 návštěvníky (Richards a Munsters, 2010 – viz Příloha 2).

Turistické destinace budou vybírány dle jejich potenciální turistické atraktivity. Jejich geografická poloha bude zastupovat alespoň 5 vybraných destinací v každém okrese (LAU 1) Libereckého kraje. Rozhovory budou probíhat jak s českými, tak se zahraničními turisty, a to v českém, anglickém, popřípadě polském jazyce.

Získaná data budou pak zpracována v programu MsExcel a statistickém programu SPSS. Za účelem aplikace ASEB „mřížkové“ analýzy (ASEB grid analysis), která se zaměří na zlepšení udržitelnosti a konkurenceschopnosti (Beeho a Prentice, 1997) kulturní venkovské turistiky v Libereckém kraji, budou provedeny nejdříve deskriptivní analýzy, dále pak jednoduchá korespondenční analýza (correspondence analysis, homogeneity analysis) a vícenásobná korespondenční analýza (multiple correspondence analysis, optimal scaling či optimal scoring) pro nominální proměnné.

Korespondenční analýzy budou použity pro zkoumání struktur vzájemných závislostí kategoriálních dat získaných v rozhovorech. Protože osy jednotlivých dimenzí korespondenční mapy je možné považovat za skryté (latentní) veličiny působící na vznik jednotlivých četností v políčkách kontingenční tabulky, jsou tyto dimenze považovány také za

obdobu komponent (faktorů) z metody hlavních komponent (faktorové analýzy). Korespondenční analýza ale bude v tomto případě provedena s tím rozdílem, že ji bude možné uplatnit nejen jako nástroj redukce dat, ale především proto, že se bude možné rozhodnout na základě korespondenční mapy i o jejich případném sloučení (Greenacre, 2007). Vzhledem k tomu, že u rozsáhlejších kontingenčních tabulek vznikají problémy s analýzou i prezentací dat (Greenacre, 2007), bude pro výše zmiňovaná kategoriální data u dvourozměrných kontingenčních tabulek provedena jednoduchá korespondenční analýza (correspondence analysis – CA) a u vícerozměrných kontingenčních tabulek vícerozměrná korespondenční analýza (optimal scaling – OS). V korespondenční analýze budou hledány souřadnice bodů (kategorií), které by nejlépe „vystihovaly“ potřeby informací pro ASEB „mřížkovou“ analýzu, a to „spotřeby prožitků“ a „prožitků služeb“ návštěvníků vybraných turistických destinací Libereckého kraje.

Kontingenční tabulky v korespondenčních analýzách jsou nazývány jako tabulky korespondenční, kde každý sloupec (řádek) představuje bod v $r(s)$ -rozměrném prostoru, jehož souřadnice tvoří hodnoty příslušných kategorií.

Mezi těmito kategoriemi bude možné počítat vzdálenosti, a to body vystihující jednotlivé kategorie. Vzdálenost mezi řádkovými a sloupcovými vyjádřeními bude vyjádřena jako míra této vzdálenosti, a to χ^2 vzdálenost (mohla by se použít i vážená euklidovská vzdálenost, ale nebude použita kvůli zkreslení). χ^2 vzdálenosti budou tedy ekvivalentní euklidovským vzdálenostem, které budou odpovídat kategoriím v korespondenční mapě s maximálním počtem rozměrů, který bude určen menším číslem z $(r-1), (s-1)$.

Před hledáním souřadnic těchto kategorií bude potřeba zvolit normalizační metodu. Pro dílčí výstupy budou normalizovány jak souřadnice řádkových, tak sloupcových kategorií za použití symetrické normalizace, popřípadě uživatelské normalizace (program SPSS ji umožňuje). Tento typ normalizace je specifikován intervalem $< -1; 1 >$, v případě volby -1 (1) by se jednalo o sloupcovou (řádkovou) normalizaci. Při zadání 0 by program postupoval podle symetrické normalizace. Zvolené normalizace budou mít vliv na celkový charakter korespondenční mapy. Důvodem této volby normalizace je redukce „přehušnění“ prostoru, ke kterému dochází za použití asymetrických výstupů (Greenacre, 2007).

Ve výsledných symetrických korespondenčních mapách bude tedy možné interpretovat i jejich jednotlivé sektory, které budou vymezovat osy jednotlivých dimenzí. Vzhledem k tomu, že grafické výstupy jsou považovány za uživatelsky „příjemnější vizualizace“ a rozšířeně se používají v marketingových výzkumech, a to konkrétně při vymezování cílového segmentu trhu, budou dále aplikovány pro potřeby ASEB „mřížkové“ analýzy vybraných turistických destinací Libereckého kraje.

Mřížka bude složena také ze struktur závislostí kategoriálních dat již výše zmiňovaných, které bude možné vysledovat z grafických výstupů v podobě symetrických korespondenčních map. Tyto struktury závislostí budou ekvivalentní k tradičním úrovním SWOT analýzy a úrovním sekvenční hierarchie poptávky. Tyto úrovně budou odvozeny z návrhů a komentářů návštěvníků. ASEB „mřížková“ analýza bude konceptualizována turistickými zážitky, resp. co turista získává či „spotřebovává“ při návštěvách vybraných kulturních destinací Libereckého kraje.

3. Návrh Interpretačního plánu pro konkrétní kulturní památku

Při navrhování Interpretačního plánu pro vybranou kulturní památku Libereckého kraje budou vybrány některé fáze z inovativní čtyřfázové metody Cultural heritage interpretation/Interpretační metody kulturního dědictví, která byla navržena ve studii² Porto, Leanza a Cascone (2012). Objektem této části výzkumu bude kulturní památka s bipolárními charakterovými vlastnostmi („turisticky - málo atraktivní“ - „lokálně - skoro neatraktivní“), která je situována v oblasti Jizerských hor, a to v příhraniční oblasti s Polskem a Německem. Bude se konkrétně jednat o kulturní památku kostel (Seslání) sv. Ducha v centrální obci Višňová, která se nachází mezi obcemi Bogatynia, Ostritz, Zawidów, Bulovka, Frýdlant a Dětrichov. Výběr této oblasti byl odvozen podle stanovených podmínek hledání pro návrhy

² Tato studie byla vypracována s cílem propagovat tradiční venkovské stavby jako odkaz stavitelství našich předků, kde zmiňovaní autoři dokazují, že Interpretační plány kulturního dědictví jsou obvykle vyvíjeny v místním měřítku (tj. sousedství, malé vesnice a městečka) a zahrnují strategie interpretace dědictví za účelem dosažení určitého počtu celkových cílů definovaných během procesu plánování. Dále se tyto interpretační plány používají lidmi zodpovědnými za tvorbu politik jako referenční východiska rozvoje udržitelné turistiky, hlavně v oblastech, kde se na ochranu dědictví klade prvořadý důraz. V této souvislosti Ham (in Porto, Leanza a Cascone, 2012:422) uvádí, že existuje „odůvodněná teoretická báze pro tvrzení, že interpretace může vytvořit jakýsi druh porozumění, jež vede lidi k ochraně míst, která navštěvují“.

Interpretačních plánů tradičních staveb venkova (Porto, Leanza a Cascone, 2012). Kulturní památka v centrální obci Višňová byla vybrána podle blízké přítomnosti relevantního množství tradičních staveb venkova, zapsaných na Seznamu kulturních památek Libereckého kraje, které nejsou často používány, přičemž tato tradiční stavba venkova/kulturní památka vyžaduje potřebu ochrany i zachování kulturního dědictví. Také tato tradiční stavba venkova dává svým významem Jizerským horám potřebu propagace formou komplementární turistiky k již existující turistice ve venkovské příhraniční oblasti. Všechny použité techniky v rámci této aktivity směřují k zodpovězení dvou hlavních výzkumných otázek: „Jakým způsobem animovat/oživit tradiční stavbu venkova, když dochází už po několik desítek let pouze k jejímu zakonzervování? A jakým způsobem tedy dosáhnout podpory kulturní venkovské turistiky jejím oživením?“ Zde bude využito některých principů tzv. zakotvené teorie. Budou vybíráni účastníci pro polostandardizované rozhovory s ohledem k potřebě ochrany kulturní památky. Za účelem vytvoření návrhu Interpretačního plánu budou data průběžně sbírána, kódována a analyzována, a opakovaně bude dále zjišťováno (od účastníků polostandardizovaných rozhovorů), kde bude třeba další data získat. Ve shodě s dosaženými výsledky prostřednictvím metody konstantního srovnávání bude tato fáze výzkumného procesu dokončena v momentě, kdy účastníci nebudou do nově vznikajícího návrhu přinášet nic dalšího (Richards a Munsters, 2010). Získané informace budou zpracovány a analyzovány v programu Atlas.ti (Konopásek 1997, 2005 a 2009). Návrh interpretačního plánu bude propagovat kulturní památku (kostel sv. Ducha) v centrální obci Višňová s ohledem na podporu kulturní venkovské turistiky. Interpretační strategie o případné konverzi, resp. animaci této kulturní památky bude poskytnuta obecní samosprávě, aby ji mohla použít jako návrh k vytvoření žádosti o případnou dotaci. Návrh interpretačního plánu bude cílit na zhodnocení této tradiční stavby venkova, tak aby se stala nejen „turistickou zajímavostí“, ale také účelným využitím pro místní společenství. Z jednotlivých částí návrhu Interpretačního plánu se autorka pokusí odvodit nová východiska pro ochranu a rozvoj kulturních památek venkovských oblastí tohoto kraje, které byly od doby 2. světové války ničeny, zanedbávány a neudržovány. Tato východiska budou obsahovat vhodné návrhy nejen na zachování či dočasné zakonzervování tradičních staveb v těchto oblastech, ale také na vhodná řešení pro dosahování udržitelnosti venkovských turistických destinací při nedostatku finančního zabezpečení. Pouze poté, co se tradiční stavby venkova začnou propagovat jako stavitelské památky, se mohou stát turistickým produktem a poskytnout základ pro soutěž mezi venkovskými turistickými destinacemi a jinými památkami, které lákají turisty.

3. Kultura a její vymezení (se zvláštním zřetelem k cestovnímu ruchu)

3.1 Teoretické pojetí kultury

Podle C. Wisslera (in Soukup, 1993) existuje minimálně devět základních kulturních univerzálií, které lze identifikovat v každé kultuře – jazyk, materiální artefakty, umění, mytologie a systémy poznání, náboženství, rodinný systém, majetek, vláda a válka. Pohled na kulturu z užší perspektivy poukazuje na odlišné stránky definic kultury a odráží její hlavní rysy.

Definice kultury se podle Reisingera (2009) navzájem nevyklučují a vztahují kulturu k hlavním prvkům, které jednoznačně vymezují její původ, ale i charakterové vlastnosti. Mezi tyto prvky řadí tento autor lidské prostředí, sociální dědictví a tradice, způsob života, chování, pravidla společenského života, oblékání a vzhled, jídlo a zvyky stravování, sebevědomí, vztahy, hodnoty a normy, přesvědčení a postoje, způsob myšlení a jednání, práce a zvyky ve volném čase, čas, kognitivní vědomí, mentální procesy a učení, informace a komunikace, symboly a významy, vnímání, rozdíly a podobnosti mezi nimi.

Vybrané definice kultury, které byly autorkou prezentovány výše, tak pokrývají širokou škálu významů. Nicméně nevyčerpávají všechny významy slova kultura. V roce 1952 Kroeber a Kluckhohn sestavili seznam 164 definic kultury. Na závěr své extenzivní analýzy navrhli širokou definici kultury:

„Kultura se skládá z modelů, explicitních a implicitních, a pro chování získaného a přenášeného pomocí symbolů, jež zakládají distinktivní úspěchy skupin lidí, včetně jejich ztělesnění prostřednictvím artefaktů; základní jádro kultury se skládá z tradičních (tj. historicky odvozených a vybraných) myšlenek a obzvláště z jim přiřkládaných hodnot; systém kultury může na jednu stranu být považován za produkt činnosti, ale na druhou za podmiňující prvek činnosti budoucí“ (Kroeber a Kluckhohn, 1952:181).

Tato definice je konzistentní se stručnější definicí Malinowského kultury (Malinowski in Reisinger, 2009:90) jako *„souhrnu zboží, práv a povinností, myšlenek, přesvědčení, schopností a zvyků.“*

Kultura, jak tyto definice naznačují, představuje systém hmotných a nehmotných komponentů. Hmotné části kultury představují materiální kulturu a zahrnují produktivní cíle a fyzické prvky potřebné k podpoře lidského života, ale i další kulturní předměty a artefakty.

Nehmotné prvky představují hodnoty, přesvědčení, postoje, morálku, etiku, duchovnost, tradice a zvyky.

V nedávných letech Herbig a Dunphy (1998:11) definovali kulturu ve smyslu lidských zkušeností a jejich interpretace popisují kulturu jako „*explicitní a současně implicitní pravidla, prostřednictvím nichž interpretujeme zážitky*“.

Dále pak Pizam a Mansfeld (1999:393) popisují kulturu jako „*zastřešující pojem pro celou řadu skrytých rysů, široce sdílených přesvědčení, tradic, hodnot a očekávání, která charakterizují určitou skupinu lidí*“. Ještě nověji popsala kulturu Vzdělávací, vědecká a kulturní organizace OSN jako řadu distinktivních duchovních, materiálních, intelektuálních a emočních rysů společnosti či společenské skupiny, která obsahuje kromě umění a literatury také životní styl, způsob soužití, hodnotový systém, tradice a přesvědčení (UNESCO 2002 in Reisinger, 2009).

Zdá se, že základem lidského chování a přesvědčení je specifický systém hodnot skupiny. Hodnoty pak reprezentují jádro veškeré kultury (Rokeach in Reisinger, 2009; Kroeber a Kluckhohn, 1952) a zahrnují podle Trompenaarse (in Reisinger, 2009) psychologické, duchovní a morální jevy.

Lokální kultura

Pojem lokální kultura akcentuje územní dimenzi, spjatost či vázanost k danému místu. Autoři Patočka a Heřmanová (2008) odlišují městskou od venkovské lokální kultury. Venkovská lokální kultura, (kterou se práce zabývá) je vázána na malá územní společenství, charakteristická specifickou subkulturou, je tvořena materiálními i nemateriálními prvky, tj. hmotnými i nehmotnými statky a hodnotami, které jsou v konkrétním čase daným společenstvím využívány. Současný stupeň urbanizace nedovoluje přesné prostorové rozlišení městské a venkovské lokální kultury. Avšak obecně lze říci, že jednou z hlavních odlišností obou je, že města zpravidla působí díky své vyšší sociokulturní heterogenitě a svým funkcím jako kulturní a inovační centra, častěji ovlivňovaná populární kulturou a globalizačními tlaky. Zatímco na sociálně homogennějším venkově hraje i v současné době významnou roli tradiční lidová kultura, s čímž je spojena i větší konzervativnost venkovské lokální kultury. Na základě vymezení lokální kultury jako osobité podoby globální nebo národní kultury vázané na určité prostředí a lidskou pospolitost, která toto prostředí obývá, je nutné odlišovat osobité, původní prvky lokální kultury od různých forem přejatých prvků a jednoznačně cizích, mnohdy násilně naroubovaných „importů“. Důležitá je přitom nevyužitá část vlastního

kulturního potenciálu i důvody jeho nevyužití. V tom, stejně jako v organických inovacích, vidí Žák (1994) základ hlavních zdrojů revitalizace lokálních společností.

Hmotné prvky lokální kultury tvoří skupina stavebních kulturních památek (tj. lidová a feudální architektura, sakrální a funerální památky, technické a vojenské památky) a ostatních prvků hmotné lokální kultury (umělecké, uměleckořemeslné a ostatní drobné památky, drobné artefakty, kulturní krajina, historické zahrady a parky, archeologické památky, genofond flóry a fauny). *„V přeneseném slova smyslu lze za hmotný prvek lokální kultury považovat i kulturní infrastrukturu, kulturní organizace či instituce a jejich nemateriální zázemí, které slouží převážně místním rezidentům pro nejrůznější kulturní aktivity v dané lokalitě. Na pomezí hmotných a nehmotných prvků lokální kultury lze zařadit takové kulturní odkazy, jakými jsou např. tradiční gastronomie či tradiční výrobní postupy“* (Patočka a Heřmanová 2008: 66).

Nehmotné prvky lokální kultury *„jsou představovány převažujícím způsobem života“* (v rámci lokální mentality, jejíž součástí je sociokulturní identita), *„náboženským a spolkovým životem, tradičními zvyky a oslavami a ostatními nemateriálními složkami lokální kultury“* (ibid: 79).

Lokální kultura potřebuje duchovní základ ovlivněný tradicí. Aktivita místních obyvatel může výchozí nevýhodné podmínky vyrovnat či dokonce překrýt, výhodné pak využít a znásobit. Lze předpokládat, že poptávka po kulturním využití bude směřována a uspokojována v centrálních místech vyšší kulturní vybavenosti. Takový trend může vést ke „kulturnímu umrtvení lokálního života“ v obcích se slabým spolkovým a kulturním životem. Očekávat lze i opačný vývojový trend k obnovení či vytvoření nových tradic vázaných k místu, k oživení lokální kultury a posílení sociokulturní a lokální identifikace (ibid:84).

Globalizace kultury, kulturní turistiky, a vybrané důsledky

Má se za to, že globalizace podle Reisingera (2009) vedla ke komercializaci kultury a erozi kulturních forem. Od okamžiku, kdy byla kultura komercializována pro účely prodeje masovým turistům, došlo ke zhoršení velkého počtu objektů kulturního dědictví a dokonce k jeho znatelnému narušení. Dále, zvýšený kontakt mezi lidmi odlišných kultur způsobil, že některé komunity změnilly své místní hodnoty a tradice. Některé komunity ztratily své tradiční hodnoty tím, že se přizpůsobily cizím hodnotám. Jedním z výsledků toho je ztráta originální, autentické lokální kultury. Také vývoj nových médií a komunikačních technologií se stal velkou hrozbou pro autenticitu kultury, a to jejich způsobem tvorby neznámé poptávky, při které dochází i k homogenizaci kulturní nabídky.

Dle zmiňovaného autora ale globalizace nezpůsobuje homogenizaci a zhoršení kultury (viz dále). Vyšší propojení lidí a míst působí na konvergenci kultury a změny v ní. Kultura se změnila prostřednictvím kulturních kontaktů, vypůjčením si kultury a kulturní adaptace. Obě dvě části kultury, materiální a nemateriální se transformují mezi místy, jsou upravovány a adaptovány do více lokalizovaných forem spotřeby. Výsledkem toho došlo k promíchání kultur do té míry, že již neexistuje čistá a autentická kultura, která by se odlišovala od ostatních. Nicméně, šíření globalizace nemusí vždy způsobit ztrátu kulturní čistoty (Reisinger, 2009). V některých regionech se kultura sama přizpůsobí zahraničním vlivům a výroba místních výrobků je tak přizpůsobena poptávce turistů.

Jedním z obecných výsledků globalizace podle zmiňovaného autora je konzumerismus, definovaný zvyšující se poptávkou po vysoké spotřebě různých produktů a služeb. Spotřeba působí na turisty tím, že je nutí přijímat postoje konzumně orientované společnosti s jejím moderním, městským životním stylem, očekávanou vysokou úrovní služeb a názorem, že vše je na prodej. Všeobecným názorem je, že konzumerismus ničí kulturu a vytváří environmentální a sociální problémy jako je přetížení, velké davy, fronty na atrakce do muzeí a restaurací atd. Nicméně Richards (2001) pozoruje, že turisté akceptují environmentální problémy, které vnímají jako důležitou součást turistické zkušenosti. Reisinger (2009) tvrdí, že turistická spotřeba nemusí vždy kulturu zničit. Spotřeba totiž vytváří i velkou poptávku po ochraně kulturního dědictví. Turistická spotřeba revitalizuje místní tradice a autenticitu, podporuje kulturní povědomí a vytváří nový systém hodnot. Člověk musí pouze poznat, které části kultury jsou na prodej (pro konzumaci turistů) a které ne, které části kultury je třeba chránit.

Jiný autor hodnotí vliv globalizace na lokální kulturu a potažmo identitu příkře. McLeod (2004) se domnívá, že globalizace ničí socio-kulturní identitu místní komunity a její bytostné hodnoty jako jsou tradice a způsob života. Všechno, co zpočátku přitahovalo cestovní ruch, jako je krása krajiny, klid, nebo izolace, včetně kvality života, jsou postupně narušeny rozvojem turismu a rychlejším tempem života. Rybáři se stávají obchodníky a turistickými průvodci, mladé ženy hledají finanční nezávislost a emocionální osvobození, místní obyvatelé reinterpretovali tradiční role a události, a všichni sledují různé vzory života a hodnoty. Význam lokální kultury se vytrácí. „*Turisté nyní rybaří v „opravdových“ rybářských lodích, zatímco rybáři pracují v supermarketech. Místní obyvatelé jedí „místní“ pokrmy v moderních restauracích a při tom sami sebe sledují, jak tancují tradiční tance v propagačních videích*“ (McLeod, 2004). Následkem toho je, že dochází k odcizení místního obyvatelstva od jejich

přirozeného, místního okolí. S rostoucím přílivem cizinců, nových technologií a moderního životního stylu se příležitosti pro zachování místních tradic zmenšují a dokonce i mizí. Globalizace a rozvoj cestovního ruchu ničí místní identitu, kvalitu cestovního ruchu a dokonce i samotný cestovní ruch. Tradiční formy umění jsou nahrazovány bezvýznamným a prázdným pseudotradičním uměním, které je podporováno za účelem prodeje.

Glokalizace kultury

Jeden z důležitých způsobů, jak zachovat místní identitu, je tzv. glokalizace. Reprezentuje směs globalizace a lokalizace, adaptaci globalizace na místní podmínky. Úspěch glokalizace záleží na hlubokém porozumění zacílení na trh a jeho očekávání. Reisinger (2009) tvrdí, že neprobíhá ani tak kulturní homogenizace, ale globální lokalizace, která je výsledkem globalizace. Glokalizace je tedy výsledek vztahů mezi globálním a lokálním. Tyto vztahy umožňují globálnímu a lokálnímu vzájemně se posilovat a doplňovat, a to spíše než mezi sebou soutěžit. Přestože mohou být trhy, zákazníci a výrobky globální v mnoha souvislostech, jsou lokální ve svých návrzích a obsahu. K prostředkům, jak uchovat místní identitu a také odlišnosti na světovém turistickém trhu, patří lokální internacionalizace a regionální spolupráce, která prosazuje (podporuje) přímé investice, nízké přepravní a transakční náklady a redukované výrobní a distribuční náklady za pomoci rozvoje úspor. Zmiňovaný autor nakonec shledává, že lokální internacionalizace a spolupráce usnadňuje a zabezpečuje hospodářský rozvoj a konkurenceschopnost na regionální úrovni.

3.2 Památková péče v České republice

Garrod a Fyall (2000) spekulují o tom, proč může být památková péče tolik upřednostňována před jinými elementy. Možná je větší váha přikládána památkové péči důsledkem obzvláště silné představy budoucnosti často spojované s kulturním dědictvím. Najdeme tvrzení, že boj mezi ochranou a současným využitím je obzvláště patrný právě v případě kulturního dědictví, protože řetězec odkazů a dědictví je explicitnější. Nebo tento velký důraz může být u mnoha návštěvníků ovlivněn funkcí kurátora/opatrovníka kulturního dědictví. Nejen, že tento organizační kontext obvykle vyžaduje po manažerech, aby alespoň příležitostně zpřístupnili svůj majetek veřejnosti, ale také jim uděluje silný kurátorský příkaz. Jsou zodpovědní za správu národního dědictví v jeho prospěch; pokud je povoleno je poničit a degradovat, potom je nemůžeme považovat za odpovědné správce (Millar, 1991).

Na základě zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči a předpisů souvisejících se památková péče v ČR realizuje od roku 1988 až do současnosti. Role státu, jako jednoho

z garantů veřejného zájmu, je v péči o ochraně a zachovávání památkového fondu a zakládá se především v prohlašování věcí za kulturní památky, vyhlásování (vládou) památkových rezervací a (ministerstvem kultury) památkových zón a památek se zvyšujícími se náklady spojenými s jejich obnovou. Dále stát stanovuje strategie dalšího postupu a vytváření právního prostředí při péči o kulturní památky.

Řada působností se po reformě veřejné správy z let 1998-2002 přenesla na samosprávné celky. Tato reforma veřejné správy přenesla (až na některé výjimky) státní správu, vykonávanou doposud orgány státu, na orgány samosprávy. Působnost vykonávaná ministerstvem kultury představuje výjimku. V České republice (dále ČR) je veřejná správa v památkové péči zajišťována obecními úřady obcí s rozšířenou působností, v některých případech i magistrátními úřady vybraných měst a krajskými úřady. Zejména rozhodování o příspěvcích na obnovu kulturních památek je svěřeno samosprávným orgánům. Do rozhodování o obnově památek zasahují hlavním způsobem odbory regionálního rozvoje krajských úřadů, ministerstvo pro místní rozvoj a stavební úřady obcí, a to v souladu s novým modelem stavebního řízení stanoveného zákonem č. 183/2006 Sb.

K 19. 3. 2013 bylo evidováno na Ústředním seznamu kulturních památek ČR 272 národních kulturních památek, 40287 nemovitých kulturních památek, 897 nejohroženějších nemovitých památek, 37808 movitých kulturních památek a jejich souborů, 40 městských památkových rezervací, 61 vesnických památkových rezervací, 8 archeologických rezervací a 2 ostatní památkové rezervace bez zvláštního určení, 253 městských památkových zón, 211 vesnických památkových zón, 19 krajinných památkových zón a 420 ochranných pásem (Novák, 2009 a Národní památkový ústav, 2013).

Odbornou organizací státní památkové péče podle paragrafu 32 zákona č.20/1987 Sb. (zřízenou ministerstvem kultury) je Národní památkový úřad. Má celostátní působnost a pro plnění stanovených úkolů jsou zřizována územní odborná pracoviště. Působnost těchto orgánů spočívá ve vytváření podmínek pro zajištění kvality práce v oblasti památkové péče.

Finanční prostředky na zachování a obnovu kulturních památek obcí a krajů podle paragrafu 16 zákona č.20/1987 Sb. poskytují obce a kraje ze svých rozpočtů. Není-li vlastník kulturní památky schopen z vlastních prostředků hradit zvýšené náklady spojené s jejím udržováním, mohou být uhrazeny z příspěvků obce, nebo kraje. Ministerstvo kultury může poskytnout příspěvek na základě specializovaných programů, které jsou sestaveny tak, aby bylo dosaženo dlouhodobých cílů v péči o památkový fond v ČR.

Základní funkce státní památkové péče jsou ochrana památkového fondu, uchovávání a dokumentace památkového fondu, prezentace památkového fondu a zprostředkovávání kulturních hodnot.

Metodiky vydávané Národním památkovým ústavem na základě zmocnění v zákoně č. 20/1987 Sb., slouží k jednotnému postoji k obnově památkového fondu. Z nich se dále odvíjí metody průzkumů památkového fondu (stavebně historický průzkum, nedestruktivní či destruktivní metody archeologického výzkumu), ale i přístupy k obnově památkového fondu (restaurátorské přístupy, stavební přístupy, reanimační techniky a dal.). Metody památkové péče sjednocují v odborné rovině mezinárodní úmluvy, které jsou přiblíženy v Příloze 3.

Vzhledem k tomu, že je památková péče standardní součástí kulturní politiky (Novák, 2009), upozorňuji zde na vybrané pasáže z kulturní politiky, která v souladu s reformou veřejné správy stanovila památkové péči určité cíle³. Konkrétní cíle kulturní politiky 2001 jsou vtěleny do jednotlivých článků⁴ (celkem 65), zabývajících se jak obecným prostředím pro tvorbu, distribuci, uchovávání a spotřebu kulturních statků, tak jednotlivými oblastmi kultury, jež jsou záměrně uspořádány podle působnosti ministerstva kultury.

3.3 Kulturní turistika

Kulturní turistika je jednou z nejstarších forem cestování a i nadále zůstává hlavní částí turistického průmyslu ve většině oblastí světa. Podle OECD tvoří kulturní turismus kolem 40% veškerého mezinárodního turismu. Přestože je často složité odlišit „turisty s kulturní motivací“ od ostatních turistů díky rostoucím tendencím ke smíšeným motivům dovolených, jsou cestovatelé za kulturu obzvláště žádoucí pro destinace snažící se přitáhnout „vysoce kvalitní“ turismus a turisty. S tím, jak kulturní turisté začali přijíždět ve stále větších počtech a utrácet relativně velké částky peněz, se i výzkumy zaměřily na ekonomické dopady kulturního turismu (Richards a Munsters, 2010). Mnoho výzkumných prací z oblasti kulturního turismu se nyní soustředí i na kvalitativní povahu zážitků a dopad kulturního turismu jak pro samotné turisty, tak pro místa, která navštěvují. Stejně jako rostl zájem o výzkum kulturního turismu, rostla také škála metod a technik používaných k průzkumu tohoto fenoménu. Jak poukazují již zmiňovaní autoři Richards a Munsters (2010), dřívější kvantitativní a na přehledových

³ Cíle sledované problematiky jsou konkrétně tyto: cíl 1.5, 2. 6., 3.1., 3.2., 4.1., 4.6.

⁴ Vybrané články úzce spojené s kulturním dědictvím jsou konkrétně č. 1, 8, 10, 11-13, 18, 22, 24, 27-29, 31-33, 35-42, 46-49.

průzkumech založené přístupy byly postupně nahrazeny kvalitativními metodami, jež čerpají z nových pohledů na sociální, kulturní, psychologické, antropologické a prostorové aspekty kulturního turismu. Nutno ještě poznamenat, že při průzkumu fenoménu kulturní lokální turistiky jsou termíny etnický turismus (Hitchcock, 1999), turistika za kulturním dědictvím, kulturní turistika, městská turistika (Chang, 2000) a dokonce ekoturistika (Gibson, Dodds et al., 2003) často zaměňovány.

V případě kulturní turistiky ve venkovských oblastech jsou velice důležité lokální aspekty. Kulturní zdroje mohou dodávat základ pro tvorbu turistických atrakcí (Mašek, 2003). Kulturní přínosy spojené s aktivitami jsou návštěvníky významněji hodnoceny než známé hmotné aspekty kulturního dědictví. Historické pamětihodnosti se v tradičních přístupech považují za kulturní atrakce. Toto tvrzení dominuje v mnoha definicích kulturní turistiky, jak například shledává Mašek (2003): „*kulturní turistika je komercializovaná záležitost lidských potřeb vidění, tj. jak žijí ostatní k uspokojení jejich zvědavosti a přání vidět lidi v jejich autentickém prostředí, kde jsou ale také vidět i fyzické projevy jejich aktivit v umění, řemesle, hudbě, literatuře, tanci, jídle, bavení a rituálech*“.

Kulturní turistika nebo turistika kulturního dědictví

Obecně vzato, turistika kulturního dědictví a kulturní turistika obsahují cestování za zkušeností z míst, artefaktů a aktivit představujících autentickou formu historie a lidí z minulosti i současnosti. Zahrnuje mnoho kulturních, historických, ale i přírodních zdrojů. Rozdíl je v některých ustanoveních, která rozlišují turistiku kulturního dědictví a kulturní turistiku. První pojmenování zdůrazňuje princip místa. Kulturní turistika se dává do souvislosti se stejným typem zkušeností (lidé, jejich výtvoř, historie, tradice), ale s menším důrazem na základ v principu místa (Izquierdo a Samaniego, 2008).

Z pohledu ekonomického významu kulturního dědictví jako turistického „produktu“ je zvláštní, že bylo tak málo pozornosti věnováno hodnocení podmínek, které musí být dosaženy za účelem udržitelnosti takového produktu (Garrod a Fyall, 2000). Autoři dále považují za překvapivé, že málo vědecké pozornosti bylo věnováno i zkoumání vztahu mezi kulturní turistikou a udržitelností, protože tyto dva koncepty zjevně sdílejí stejný námět. Udržitelný rozvoj byl definován jako proces, který zajišťuje předávání množství (přírodních a vybudovaných) kapitálových aktiv další generaci, které není menší než to, kterým disponujeme nyní. Turistika kulturního dědictví je však vnímána pouze jako „*turistika soustředěná na to, co jsme zdědili, což může znamenat cokoliv od historických budov po*

umělecká díla nebo krásné prostředí“ (Yale, 1991:21). Ústředním konceptem obou těchto tvrzení je podle Garrod a Fyall (2000) zjevně „dědictví“, přesto zůstává vazba mezi turistikou kulturního dědictví a udržitelností z velké části neprozkoumaná. Věnujme se dále této problematice.

Kulturní turistika a úpadek

Turistika totiž může produkovat i negativní dopady na místní komunity v destinaci, kde se turistika rozvíjí. Často je zmiňován kontraproduktivní efekt zvaný architektonická kontaminace. Vzniká v důsledku spojení okolí a turistické destinace dopravní infrastrukturou. Její přirozený charakter se projevuje bez ohledu na městské a historické oblasti přetížením dopravní infrastruktury i s její převýšenou návštěvností dané turistické kapacity. Turistika ale není vždy hlavní příčinou úpadku kulturních a přírodních zdrojů. Mezi ostatní příčiny takového úpadku, resp. poškození destinace, můžeme zahrnout explozivní demografický růst, nekontrolovanou urbanizaci nebo spekulaci realitních kanceláří. Za účelem udržitelnosti ekonomického rozvoje se musí navrhovat takové projekty, které rozumně užívají kulturní a přírodní zdroje i s ohledem na jejich okolí. S tímto zacházením je možné dosáhnout i snadné socioekonomické propagace kulturní turistiky (Izquierdo a Samaniego, 2008). Takto plánované řízení dle jmenovaných autorů musí odpovídat více principům:

- ochraně kulturního dědictví a místní identity,
- důležitosti plánování čelícímu nebezpečí trhu jako jediného faktoru regulace rozvoje,
- začlenění místních obyvatel v ekonomickém rozvoji vycházejícím z kulturního dědictví dané oblasti,
- dosažení zvýšení kvality životních podmínek místních obyvatel.

Poškození kulturního zdroje turistikou závisí podle Izquierdo a Samaniego (2008) na mnoha faktorech. Za prvé závisí na typu kulturního dědictví⁵. V určité destinaci mohou být například úpadkem zasaženy zvyky, zatímco archeologická oblast se zachová nedotčená. Za druhé může být úpadek dosažen jednoduše intenzitou používání kulturního statku, což je podmíněno atraktivitou destinace, formou komercializace turistiky, sezónností poptávky nebo dostupností služeb. Problémy se zhoršují, když neexistuje určité místní zákonodárství, které vymezuje vhodné zacházení s kulturním dědictvím. Výhradná destrukce pamětihodností a neexistence

⁵ V tomto případě míváme archeologické či historické stavby, umělecká řemesla, lidové umění nebo oslavy, jazyky, zvyky a tradice.

projektů (v dynamicky nerozvojových destinacích) následně generuje mj. nekompatibilitu užitekosti půdy, ztrátu vizuální kvality (resp. atraktivity destinace) a nakonec sama taková destinace ztrácí úspěch a dochází k jejímu úpadku. Zdroje společného kulturního dědictví lidstva a společenství každé oblasti v tomto smyslu představují spojení s jejich právy i povinnostmi. Vše výše uvedené je často propojeno nedbalým jednáním jak místního obyvatelstva, tak návštěvníků.

Udržitelná kulturní turistika - Ochrana a zachování

Masová turistika sebou nese podle Izquierdo a Samaniego (2008) problém zachování integrity fyzického místa a propojení materiálních i nemateriálních hodnot. Toto zachování jdoucí napříč všemi zapojenými účastníky (turistickými agenturami, místním společenstvím, konzervátory, správci a dalšími) je jeden z kulturních problémů, který by mohl mít řešení. Vrcholně důležité je podle autorů plánovat takové turistické programy, které přímo přispívají k ochraně fyzické integrity pamětihodností a jejich souborů. Některá opatření snižují počty návštěvníků a zamezují určitým aktivitám, jako jsou třeba koncerty a světelná i hlučná představení. Ještě více striktnějším opatřením je omezení vstupu do památek výhradním upravením/zvýšením cen vstupného⁶. Kulturní i přírodní dědictví je ohroženo výrobní destrukcí, která se projevuje nejen úpadkem tradic, ale také podmíněnými sociálními a ekonomickými změnami. Nyní je už možné považovat tuto zhoršující se situaci jako destruktivní fenomén. V tomto případě je už nutné podle zmiňovaných autorů dosahovat rovnováhy mezi očekáváním veřejného vzdělávání a turistikou. Obavy se projevují i na národní úrovni při prohlašování kulturního dědictví jako zdroje ekonomického výnosu výhradně turistického průmyslu, které stále vyžaduje svou potřebou hájit svou kontinuitu, a to ve velkém rozsahu.

Bez programů založených na ochraně kulturního dědictví není možné rozvíjet udržitelnou turistiku. Z tohoto důvodu je nutné chápat ochranu jako kulturní problém, který představuje veřejný obchodovatelný zájem o umění, pamětihodnosti a historická místa. K tomu je potřeba veřejné pomoci, která zahrnuje rizika ohrožení existence kulturních zdrojů.

⁶ Tento úsudek vyplývá už z ustanovení mezinárodní konvence v roce 1972 UNESCO pro Ochranu světového kulturního a přírodního dědictví.

Interpretace určitého místa začíná určením možné turistické kapacity. Turistika nepoškozují jen pamětihodnosti a přírodní okolí, ale také symbolické hodnoty a historickou autenticitu.⁷ K zabránění takovým situacím zmínění autoři dodávají, že je třeba turisticky vzdělávat odpovědné osoby včetně jejich klientů, aby necestovali jenom za komerčním účelem, ale také za účelem zhodnocení lokálních kulturních hodnot. Také doporučují vytvořit kodexy chování vyzdvihující povinnosti respektování historických, uměleckých, sociálních a morálních sdělení daného kulturního dědictví.

Garrod a Fyall (2000) odlišují ideologický a institucionální kontext turistiky kulturního dědictví od obecné turistiky. Další autoři potvrzují, že do odvětví turistiky kulturního dědictví stále proniká tzv. „poručenský přístup“ (Leask a Goulding, 1996). Tento přístup primárně pečuje o majetek a udržování kulturního dědictví v jeho neporušeném stavu, přičemž problémy jako finanční solvence a veřejný přístup v rozhodování jsou až na druhém místě. Mnoho manažerů kulturního dědictví pak ve skutečnosti nevnímá toto odvětví jako „turistický obchod“, ale staví se výrazně do role ochránců národního dědictví (oproti roli poskytovatelů veřejného přístupu k němu). Dokonce někteří z těchto manažerů, obzvláště ti v muzeích a galeriích, ve skutečnosti turisty nemají rádi, protože je vyrušují v jejich opatrovnické činnosti. Potom se výskyt značného množství nálehavých oprav a údržby stává jedním z důležitých následků nedostatečné pozornosti⁸ k ekonomickým aspektům v rámci institucí kulturního dědictví. Kritická situace nastává především u historických budov, které jsou obzvláště náchylné jak na přírodní vlivy, tak na širokou škálu turistických nebo udržovatelských dopadů.

3.4 Transcendentní rozměr kulturní turistiky (a venkovské kulturní turistiky)

Dlouhodobým předmětem vědeckých studií s patrnými dvěma ústředními analytickými přístupy (Cohen, 1998) je duchovní rozměr současné turistiky. Moderní turistika je v současné době považována za sekulární pouť, ale i za turistiku se „sekulární náhražkou organizovaného náboženství“. Větší pozornost je čím dál více věnována tomu, co můžeme nazvat jako turistiku náboženství. Jinými slovy to znamená, že volný čas v současné sekularizované společnosti se stal nejen „*místem pro přemýšlivé a kreativní, ale i jednotou myšlenky a činu*“ (Vukonić, 1996: 8). Na turistiku začalo být i v rámci konkrétního využití

⁷ Zvláště malé vesnice složené z lidové architektury a ze zděděných tradic jsou více podrobeny situacím otřesu sociální produkce turistiky, což může poškodit i jejich jedinečný charakter (Izquierdo a Samaniego, 2008).

⁸ Z důvodu přístupu ke zdrojům veřejného financování, který byl omezen vládními škrty.

volného času nahlíženo jako na posvátnou či duchovní cestu, funkční a symbolicky ekvivalentní jiným zvyklostem, které člověk používá při zkrášlování svého života a přispívá k jeho smyslu. Pokud jde o spojení s venkovem, tak hlubší hodnota nebo význam zážitku „venkovanství“ mohou být spojovány s turistickými aktivitami v přírodě ve venkovských oblastech (Sharpley a Jepson, 2011).

Vukonić (1996) pozoruje, že duchovnost byla vždy subjektivním prvkem lidské existence, stejně jako objektivní víra v rámci tradiční víry ve vyšší existenci mimo nás. Tvrdí se, že současnou západní společnost charakterizuje „duchovní revoluce“. Zmíněný autor zaznamenal „posun v posvátné krajině“, typickým poklesem vnímané relevance duchovních institucí a účasti na jejích praktikách, ale zároveň hledáním „duchovní potraviny“ ve velkém množství určitých náboženství a praktik, z nichž se všechny „týkají věcí ducha v protikladu k materiálnímu“ (Stark et al., 2005: 7). Náboženství v tradičním slova smyslu není na ústupu, ale spíše dostává odlišnou formu (Harvey, 2003). Lidé mohou mít to, co pokládají nebo čemu rozumí pod pojmem duchovní zážitky, i pokud nemají žádné náboženské vyznání, či víru v nejvyšší božskou sílu. Hay a Socha (2005) argumentují, že „duchovní povědomí je pro lidský druh přirozené a univerzální“, má „pevný základ ve fyzické podstatě lidských bytostí“, a spiritalita tudíž nemůže souviset pouze s příslušností k určitému náboženství.

Výzkum zaměřený na potenciální duchovní rozměr zážitků byl proveden Heelasem a Woodheadem (in Sharpley a Jepson, 2011), kteří poukázali na použitelný základ i k širší definici duchovnosti venkovské turistiky. Moderní společnost prošla kulturním posunem, který lze vyjádřit odklonem od života žitého ve společenských rolích s povinnostmi a závazky k žití akcentujícímu individuální prožitek. Kulturní změna nastává směrem k orientaci na jednotlivce. Jednotlivec žije život podle předurčených očekávání nebo v konformitě s vnější autoritou. Ve prospěch sebeurčení je jeho život, který je dále vnitřně zaměřený „*aby se jedinec nestal tím, čím ho chtějí mít ostatní, ale aby se stal tím, kým skutečně je*“ (Heelas a Woodhead in Sharpley a Jepson, 2011:55). V rámci tohoto specifického náboženského a spirituálního kontextu jedinec žije tedy „život jako“, který zdůrazňuje transcendentní zdroj důležitosti a autority. Tento „život jako“ se musí podřídit na úkor kultivace jedinečného subjektivního života⁹. Náhled na spiritalitu vytváří tedy jednoduché spojení našeho subjektivního žití a „tohoto světa“. Z toho důvodu hledají lidé duchovní nebo emoční vztahy také uvnitř venkovské společnosti. O problematice vztahu mezi lidmi a místem obecně jako

⁹ Toto tvrzení je také možné vyjádřit podřízením se spiritalitě subjektivního žití, kde jedinci hledají naplnění.

konceptním základem pro výzkum potenciální spirituality zážitků ve venkovské turistice pojednávají zvláště Sharpley a Jepson (2011). Po věcném zvážení dochází k tomuto Gierynovu (2000:473) poznatku: „významy, které jednotlivci a skupiny připisují místům, jsou víceméně vtištěné do historických podmínek a sdíleného kulturního porozumění terénu“.

Následné odpovědi na zážitky jsou tedy na venkově také sociálním konstruktem, nebo frázovitým popisem, manifestací místa či zkušeností. Lidé se na druhou stranu rozhodují svobodně o využití daného místa (Manzo, 2003). Než aby místa ukazovala sociálně vykonstruovaný význam, spíše mohou být spolehlivě vybírána a využívána ke splnění individuálních potřeb (včetně duchovních). Podle Sharpley a Jepson (2011) není žádná náhoda, že kouzlo krásné krajiny se na Západě rozvíjí právě ve spojitosti s tradiční vírou v Boha... Krajina nabízí (cestovatelům) odkazy k „vyšší moci“. V posledních dvou stoletích došlo k posunu v kulturním hodnocení prostoru venkova¹⁰. Samozřejmě ne všichni turisté vyhledávají na venkově ve stejné míře „venkovanství“, jako takové. Přesto je důležité podotknout, že i když jsou zážitky venkovanství zprostředkované turistům mnohdy vykonstruované a umělé, přece mají šanci fyzicky zakusit atmosféru venkova a jeho hlubší duchovní kontext. Zmiňovaní autoři společně naznačují, že lidé zakouší duchovní náboj venkova v jedné nebo druhé formě v rozličných přírodních krajinách, a že se duchovní prospěch z rozličných prostředí liší podle individuálních očekávání lidí a podle míry „vědomí o místě.“

K transcendentním či duchovním zážitkům cestovatelů přispěly v některých případech společenské faktory nebo „společenství“. Cestovatelé také zdůrazňují, že i přes někdy zhoršené podmínky turistické poutě mají svůj význam.

3.5 Kulturní dědictví a jeho animace

Pojetí dědictví bylo v antickém Řecku velmi úzce, logicky a pragmaticky, provázáno s konceptem ekonomie. Jednalo se totiž o rodinné vlastnictví, předávané z generace na generaci (Zouain, 2002). Šlo o netržní ekonomiku, jakýsi management domácnosti, rodinné hospodářství se všemi jeho tradičními znalostmi a obyčejí, kde v popředí stál „dům“ (tímto je myšlen i pozemek, půda generující komodity nutné pro život rodiny) jakožto ekonomický statek, jehož výsadním aspektem byla neobchodovatelnost a neprodejnost. Je nutné brát v

¹⁰ Krajiny dříve považované za nehostinné, nebezpečné a chudé se staly přívětivějšími a romantizovanými díky uměleckým vyobrazením, poezii, lidovým písním a turistické literatuře, která tříbila představu o venkově jako slibné utopické existenci.

úvahu skutečnost, že ekonomie ve smyslu nekupeckého, nespekulativního hospodaření není ekvivalentem komerce, natož komodifikace zdrojů (např. rozvoje cestovního ruchu). Analogicky pak ekonomizace kulturního dědictví nemusí nutně znamenat jeho komercializaci ve smyslu tržní manipulace za účelem zisku, anebo dokonce jeho komodifikaci, kdy je ve hře jen cena statku bez ohledu na jeho specifické hodnoty a charakteristiky (Richards, 2001). Kulturní dědictví definuje Soukup (1993:92) jako konfiguraci kulturních prvků, tj. artefaktů, sociokulturních regulativů (hodnot, norem a kulturních vzorců) a idejí, jež jsou jako trvalé kolektivní vlastnictví a všeobecně sdílený výsledek materiální a duchovní činnosti předávány členy společnosti následujícím pokolením jako specifický typ dědictví. Z hlediska budoucího vývoje je zřejmé, že dlouhodobá životaschopnost a obhajitelná smysluplnost existence kulturního dědictví nemůže být založena na charitě či státních dotacích, ale na pochopení nezbytnosti kulturního dědictví z hlediska rozvoje osobnosti a kvality života samotných dědiců (návštěvníků, místních obyvatel i budoucích generací).

Poměrně běžné rozdělení je na materiální a nemateriální kulturní dědictví. Ve své nejjednodušší formě zahrnuje materiální dědictví kulturní monumenty. Nicméně ve všech společnostech existují sociální pozůstatky minulosti - nemateriální dědictví včetně historie, tradic, zvyků, legend, mýtů a dalších podob, ale i výsledků lidského života a vztahů. Historie a tradice pronikly do mnoha muzeí a turistických zajímavostí. Díky jejich nehmotné povaze se pro tyto instituce jejich historická stránka stává vždy základním kamenem (Smith, 2006).

Kirschenblatt-Gimlett (1998) rozděluje kulturní dědictví na dva fenomény. V prvním fenoménu kulturní dědictví líčí svou vlastní historii, neboť je zasazeno do svého původního místa a je situováno „v místě“ (in situ), tedy v jeho původním nebo rekonstruovaném prostředí. Druhým fenoménem je kulturní dědictví prezentováno „v souvislostech“ (in context), což představuje jeho zachycení sice vytržené z původního prostředí, ale zpracované profesionálním a zdokumentovaným způsobem. Pro prezentaci tohoto kontextu existuje řada metod, mezi které se řadí interpretace pomocí štítků, informačních tabulí a dalších audio/video nástrojů.¹¹ Nejčastěji používanými informačními prostředky jsou však v obou případech informační cedule a průvodci. Tyto dva fenomény „v místě - v souvislostech“

¹¹ Rozdělení „v místě - v souvislostech“ přibližně odpovídá rozdílu mezi ekomuzeem a tradičním muzeem. Samozřejmě je zde prostor pro kompromisní řešení, neboť např. expozice „v místě“ běžně používají některé informační a kontextualizační techniky (Smith, 2006).

mohou být zkombinovány s dimenzí materiální - nemateriální, což znázorňuje Smith (2006) čtyřmi různými typy prezentace kulturního dědictví v následující tabulce.

Tabulka 1 - Obrazné formy kulturního dědictví

	V místě	V souvislostech
Materiální kulturní dědictví	Kulturní monumenty; chráněné materiální objekty Kulturní vyjádření minulosti bez ochrany Rekonstrukce v místě	Muzejní sbírky
Sociální (nemateriální) kulturní dědictví	Živé tradice Inscenované události nebo způsoby života Obnovování tradic a způsobů života	Výkladné prostředky; texty, obrázky a ústní podání (například od průvodce)

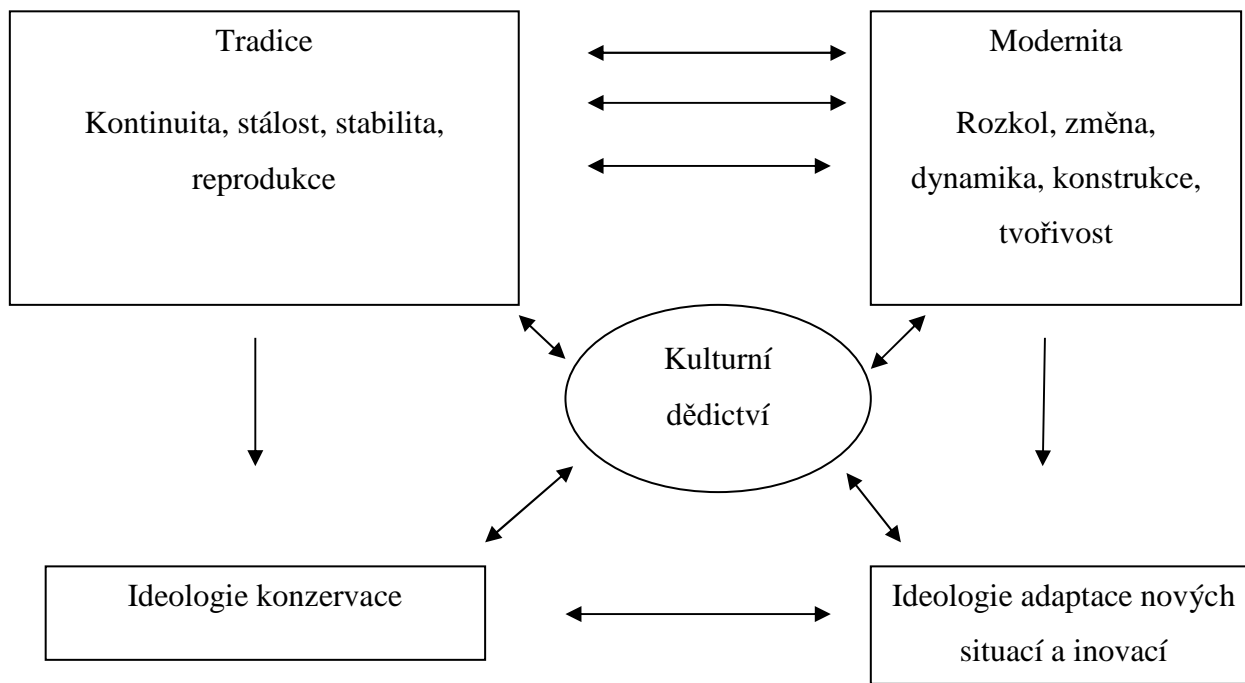
Zdroj: Smith, 2006 (překlad z originálu).

Bessière (1998) zkonstruoval a reprodukoval konkrétní a abstraktní rysy mechanismu tradičního předávání, kde identifikoval nová turistická očekávání. Hloubkově zkoumá, zda kulturní dědictví ve svém předmětném ztvárnění pamětihodnosti, zděděném chování nebo symbolické reprezentaci musí zahrnovat vyznačenou identitu a odlišné znaky sociálních skupin. Vychází z tvrzení Flores „*kombinace vybavování si poznaného předávající skupinou*“ (in Bessière, 2008:26), kde je kulturní dědictví pokládáno za subjektivní element z důvodu jeho spojení s kolektivním sociálním vědomím. Vzhledem k tomu, že kulturní dědictví zjevuje rituální znaky a sociální paměti, představuje také rozpoznané a unifikované znamení nebo připomínku minulosti. Tím dovoluje turistika zúčastněnou konzumaci a oslavu řady lokálních rituálů, které zahrnují velký počet událostí vytvářejících ukázkou bohatství kulturního dědictví a umožňující turistům sociální i kulturní integraci do lokálních skupin s následným vstřebáváním, ale i znovuobnovením jejich lokálních kulturních znaků (např. regionální kuchyně).

Zmiňovaný autor diskutuje o kontinuitě mezi minulostí a současností v neustále se měnícím světě, kdy dále upozorňuje na historickou hloubku a trvalý vzor kulturního dědictví.

Až za kontinuitou, až za odkazem spolu s tradičními postupy je možné dojít ke kulturnímu dědictví jako k součásti současnosti, přičemž je možné i ve stejném čase uchopit sliby budoucnosti. Problém minulosti však nastává v současné modernitě, kdy lidé většinou vědí jak řešit technické, socioekonomické a symbolické používání kulturně zděděných prvků.

Obrázek 1 - Spoluhra mezi tradicí a modernitou v konstrukci kulturního dědictví, které je znázorněno jako srdce reálného dění.

Zdroj: Bessière, 1998 (překlad z originálu).

Kulturní dědictví jenom jako spojení mezi minulostí a přítomností je takto krátce považováno za zásobárnu důležitého pochopení a mínění o světě, za zdroj uspořádání složitých zdůvodnění a nakonec za zdroj následné lokální identity. Tak může být kulturní dědictví znázorňováno v mnohem širší sociální konstrukci. Kulturní dědictví se tak buduje a mění, jak zachycuje Flores (in Bessière, 1998:27), jako dynamický jev „*migrace paměti*“. Následkem trilogie o kulturním dědictví/paměti/tradicí tento odborník dialekticky oponuje stálostí a dynamickou povahou každé takové změny. Touto argumentací na druhou stranu zpochybňuje binomické vztahy tradice/modernity, kontinuity/rozkladu a stálosti/dynamiky. Takto definované vztahy budování a chápání kulturního dědictví v dialektické souhře mezi interiérem/exteriérem a tradicí/inovací hrají dva hráči současně, a to archeologové a inovátoři.

Dynamika budující kulturní dědictví, jež pracuje s aktualizovanými, přizpůsobenými a znovu interpretovanými prvky minulosti předávané skupinami, slouží v odborníkově argumentaci jako hypotéza. Současně jsou uplatňovány protikladné pojmy zakonzervování a inovace, stabilita a dynamičnost, reprodukce a tvořivost. Tím vzniká a je předáváno nové sociální mínění, které v závěrečné fázi generuje lokální identitu. V tomto směru prvky kulturního

dědictví mohou utvářet a reprodukovat lokální identitu, a její jedinečnost. Bessière (1998) dospěl k závěru, že dynamická souhra/spoluhra mezi tradicí a modernitou v konstrukci kulturního dědictví může i převádět postmodernitu. Při návratu k předchozím definicím představuje pojmy jako výběr, hodnota, náklonnost nebo vlastní volba. Dle jeho názoru kulturní dědictví není pouhou sbírkou věcí a produktů, ale skutečným sociálním výběrem partikulárních hodnot členů sociální skupiny. Toto tvrzení považuje za „jádro vzájemnosti“ kulturního dědictví ve spojení referencí předmětu a jedince.

Budování kulturního dědictví prochází tedy několika fázemi, kdy aktér či sociální skupina vybírá, klasifikuje a zdůrazňuje ztracené hodnoty v rámci společnosti, a to nalezením svých vlastních ztracených hodnot. Nyní žijeme své životy s všudypřítomnými obavami o ochranu naší minulosti, tj. jako „*Krása úmrtí*¹²“ (Fabre in Bessière, 1998:28), která představuje všudypřítomnost obav současnosti o ochranu naší minulosti za účelem „*vzkříšeného efektu paměti*“ (Fabre in Bessière, 1998:28), k udržení ztracených ohrožených vědomostí a technik.

Kulturní dědictví bude v další práci pojato v jeho nejširším vymezení (věci, které mají vztah k význačným osobám a událostem dějin a kultury, a statky, které jsou dokladem historického vývoje společnosti, jejího umění, techniky, vědy a jiných oborů lidské práce a života). Užší a obvyklejší pojetí se omezuje na dochované historické prostředí sídlištních celků a architektonických souborů. Vývoj vztahu společnosti ke kulturnímu dědictví prochází v současnosti procesem, který lze charakterizovat tím, že u většiny objektů označovaných dnes jako kulturní či technické památky dochází dlouhodobě k poklesu jejich ekonomického opodstatnění, tj. ke ztrátě či vymizení jejich původní užitné hodnoty. To platilo v minulosti jak v souvislosti s přechodem agrární společnosti na společnost industriální, tak i dnes pro následnou přeměnu společnosti průmyslové na společnost servisně informační. Jestliže si dnes většina objektů uchovává „pouze“ hodnotu estetickou, duchovní či historickou, je otázkou, zda takovéto hodnoty jsou nebo nejsou pro moderní společnost zbytné a postradatelné. Otázkou je tedy dále i to, zda a jak se v souvislosti se změnami hodnotových hierarchií mění a bude měnit vztah ke kulturnímu dědictví, resp. potřeba zachování duchovních a kulturních hodnot. Příslibem je možná to, že v současných ekonomicky vyspělých zemích – na rozdíl od zemí málo vyspělých – je kulturní dědictví a péče o ně chápána a vnímána jako nezbytná, což

¹² Předměty jsou chápány právě tak, jak byly ztraceny a jejich krásy jsou hodnoceny přes šokující tvorbu pocitů a paměti.

se projevuje ve větší ochotě investovat do ochrany a dalšího zhodnocování tohoto kulturního dědictví.

Kulturní dědictví a místní rozvoj

Kulturní dědictví zastává pozici částečného klíčového faktoru strategických činností rozvoje venkova a podpory ekonomického růstu včetně zlepšení kvality života místního společenství. Nabízí se jako turistický produkt. Propagace kulturní turistiky a její nabídky pro volný čas i kultury založené na produktu kvality kulturního dědictví umožňuje znárodnění turistiky. V tomto smyslu Izquierdo a Samaniego (2008) dodávají, že tedy lokální kulturní dědictví představuje základní klíč k budoucnosti obcí, nástroji rozvoje, hnací síle ekonomického růstu a příležitosti pracovních míst. Konkrétněji kulturní dědictví různými formami přispívá ke zlepšení místní ekonomiky, tím že redukuje sezónní turistiku, nezaměstnanost, rozvíjí obchod, zlepšuje životní úroveň obyvatel. Je atraktivní pro evropské programy místního rozvoje, otevírá devizový trh, inovuje dopravní infrastruktury a vybavení. Obnovuje tradice, stává se součástí financování rekonstrukcí a projektů zaměřených na ochranu.

Ekonomické bohatství kulturních zdrojů garantované konzervací zlepšuje výnosy, které představuje jejich zachování. Izquierdo a Samaniego (2008) však nezapomínají, že ekonomické přínosy spojené s povědomím jsou mnohem důležitější nástroje konzervace kulturních statků. Neodvolatelně jde o respektování rovnováhy mezi kulturním dědictvím a turistikou, které by vyvolalo turistické přetížení se založeným důrazem na užitku.

Společně s místním ekonomickým rozvojem je možné chápat kulturní dědictví jako potenciál posílení identity místního společenství. Tento potenciál představuje soudržnost obyvatel, která je založena na společné paměti historie a povědomí o jejich lokalitě. Tuto lokalitu mají totiž za vlastní a jsou její součástí. Kulturní dědictví potřebuje ochranu, publicitu a zhodnocení ještě před začleněním do vlastní společnosti. V tomto případě se proto jedná o symbol identity ne vždy dobře známý, což představuje závisle proměnnou na nezávisle proměnné, a to na dlouhodobé práci. Kulturní dědictví je možné chápat také jako výchovný nástroj mladších generací, přenos lidských hodnot a znalostí s velkým pedagogickým a sociálním významem. Kulturní dědictví se tak mění na nástroj rozvoje kulturní politiky s větší kvalitou než čisté „herně - zábavné“ produkty (Izquierdo a Samaniego, 2008).

Pro dosažení tzv. animačních cílů (Izquierdo a Samaniego, 2008) je nutná organizace konkrétních akcí jako jsou exkurze, prohlídky a přednášky o programech výzkumu, katalogy

nebo inventáře kulturního dědictví, spolupráce v kampaních o obnovení hmotného či nehmotného kulturního dědictví, vydávání publikací a další.

Animace lokální kultury a kulturního dědictví

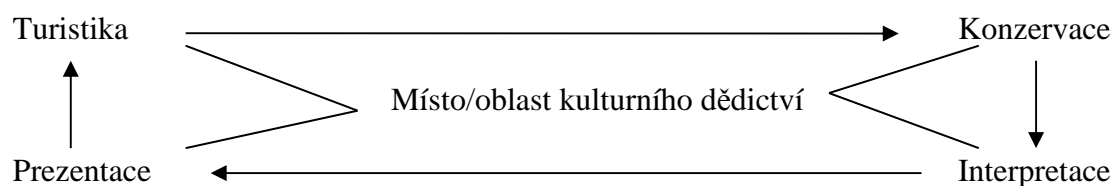
Animace pochází z cizího slova, která znamená „oživení“ a jedná se o poměrně široký pojem. V případě kulturního dědictví je tím myšlena animace za účelem zvýšení návštěvnosti, tedy v propojení s kulturní turistikou/turistikou kulturního dědictví. K zatraktivnění památky přispívá pořádání kulturních programů i samotná rekonstrukce. Animace kultury je významnou součástí kulturního systému, v jehož rámci se lidé učí dané kultuře a podílejí se na jejím spoluutváření a předávání dalším generacím. Je to proces, v němž jsou kulturní statky materiální i duchovní povahy buď přímo, nebo prostřednictvím kulturních služeb prezentovány příjemcům tak, aby probouzely jejich vlastní kulturní předpoklady a způsobilost. V rámci animačního procesu je možné rozeznat řadu procesů dílčích, lišících se převahou některých momentů zprostředkování. Jde zejména o zpřítomnění, odhalení či udělení smyslu, oživení, oduševnění a zvýznamnění potenciálního kulturního statku. Zpřítomnění může napomoci distribuce, tj. rozšíření kulturního statku či služby do místa jeho užívání či spotřeby. Kulturní statky mohou být ovšem zpřítomněny také redistribucí, tj. navrácením kulturního statku do oběhu (obchod se starožitnostmi, antikvariát) nebo prezentací, tj. představením kulturního statku různými tradičními i neobvyklými metodami (divadelní představení, výstava, koncert, muzejní expozice, zpřístupnění památkového objektu, pouť, festival apod.). V rámci těchto prezentačních forem se animátoři pokoušejí interpretací (tj. vysvětlením, uvedením do souvislostí a aktualizací) začlenit potenciální kulturní statky do běžného života lidí. Předmětem animace však nejsou jen kulturní statky (míněno hmotné prvky), ale také schopnosti, dovednosti, znalosti a vlohy jednotlivců a skupin (nehmotné prvky). Zde animace vychází z potřeby a zájmu veřejnosti o rozšíření znalostí a dovedností, zdokonalení a uplatnění talentu, ale i veřejné prezentace. Animace kultury jako společenská činnost s tradicí (označovaná v minulosti v závislosti na konkrétním vymezení jako osvěta, lidovýchova, kulturní činnost, zájmová činnost atp.), je podmíněna mimo jiné především sociokulturním potenciálem prostředí, potřebami a zájmy veřejnosti, možnostmi jejich uspokojování, rozsahem volného času lidí, jejich finanční situací, konkurencí nabídky a poptávky kulturních služeb, postavením, vlivem a schopnostmi animátora. Proto se předmětem zájmu při zkoumání animace kultury v konkrétní lokalitě stává využitelný sociokulturní potenciál ve všech jeho podobách (kulturní dědictví, kulturní památky, kulturní tradice, významné osobnosti, nositelé kulturního života atp.), kulturní instituce, kulturní

sdužení a místní obyvatelé ovlivňující kulturní život v místě, formy a zaměření kulturních akcí a obsah i rozsah jejich nabídky.

Řízení zdrojů kulturního dědictví

Místa kulturního dědictví spojují hmotné prvky minulosti, přítomnosti a budoucnosti, která jsou zaměřená na zlepšení pomyslných vztahů mezi potenciálními konfliktními prvky jejich ochrany a turistikou. Správný management kulturního dědictví s hlavním záměrem interpretace a prezentace kulturního dědictví zajišťuje v rámci těchto pomyslných vztahů vzájemné doplňování se (Obrázek 2). Po dobu vzdělávání, zábavy a radosti z kulturního dědictví jako z atrakcí přírodních rezervací, národních parků, muzeí, historických budov a zahrad, vesnic nebo měst mohou lidé všech věkových skupin a socioekonomických tříd s různými životními styly rozvíjet oblasti povědomé ochrany kulturního dědictví (Millar, 1989).

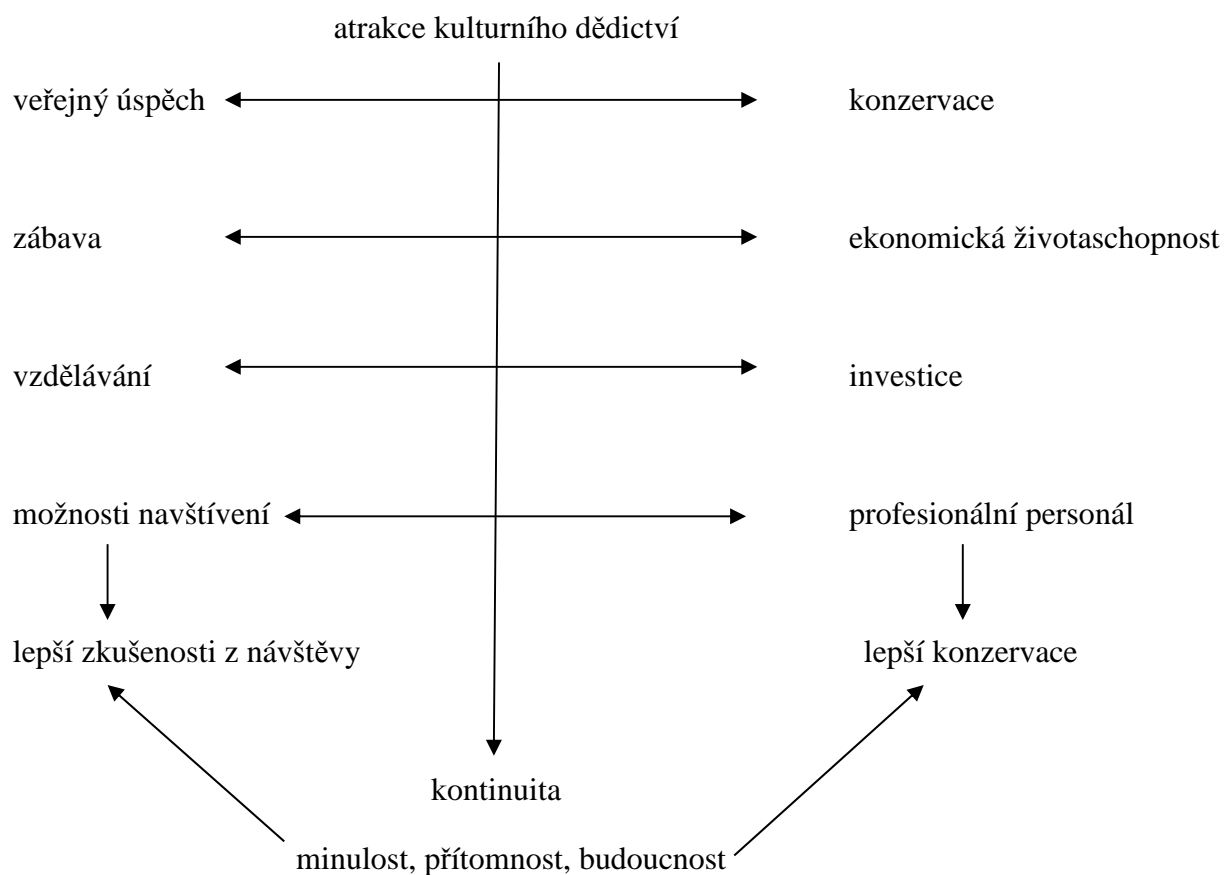
Obrázek 2 – Konzervace a turistika – doplňující se vztah mezi složkami řízení atrakcí kulturního dědictví

Zdroj: Millar, 1989 (překlad z originálu).

Atrakce kulturního dědictví nemohou být řazeny do stejné kategorie jako atrakce volného času. Sportovní centra, komplexy volného času, tématické parky a převážné množství center kulturního dědictví mohou být nahrazeny novým modelem současného proudu, pokud jedna z těchto atrakcí prohrává či je v úpadku nebo zcela není dostupná. Konzervace je potom kritickou záležitostí celého managementu. Rovnováhu v této kritické záležitosti vyvažuje vztah mezi potřebou zdrojů kulturního dědictví a potřebou návštěvníků (Obrázek 3). Na jedné straně tohoto kritického procesu řízení je hlavní myšlenkou v oblasti kulturního dědictví představa nezastupitelnosti zdrojů. Jinak řečeno, jak by v současnosti měli lidé užívat tyto zdroje či je zachovávat pro budoucí generace v současném měnícím se světě. Poté se na druhé straně nachází turistika kulturního dědictví, která je transformována ve výrobě těchto zdrojů na trh služeb.

Obrázek 3 - Konzervace a turistika – veřejná zodpovědnost v řízení kulturního dědictví

Zdroj: Millar, 1989 (překlad z originálu).

Dlouhodobé plánování a rozpoznávání důležitostí kulturního dědictví v turistickém průmyslu vyžaduje stále sofistikovanější rozšiřování poptávky, neboť turistický ruch je stále náročnější.

Při dosahování veřejného úspěchu je nutné zajistit atraktivitu kulturního dědictví, kdy stále častěji dochází k procesům transformace zemědělské krajiny. Identifikace zdrojů kulturního dědictví je prvním krokem v procesu zmíněné transformace zemědělské krajiny na krajinu pro kulturní turistiku. Tradiční zemědělské systémy a logika jejich geneze jsou základem moderního ekologického zemědělství. Poskytují lidstvu kulturní hodnoty a ekologickou službu a jsou původcem široké škály multifunkčních krajin. Ty mají nyní nové využití pro rekreaci a zpříjemnění života (Dramstad et al., 2001).

4. Venkov jako osídlený prostor a jeho kapitál (se zvláštním zřetelem k venkovské turistice)

4.1 Definice venkova a vymezení venkovského prostoru

Venkovské oblasti je těžké definovat a používaná kritéria se velmi liší v každé zemi (OECD 1994 in George, Mair a Reid, 2009). Obdobně jako pojem společenství se termín „venkovskost“ stává velmi diskutovaným u mnoha teoretiků a odborníků, kteří provedli mnoho výzkumů na toto téma (Halfacree, 1993; Mormont, 1987). Venkovskost je možné definovat za použití různých přístupů, a to deskripce, prostorové determinace, umístění do prvních produktivních panství, sociálních reprezentací a dalších. Obecně se stále chápe pojem venkova jako opak termínu města. Díky globalizaci a technologiím se obě společnosti nachází v komplexním procesu změn. Jedna z mála věcí, na které se komentátoři venkova dokáží v současnosti shodnout je, že venkov prochází obdobím nevídaných změn. Stále složitější a propojenější povaha těchto změn vedla k vytvoření termínu „restrukturalizace venkova“, aby zachytil fundamentálně odlišnou povahu změn, které se na venkově nyní odehrávají. Tato složitost a propojenost údajně zvyšuje pravděpodobnost konfliktů, takže pokrok při řešení některého z formulovaných problémů venkova může znamenat úbytek snahy vypořádat se s jedním nebo více dalšími problémy. Zdá se, že tento pohled podporuje myšlenku, že při vytváření politik pro venkov je potřeba dělat kompromisy, které jsou popisovány jako výsledek balancování mezi ekonomickými, environmentálními a sociálními zájmy (Garrod, Wornell a Youell, 2006).

Venkovský prostor a venkovská sídla

Nejasnost pojetí (dnešního) venkova ilustruje například studie o mexickém venkovského cestovním ruchu (Fuller, 2009), která uvádí, že zatím není jasně definováno, co je venkovské a jaké funkce toto pojetí vlastně má. Nejvhodnějším metodologickým odkrytím venkova je jeho pochopení. Fuller (2009) dochází k pochybnosti o homogenitě, ale i heterogenitě rozdílů mezi venkovem a městskými oblastmi, a to z důvodu nejednotnosti definic a konceptů. Ačkoliv role zemědělských aktivit místního obyvatelstva byly prokázány za významné, připodobňování venkova by nemělo být zaměřováno se zemědělstvím. K odlišení venkova od města je používána řada kritérií. Nejjednodušší kvantitativní přístup popisuje města jako místa s vyšší koncentrací obyvatel, avšak soudí se, že pro odlišení venkova od města podle určení počtu obyvatel dnes není opodstatněný důvod.

Komplexní kritérium stavu urbanizovanosti prostoru také nedovoluje jednoznačně usoudit, který prostor je „městský“ a který „venkovský“. Proto se stále znovu usiluje o vymezení těchto prostorů, i když je to stále složitější. Ve venkovském prostoru se nacházejí sídla městského typu, zatímco v městském aglomerovaném prostoru mohou ležet sídla venkovského typu (pokud je bráno za kritérium odlišení počtem 2000 obyvatel, jak je statistickou zvyklostí v ČR).

Nežádka je možné se setkat se zaměňováním pojmů „venkov“ a „vesnice“. Typickou součástí venkova je volná krajina (zemědělská půda, lesy a vodní plochy), zatímco termín „vesnice“ implikuje představu, že jde pouze o zastavěná území (intravilány) sídel venkovského typu. Obecně lze venkov definovat jako prostor, který zahrnuje krajinu i venkovská sídla. Integruje nezastavěné území a zastavěné území malých sídel – vesnic, případně i malých měst, tzv. sekundárních center. Pojem „venkov“ je širší a zahrnuje i „vesnici“.

Inspirativně vymezuje venkov v ČR Vobecká (2009), a to podle složeného geograficko-ekonomického kritéria, které respektuje hierarchii a řád obcí v sídelní struktuře, pracovní příležitosti v poměru k zaměstnaným rezidentům obcí a vyjížďku za prací. Takto venkov zahrnuje 2416 obcí v ČR.

Venkovské sídlo lze dle Perlína (2010) definovat z hlediska urbanistického, architektonického, historického, administrativního, sociálního, ekonomického a statistického. Ve venkovských sídlech dominuje nízkopodlažní zástavba, převládá bydlení v individuálních rodinných domech, které nemají vybudovány podmínky určené jen k provozování obchodu, ale jsou doplněny rozsáhlejším hospodářským zázemím, které sloužilo původně pro zemědělskou prvovýrobu. Z historického pohledu zůstalo venkovským to sídlo, které v minulosti nezískalo městská práva. Obdobně i dnes definuje status města stát.

Jiným ze způsobů, jak vymezit venkov a venkovská sídla, je popsat je jako druh územního společenství (venkovskou společnost). Sociální prostředí venkova si zachovalo jisté svébytné kulturní rysy, jakými jsou institucionalizované a organizované jednání venkovanů, jejich symbolická komunikace a normativní subkultura. Ustálená struktura sociálních vztahů venkovské společnosti má jistá specifika. Mezi obyvateli venkovského sídla existují mnohem užší sociální kontakty, typická je dlouhodobá neformální sociální kontrola a participace. Rozhodující ekonomickou činností na venkově je zemědělství a primární výroba potravin. Na rozdíl od města se zde významný podíl obyvatelstva věnuje zemědělství. Obecně se

ekonomické aktivity zaměřují spíše na malé a střední podnikání (Tomšík, 2009). Velký podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo sídlo.

Nová typologie Evropské komise 2011 pro vymezení regionů

Tato nová typologie byla vytvořena DG Agriculture and Rural Development, DG Regional Policy, Eurostat a DG Joint Research Centre. V této typologii se používají pravouhlé sítě buněk na 1 km², které jsou důležité při rozeznávání městských oblastí. Tato nová typologie tedy na základě procentuálního vyjádření podílu obyvatel ve venkovských rastrových buňkách při rozlišování kategorií na úrovni NUTS 3 vymezuje regiony následovně:

- převážně městské regiony s podílem obyvatel ve venkovských rastrových buňkách menším než 20%,
- smíšené regiony s podílem obyvatel ve venkovských rastrových buňkách v rozmezí 20%-50%,
- převážně venkovské regiony s podílem obyvatel ve venkovských rastrových buňkách větším než 50%.

Potom se v ČR řadí Praha a Středočeský kraj mezi převážně městské regiony. Převážně venkovskými regiony jsou Vysočina, Plzeňský, Jihočeský, Pardubický, Olomoucký a Zlínský kraj. Ostatních šest regionů, a to Karlovarský, Ústecký, Liberecký, Královéhradecký, Jihomoravský a Moravskoslezský kraj se řadí mezi regiony smíšené.

4.2 Venkovský kapitál

Zatímco pojem přírodní kapitál je v literatuře znám již dlouho, termín „venkovský kapitál“ vstoupil do akademického žargonu teprve v posledních letech. Definice venkovského kapitálu v současnosti přijímaná Organizací pro venkov (Countryside Agency) zahrnuje „*strukturu venkova, jeho vesnice a trhová města*“ (Countryside Agency 2003 in Garrod et al., 2006:118). Přestože může být tato definice považována za příliš zjednodušenou, je cenná, protože vyobrazuje venkovský kapitál jako soubor různých komponent jeho struktury.

Základní komponenty venkovského kapitálu mohou být objektivní nebo založené na vnímání. Vzhledem k tomu předkládá Garrod et al. (2006) škálu rysů venkova, které mohou být

považovány za aktiva venkovského kapitálu, mezi něž řadí kulturní krajinu¹³, divokou faunu a floru, biodiverzitu, geologii a půdu, zemědělská stavení, osobité zvyky a řemesla a další.

Venkovské turistické podniky a destinace zapojují všechny tyto rysy venkova, třebaže v rozdílné míře, k přilákání turistů a poskytování uspokojivých zážitků při jejich pobytu v místě. Garrod et al. (2006) na různé prvky venkovského kapitálu nahlíží jako na základní komponenty základny aktiv venkovského turistického podnikání. To znamená, že kvalita zážitků při venkovské turistice závisí na kvalitě venkovského kapitálu, který je jejím základem. Tím netvrdí, že venkovský kapitál je jediným rozhodujícím činitelem kvality venkovské turistiky. Dalšími faktory jsou přístupná zařízení, dostatek informací, vysoký standard služeb a excelentní péče o zákazníka. Úmyslem je spíše upozornit na tendenci ve prospěch venkovského kapitálu, který bývá relativně zanedbáván ve smyslu jeho přispění ke kvalitě zážitků při venkovském turismu. V případě venkovské turistiky jsou tyto „základní suroviny“, komponenty zásob venkovského kapitálu považovány za část „investičního majetku“ odvětví venkovské turistiky (Garrod a Fyall, 1998).

Venkovský kapitál (či kterákoliv jiná forma kapitálu) je zároveň zásobou a koncepcí toku. Struktura venkova reprezentuje zásobu kapitálu. Opatrným řízením toků z tohoto kapitálu může společnost zajistit, že venkovskému podnikání zůstanou k dispozici dostatečná venkovská aktiva s účastí při sestavování a prodeji produktů venkovské turistiky (Garrod et al., 2006).

4.3 Venkovská turistika

Termín venkovská turistika se podle Cabriniho (2004) používá v době, kdy je venkovské kulturní dědictví považováno za klíčovou komponentu produktové nabídky. Důležitým znakem turistických produktů venkovské turistiky je především dopřání návštěvníkům osobního kontaktu a zážitku z fyzického a lidského prostředí venkovského prostoru, dovolení návštěvníkům zúčastnit se místních aktivit, tradic i životního stylu lokálních obyvatel

¹³ Kulturní krajinu ve smyslu hmotného prvku lokální či regionální kultury lze chápat jako dochované typické uspořádání a využití krajiny, která byla po několik staletí uzpůsobována potřebám lidí. Kulturní krajina je typem krajiny, v níž se již člověk stal rozhodujícím činitelem, v němž jsou zastoupeny téměř výhradně jen pozměněné či přeměněné ekosystémy. Jen těžko je možné v dnešní době nalézt lidmi zcela nedotčenou přirozenou přírodní krajinu. Současnou krajinu je proto možné chápat a pojmenovat jako krajinu kulturní, ovšem přeměněnou s různou mírou „kulturnosti“ (Patočka a Heřmanová, 2008).

(zážitková turistika, cestování za vzděláním, sport, horolezectví, cyklistika, zdravotní turistika, umění a kulturní turistika názorně odráží koncept venkovské turistiky).

Světová turistická organizace (WTO) na Semináři o venkovské turistice v roce 2004 sdělila výsledky výzkumu o evropském potenciálním trhu venkovské turistiky, přičemž se prokázalo, že 3% mezinárodních turistů cestuje za účelem venkovské turistiky, a objem venkovské turistiky se ročně zvyšuje kolem 6% z počtu celkové turistiky (Cabrini, 2004). WTO předpokládá, že tento nárůst je pro Evropu velmi důležitý. V současné době má venkovský cestovní ruch výhody na mezinárodním trhu, hrál klíčovou roli v rozvoji některých venkovských oblastí, které byly ekonomicky a společensky deprivované (Blaine a Golan 1993).

Při snaze lépe ocenit význam venkovského kapitálu je užitečné jasně rozlišovat mezi aktivy venkovského kapitálu a ekonomickými zdroji využívanými venkovským průmyslem. Ekonomické zdroje venkovského turismu jsou využívány turistickým průmyslem jako vstupy při kompletaci jeho produktů. Tyto zdroje jsou obecně uznávány jako hodnotné, neboť náklady s nimi spojené jsou (alespoň z větší části) odražené v tržních cenách finálních produktů a služeb, jež produkují (Garrod et al., 2006). Mnoho součástí venkovského kapitálu přímo přispívá turistickým zážitkům. Přesto může hrát venkovský kapitál i nepřímou úlohu při poskytování zázemí pro venkovské turistické zážitky a při vytváření obrazu, který přitahuje turisty do určité cílové oblasti. Tato role by neměla být považována za méně významnou než přímá. Přilákání turistů, uspokojování jejich potřeb a především probuzení jejich nadšení pro další návštěvu jsou nejdůležitějšími prvky úspěšného venkovského turismu. Podle Garrod et al. (2006) venkovský kapitál hraje nepřímou roli při podpoře všech těchto aktivit. Další důležitá spojitost je ve vazbě turistického průmyslu na investice do venkovského kapitálu. Venkovské turistické podniky mohou obecně investovat do venkovského kapitálu buď přímo, anebo nepřímo. Přímá investice do venkovského kapitálu zahrnuje rozvoj turistických atrakcí, zařízení a produktů, které oceňují hodnotu venkova jako důležitého kapitálu a potřebu řídit tento kapitál udržitelným způsobem. Nepřímé investice do venkovského kapitálu na druhou stranu zahrnují investice do projektů a programů, které vytváří nebo posilují pozitivní spojení mezi venkovskou turistikou a venkovským kapitálem. Venkovská turistika se stává efektivní ve dvou významech, a to v představení a ochraně místního přírodního a kulturního dědictví, jmenovitě se jedná o budovy, krajinu, tradice a zvyky (Daugstad, 2008; MacDonald a Jolliffe, 2003; Su, 2006). Dle konzultanta a ředitele

Mezinárodní turistické organizace Nultyho (2004) lze uvést 8 hlavních principů udržitelné venkovské turistiky:

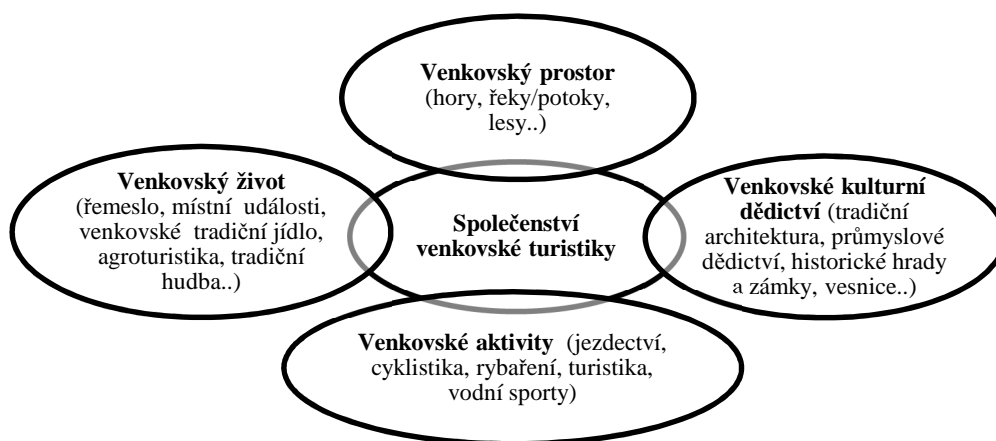
Původ venkovské turistiky

Venkovská turistika má původ v rozvoji venkova a jeho kapitálu. Venkovskou turistiku je možné považovat v původu faktorů a rozvoje. V tomto původu je zahrnuta rychlá industrializace, urbanizace a zdokonalení dopravní infrastruktury západní společnosti. Městské obyvatelstvo kapitalistické společnosti touží po odlišných zkušenostech a venkovské společenství může zahrnovat turistiku se zajímavým účinkem revitalizace jejích oblastí či regionu.

Definice venkovské turistiky

Koncept venkovské turistiky zahrnuje podstatné složky, přičemž za středový element venkovské turistiky považujeme společenství. Venkovská turistika závisí na venkovském prostoru, který může nabídnout kulturní dědictví a kulturu jako takovou, venkovské aktivity a venkovský život. Koncept venkovské turistiky může být interpretován více způsoby (Sharpley et al., 1997).

Obrázek 4 - Jednotlivé složky konceptu venkovské turistiky

Zdroj: McNulty, 1991 (upraveno a přeloženo z originálu).

Bramwell a Lane (1994) navrhuje zahrnout do venkovské turistiky farmářské aktivity a zájmy, přírodu, dobrodružství, sport, zdraví, vzdělávání, umění a kulturní dědictví. Turnock (1999) velmi rozšířil názor o zhodnocení volného času ve venkovském prostoru, resp. ve venkovské turistice.

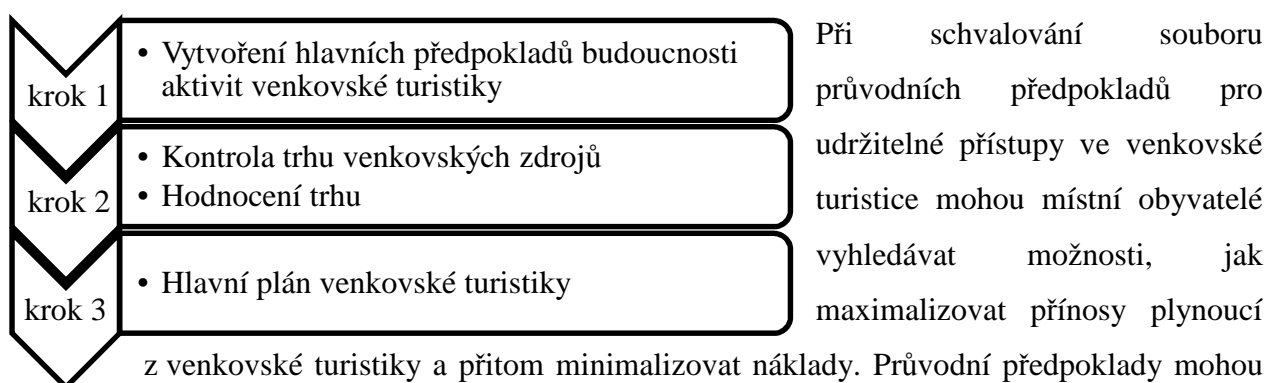
Příjmy a náklady venkovské turistiky

Je zřejmé, že venkovská turistika může přispívat venkovským společnostem. Potenciální příspěvky vytvořené z venkovské turistiky, tak i potenciální náklady mimořádně vytvořené z nevhodného turistického rozvoje mohou být ekonomického (tvorba pracovní síly x tlak na veřejné služby), sociálního (udržení a podpora lokálních služeb x porušení získaných kapacit v turistickém odvětví) a ekologického charakteru (napomáhání ochrany a udržování vytvořeného, i přírodního prostředí x potenciál pro nevhodný rozvoj v podmínkách rozsahu a užitku).

Příležitosti pro venkovskou turistiku v Evropě

Napříč celou Evropu existují příležitosti pro venkovskou turistiku. Jako udržitelná turistika se může rozvíjet díky „venkovským klíčovým výhodám“ jako je historie, archeologie, krajina a příroda. Při hledání rozvoje turistiky ve venkovských oblastech se může chybovat, což může být zjevně kritické při zajišťování rozvoje už při plánování tržního prostředí. Celý tento rozvoj je založený na rozvoji domácích produktů s řízením ekologického zatížení.

Kroky k zajištění rozvoje a udržitelnosti venkovské turistiky

Klíčové faktory k uspokojení zákazníka (návštěvníka)

Přírodní, sociální, ekonomické faktory a kulturní dědictví pomáhají uspokojovat návštěvníky za účelem zajištění udržitelné turistiky, což je tradičně ukotveno v určitém venkovském prostoru či regionu. Avšak zde Nulty (2004) předkládá ke spokojenosti návštěvníka 10

doporučení: nocleh v pohodlných lůžkách za přijatelnou cenu, hygiena v čistých sociálních zařízeních, místní velmi dobře připravené jednoduché jídlo, užívání si okolí a přírodních zajímavostí venkovského prostoru, poznávání historie a kultury venkova, zážitková dovolená, užívání si místní zábavy, cestování bez omezení a obav pro bezpečí a v neposlední řadě zážitek z příjemného prostředí zaměstnanců v turistickém ruchu.

Hlavní procesní plán

Po stanovení faktorů pro udržitelnou turistiku hlavního procesního plánu zbývají dva výše uvedené kroky. První úkol druhého kroku zahrnuje zaručení kontroly nebo inventury všech venkovských zdrojů určených pro turistiku v dané oblasti, které mají rozvojový potenciál. V paralelním uplatnění, což je i kritické pro další hodnocení trhu, by měl být řádně identifikován potenciální cílový trh a tržní segment. S těmito kroky a jejich dostupnými informacemi může být v každé lokalitě dále determinována „Unikátní prodejní propozice“ (Unique selling proposition USP). Toto je velmi důležité pro stanovení konkurenční pozice na tržním umístění. Třetím krokem (Hlavní procesní plán) by měl být podporován rozvojový program turistického produktu přizpůsobený tržním potřebám a měl by odpovídat stanoveným intervalům kontroly. Při zajištění efektivity plánu jsou velmi rozhodující související návrhy s registrem ubytovacích kapacit a standardů, vzhledu průvodců, ochranou životního prostředí, zhodnocením kulturního dědictví, organizační strukturou, marketingem, vzděláváním a investiční politikou.

Aplikace marketingových přístupů ve venkovské turistice

Marketingové přístupy představují nepostradatelnou náplň rozvoje, organizaci marketingu ve venkovských turistických oblastech, ve kterých jsou přijímány také udržitelné přístupy. V těchto přístupech ve venkovské turistické oblasti zároveň potřebují zavést zcela konkurenční pozici na trhu, a proto musí vytvářet, implementovat a koordinovat marketingové kampaně. Konkurenční pozice může lokalita dosáhnout s čistým odlišením se od jiných venkovských turistických lokalit, a to stanovenou „Unikátní prodejní propozicí“ (USP – Unique selling proposition).

K lepšímu pochopení zákaznických potřeb je nejdůležitější identifikovat produktové vlastnosti, které může zákazník zhodnotit ve venkovské lokalitě a shledat je jako zajímavé. Toto označuje Nulty za „motivační faktory“.

Konzultant dále upozorňuje, že je také potřeba identifikovat komplexní stupeň informovanosti, vnímání a postojů zákazníků venkovského prostoru, ale i konkurence v dané

destinaci. S tímto vědomím a informacemi je možné budovat základní jednotlivé přípravné kroky Hlavního procesního plánu dané venkovské lokality. Specificky pochopené turistické potřeby a znalost konkurence ovlivňují typ turistického produktu včetně zkušenosti s nabídkou, ale i přijímání marketingových akcí. Při schvalování tohoto „twin track“ produktu, jeho rozvoji a marketingových strategiích ve venkovském prostoru je možné dosáhnout konkurenční pozice na venkovském trhu.

Před marketingovým výzkumným programem je důležité definovat cíle výzkumu, které mohou být dle konzultanta následující:

- pochopit vnímání turisty ve sledované venkovské lokalitě (celkové povědomí, silné stránky, slabé stránky),
- pochopit turisty vnímanou konkurenční venkovskou lokalitu,
- identifikovat tržní prostředí (venkovské sídlo)/segment (typ návštěvníků),
- identifikovat charakteristiky a profil trhu/segmentu s jeho největším potenciálem.

Po stanovení cílů výzkumu je třeba stanovit výzkumný přístup¹⁴. V mnoha případech je možné informace získat z mnoha zdrojů. Některé tyto informace (např. sekundárním výzkumem) mohou být obstarány iniciátory (přímo ve venkovských oblastech). Na získání ostatních informací je potřeba spoluúčasti zkušených a kvalifikovaných odborníků marketingu a marketingového výzkumu.

¹⁴ Rozlišení jednotlivých přístupů je možné shrnout do těchto kroků: kontrola postavení kulturního a přírodního dědictví, přehled turistických tendencí, průzkum návštěvnosti, průzkum turistického prodeje a konkurenční analýza.

5. Ekonomické uchopení kulturního dědictví (se zvláštním zřetelem k cestovnímu ruchu, kulturní venkovské turistice)

5.1 Komodifikace kulturního dědictví a model tvořivé destrukce

Současné globální hospodářství je charakteristické svou intenzitou a náročností semiotizace spotřeby, produkce se stává stále více a více estetickou, a to jde ruku v ruce s vizuální reprezentací hmotných objektů (Ateljevic, 2000). Logika pojmového aparátu „zboží“ pochází od Marxe a Webera, kterou následně rozšířili Adorno a Horkheimer. Frankfurtská škola zastává názor, že logika a racionálnost zbožové produkce byla přesunuta do sféry volného času a má daleko větší příležitosti kontrolovat a manipulovat spotřebu masové společnosti. Základem pro tento vývoj bylo ustanovení kulturního průmyslu, jak jej nazývají kritičtí teoretikové. Kulturní průmysl se stal tzv. filtrem volnočasových aktivit, hospodaří se všemi aktivitami, které jsou schopny zmírňovat světskost každodenního života. Ve spojitosti s uznáním významu kultury v zajištění spotřeby se objevilo slovní spojení „kultura spotřeby“. A právě zde se volný čas a turismus staly významnými funkcemi současné kapitalistické společnosti (Featherstone, 1987).

Kulturní změny také nejsou novinkou ani novým konceptem, tato skutečnost je základem vyspělých civilizací během celé historie lidstva ačkoliv akceleraci kulturních změn můžeme pozorovat ve společnostech po celém světě. Co bychom dnes mohli považovat za nový dopad, je intenzivní komodifikace kultury v turistice. Tato situace nastává prostřednictvím procesů, ve kterých jsou kulturní dimenze a aspekty transformovány do komodit pro konzumní cestování turistů. To se týká i venkovského prostoru a menších lokálních společenství. Tento zájem vytváří nový a vzrůstající tzv. „výklenkový“ (niche) trh turistů, kteří se zajímají o unikátní vlastnosti venkovského způsobu života (Novelli, 2005).

Turistika byla vždy spojována s komodifikací kultury, krajiny, rekreace a původních obyvatel (Marciszewska, 2000). Nově vyvstává obava o roli turistiky jakožto síly pro kulturní komodifikaci a socioekonomický rozvoj v postmoderních společnostech i ve společnostech procházejících transformací. Komunity se vyrovnávají se socioekonomickou integrací a kulturními odlišnostmi, ale i způsobem užitku, prodeje, či komodifikace různých aspektů. Soudí se, že kulturní komodifikace stimulovala ochranu, povědomí společenství a oceňování jejich místních tradic. Příklon k určité identitě a pýcha jsou pak zkoumány jako integrální projevy kulturního komodifikačního procesu (Smith, 2006). Obecně pojato, komodifikace, která zachvátila všechny oblasti žití, je považována za jeden z nejzápornějších jevů dnešní

doby. Proniká také do nehmotné kultury a zaujímá nad ní i jejími cennostmi nadvládu. Marx se zabývá komodifikací ve spojení s pojmem „zbožní fetišismus“ (Keller, 2004), což představuje proces, ve kterém společnost důvěřuje vyjádřené hodnotě v samotném zboží, přičemž nebere v úvahu výslednou hodnotu pracovního procesu společnosti. Důsledkem je „zastřený vztah mezi osobami a přeměna vztahu mezi věcmi, schopnostmi lidí, které se jeví jako schopnosti věcí“ (Marx in Keller, 2004:109).

Model tvořivé destrukce (*creative destruction*) předpovídá osud komunit, jejichž rozvoj probíhal v blízkosti komodifikace dědictví venkova. Podle Mitchell a de Wall (2009) jde o komunity, které svůj rozvoj založily na komodifikaci venkovského dědictví. Zde je možné pozorovat tři výrazné tendence, které jsou významné ve vztahu k venkovskému prostoru. První tendencí je vznikající ekonomicko-rozvojová strategie, která nahrazuje řízení podnikáním. Tato strategie vznikala zpočátku v městském prostředí, ale stále více a více pronikala do prostředí venkova. Druhou tendencí je rostoucí počet městských usedlíků střední třídy, kteří se v reakci na „stejnost“ produkovanou globalizací pokusili dočasně uchýlit do idealizované venkovské krajiny. Třetí tendencí je „odůvodněná“ územní akumulace v podobě industrializace, která se stále více šířila (resp. ničila) území. Proto podnikatelské investice směřují do komodifikace dědictví venkova za účelem vzniku nových prostředí, zatímco ta stará území jsou ničena. Rozvinutý model předpokládá určitý sled událostí, které ve venkovském prostředí mohou nastat okolo produkce a spotřeby produktů kulturního dědictví. V nepřítomnosti aktivního plánování je základním předpokladem podle Mitchell a de Wall (2009) vedení podnikatelských investic do komodifikace dědictví, což může dojít až ke zničení idylického venkovského prostředí.

Tvořivá destrukce je rozložitelná do pěti fází, přičemž každá z nich se vyznačuje změnou tří zásadních proměnných:

1. Podnikatelské investice do produkce a nabízení před-průmyslových komodit ve zrenovované před-industriální podobě.
2. Počet návštěvníků, kteří vyhledávají tyto destinace jako cíl své cesty, kde hledají autentický historický zážitek (doslova zážitek dědictví).
3. Postoj místních obyvatel vůči rozvoji a jeho důsledkům pro venkovskou idylu, zobrazující venkovský život, který je šťastný, zdravý prospěšný, bezproblémový, bezpečně „spjatý jak s blízkou společenskou skupinou, tak s nedalekým přirozeným prostředím“.

Charakter těchto tří proměnných se mění v každé fázi modelu. Tyto změny jsou znázorněny v původním pětifázovém modelu kreativní destrukce v následující tabulce.

Tabulka 2 - Původní pětifázový model kreativní destrukce

Fáze	Investice	Počty turistů	Postoj místních obyvatel
Časná komodifikace	Počáteční investice do komodifikace	Návštěvníci, kteří hledají autentické dědictví (přijíždějí v malém počtu)	Převážně pozitivní (venkovská idyla je stále nedotčená)
Rozvinutá komodifikace	Investice do komodifikace rostou	Narůstající počet	Již se objevuje povědomí o negativních důsledcích
Časná destrukce	Objevují se marketingové kampaně (pokračuje růst investic, ale jsou zde také odchylky od tématu dědictví)	Narůstající počet	Vzrůstá povědomí o negativních důsledcích
Rozvinutá destrukce	Počet investic narůstá (např. stavba hotelů) Větší odchylka od tématu dědictví	Narůstající počet	Převažuje negativní postoj, vytvářející prostor pro odchod místních
Post-destrukce	a) Převažují investice, které se netýkají tématu dědictví <i>nebo</i> b) Již žádné další investice	a) Malý počet návštěvníků, kteří hledají autentické dědictví b) Klesá počet s tím, jak komunita není unikátní	a) Méně negativní postoje, protože místní obyvatelé přijali aktivity cestovního ruchu (ale idylické venkovské prostředí je narušeno) b) Méně negativní postoje, protože počet turistů se snižuje (částečně se navrácí venkovská idyla)

Zdroj: Mitchell a de Wall, 2009 (upraveno a přeloženo z originálu).

Avšak zbývá také poznamenat, že komodifikace může pomoci místním lidem k zachování jistých kulturních tradic a „*udržování smysluplné místní nebo etnické identity, která by mohla jinak vymizet*“ (Cohen 1988: 382). Jiný příznivý názor na komodifikaci má Liep (2001), který tvrdí, že komodifikace může vést k realizaci kulturní kreativity podnikatele v turistickém průmyslu díky nové kombinaci a transformaci existujících kulturních zvyků a forem. To může zlepšit podnikatelskou reflexivitu v tom, jak si lokální aktéři vedou a jak zobrazují svou interpretaci místních kulturních tradic.

Souhrnem můžeme globalizací zodpovědět požadavky turistů a jejich kulturní zážitky, které vyústí do komercializace kultury a její přeměny do nových forem (komodity) za účelem

prodeje (Reisinger, 2009). Kulturní komodita vzniká vytvořením neautentických kulturních artefaktů, zvláště (speciálně) vytvořenou pro turistickou spotřebu. Poté jsou tyto komodity přijímány turisty jako tradiční kultura. Přeměna autentických kulturních prvků na komerční komodity pro potřeby turistů oddělí tyto prvky od tradičního účelu a kvality, dochází ke ztrátě spojení s tradičními a skutečnými způsoby jejich vzniku a jsou vzdálené tradičním způsobům života, který je vytvořil (Richards, 2001).

Komerencializace kultury je nevyhnutelná, ale může být řešením pro zhoršující se místní kulturu. Tím, že se vytvoří kulturní artefakty pro potřeby turistů, místní kulturní komodity mohou být široce uznány a hodnota tradice tak zvýšena. Komerencializace kultury tak může být prostředkem pro zachování kultury a její konzervaci, ovšem za předpokladu, že místní komunity udrží kontrolu nad svými kulturními výrobky (Reisinger, 2009). S tradiční kulturou je jednáno podle tohoto autora jako s komoditou, kterou je možno zabalit a jednat s ní jako se zbožím k prodeji, jako by na to turisté a podnikatelé v oblasti turistické kultury měli větší nárok než místní obyvatelé. Povrchní neautentické formy umění jsou produkovány proto, aby vytvářely rychlý dojem toho, co umění kdysi bylo a tyto formy umění poskytují turistům prchavé a povrchní zážitky. Výsledkem toho je komerční využití místní kultury a právo místních obyvatel vlastnit kulturní dědictví je ztraceno.

5.2 Konceptualizace dopadů kulturní venkovské turistiky

Trvajícimi a souvisejícími tématy ve vědecké literatuře o turistice jsou společenské, ekonomické a environmentální dopady turistiky na komunity. Travis (1982) tvrdí, že každá studie turistiky je výrazně kontextualizovaná časem a místem.

Pokud má teorie turistiky podle Travise (1982) dozrát, je třeba podívat se na turistiku nejen z hlediska její výhody pro turisty a místní komunitu v roli jejich hostitelky, nýbrž je také možné vypracovat komplexní rozvahu. Taková rozvaha se musí zaměřit na čisté sociokulturní a environmentální přínosy turistiky stejně jako na hrubé ekonomické přínosy (nebo čisté náklady), které je utvářejí. Pokud se turistický průmysl stane dodavatelem „snových světů,“ o což se bude s jistými úspěchy pokoušet, časem se budou muset řešit náklady a nevýhody různého typu, tak aby z této aktivity vyšel dlouhodobý čistý přínos a dlouhodobá životnost projektů. Dopady, přínosy a náklady (podrobně viz Příloha 4) mohou a také by měly být zváženy před rozvojem turistiky. Charakteristika místa musí být zachována, nicméně dosažení uznávaných, přijatelných a podobných minimálních standardů a opatření pro turisty je nezbytností pro jejich spokojenost i pro dlouhodobé zájmy poskytovatele.

Iwicki a Gaworecki (in Mašek, 2003) shledávají potřebu zajistit účast místních obyvatel v obou případech dopadů a výnosů (rozuměj ekonomických, etických a sociálních). Není jednoduché celkově eliminovat negativní dopady, ani je redukovat na minimum v případě kontaktu s návštěvníky. Někde uprostřed celkové eliminace a limitování dopadů v rovnovážném předcházení ztrátě se nachází optimální řešení. Zásadním krokem je role regulací a pobídek v řízení turistiky a jeho dopadů. Směs ekonomických¹⁵, sociálních a environmentálních politik určuje, jak promyšlenou a konstruktivní nebo naopak nepromyšlenou a destruktivní sílu turistika má.

¹⁵ Ať už existují hraniční regulace nebo pobídky (jejich uzavření, volné otevření, řízení personálních toků), nebo rozvojová a ochranná opatření.

6. Management a marketing kultury (se zřetelem k venkovským turistickým destinacím)

Komericializace kultury (viz oddíl 5.1) dokazuje, že s tradiční kulturou může být zacházeno jako se zbožím, kvůli čemuž místní obyvatelé ztrácí svá práva. Místní komunity velmi často tvoří produkty (často v podobě řemesel a zvyků), v tomto případě se jedná o nehmotné kulturní provedení. Z tohoto důvodu vychází charakteristiky produktu od místní komunity (ze znalostí a chování ke kulturnímu dědictví, podnikání) jako jeden z klíčových vnitřních faktorů řízeného rozvoje, samozřejmě také forem turistiky. Neurčuje to jenom formu (kvalitu) produktu, ale také možnosti a dopady v širším slova smyslu místního rozvoje (Mašek, 2003). Turistovo vnímání hraje velice důležitou roli při volbě turistického produktu, která je často ovlivňována jeho subjektivními preferencemi a jeho profilem. Smith (2006) identifikuje sedm různých podskupin turistů dle subjektivistického přístupu k volbě produktů kulturní turistiky ve spojitosti s turistickými subjektivními preferencemi či profilem kulturního turistu. Naopak při uplatnění objektivistického přístupu kulturní turista nepřikládá objektu hodnotu, ale spíše jej objevuje. Z objektivistického pohledu je zásadní k jeho zkoumání znalost objektu a dostatek času.

Subjektivistický a objektivistický přístup zkoumá realitu rozdílně, přesto se nemusí navzájem vylučovat, ale doplňovat. Richards a Munsters (2010) připouští možnost, aby subjekty hodnotily objekty s vnitřními hodnotami a probíhala mezi nimi vzájemná výměna. Tato výměna od nás vyžaduje vcítit se do role turistu a turistu jakožto lidskou bytost umístit do centra turistických zážitků (Příloha 5).

Nejsložitějším a nejzajímavějším konstruktem vycházejícím z těchto dvou přístupů tvoří kulturně-turistická destinace, kdy se nejedná jen o materiální produkt turisticko-historické lokality¹⁶, kdy jedna z nejdůležitějších částí nemateriálních hodnot je pohostinnost. Síla vlivu turistického tlaku a rostoucí popularita starobylých lokalit, jakožto turistických destinací, ohrožuje právě tento význam pohostinnosti. Richards a Munsters (2010) tvrdí, že pohostinnost navíc úzce souvisí s únosnou mezí turistické kapacity (carrying capacity), kterou je schopna pojmout místní komunita - čím silnější/slabší je turistická kapacita, tím vyšší/nížší je úroveň pohostinnosti. Turistická atraktivita destinace závisí nejen na kulturní nabídce, kterou představuje produkt kulturní turistiky (turisticko-historické lokality), ale také na dostatku komplementárních místních služeb a dopravních prostředcích. Kompletní turistický produkt je

¹⁶Takový produkt se skládá z monumentů, starodávných ulic, muzeí a kulturních událostí.

tak tvořen jeho elementární složeninou (Munsters,2005) definovaného kulturně - turistického produktu (Příloha 6).

S tvorbou kulturní nabídky je definován seznam kulturního dědictví (Izquierdo a Samaniego, 2008) z pohledu poptávky jako jednotný soubor hmotných a nehmotných prvků, přírodních a umělých, které spolu působí na nabídku kulturních zážitků návštěvníků. Tvorba nabídky produktu destinace kulturní turistiky však nepřináší jenom zvážení těchto zdrojů, nýbrž také ostatní komplementární služby pro klienta a určité podstatné hodnoty statku přinášející návštěvnost. Z toho důvodu je nutné připojit vhodné vedení či řízení nabízené úplné kvality a značky na trhu pro turistické destinace. Pozitivní značka vzbuzuje různé zážitky návštěvníků. Současně s diferenciací značky kulturního produktu před jinými potenciály je důležité správně umístit nabídku. Nabídka kulturních zdrojů je současně tvořena soupisem prvků, který může jednoduše podle výše uvedených autorů obsahovat pět tipů kulturního dědictví: umělecké, archeologické, etnografické, přírodní a nehmotné kulturní dědictví.

Úspěch a propagace venkovské turistické destinace je úměrně závislý na přínosu venkovského kapitálu k lokální identitě. Výběr destinace je do velké míry ovlivněn empatickým spojením smyslu s daným místem, což je samo o sobě podstatou určení identity. Diferenciace turistických destinací je čím dál důležitější, a kvůli zvyšujícímu se počtu těchto destinací, se pro ně stává jejich odlišení mnohem složitější. Důsledkem usilovné snahy takových destinací odlišit se – dochází také k oslabení lokální identity. Potenciální zákazníci si nemohou daný turistický produkt před koupí vyzkoušet, nemohou si ani dokonce zkontrolovat jeho kvalitu. Z tohoto důvodu manažeři těchto destinací čelí stále těžšímu úkolu při budování i udržování lokální identity, která by oslovila cílovou tržní skupinu a současně dokázala odrazit realitu zážitků, které sama destinace nabízí. Smyslem vytváření efektivní marketingové projekce lokální identity venkovské turistické destinace je čelit zvláštním výzvám, což je provokováno relativně omezenou schopností přilákat turisty ve stále se zvyšující konkurenci světového trhu (Ritchie a Crouch, 2003). Za účelem úspěšného prosazení venkovské destinace na trh je nutné takové destinaci vybudovat lokální identitu či značku, která by potenciálním návštěvníkům představila podstatu materiálních kvalit, krajiny, lidí, kultury, kvality a vitality dané oblasti. Celkovou identitu venkovské turistické destinace, která jako taková reprezentuje důležité spojení mezi venkovskou turistikou a venkovským kapitálem (Garrod et al., 2006), představuje kombinace „materiálního“ (ubytování a dal.) a „emočního“ (krajina a dal.) obrazu její identity.

Kvalita turistické kulturní nabídky

Izquierdo a Samaniego (2008) považuje za jeden z nejdůležitějších aspektů daného produktu kvalitu. V současnosti má při výběru konečného zákazníka největší váhu kvalita, která se mění na faktor diferenciacce. Ve venkovské turistice je možné chápat kvalitu jako věnování se veřejných správců a soukromníků optimalizaci zisku založeného na určité hlavní efektivnosti prezentace služeb v konečném výsledku dosahující uspokojení návštěvníka a místní komunity dané destinace. Rozvoj je turistickou aktivitou navrženou obecně v umístění uspokojení poptávky se třemi cíli. Kvalitu kulturního produktu – produktu kulturního dědictví je možné měřit v části umělecké a historické kvality kulturních zdrojů. Z tohoto všeho lidský faktor zastává základní roli náležité vysoké kvantity osob, které zajišťují konečné služby návštěvníkům. Základní kvalita poskytovaných služeb musí mít další kvality komplementárního charakteru¹⁷. Uspokojení spotřebitele závisí tedy na kvalitě, která se střetává v obou výše uvedených bodech kulturní nabídky. Vzhledem k tomu, že jsou pozměnitelné jen nehmotné prvky, velmi snadno lze přizpůsobovat vztah založený na poskytovateli služeb a návštěvnících¹⁸. Část úspěchu jednání ve službách závisí na vztahu mezi klientem a oslovení nabídkou, což představuje základní prvky uspokojení klienta za účelem dosažení funkčnosti a kontinuity obchodu. Zmiňovaní autoři dále poznamenávají, že řízení nabídky služeb vyžaduje dále kvalitu technickou a kvalitu funkční.

6.1 Obrana a management kulturního dědictví

Kdykoli se začnou lidé podílet na záchraně a uchování svých památek a na všem, co je jim drahé, jsou ochotni jednat tak, aby toto dědictví ochránili. Vydávají se na cestu, jež má výjimečné důsledky jak pro ně samé, tak pro jejich společenství, jejich děti a nakonec i pro každého, kdo si cení výtvarných lidstva. Celá naše společnost se dostává do role prozatímních správců za naše i budoucí generace. Toto je privilegium, ale také zodpovědnost (Kesner, 2000). Snahou naší generace by mělo být především kulturní dědictví uchovávat, zhodnocovat a dále rozvíjet. Nicméně manažeri kulturního dědictví jsou většinou rezervovaní, pokud jde o průzkum přímějších metod výběru tržeb potřebných k financování údržby a oprav majetku v jejich péči, které budou nevyhnutelně potřebné, ať už jsou otevřené veřejnosti, či nikoliv

¹⁷ Za komplementární kvalitu zmiňovaní autoři považují kvalitu uměleckou nebo historickou, kvalitu okolí a vybavení, ale i dopravní infrastruktury.

¹⁸ Představující možností je změnit především chování a zájem projevený zaměstnanci, jejich základní formování a jejich rozvojový charakter práce, doprovodné služby a nabízené informace návštěvníkovi a další.

(Garrod a Fyall, 2000). Zatímco princip „platí uživatel“ je nyní široce uznáván jako potenciální prostředek propagace udržitelnosti ve smyslu dalších hlavních forem turistiky (Forsyth, Dwyer a Clarke, 1995), mnoho manažerů kulturního dědictví se chová více obezřetně při uplatňování tohoto přístupu. Manažeři kulturního dědictví nejsou o logice principu „platí uživatel“ přesvědčeni. Výsledkem je, že uživatelé jsou obdarováni „symbolickými“ vstupními poplatky, které odráží pouze část „úplných sociálních nákladů“ jejich aktivit. Důvody tohoto dění upřesňuje Garrod a Fyall (2000), a to v chování manažerů kulturního dědictví, kteří přístupy k cenám kulturního dědictví spojují s jeho komodifikací. Také existuje obava, že toto povede k nahrazení „zlatých pravidel“ památkové péče (např. jednotnost zájmu) neslučitelnými komerčními zájmy. Ovšem kulturní dědictví má hodnotu daleko vyšší, než mu lze přisoudit. Kulturní hodnota pro dnešní i budoucí společnost nesmí být zkompromitována základními komerčními hodnotami. Dalším možným důvodem pro nedostatek zájmu mezi manažery kulturního dědictví pro zavedení vstupného je těžké zavedení tohoto přesvědčení v souladu s jejich vlastní ideologií o širším smyslu odvětví turistiky kulturního dědictví (Leask a Goulding, 1996). Vstupné nejen nabízí možnost kontroly počtu návštěvníků, ale představuje také důležitý potenciální zdroj příjmů pro zvládnutí vlivu manažerů a pro financování důležitých programů památkové ochrany (Garrod a Fyall, 2000).

7. Rovnováha mezi společenským významem a ekonomickým rozvojem (kultura a ekonomika)

7.1 Sociokulturní potenciál a ekonomické souvislosti kultury

V nejobecnějším slova smyslu dávají Patočka a Heřmanová (2008) do souvislosti ve společnosti veřejnou ekonomiku, podnikatelskou sféru a oblast kultury a umění. Mezi těmito třemi sférami dochází (nutně a běžně) ke vzájemnému ovlivňování. Vztah ekonomiky a kultury lze tedy podle jmenovaných autorů charakterizovat jako množinu přímých a nepřímých vztahů, které zahrnují jak otázku zbytnosti kultury v té které společnosti, tak otázku efektivnosti financování kultury z veřejných či soukromých zdrojů, otázku míry komercializace kultury a umění a v neposlední řadě i obecnější otázku vztahu prosperity společnosti ke stavu a úrovni kultury.

Ačkoli „*kulturu lze obtížně redukovat na odvětví ekonomiky nebo hospodářství*“ (Mockovčiaková in Patočka a Heřmanová, 2008:133), s ohledem na ekonomický charakter veřejných služeb místní a regionální kultury jsou tyto služby, poskytované v obecně uznaném veřejném zájmu, stále existenčně závislé na finančních prostředcích z veřejných rozpočtů, o jejichž alokaci rozhodují orgány veřejné správy. Na druhé straně je však „*sféra veřejných služeb (včetně místní a regionální kultury) poměrně významná z národohospodářského hlediska*“ (ibid), ať již jde o zaměstnanost, odvody z mezd, objem vyplácených mezd realizovaných domácností, o přínosy cestovního ruchu apod.

Hájek a Křížová (in Hájek a Jech, 2000) upozorňují na situaci ve Francii, kde bylo prokázáno, že 1 frank, vložený do obnovy historických památek, vytvoří 3 krát více pracovních příležitostí než 1 frank, vložený do nové výstavby. V Nizozemsku se prokázalo, že jeden gulden do obnovy historických památek se vrátí 1,6 krát. Modelová studie ministerstva kultury ČR, zaměřená na měření a ekonomické vyhodnocení multiplikačních efektů, dosahovaných v důsledku státní finanční podpory obnovy památek v městské památkové zóně v Písku, poukázala na to, že 1 koruna vytvořila v průměru 1,38 Kč za jeden rok. Nejedná se pouze o přínos kulturního dědictví. Multiplikační efekt nezávisí pouze na stavu památkového fondu, ale především na celém komplexu navazujících služeb, dopravní obslužnosti atd. Jedná se tedy o multiplikační efekt cestovního ruchu, který umožňuje zachovávat, respektive vytvářet nové pracovní příležitosti a finanční zdroje pro rozvoj regionů. Tento regionální rozměr cestovního ruchu je současně stabilizačním faktorem nejen ve vztahu k místnímu

obyvatelstvu, ale i ve vztahu k sociálně kulturnímu zázemí, které cestovní ruch zprostředkovává pro další návštěvníky a turisty.

Oficiální zdroje ministerstva místního rozvoje ČR uvádějí, že profit z venkovské turistiky činí 9-10% hrubého domácího produktu. Proto Hájek (2002) konstatuje, že růst venkovské turistiky vypadá jako dobrá šance.

V letech 2003 byl zaznamenán v kulturním a kreativním sektoru obrat 653 mld. EUR, což představovalo 2,6% HDP Evropské Unie, což bylo více než výroba potravin, nápojů a tabáku (2,1%), chemický průmysl (2,3%) nebo prodej nemovitostí (2,1%). Rychlostí růstu HDP tento sektor převýšil v letech 1999-2003 o více než 12% bodů v kulturním sektoru i průměrný růst Evropské unie. V roce 2004 byla zaměstnanost v kulturním sektoru větší než 4,7 mil. osob, což činilo 2,5% ekonomicky aktivní populace EU25, ČR pak převýšila průměr EU i rychlostí růstu zaměstnanosti v tomto sektoru (Státní kulturní politika 2009-2014, 2013).

7.2 Ekonomické nástroje podpory kulturních památek

Hlavním ekonomickým nástrojem je podpora zachování památkových hodnot poskytovaná z veřejných rozpočtů. Existují dva základní způsoby poskytování veřejné podpory (Patočka a Heřmanová, 2008), a to podpora přímá a nepřímá. Přímou podporou se rozumí přerozdělování příjmů státního rozpočtu nebo veřejných sbírek či loterií. Nepřímou podporou se rozumí daňová zvýhodnění nebo osvobození od daní, popřípadě poskytování bezplatných odborných služeb vlastníkům památek. Veřejná podpora obecně je v ČR realizována především přímou formou, mimo jiné proto, že daňová zvýhodnění (osvobození) nejsou příliš významná, a tedy ani pro příslušné objekty příliš motivující. Avšak hmotné potřeby pro zachovávání hmotného kulturního dědictví rostou ve vyspělém světě rychleji než dostupné zdroje. Tento nepoměr je patrný zvláště v naší zemi, kde musíme snižovat přebujelý podíl veřejných rozpočtových výdajů na HDP. Nicméně podle Hudečka (1992) je snaha hledat na úrovních státu, okresů a zvláště obcí cesty k rozšíření a stabilizaci veřejných a soukromých finančních zdrojů pro zachování památek a regenerování památkových rezervací zřetelná.

Všeobecně známým nejvhodnějším řešením financování obnovy památek je, když si na sebe památka vydělá svým provozem sama. Druhým vhodným modelem záchrany památky je podle odborníků (Patočka a Heřmanová, 2008) vnitřní dotování obnovy a provozu památky z ostatních disponibilních zdrojů výtěžku vlastníka/investora. V obou případech jde o vnitřní soběstačnost. Uvádění všech možných variant způsobů nakládání s památkou (animace památky) zde není nutné ani možné. Výše příjmů spojených s vlastním provozem památky

závisí především na kvalitním marketingovém projektu, lokalitě, velikosti, dostupnosti, možnosti využití, stavu a známosti památky.

Podle Vojíka (2008) ukazuje vývoj současné situace ve světě i v naší republice, že neziskový sektor a z něj speciálně kultura, věda a umění hrají velmi důležitou společenskou roli, spolu s tržními mechanismy a státem zajišťují uspokojování potřeb nejširší veřejnosti. Ovšem narozdíl od státu a trhu má neziskový sektor jen velmi málo prostředků a možností, jak toho dosáhnout. Ve většině zemí Evropské unie je kultura vnímána a deklarována jako veřejný zájem a veřejná služba, a takto je s ní také nakládáno. V této souvislosti se nejvíce pozornosti věnuje partnerství, kdy je nutnou podmínkou také určitá přidaná hodnota plynoucí z dané spolupráce. Přidaná hodnota plynoucí z partnerských programů, resp. jejich spojení, je označována pojmem synergický efekt, násobí síly vzniklého celku, který má větší hodnotu než pouhý součet jednotlivých částí (Vojík, 2008). Formy partnerství nevznikají pouze za účelem sdílení zkušeností, přenosu relevantních informací, ale také z mnohem prozaičtějších důvodů, z nichž ten nejdůležitější je získání lepšího a snadnějšího přístupu k finančním zdrojům. Nejznámějším takovým případem možností obnovy a využití stavebních památek zejména pro veřejný sektor je využití Public Private Partnership (PPP) schémat. Public Private Partnership (PPP) je smluvní dohoda mezi veřejným a soukromým sektorem, kde je při řešení projektů netradičně umožněna větší participace na rozhodování soukromému sektoru. Ve své podstatě lze obdobné procesy uplatnit i mezi jinými subjekty. Výhody těchto projektů jsou v rozloženém riziku a v nákladech na delší období, včetně zajištění činností zkušenějším partnerem.

Všechna ostatní řešení spočívají, dle Peka (2009), na spolufinancování dalším subjektem či subjektů. Možnosti dosáhnout určitého druhu vnější podpory se liší podle typu vlastnického subjektu (či žadatele/provozovatele), podle umístění památky, podle typu památky a zejména podle druhu jejího využití. Situace je nesmírně nepřehledná. Kritéria výběru u všech programů spolufinancování jsou známá jen zčásti. Druhy podpory lze v některých případech kombinovat, jindy čerpání vyloučí účast v dalších programech. Většina dotačních titulů klade zvýšené nároky na zpracovatele. Zejména programy EU jsou administrativně velmi náročné, někdy až za hranicí výhodnosti čerpání. Pek (2009) vytvořil přehled možností financování kulturního dědictví venkovského prostoru, který zde uvádím upravený v souladu se změnami (provedených aktualizací do r. 2012):

1. Přímá podpora ze Státního rozpočtu ČR

Konkrétním zdrojem finančních podpor výlučně českého původu jsou krajské rozpočty a ministerstvo kultury ČR. Programy, které se na venkovský prostor zaměřují, jsou Havarijný program, Program péče o vesnické památkové rezervace a zóny a krajinné památkové zóny, Program restaurování movitých kulturních památek.

2. Mimořádná podpora z rozpočtů ministerstva kultury

Zákon umožňuje žádat o příspěvek mimo programy ministerstva kultury. Pravidla zde z podstaty věci nemohou existovat a podpora tímto způsobem není prováděna často.

3. Podpora z Programu rozvoje venkova

V závislosti na využití kulturní památky mohou být čerpány finanční prostředky z ministerstva zemědělství (podpora z EAFRD - European agricultural fund of rural development) pro venkov především z PRV (Programu rozvoje venkova), konkrétně z osy III, podopatření 2.2 (opatření 2.) Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova a podopatření 4.1 Získávání dovedností, animace a provádění a z osy IV. Leader, podopatření 2. Realizace projektů spolupráce prostřednictvím Místních akčních skupin (MAS).

4. Podpora místní samosprávy na úrovni kraje a obce

Obce i kraje mohou v rámci svých priorit a rozpočtových možností směřovat vývoj regionu podporou vybraných oblastí. Podpora se liší pro samosprávou zřízené subjekty, které jsou financovány přímo, a subjekty ostatní, které mohou žádat prostřednictvím obecních a krajských dotačních titulů. Tituly jsou zaměřeny jak na vlastní obnovu památek, tak na spolufinancování provozu/využití. Programy se liší podle donátora a jeho potřeb, daných rozvojovými plány obce či regionu.

5. Podpora z regionálních operačních programů

Obecně nejznámějšími typy dotací jsou regionální operační programy spolufinancované z fondu ERDF – European regional development fund. Žádný z nich není přímo zaměřen na opravu objektů kulturního dědictví. Podpory jsou nezávislé na statutu kulturní památky. Nezaměřují se pouze na kofinancování projektů podle využití památek, ale také je podporována administrativní příprava projektů. Programy se liší podle úrovně NUTS II (Nomenclature of Territorial Units for Statistics). Konkrétní oblastí je Rozvoj cestovního

ruchu. Zdroje financování pochází částečně ze zdrojů EU, částečně z ČR a částečně se na financování vlastního projektu musí podílet i vlastník/investor.

6. Podpora z tématických operačních programů

Z širokého rozsahu tématických programů (podpořeny ERDF a CF – Cohesion fund) jsou pro venkovský prostor a jeho kulturní dědictví účely relevantní dva: Operační program Podnikání a inovace (priorita 5.3) a Operační program Životní prostředí (priorita 6 a 7). V oblasti 5.3 Infrastruktura pro podnikání (OP podnikání a Inovace) je podporována regenerace brownfieldů. Konkrétně je hlavním cílem podporovat rozvoj nemovitostí pro podnikání včetně související infrastruktury, zahrnujících zejména výstavbu a další rozvoj existujících průmyslových parků a výstavbu hal při prioritním využití pozemků a objektů typu brownfields. V prioritě 6 (6.3 Obnova krajinných struktur – OP Životní prostředí) jsou podporovány projekty, které přispívají ke zpomalení či zastavení poklesu biodiverzity. Oblast OP Životní prostředí priority 7 podporuje budování center environmentálního vzdělávání a informačních center zaměřených na ochranu životního prostředí ve všech krajích ČR a na zabezpečení kvalitních odborných materiálů pro environmentální vzdělávání, včetně internetových řešení či naučných stezek.

7. Podpora z Integrovaného operačního programu

Významné republikové a nadnárodní projekty využití kulturních památek se mohou ucházet o příspěvek z opatření 5.1 Národní podpora využití potenciálu kulturního dědictví – Vracíme památky do života Integrovaného operačního programu (podpora z ERDF).

8. Podpora z komunitárních programů EU (CULTURE) a v rámci cíle Evropské územní spolupráce

Podpora v programu Culture se každý rok tématicky liší. Je rozdělena na velké a malé projekty a vyžaduje mezinárodní spolupráci minimálně 3 subjektů. V rámci cíle Evropské územní spolupráce budou sledovány dva programy – Operační program Přeshraniční spolupráce ČR – Polsko a ČR – Svobodný stát Sasko podporované prostřednictvím ERDF.

9. Podpora z Norských fondů – uchování evropského kulturního dědictví a v prioritních oblastech Ochrana životního prostředí a Kulturní dědictví a umění¹⁹

Norsko, Island a Lichtenštejnsko založily EEA (European Economic Area) a Norský finanční mechanismus (dohromady známé jako EEA grants/Norské fondy) v květnu 2004. Účelem je podporovat sociální a ekonomickou kohezi v rámci EEA a poskytnout podporu novým členským zemím, Řecku, Portugalsku a Španělsku. Jedná se o doplňkový zdroj evropských fondů, s jehož pomocí je možné čerpat prostředky na akce v rámci zachování evropského kulturního dědictví, které EU nefinancuje. Program se týká kulturních památek na období 2009-2014 ve své prioritní oblasti 16 – Ochrana a revitalizace kulturního a přírodního dědictví a v prioritní oblasti 17 – Podpora rozmanitosti v kultuře a umění v rámci evropského kulturního dědictví.

10. Podpora ze Švýcarských fondů - využívání peněžních a nepeněžních zdrojů neziskových organizací, firem a jednotlivců určenou aktivitou vlastníka kulturní památky ve venkovském prostředí

Česká nadace Partnerství založená v roce 1991 je jednou z nejdůležitějších českých nadací podporujících projekty v oblasti životního prostředí ve všech krajích ČR. Úkolem Evropského Partnerství je pomáhat neziskovým organizacím, místním komunitám a dalším partnerům v péči o životní prostředí a podporovat udržitelný rozvoj, mezisektorovou spolupráci a veřejnou účast v občanské společnosti. Nadace podporuje udržitelnost turistiky, zdroje obnovitelné energie a energetické úspory, udržitelnou dopravu a živá veřejná místa ve městech, ale i kulturní dědictví ve venkovském prostoru.

11. Ostatní

Mezi další způsoby financování²⁰ patří příspěvky (domácích i zahraničních) nadací, nadačních fondů, obecně prospěšných společností, občanských sdružení, jiných právnických osob, podnikatelů a jednotlivců.

¹⁹ <http://www.mfcr.cz/cs/zahranicni-sektor/podpora-ze-zahranici/ehp-a-norske-fondy/brozury-a-informacni-letaky-ehp-a-norsko>

²⁰ V tomto případě se může například jednat o fond Europa Nostra Restoration Grant, o Nadaci Via, o Nadaci českých památek, o Česko – německý fond budoucnosti, o Nadaci na obnovu církevních památek, a další.

8. Analýza vybraných finančních zdrojů ke zhodnocení kulturního dědictví v Libereckém kraji

8.1 Analýza vybraných finančních zdrojů ke zhodnocení kulturního dědictví (kvantitavní hledisko)

Přímá podpora ze Státního rozpočtu ČR a podpora z řádných programů ministerstva kultury

K 19. 3. 2013 je evidováno na Ústředním seznamu kulturních památek ČR v Libereckém kraji (LBK) 11 národních kulturních památek, 2137 nemovitých kulturních památek, 628 movitých kulturních památek, 43 nejohroženějších nemovitých památek, 15 městských památkových rezervací, 8 vesnických památkových rezervací, 15 městských památkových zón, 10 vesnických památkových zón a 2 krajinné památkové zóny (Národní památkový ústav, 2013). Aby bylo možné vytvořit si představu, jak velký objem finančních prostředků se v ČR vynaloží na provoz, obnovu a údržbu památek, zjistili jsme celkový objem finančních prostředků vynaložených v letech 2007-2012 na kulturu jako celek. Pro lepší srovnání bylo nutné nominální hodnoty převést na úroveň srovnatelných cen. Jako základ posloužil rok 2006. Data byla čerpána z Výročních zpráv ministerstva kultury (MK) 2007-2012, dále pak z Českého statistického úřadu. Data k výpočtu ukazatelů za LBK poskytl Národní památkový ústav v Liberci. V tabulce č.3 jsou uvedeny údaje pro Státní rozpočet (SR) a pro celkové výdaje MK, které jsou očištěny od vlivu inflace. Údaje jsou dále přepočteny a v tabulce č.4 je vyjádřen procentní podíl, který má MK ve své výdajové části na celkových výdajích SR v jednotlivých sledovaných letech.

Tabulka 3 - Schválené výdaje SR a MK včetně procentního výdaje SR na MK celkem v letech 2007-2012

Rok	Výdaje státního rozpočtu celkem v mil. Kč			Skutečné výdaje ministerstva kultury celkem v mil. Kč		
	Míra inflace	V nominálních cenách	V cenách roku 2006	V nominálních cenách	V cenách roku 2006	Procentní podíl výdajů SR na rozpočtu MK (%)
2007	2,8	1092105,263	1061526,316	8300,000	8067,600	0,760
2008	6,3	1087757,534	1019228,810	7940,630	7440,370	0,730
2009	1	1152101	1140579,990	7844,220	7765,778	0,681
2010	1,5	1150202,687	1132949,646	7706,360	7590,763	0,670
2011	1,9	1191398,788	1168762,211	7863,230	7713,831	0,660
2012	3,3	1197106,901	1157602,374	8499,460	8218,977	0,710

Zdroj: Údaje výdajů SR byly čerpány z Výročních zpráv MK za období 2007-2012, míra inflace dle Českého statistického úřadu a zdroj přepočítaných koeficientů představují vlastní propočty.

Za celé sledované období činí výdaje MK průměrně jen 0,70% celkových výdajů SR. Nárůst výdajů je poměrně plynulý za celé období, s nízkou stagnací mezi lety 2009 a 2010, poté nastal opět nárůst mezi lety 2010 a 2011 a znovu se objevuje nízká stagnace celkové výše státních výdajů mezi lety 2011 a 2012. U výdajů MK je nárůst „reálných“ výdajů ve sledovaných letech mírnější než u výdajů SR jako celku. Ve sledovaných šesti letech výdaje MK v reálných cenách klesaly v polovině případů.

Tabulka 4 - Index změny meziročních výdajů nominálních cen výdajů SR a MK

	Meziroční index nárůstu výdajů SR	Meziroční index nárůstu výdajů MK	Míra inflace
2008/2007	99,602	95,670	6,3
2009/2008	105,915	98,786	1,0
2010/2009	99,835	98,243	1,5
2011/2010	103,582	102,036	1,9
2012/2011	100,479	108,091	3,3

Zdroj: Údaje představují vlastní propočty z Výročních zpráv MK za období 2007-2012, míra inflace dle Českého statistického úřadu.

Obdobným způsobem porovnáme výdaje vybraných programů MK a výdaje vybraných programů NPÚ Liberec. Jedná se o vybrané programy záchrany a obnovy a ochrany kulturních památek (movitých i nemovitých) venkovského prostoru – konkrétně zahrnující

havarijní program, program záchrany architektonického dědictví, program péče o vesnické památkové rezervace, zóny a krajinné památkové zóny a program restaurování movitých kulturních památek.

Tabulka 5 - Vývoj výdajů a podílů ve vybraných programech MK a NPÚ Liberec v letech 2007-2012

Rok	Vybrané programy MK v mil. Kč	Vybrané programy NPÚ v LBK mil. Kč	Podíl výdajů ve vybraných programech MK na celkovém rozpočtu MK v %	Podíl výdajů ve vybraných programech MK na SR v %	Podíl výdajů ve vybraných programech NPÚ v LBK na rozpočtu vybraných programů MK v %	Podíl ve vybraných programech NPÚ LBK na celkovém rozpočtu MK v %
2007	418,660	3,300	0,504	0,004	0,788	0,040
2008	496,000	6,370	0,625	0,005	1,284	0,080
2009	5373,710	6,100	6,851	0,047	0,114	0,078
2010	343,772	5,450	0,446	0,003	1,585	0,071
2011	343,772	5,450	0,437	0,003	1,585	0,069
2012	210,249	3,300	0,247	0,002	1,570	0,039
Celkem (Průměr)	7186,163	29,970	(1,518)	(0,010)	(1,154)	(0,063)

Zdroj: Údaje výdajů za MK byly čerpány z Výročních zpráv MK za období 2007-2012, údaje za LBK představují vlastní propočty z pořízených údajů na NPÚ Liberec, míra inflace dle Českého statistického úřadu a podíly představují vlastní propočty.

Největší podíl vybraných programů MK na výši celkového rozpočtu MK byl v roce 2009 (skoro 6,9%), což se projevilo nárůstem podílu výdajů ve vybraných programech MK na SR jejich zvýšením o 0,042% oproti roku 2008. Toto zvýšení se neprojevilo v podílu ve vybraných programech NPÚ v LBK na rozpočtu vybraných programů MK, kde naopak došlo k poklesu o 1,471%. Byl způsoben právě sníženým rozpočtem pro LBK ze strany MK, což je patrné také v poklesu podílu o 0,006% ve vybraných programech NPÚ v LBK na celkovém rozpočtu MK. V reálných cenách je v roce 2010 pokles finančního objemu ve vybraných programech MK na opravy památek poměrně dramatický, pokračuje stagnací skoro ve všech vztažených podílech přes 2-leté období. Od roku 2011 pokračuje klesající tendence výdajů ve sledovaných programech. Ovšem podíl ve vybraných programech NPÚ LBK na rozpočtu vybraných programů MK byl nejvyšší právě v době stagnace, a to skoro 1,6%. V těchto letech byly přiděleny dotace v těchto programech např. do památkové rezervace Trávníky v Železném Brodě.

Tabulka 6 – Schválené výdaje programů MK a výdaje ve vybraných programech za NPÚ Liberec v letech 2007-2012

Rok	Výdaje vybraných programů MK celkem v mil. Kč			Skutečné výdaje ve vybraných programech NPÚ Liberec celkem v mil. Kč	
	Míra inflace	V nominálních cenách	V cenách roku 2006	V nominálních cenách	V cenách roku 2006
2007	2,8	418,66	406,94	3,30	3,21
2008	6,3	496,00	464,75	6,37	5,97
2009	1	5373,71	5319,97	6,10	6,04
2010	1,5	343,77	338,61	5,45	5,37
2011	1,9	343,77	337,24	5,45	5,35
2012	3,3	210,25	203,31	3,30	3,19

Zdroj: Údaje ve sloupci nominálních cen představují vlastní propočty vybraných programů a byly čerpány z Výročních zpráv MK za období 2007-2012. Skutečné výdaje ve vybraných programech představují vlastní propočty ve vybraných programech a byly získány na NPÚ Liberec. Míra inflace je uvedena dle Českého statistického úřadu a zdroj přepočítaných koeficientů představují vlastní propočty.

Výdaje ve vybraných programech MK činí za celé sledované období průměrně 0,010% celkových výdajů státního rozpočtu. V reálných cenách je znatelný nárůst výdajů vybraných programů MK do roku 2009, poté dochází k poklesu. Stejnou tendenci vykazuje LBK, kde je možné pozorovat skoro 50% pokles výdajů u vybraných programů NPÚ LBK v roce 2012. Mírný pokles je ale zřetelný i v letech 2009 a 2010.

Tabulka 7 - Index změny meziročních výdajů nominálních cen pro vybrané programy MK jako celek a vybraných programů podle NPÚ Liberec

	Meziroční index nárůstu výdajů ve vybraných programech MK	Meziroční index nárůstu výdajů NPÚ LBK	Míra inflace
2008/2007	118,47	193,03	6,30
2009/2008	1083,41	95,76	1,00
2010/2009	6,40	89,34	1,50
2011/2010	100,00	100,00	1,90
2012/2011	61,16	60,55	3,30

Zdroj: Údaje pro výpočty byly čerpány z Výročních zpráv MK za období 2007-2012, NPÚ Liberec a míra inflace je uvedena dle Českého statistického úřadu.

U výdajů ve vybraných programech NPÚ LBK je nárůst zřetelný pouze v roce 2008. Pokud srovnáme meziroční nárůst výdajů ve vybraných programech MK s meziročním nárůstem

výdajů NPÚ LBK, pouze v jednom roce z pěti je meziroční růst u NPÚ LBK vyšší než u vybraných programů MK jako celku. Zde můžeme hovořit také o reálném poklesu, jelikož inflace je vyšší než tento nárůst.

Z havarijního programu byla v roce 2012 navržena oprava NPÚ Liberec (ve výši 300 000 Kč) ozubnicové železnice v Polubném - Kořenov. Dále pak NPÚ Liberec ve stejném roce navrhla mj. opravu (z programu péče o vesnické památkové rezervace, zóny a krajinné památkové zóny, ve výši 120 000 Kč) kostela Nejsvětější Trojice v Horních Štěpanicích na Benecku. Tyto příklady ilustrují možné výše finančního čerpání v rámci vybraných programů, ale i vhodné účelové zaměření.

Podpora z Programu rozvoje venkova (PRV)

Veřejné zdroje Libereckého kraje činí za celé sledované období průměrně 1,58% celkových veřejných zdrojů. Úspěšně realizované projekty ve sledovaném období v obou osách (III a IV) je možné uvést jako příklady dobrého zhodnocení kulturního dědictví v Libereckém kraji. V ose III. a podopatření 2.2 (opatření 2.) Ochrana a rozvoj kulturního dědictví byla v roce 2008 vybudována turistická ubytovna v lázních Libverda ve výši celkové dotace 879 197 Kč.

Tabulka 8 - Finanční alokace PRV ČR ve vybraných osách 2007-2012 (v mil. Kč)

Osa	Celkem veřejné zdroje ČR (mil. Kč)	Celkem veřejné zdroje LBK (mil. Kč)	Podíl veřejných zdrojů LBK na veřejných zdrojích ČR (%)	EAFRD ČR (mil. Kč)	EAFRD LBK (mil. Kč)	Podíl spolufinancování z EAFRD
Osa III	16083,259	1,720	0,011	12062,432	1,290	75%
Osa IV	5029,676	158,410	3,150	4023,740	123,660	80%
CELKEM /průměr	91384,693	1657,35	1,580	71151,899	1325,88	78%

Zdroj: Vlastní zpracování dle získaných dat z ministerstva zemědělství a vlatní propočty z webového portálu Státního zemědělského intervenčního fondu ve vybraných osách, v tabulce byl použit měnový kurz CZK/EUR ve výši 24,90. Zkratka EAFRD- European agricultural fund of rural development.

V roce 2010 byla restaurována Richterova kaple s hrobkou v Raspenavě v celkové výši dotace 450 000 Kč, dále byla obnovena nejstarší škola v Srbské pro muzejní expozici s celkovou dotací 1 800 000 Kč a také byla opravena bývalá márnice v obci Višňová za účelem provozu muzea „Poučme se z minulosti, věrme budoucnosti“ s celkovou dotací 186 326 Kč. Další úspěšné projekty byly realizovány v roce 2011 „Muzeum v podstávkovém domě Raspenava“

ve výši dotace 440 568 Kč, „Lidové stavby Pertoltice“ a jejich realizace „Živého vesnického muzea – Stavení Josefa Haslera“ s celkovou dotací 308 700 Kč. V roce 2012 pak byla provedena rekonstrukce Kostela Nejsvětější Trojice v Polevsku v celkové výši dotace 4 513 940 Kč.

V rámci osy IV – Leader (Spolupráce) v Libereckém kraji působí 10 Místních akčních skupin (MAS), z kterých jsou považovány MAS Mikroregionu Frýdlantsko (MASIF), MAS „Přid'te pobejt!“ a LAG Podralsko za nejúspěšnější. V ose IV za celé sledované období byly také v Libereckém kraji realizovány úspěšné projekty se zaměřením na ochranu a rozvoj kulturního dědictví, popřípadě na podporu kulturní venkovské turistiky. Mezi takto úspěšné projekty byl zařazen v roce 2012 například projekt se zaměřením na kulturní venkovskou turistiku „U nás je taky Hezky! II. etapa“ (Bělá pod Bezdězem, Kravaře, Mimoň, Jablonné v Podještědí, Stráž pod Ralskem, Malá Skála, Kobyly a Radostná pod Kozákovem), který se realizoval v celkové výši podpory 2 984 429 Kč.

Podpora místní samosprávy na úrovni kraje

Liberecký kraj v rámci odboru Regionálního rozvoje a evropských projektů (ORREP) spravuje Grantový fond Libereckého kraje. Odbory krajského úřadu LBK (v tomto sledovaném případě konkrétně odbor Hospodářský a regionální rozvoj, odbor Památkové péče a odbor Cestovního ruchu) administrují programy, které podporují aktivity spojené s údržbou, obnovou a ochranou kulturního dědictví i s kulturní venkovskou turistikou.

V této problematice odbor Hospodářský a regionální rozvoj administroval v období 2007-2012 program Podpora hospodářského a regionálního rozvoje (č. 1) a program Obnova venkova (č. 17) a odbor Památkové péče Libereckého kraje administroval Fond kulturního dědictví.

V programu Obnova venkova mohou žádat obce do 2000 obyvatel (a svazky obcí v působnosti Libereckého kraje) o účelovou investiční dotaci z Fondu investic nebo o účelovou neinvestiční dotaci z Grantového fondu (program č. 17).

V roce 2008 odbor Památková péče vyčlenil 5 mil. Kč na obnovu a dokumentaci kulturních památek. Odbor Hospodářského a regionálního rozvoje od roku 2010 zprovoznil tzv. aktivní nabídku vybraných Brownfields a Greenfields.

Tabulka 9 - Vývoj v letech 2007-2012 a rozpočet jednotlivých odborů na podporu obnovy kulturních památek a kulturní venkovské turistiky

Rok	Hospodářský a regionální rozvoj/Program č. 1 (mil. Kč)	Hospodářský a regionální rozvoj/Program č. 17 (mil. Kč)	Památková péče (mil. Kč)	Cestovní ruch (mil. Kč)
2009	1,8	11,266	7,225	34,4 (kumulativně) – projekty probíhaly v celém období (ROP NUTS II a OP ČR-Sasko)
2010	0/bez výzvy	10,546	6,160	
2011	0/bez výzvy	20,383	9,560	
2012	Příprava na Program rozvoje LBK 2014-2020	10,548	6,924	

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv 2007-2013 Libereckého kraje.

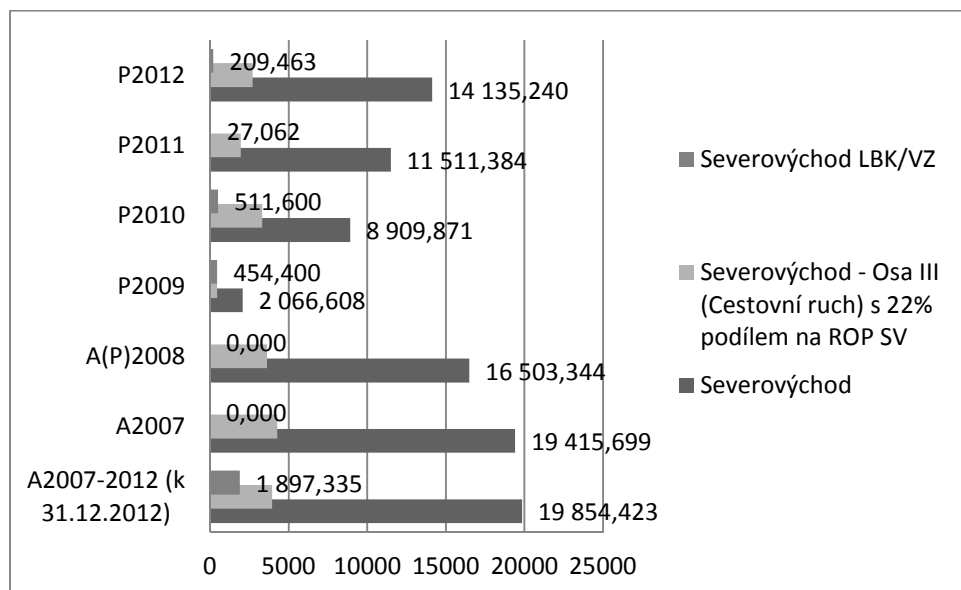
Podpora z regionálních operačních programů

V rámci ROP NUTS II bylo v letech 2007-2012 vyčleněno 141,4 mld. Kč. Všechny podporované aktivity byly/jsou spolufinancovány z ERDF- European regional development fund. Pro sledovanou problematiku je rozhodující oblast Rozvoj cestovního ruchu.

V letech 2007 – 2012 bylo nejvíce finančních prostředků alokováno do Severozápadních Čech a nejméně alokovaných finančních prostředků bylo určeno pro Střední Čechy. Pro ROP NUTS II - Severovýchod bylo v průběhu sledovaného období alokováno více než 19 mld. Kč. Jeho podíl na celkových alokacích ROP NUTS II v ČR dosáhl 14,5%. V porovnání s ostatními regiony soudržnosti se tak umístil v alokaci finančních prostředků na 5. místě (Příloha 7). V roce 2009 obsadil mezi regiony také 5. místo, v roce 2010 to bylo 3. místo, v roce 2011 už 2. místo a v roce 2012 dokonce 1. místo. V tomto roce čerpání bylo proplaceno z ROP NUTS II – Severovýchod více než 14, 135 mld. Kč (Příloha 8).

Finanční alokace Libereckého kraje činí za celé sledované období 9,5% celkových alokací na ROP NUTS II – Severovýchod, tyto alokace Libereckého kraje pak představují 48% na celkových alokacích oblasti Rozvoje cestovního ruchu. V tomto programu bylo přiděleno nejvíce finančních prostředků do Libereckého kraje v letech 2009 a 2010, což je znázorněno pro lepší porovnání v následujícím grafu.

Graf 1 - Alokace a proplacené finanční prostředky (mil. Kč) za období 2007-2012 ROP NUTS II - Severovýchod a LBK

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv ROP NUTS II – Severovýchod, Regionálního informačního systému, Výročních zpráv Libereckého kraje. Pro přepočty měn byly použity stavy z jednotlivých let VZ: v roce 2007 , 2008 a 2012 kurz 25,14 CZK/EUR, v roce 2009 kurz 26,40 CZK/EUR, v roce 2010 kurz 25,24 CZK/EUR a v roce 2011 kurz 25,91 CZK/EUR. Uvedené zkratky v grafu A – alokace, P – proplacené finanční prostředky, VZ – Výroční zpráva, ROP SV – Regionální operační program Severovýchod.

Pokud je pozornost zaměřena pouze na oblast Rozvoje cestovního ruchu, bylo přiděleno v rámci Osy III ROP NUTS II - Severovýchod za celé sledované období nejvíce finančních prostředků v roce 2011 (1,9 mld. Kč) a 2012 (2,7 mld. Kč), a to s podílem 20% na celkově proplacených finančních prostředcích v celé oblasti Rozvoje cestovního ruchu v roce 2011 (Příloha 9). V roce 2012 se tento podíl ještě zvýšil o 5%. Potom je možné tvrdit, že proplacené finanční prostředky se v rámci posledních dvou let sledovaného období zvýšily, což může být způsobeno větší úspěšností ukončených velkých projektů, které byly realizovány po celé tři předcházející roky. V roce 2011 se realizoval projekt „Ranč Bystrá nad Jizerou – centrum rodinné hipoturistiky” za více než 9 mil. Kč. V roce 2012 byl Libereckým krajem mj. ukončen projekt v hodnotě 7,4 mil. Kč, který byl zaměřen na propagaci a marketingové aktivity cestovního ruchu a dále pak proběhly dvoudenní „Oslavy Ještědu” za více než 6,9 mil. Kč.

Podpora z tématických operačních programů

V rámci Operačního programu (OP) 5 Podnikání a inovace (OPPI) je vzhledem ke sledované problematice sledována prioritní osa 5.3 Infrastruktura pro podnikání, která zahrnuje program Nemovitosti. V rámci tohoto programu bylo v roce 2009 schváleno 205 kompletních žádostí o celkovém objemu dotace 2,6 mld. Kč. Pouze u 136 projektů bylo podepsáno rozhodnutí na poskytnutí dotace ve výši 1,47 mld. Kč. V rámci druhé výzvy programu byla z plánované alokace 3,77 mld. Kč schválena dotace ve výši 1,511 mld. Kč. Z celkového počtu 151 registrovaných žádostí (na 2,522 mld. Kč) podaných do konce roku 2009 jich bylo schváleno 96. V prioritě 7 veřejné prostředky činily 35% celkových veřejných prostředků na prioritě 6 a 7 Operačního programu Životního prostředí. Priorita 7 se tedy podílela 54% na celkově proplacených prostředcích v rámci priorit 6 a 7.

Tabulka 10 - Alokované a proplacené finanční prostředky v rámci OPPI a OPŽP ve sledovaných prioritách za období 2007-2012 v mil. Kč

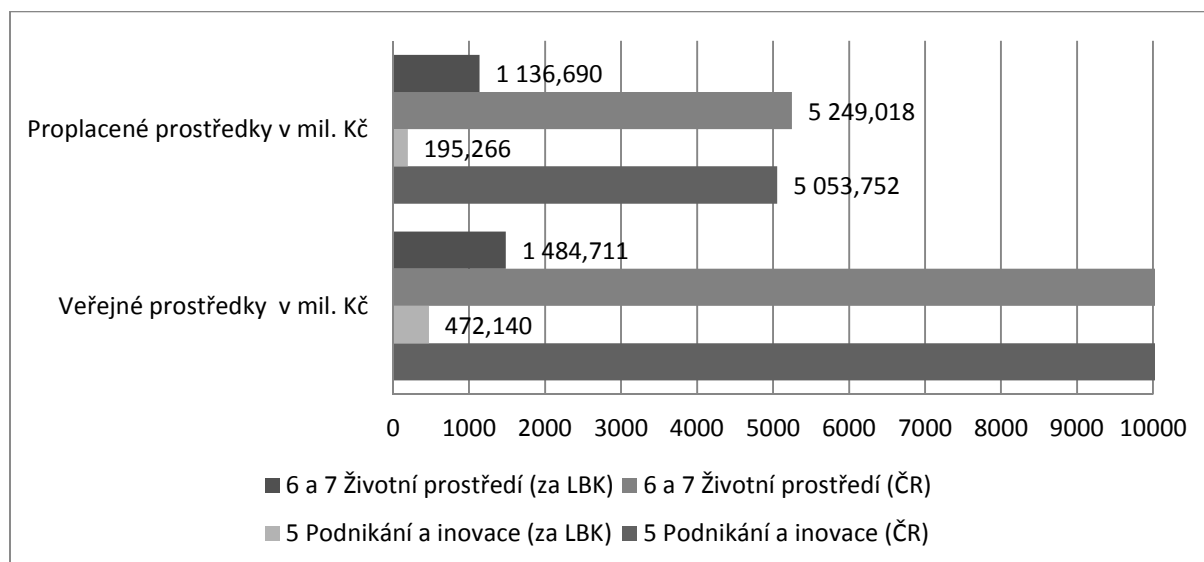
Prioritní osa / Oblast podpory	Veřejné prostředky za ČR celkem v mil. Kč	Proplacené prostředky za ČR v mil. Kč	% podíl financování z ERDF	Podíl prioritních os na alokaci oblasti podpory/ prioritní ose/ OP ŽP (%)
5 Podnikání a inovace	26913,921	5053,752	100	29,44
5.3 Infrastruktura pro podnikání	12374,206	219,851	100	0,37
6.3 Obnova krajinných struktur	2282,747	438,189	13	1,58
7 Rozvoj infrastruktury pro environmentální vzdělávání, poradenství a osvětu	1243,614	517,482	100	0,86

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv OPPI a OPŽP v jednotlivých letech za období 2007-2012, v tabulce byl použit měnový kurz CZK/EUR ve výši 24,90.

Veřejné prostředky za ČR v prioritní ose 6.3 Obnova krajinných struktur činí za celé sledované období 9,5% celkových veřejných prostředků na prioritě 6 a 7 Operačního programu Životního prostředí (OPŽP). Do priority 6.3 OP ŽP bylo v období 2007-2012 proplaceno 45% z celkových finančních prostředků proplacených v prioritě 6 a 7 OP ŽP. Pouhá 4,1 % proplacených finančních prostředků plynula do priority 5.3 z celkové prioritní osy 5 Podnikání a inovace.

V Libereckém kraji bylo možné pouze sledovat jednotlivé prioritní osy celkově, jelikož Výroční zprávy Libereckého kraje nezveřejňují jednotlivá čerpání v jejich konkrétních oblastech podpory. Jak je vidět z porovnání v následujícím grafu č.2, v Libereckém kraji plynulo nejvíce proplacených finančních prostředků v tomto sledovaném období z OP ŽP na priority 6 a 7. Tyto dvě priority se podílely 21,65% na celkově proplacených finančních prostředcích v rámci těchto dvou priorit za celou ČR. Dále pak proplacené finanční prostředky v OPPI za Liberecký kraj činily 3,8 % na celkově proplacených prostředcích v OPPI za Českou republiku. Veřejné prostředky za Liberecký kraj v OPPI činily 1,74% z celkových veřejných prostředků OPPI za ČR a v prioritní oblasti 6 a 7 za OPŽP Liberecký kraj představoval 5,42% z celkových veřejných prostředků OPŽP za ČR.

Graf 2 - Alokované a proplacené finanční prostředky v rámci prioritní oblasti 5 Podnikání a inovace a prioritních oblastech 6 a 7 v OPŽP za ČR a za LBK v období 2007-2012 (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv OPPI a OPŽP v jednotlivých letech za období 2007-2012, v grafu byl použit měnový kurz CZK/EUR ve výši 24,90.

V rámci OP Podnikání a inovace se v roce 2010 se v LBK dokončil projekt Modernizace a zvýšení výrobní kapacity pivovaru Dalešice ve výši 8,16 mil. Kč. Z OP Životní prostředí je třeba zmínit projekt „Inventarizace a ošetření alejí u zámku Falkenburk a v památkové zóně Lembersko“, který probíhal v letech 2010-2011 ve výši dotace 894,579 mil. Kč a projekt „Obnova historické aleje“ v Hrádku nad Nisou, který probíhal v roce 2010 v celkové výši dotace 559,743 mil. Kč. Dále pak v roce 2012 byla schválená realizace projektu „Obnova zámeckého parku Svojkov“ v celkové výši ceny projektu 1135,464 mil. Kč, z čehož do listopadu 2011 už bylo proplaceno 428,931 mil. Kč.

Podpora z Integrovaného operačního programu (IOP)

Příspěvek z ERDF je podle obecného nařízení Evropské Komise maximálně 85 % celkových způsobilých veřejných výdajů, minimální hranice spolufinancování z národních veřejných zdrojů je 15 % celkových způsobilých veřejných výdajů. V rámci osy 5 Národní podpory územního rozvoje se podílí podpora využití potenciálu kulturního dědictví 13,4 % na celkové alokaci IOP. Nejedná se o zanedbatelnou částku – například v roce 2012 bylo v ČR v rámci této osy vyplaceno 670 mil. Kč (Příloha 10). Nejvíce finančních prostředků v této ose bylo proplaceno v roce 2010 (175,5 mil. Kč), v Libereckém kraji šlo o 950 tis. Kč. V ČR bylo za období 2007 – 2012 alokováno 990,8 mil. Kč, z čehož připadlo na Liberecký kraj 205,55 mil. Kč (20,7%). Z těchto alokací bylo proplaceno za celé období v Integrovaném operačním programu 2361,35 mil. Kč, Libereckému kraji připadlo 282,87 mil. Kč (12%). Celkové alokace LBK činí za celé sledované období průměrně 8,4% celkově alokovaných finančních prostředků v rámci Integrovaného operačního programu ČR. Proplacené prostředky v rámci IOP za Liberecký kraj činí v průměru za toto sledované období 35,93%.

Tabulka 11 - Podíly LBK na celkových alokacích a proplacených prostředcích v letech 2008-2012

Rok	Podíl celkové alokace IOP LBK na celkové alokaci IOP v ČR (%)	Podíl proplacených prostředků příjemcům IOP LBK na proplacených prostředcích IOP ČR (%)
2008	0,001	0,843
2009	8,141	70,964
2010	0,406	6,230
2011	12,801	76,904
2012	20,746	24,744
Průměr	8,418	42,527

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv Libereckého kraje (LBK) v letech 2007-2012 a databáze Strukturálních fondů.

Pro přepočty měn byl použit kurz 26,40 CZK/EUR. Uvedené zkratky v tabulce IOP – Integrovaný operační program.

V rámci Integrovaného operačního programu se v Libereckém kraji zaměřují především projekty na typové projekty – Czechpoint. Realizovaly se i některé projekty na podporu kulturní venkovské turistiky (projekty „Lesopark Žižkův vrch v Jablonci nad Nisou“, „Park Nová pasířská“, „Ošetření památných stromů na Jablonecku“ a „Sportovní a dětská hřiště Nová Pasířská“, které byly úspěšně dokončeny v období 2010 – 2012 v celkové výši proplacených finančních prostředků 32,976 mil. Kč).

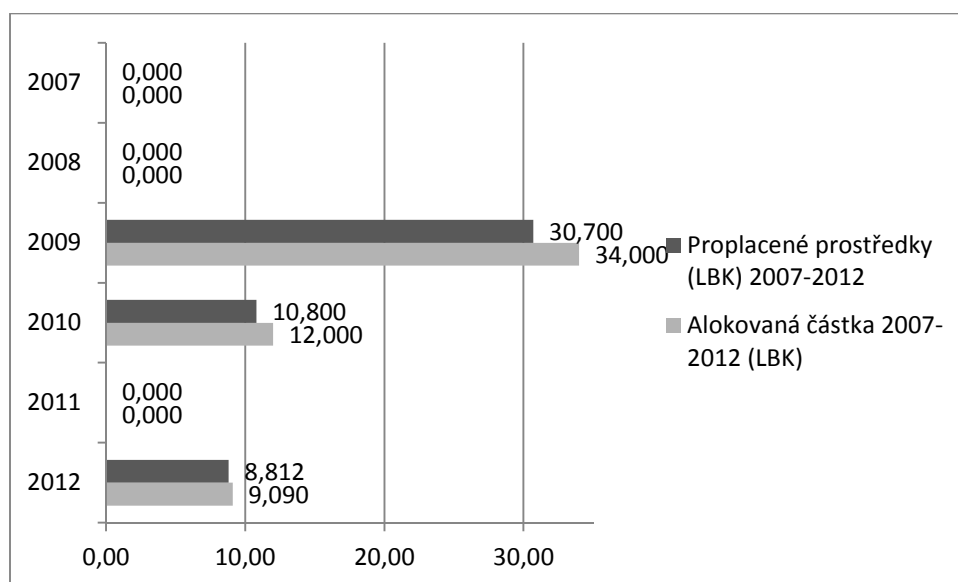
Podpora v rámci cíle Evropská územní spolupráce

Alokace a čerpání finančních prostředků/náklady a celkové dotace v cíli Evropské územní spolupráce se prováděla v LBK ve sledovaném období prostřednictvím Operačního programu Přeshraniční spolupráce ČR (OP ČR) - Svobodný stát Sasko a Operačního programu Přeshraniční spolupráce ČR – Polsko (OP ČR – Polsko).

Operační program Přeshraniční spolupráce ČR – Polsko

Alokace finančních prostředků pro Liberecký kraj v celém sledovaném období 2007-2012 činí 0,17% celkově alokovaných finančních prostředků v rámci OP ČR – Polsko.

Graf 3 - Alokace finančních prostředků a proplacené finanční prostředky v LBK za období 2007-2012 v OP ČR – Polsko (mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv Libereckého kraje (LBK) v letech 2007-2012 a databáze Strukturálních fondů. Pro přepočty měn byl použit kurz 26,40 CZK/EUR. Uvedené zkratky v tabulce LBK – Liberecký kraj.

Proplacené finanční prostředky v Libereckém kraji z OP ČR – Polsko za celé sledované období 2007-2012 činí 91,33% celkově alokovaných finančních prostředků.

V rámci tohoto programu byly v roce 2009 realizovány projekty v Turnově „Naučné stezky v česko-polském příhraničí“ s dotací 15,015 mil. Kč, v Semilech „Poznej svého souseda“ za 179,104 tis. Kč, v Rovensku pod Troskami „Rozvoj turistického ruchu partnerských obcí Rovensko pod Troskami a Mecinka“ v celkové výši 52,219 tis. Kč, v Jilemnici „Krakonošovy letní podvečery bez hranic“ za 2,939 mil. Kč a „Festival Česko-Polského filmu Jilemnice-Karpacz“ v celkové výši dotace 285,287 tis. Kč. V roce 2010 proběhly další projekty jako

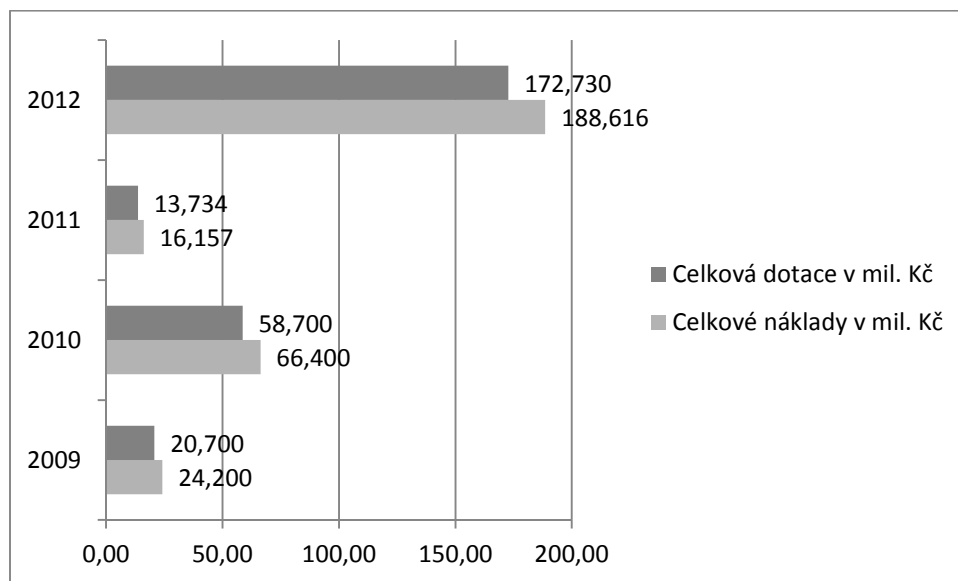
například ve Frýdlantě „Společný marketing cestovního ruchu v oblasti Jizerských hor” v celkové výši 429,270 tis. Kč, v Harrachově „Příběhy radnic v turistických novinách” za celkové dotace 265,882 tis. Kč. Projekt „Vzorová oprava historické kašny v Chrastavě” probíhal v celkové hodnotě dotace 756,780 tis. Kč, dále se pak jednalo o projekty žadatele Eurocentra Jablonec nad Nisou „Setkávání - tradice, kultura a život v česko-polském pohraničí” a „Mezinárodní folklórní festival - česko-polské setkání 2010” ve výši dotace 17,904 mil. Kč a 345,425 tis. Kč, a mnoho dalších. V roce 2012 probíhaly projekty „Tajemná místa Jizerských hor” v celkové výši přidělené dotace 275,977 tis. Kč a „Dny polsko - české kultury v Karpaczi a Jilemnici” se realizovaly v celkové hodnotě 2,430 mil. Kč.

Operační program Přeshraniční spolupráce ČR – Svobodný stát Sasko

Proplacené finanční prostředky Libereckému kraji za celé sledované období 2007-2012 v průměru činí 90% z celkových nákladů projektů v Libereckém kraji. Průměrné náklady projektů za celé sledované období se pohybovaly přes 73,84 mil. Kč, z čehož bylo v průměru tohoto období proplaceno 21 projektů v celkové výši dotace 66,47 mil. Kč. Tento průběh je zachycen v grafu č. 4.

V roce 2009 byly realizovány dva projekty v celkové výši dotace 20,7 mil. Kč se zaměřením na ekologickou výchovu a dopravní infrastrukturu. V roce 2010 bylo v rámci Libereckého kraje realizováno celkem 7 projektů v celkové výši dotace 58,7 mil. Kč., z čehož pouze 2 projekty měly zaměření na cestovní ruch a kulturní dědictví (konkrétně na infrastrukturu a podstávkové domy). V roce 2011 byly dokončeny 3 projekty s celkovou dotací 13,734 mil. Kč, přičemž jeden z realizovaných projektů byl zaměřen na informovanost návštěvníků o všech přístupných rozhlednách na území Libereckého kraje a území české i německé části Euroregionu Nisa. Nakonec v posledním sledovaném roce 2012 proběhla v rámci Libereckého kraje realizace investičního projektu „Severní Hřebenovka – česko-saská část“ se zaměřením na rozvoj podnikatelského prostředí a cestovního ruchu v celkové výši 27 mil. Kč.

Graf 4 - Proplacené finanční prostředky v rámci OP ČR - Svobodný stát Sasko na LBK ve sledovaném období 2009-2012

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv Libereckého kraje (LBK) v letech 2007-2012. Pro přepočty měn byl použit kurz 26,40 CZK/EUR.

Podpora ze Švýcarských fondů (Nadace Partnerství)

Švýcarská vláda vyčlenila pro tento program 109,780 milionů švýcarských franků nevratné pomoci, které jsou v letech 2010-2014 využívány na podporu několika prioritních oblastí, včetně životního prostředí. Na rozdíl od tzv. Norských fondů není většina programů celoplošná, ale soustředí se nejvíce na oblast severní a střední Moravy (The Czech Environmental Partnership Foundation, 2014). Během 22 let od založení Nadace partnerství bylo podpořeno v rámci ČR více než 3 tisíce projektů v celkové výši přes 350 mil. Kč. Dále pak Nadace partnerství ve sledovaném období 2007-2012 rozdělila 177,330 mil. Kč ve vybraných programech zaměřených na zhodnocení kulturního dědictví a podporu kulturní venkovské turistiky.

V rámci Libereckého kraje bylo přiděleno za toto období v již zmiňovaných programech více než 3,188 mil. Kč. Liberecký kraj se tedy podílel skoro 1,8% na celkově rozdělených finančních příspěvcích Nadace partnerství v tomto oboru a realizoval 59 projektů.

V roce 2009 za podpory Nadace partnerství byly například realizovány projekty „Greenway Jizera 2009 – Stabilizace památných stromů v Nové vsi“ v hodnotě 50 tis. Kč a „Krajina útulná v roce 2009“ s příspěvkem 59 tis. Kč. V roce 2010 se realizovaly projekty v programu Strom života „Krajina útulná v roce 2010“ s příspěvkem 70 tis. Kč. V roce 2011 pokračoval

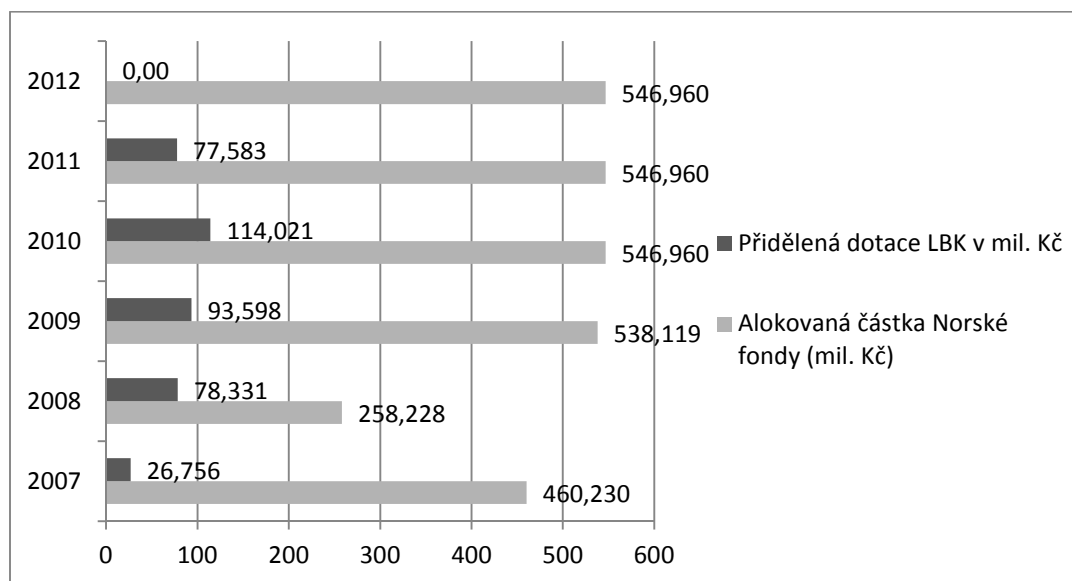
projekt „Greenway Jizera“ s dalším příspěvkem 75 tis. Kč, který získal podporu i v roce 2012 ve výši 60 tis. Kč. V roce 2012 byl v Libereckém kraji podpořen v rámci Švýcarsko-české spolupráce jeden projekt s celkovou dotací 1,0827 mil. Kč, která představovala 85 % z celkových nákladů.

Podpora z Norských fondů

Jen do roku 2009 bylo pro ČR v rámci Norských fondů připraveno 2,8 miliardy Kč, které mohly být čerpány formou projektů na záchranu kulturního dědictví. Norsko samotné má obrovské zkušenosti s financováním kultury chudších zemí EU, velký podíl má na záchraně památek hlavně ve Španělsku, Portugalsku a Řecku (Severské listy, 2006).

V Libereckém kraji z Norských fondů se přidělené dotace v období 2007-2012 pohybovaly v průměru 13,47% na celkových alokacích pro ČR. V průměru bylo přiděleno v Libereckém kraji za celou sledovanou dobu 65 mil. Kč. Tento průběh přidělených dotací pro Liberecký kraj je možné znázornit následovně:

Graf 5 - Průběh přidělených dotací pro LBK v rámci Norských fondů

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv Libereckého kraje (LBK) v letech 2007-2012 a databáze Strukturálních fondů. Pro přepočty měn byl použit kurz 24,90 CZK/EUR.

Do současnosti například Norské fondy v Libereckém kraji podpořily dva projekty v roce 2007 ve výši přidělené dotace 26,756 mil. Kč, v roce 2008 pak byly podpořeny projekty „Rekonstrukce historické radnice ve Frýdlantu“ s přidělenou alokací 8,711 mil. Kč a

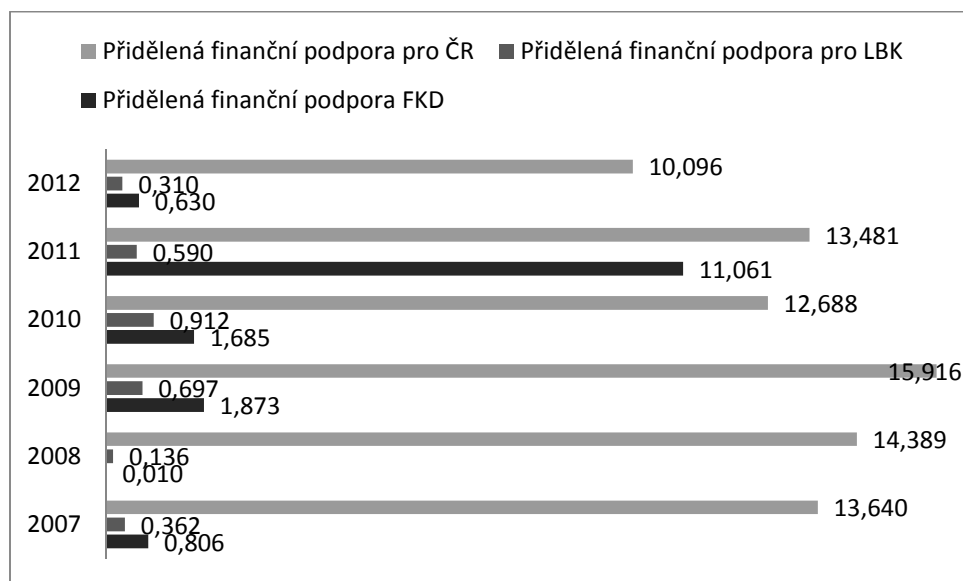
„Muzejní expozice v městském domě čp. 10 na náměstí v Jilemnici“ v celkové výši alokace 23,087 mil. Kč.

Ostatní

Nadace VIA

Nadace VIA se zabývá podporou rozvoje občanské společnosti v českých městech a obcích, dále podporuje neziskové organizace a pomáhá obnovovat zpřetrhané tradice filantropie a dárcovství v ČR. Vznikla v roce 1997. V rámci uvedené podpory přispívá na opravy drobných církevních staveb, a to Fondem kulturního dědictví – „Záchrana drobných památek místního významu“. Tento fond vznikl po katastrofických povodních v roce 2002. Nadaci se tehdy podařilo na záchranu drobných památek místního významu a za účasti amerických a českých dárců shromáždit více jak 6 mil. Kč. Tento fond je od povodní vyhlašován nepravidelně, závisí totiž na velikosti shromážděné částky. Za celé sledované období 2007-2012 Nadace Via udělila v rámci ČR 1306 grantů, do Libereckého kraje z tohoto počtu plynulo 51 grantů v celkové výši 3 mil. Kč. Z celkového počtu bylo uděleno 139 grantů Do Fondu kulturního dědictví v celkové výši podpory dárců něco přes 16 mil. Kč. Granty Fondu kulturního dědictví se v průměru podílely 10,64% na celkově udělených grantech a v rámci Libereckého kraje byly takto uděleny granty v průměru 3,9%. Dárci tohoto fondu jsou členové Via Foundation Czech Heritage Society (převážně se jedná o české a zahraniční soukromé dárce). V průběhu celého období 2007-2012 (podrobnější přehled znázorňuje graf č.6) se finanční podpory do Fondu kulturního dědictví podílely v průměru 20% na celkových podporách udělených Nadací Via. Udělené finanční podpory do Libereckého kraje se pak pohybovaly v průměru 3,74% na výši celkových podpor nadace. Nejvíce podpor nadace udělila v roce 2009 za pomoci dárců ve výši 15,916 mil. Kč, které se poté rozdělily mezi 246 projektů.

Graf 6 - Finanční podpory Nadace Via udělené v letech 2007-2012 v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv Nadace Via v letech 2007-2012.

Z Fondu kulturního dědictví se v Libereckém kraji realizovaly projekty „Kříž s kamenným soklem“ Římskokatolická farnost (ŘKF) Okna v hodnotě 32 tis. Kč, „Obnova parku na vrchu Kalvárie“ (Mimoň) v hodnotě 37 tis. Kč a „Sochy piety“ (ŘKF Stráž pod Ralskem) v hodnotě 45 tis. Kč. Další projekt se realizoval až v roce 2009, a to v rámci žádosti Občanského sdružení DUPY DUB, ve výši podpory 40 tis. Kč v Dubu („Socha sv. Jana Nepomuckého“). V roce 2010 už byly podpořeny v rámci této nadace v Libereckém kraji dva projekty: „Obnova výklenkové kapličky u Velenic“ v hodnotě 50 tis. Kč (Drobné památky severních Čech, o.s.), „Záchrana kapličky v Hraničné“ v hodnotě 50 tis. Kč (Spolek přátel obce Janov nad Nisou). Díky bonusovému programu České spořitelny a.s. byl podpořen projekt „Obnova kříže u obce Stvolínky“ v hodnotě 33 tis. Kč, a to na žádost občanského sdružení Drobné památky Severních Čech. Na žádost tohoto sdružení byly uděleny granty i v dalších dvou zbývajících letech (2011 a 2012), konkrétně se jednalo o projekty „Obnova výklenkové kapličky u Mikulášovic“ v hodnotě 50 tis. Kč a „Obnova výklenkové kapličky Panny Marie v Pertolticích pod Ralskem“ za 40 tis. Kč. V roce 2011 proběhl grant „Restaurování mohylového kříže v obci Stará Ves/Vysoké nad Jizerou“ ve výši 42 tis. Kč. V roce 2011 byly dále uděleny granty obci Mikulášovice na obnovu Fürlerovy kaple za 50 tis. Kč a Občanskému sdružení pro obnovu a rozvoj Nového Města pod Smrkem a okolí na restaurování kříže v zahradě evangelického kostela v hodnotě 39 674 Kč. V posledním sledovaném roce obdržela ŘKF Mimoň grant v hodnotě 50 tis. Kč na „Obnovu kaple sv. Eustacha, sv. Huberta a sv. Jiljí v Borečku“.

Česko-Německý fond budoucnosti

Česko-německý fond budoucnosti má několik programů. Jeden z jeho programů „Obnova památek“ se zaměřuje na rekonstrukci památek v pohraničních oblastech České republiky. Nadace vznikla s cílem přispět nejen k obnovení kulturních památek a tradic, ale také k oživení a obnovení kontaktů a vztahů mezi Čechy a Němci v jednotlivých obcích a městech. Z tohoto fondu je možné získat i podpory na obnovy většího charakteru, jelikož je potřeba splnit podmínku pro přidělení podpory, a to celoroční využití objektu v rámci širšího regionu, jehož náplní by byla také česko-německá setkání. Z programu „Obnova památek“ se v průběhu sledovaného období 2007-2012 podpořilo celkem 126 projektů v celkové výši 43,32 mil. Kč. Touto podporou se program podílel 56,6% na celkově přidělených podporách ve všech programech z Česko-Německého fondu budoucnosti.

V Libereckém kraji byly realizovány opravy v celkové výši 1,770 mil. Kč, což činilo za celé sledované období 0,041% na celkových podporách v programu „Obnova památek“. V rámci obnov proběhla také velká oprava Mezinárodního centra v Hejnicích, které slouží jako kongresové a poutní centrum za účelem setkávání zejména Němců, Poláků a Čechů. V roce 2007 podpořil tento fond v programu „Stavební projekty“ havarijní opravu střechy kostela sv. Antonína Velkého v Liberci v celkové výši 400 tis. Kč, dále pak podpořil opravu kapličky v Liberci-Vesci českými a německými uční v hodnotě 100 tis. Kč. V roce 2011 byl podpořen projekt „Renovace kaple sv. Anny a kamenného kříže v Heřmanicích“ v celkové hodnotě příspěvku 100 tis. Kč a také proběhl projekt „Obnova historického altánu na hradu a zámku Grabštejn“ v celkové hodnotě podpory 170 tis. Kč. Projekt „Oprava střechy kostela ve Stráži pod Ralskem“ byl uskutečněn v roce 2012 za podpory z fondu 200 tis. Kč. Dalšími podpořenými projekty byly ve stejném roce „Obnova původního česko-německého hřbitova v Lomnici a vytvoření pietního místa – I. etapa“ v celkové výši 300 tis. Kč a „Rekonstrukce kostela sv. Maří Magdalény v Mařenicích“ v hodnotě 500 tis. Kč.

Nadace Občanského fóra

Nadace Občanského fóra vznikla v květnu roku 1990. Za celou dobu své působnosti rozdělila nadace 16. mil. Kč. Je příjemcem finančního příspěvku z Nadačního investičního fondu a každoročně vyhlašuje své dva grantové programy. Jeden z nich se jmenuje „Opomíjené památky“ a zabývá se právě záchranou drobných kulturních památek. Smyslem grantu je podpořit záchranu opomíjených památek prostřednictvím občanských iniciativ. Zájemci o tuto podporu musí být pouze právnické osoby, jako jsou regionální nadace, občanská sdružení,

církevní právnické osoby poskytující sociální, zdravotnické vzdělávací a kulturní služby. Žadatelé, kteří jsou příspěvkovou organizací, se musí podílet na nákladech, a to minimálně ve výši 50%. Právnické osoby, které získaly danou dotaci na rok 2010, musely daný projekt realizovat do roku 2011. Projekty, které již jednou získaly finanční podporu od nadace Občanského fóra, již nemohou znovu žádat o grant. Výše poskytované dotace je maximálně 80 tis. Kč.

Za celé sledované období 2007-2012 Nadace OF rozdělila mezi příjemce Libereckého kraje z tohoto fondu kulturního dědictví více než 1, 582 mil. Kč (Příloha 11).

8.2 Kvalitativní analýza vybraných podpořených projektů zaměřených v Libereckém kraji na venkovskou kulturní turistiku

V průběhu srpna 2013 - února 2014 bylo provedeno 14 polostandardizovaných rozhovorů (z 57 oslovených reprezentantů projektů) s osobami podílejícími se na těchto projektech jako žadatelé, realizátoři, případně jinak – tři manažeři MAS, dvě referentky odborů MěÚ v Liberci a Krajského úřadu LBK a osm zástupců samosprávy venkovských obcí. Každá osoba reprezentovala projekty již dokončené, většinou v lokalitách vyhlášených v soutěži Vesnice roku (Příloha 12). Přehled struktury těchto rozhovorů (uvádí Příloha 13) byl vytvořen podle pořizovaných digitálních záznamů jednotlivých rozhovorů. Rozhovory byla získána data o výsledcích a dopadech těchto projektů (včetně zhodnocení, zda tyto dopady byly plánovány či ne), o problémech při jejich přípravě, získaných dobrých i špatných zkušenostech při jejich přípravě a realizaci. Většina rozhovorů též obsahovala data týkající se doporučení, o která se dotazované osoby chtěly podělit, aby se venkovská kulturní turistika dále rozvíjela a stala se udržitelnou.

Výsledky a dopady (přínosy) projektů

Základními výsledky projektů byly především rekonstruované kulturní objekty (kostel Nejsvětější Trojice v Polevsku, kaple Navštívení Panny Marie v Pulečném, most „Vysoké kolo“ a brána na hřbitově ve Vyskeři, kostel Panny Marie - Pomocnice křesťanů v Nové Vsi nad Nisou a 24 drobných kulturních památek rozmístěných v oblasti LAG Podralsko), přístupové cesty k nim a úprava okolí, v němž jsou tyto objekty umístěny. V souvislosti s rekonstrukcí objektů (ne vždy) vznikaly prostory pro společné setkávání (ojediněle včetně ubytování) či zařízení pro odpočinek, relaxaci, hru a zábavu. Tyto výsledky slouží jak místním obyvatelům, tak turistům. Některé z rekonstruovaných objektů se v souvislosti s řešením projektu zpřístupnily veřejnosti jen po určitou dobu. Často byla rekonstrukce

objektů spojována s budováním či již vybudovanými naučnými stezkami a jejich informačním vybavením, a to ve smyslu, že naučné stezky byly rekonstrukcí kulturních objektů v jejich blízkosti obohaceny. Zmíněné výsledky mají charakter hmotných statků.

Druhou významnou skupinu výsledků tvoří takové, které mají nehmotný charakter. Byly zmiňovány stejně často jako první skupina výsledků. V některých z rekonstruovaných objektů se začaly pořádat kulturní akce – koncerty, výstavy, autorská čtení, vánoční představení, anebo se obnovily bohoslužby.

V souvislosti s řešenými projekty se rozšířila propagace lokality, a to rozličnými formami – na webových stránkách obcí, v regionálních médiích, prostřednictvím brožur a publikačních materiálů podobného druhu. Vznikaly však také odborné studie věnované rekonstruovaným objektům (a jejich okolí) a výukové materiály k nim vztažené. Avšak proběhly také odborné semináře a exkurze s očekáváním jejich opakování. Ojedinele v rozhovorech zaznělo, že výsledky byly lepší, než bylo původně očekáváno.

Cílovými skupinami, kterým jsou tyto výsledky určeny, jsou především turisté, a to tuzemští i zahraniční. Specifickou cílovou skupinou, která byla několikrát jmenována, je školní mládež a děti, a to ve spojení s přínosem vzdělávacího charakteru.

Základním přínosem, který byl zmiňován a hodnocen, je přínos ve zvýšení cestovního ruchu v důsledku lepšího vzhledu, atraktivity a komfortu lokalit, ve kterých jsou rekonstruované objekty umístěny. Samozřejmě je, že přitom je zmiňován i přínos pro obyvatele těchto lokalit. Nikde dosud nedošlo k nějakým negativním jevům, které by byly pocíťovány v souvislosti s příchodem turistů do malých obcí. Zřetelně jsou očekávány přínosy směřující k obnově porozumění Čechů s Němci, a to prostřednictvím stimulace ke vzdělávání v historii místa a k jazykovému vzdělávání. Pokud by to nebylo dosaženo, alespoň se očekává, že „partnery z druhé strany hranice“ budeme lépe informovat o dění v našem pohraničí.

Rovněž tak se předpokládá přínos v posílení místní identity prostřednictvím zvyšování povědomí o místě žití včetně nových metod tohoto poznávání tzv. aktivním učením mimo školu.

Poslední skupinou přínosů, které též vystupují jako zřetelná očekávání v souvislosti s řešením projektů, je iniciace místní spolupráce různých sdružení (obec, MAS, další sdružení), také se zapojením nových metod, například přípravy interpretačních plánů místních kulturních objektů. V jednom případě bylo předpokládáno i posílení soudržnosti obyvatel v lokalitě.

Potom lze shrnout, že od řešení projektů zaměřených na obnovu místního kulturního dědictví je očekáváno nejen zvýšení cestovního ruchu s ekonomickým přínosem pro lokalitu, ale také zvýšení kvality žití v místě v jeho kulturním (výchovném a vzdělávacím) a sociálním (místní soudržnost a přeshraniční sousedství) rozměru.

Problémy při přípravě

Administrativní vyřizování projektu je podle žadatelů náročná činnost, především pro žadatele, kteří nemají zkušenosti s projektovými žádostmi. Dnes by někteří z nich už do administrativního procesu neměli zájem vstoupit, jelikož si na předfinancování museli vzít úvěr. I finanční spoluúčast lokalit znamenala velké finanční částky, které budou žadatelé splácet několik let.

Naopak někteří žadatelé se neseťkali s problémy při přípravě a využili koordinace s místními obyvateli. Při předfinancování projektu (také z úvěru) se ale setkali s problémy u případných věřitelů, kteří nechtěli půjčit finanční prostředky církvím. Církev nejsou totiž tak finančně soběstačné. Ale nakonec se prostředky sehnaly a dokonce byly úroky církvi zaplacený žadatelem projektu (obce ve spolupráci s církví). Také obce peníze nemají, takže není jiná šance než řešit předfinancování úvěrem. Místní obyvatelé byli informováni o plánovaných opravách a tyto opravy byly také projednávány na místních zastupitelstvech, jelikož se projednávala podání žádostí a také předfinancování úvěrem.

Některé části dotace dokonce prozatím nebyly proplaceny, ačkoliv byla odevzdána a ukončena veškerá dokumentace. Administrace Státním zemědělským intervenčním fondem (SZIF) se občas zdála zdlouhavá. I když nebylo možné považovat tento proces za neadekvátní při zachování standardních postupů a stanovených pravidel. Postupy neumožňují žadatelům/řešitelům takto nastavené standardy překročit, a tím omezují některé kreativní činnosti v rámci flexibility implementací a realizací aktivit řešitelských týmů. Některým žadatelům nadále komplikuje situaci prodlužování s proplacením, jsou nadále nesolventní.

Další problémy byly shledány v koordinaci jednotlivých činností na projektech, které byly s firmami, ale i přes tyto okolnosti bylo využito místních firem.

Dobré zkušenosti

Pro žadatele/realizátory se jevila spolupráce jako přínosná a měla i motivační charakter pro realizaci dalších projektů ve sledovaných lokalitách. V některých případech došlo i k převodu vlastnictví kulturních památek za účelem dosažení vyšších titulů finančních podpor. Přes tuto

okolnost vlastníci a žadatelé mezi sebou nadále udržují dobré vztahy. Některé projekty propojily spolupráci mezi místními subjekty (venkovská muzea, kostely či podstávkové domy) za účelem podpory odbornosti jejich provozovatelů a z oddělených expozic vytvořily společnou nabídku pro konkrétní cílové skupiny (děti a mládež, památkáři, návštěvníci a dal.). Při realizacích byly uplatněny metodiky interpretací kulturního dědictví v některých případech poprvé a byla tak posílena atraktivita nabídek v rámci lokalit s předpokladem rozšíření do dalších oblastí.

Další dobré zkušenosti realizátoři/žadatelé zmiňovali v rámci spolupráce s přeshraničními partnery. Svou dobrou zkušenost se snažili posílit/prohloubit dalšími aktivitami. V některých případech docházelo i k lepším výsledkům než se předpokládalo. Žadatelé si s přeshraničními partnery převážně vycházeli navzájem vstřícně.

Některí žadatelé zmiňovali při interpretaci kulturního dědictví i spokojenost ze strany místních komunit, jelikož každá komunita přispívala svými zkušenostmi a došlo tak k obohacení zkušeností na regionální úrovni. Díky těmto interpretacím se v rámci regionu otevřelo mnoho zajímavostí, a tak se dosáhlo i prohloubení místní a regionální identity. Interpretované prvky kulturního dědictví a také lokality byly a jsou více navštěvované. Díky spolupráci s přeshraničními partnery došlo i k nadregionálnímu porozumění na obou stranách.

V jednom případě bylo dosaženo velice kvalitní vícejazyčné prezentace lokality a jejího okolí, kde se nadále pokračuje v implementování vícejazyčných navigací s audiovizuálními průvodci, což je možné považovat za velký úspěch v rámci takto malých turistických destinací.

Špatné zkušenosti

V ojedinělých případech vznikala mezi partnery přeshraniční spolupráce nedorozumění v odborné terminologii. Občas se čeští spoluřešitelé projektů setkali s nepochopením, kdy jejich připomínky k realizacím projektu nebyly považovány na úrovni zahraničním partnerem za důležité (špatné zkušenosti se soustředily v připomínkování projektu). Další negativní zkušenosti vznikaly při jednání s majiteli kulturních objektů, kteří si kladli své podmínky. Každý místní vlastník měl totiž své požadavky a představy ohledně interpretací svého konkrétního vlastnictví (hmotné či nehmotné povahy), ale nedovedl si dobře představit spolupráci s ostatními vlastníky. V rámci propojení interpretačních technik těchto kulturních hodnot pak šlo o práci náročnou a zdlouhavou, kde chyběla dohoda o propojení vizí vlastníků.

V zásadě jde o důsledky předsudků trvajících od 2. světové války. V těchto případech je velice těžké docílit mezi obyvateli nové důvěry.

Některé problémy se objevily bezprostředně po opravách, kdy docházelo ke krádežím stavebního materiálu a devastacím již opravených kulturních objektů.

Někteří žadatelé měli špatné zkušenosti s památkáři, kteří dbají na dodržování striktních legislativních pravidel při opravách kulturních objektů, ovšem nezohledňují konkrétní výjimečné stavy těchto objektů, které vyžadovaly i zásahy jiného charakteru než jsou ve standardních postupech. Žadatelé/realizátoři se setkali i s nepochopením těchto zavedených památkářských postupů u místních obyvatel. Místní obyvatelé někdy podávali stížnosti na příslušné odbory. Nakonec byly bariéry díky dobré komunikaci překonány.

V neposlední řadě docházelo k problémům při rozpočtování nákladů, aby se dostávalo potřebných finančních prostředků už v předfinanční fázi projektu. V ojedinělém případě nebylo sepsáno dostatečně obsažné zaměření projektu, což se projevilo při realizační fázi projektu, kdy žadatel musel některé aktivity projektu (ty opomenuté) doplácet svým nákladem.

Doporučení

Při vyplňování žádosti a vyřizování administrativních požadavků je důležitá trpělivost, což je i klíčové pro výdrž a naději při schvalovacím procesu. Úspěšnost schválení projektů se odvíjí od dobře napsané žádosti a také od výše požadované dotace. Úspěšní žadatelé považují za velmi důležité vypracovat projekty s širšími obsahovými zaměřeními, neboť se tak dle jejich názoru zvyšuje i možnost získání dotace.

Dobrá spolupráce začíná při správné komunikaci s místními komunitami, jelikož samotné realizace strategických plánů lokalit závisí na spolupráci s nimi. Velice důležité je tedy informovat místní komunity o záměrech, kdy je třeba „*mít otevřené oči a srdce*“. Dále pak záleží na možnostech místních komunit i místních samospráv, zda si záměry a plánované aktivity osvojí a svým aktivním přístupem přispějí k rozvoji daných lokalit.

Při projektových žádostech velmi záleží na partnerství a spolupráci. Ve většině případů spolupráce probíhala velice dobře, a to díky vzájemnému porozumění. I když prozatím nejsou vypsány výzvy, je možné navazovat spolupráce s osvědčenými partnery (místními i zahraničními) a kontinuálně pokračovat v úspěšné spolupráci. Dále pak úspěšní žadatelé doporučují najít si partnery v blízkosti území případné realizace projektu, jelikož spolupráce

vyžaduje hodně osobní komunikace. Přeshraniční spolupráci doporučují proto, že projekty na podporu kulturní venkovské turistiky a zhodnocení kulturního dědictví jsou potřebné a směřují za hranice státu.

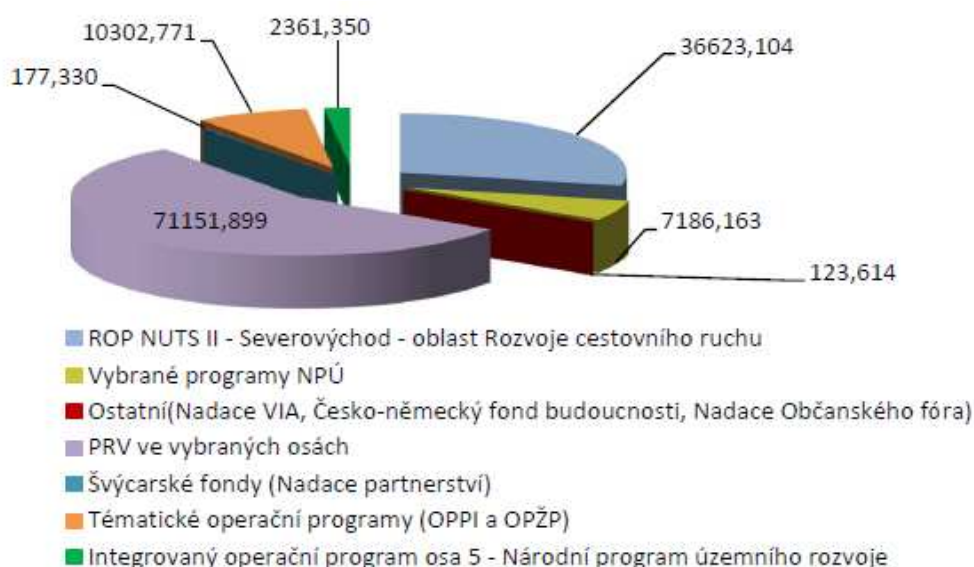
Někteří žadatelé považují za větší problém předfinancování projektu než jeho spolufinancování. Domnívají se, že spoluúčast je možná řešit až po podání žádosti, následně pak hledat všechny možné způsoby pro předfinancování. Finanční prostředky je možné shánět např. veřejnými sbírkami či na krajských úřadech. Velmi totiž záleží na iniciativě žadatele, aby nakonec finanční prostředky sehnal. Všechny postupy je dobré začít řešit na straně místních samospráv. Možností je také případná kombinace dotací z programů ministerstva kultury a krajských fondů (konkrétně fond Záchrana kulturních památek), příspěvků z nadací či obecně prospěšných společností. Dále pak je možné oslovovat i soukromé investory.

Vzhledem k tomu, že se žadatelé setkali při implementacích projektů s krádežemi a vandalismem na rekonstruovaných kulturních objektech, doporučují také tyto objekty pojistit včetně potřebného materiálu k opravám po celou dobu realizace projektu, ale i po jeho dokončení.

8.3 Shrnutí

V Libereckém kraji ve sledovaném období 2007-2012 byly finanční prostředky čerpány z Evropského fondu regionálního rozvoje (59,6%), Evropského sociálního fondu (28,4%), Fondu soudržnosti (kohezního fondu 8,3%) a Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (1,2%). Zbývající 2,5% představovalo čerpání finančních prostředků z Evropského rybářského fondu. Zaměřené projekty do všech oblastí byly realizovány v tomto kraji nejvíce prostřednictvím IOP (41,4%), OPŽP (13,3%), dále pak OP ČR-PL (10,9%) a OPPI (5%). Zbytek procentuálního zastoupení čerpaných finančních prostředků představovaly takové programy, které se zhodnocováním kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky nezabývají.

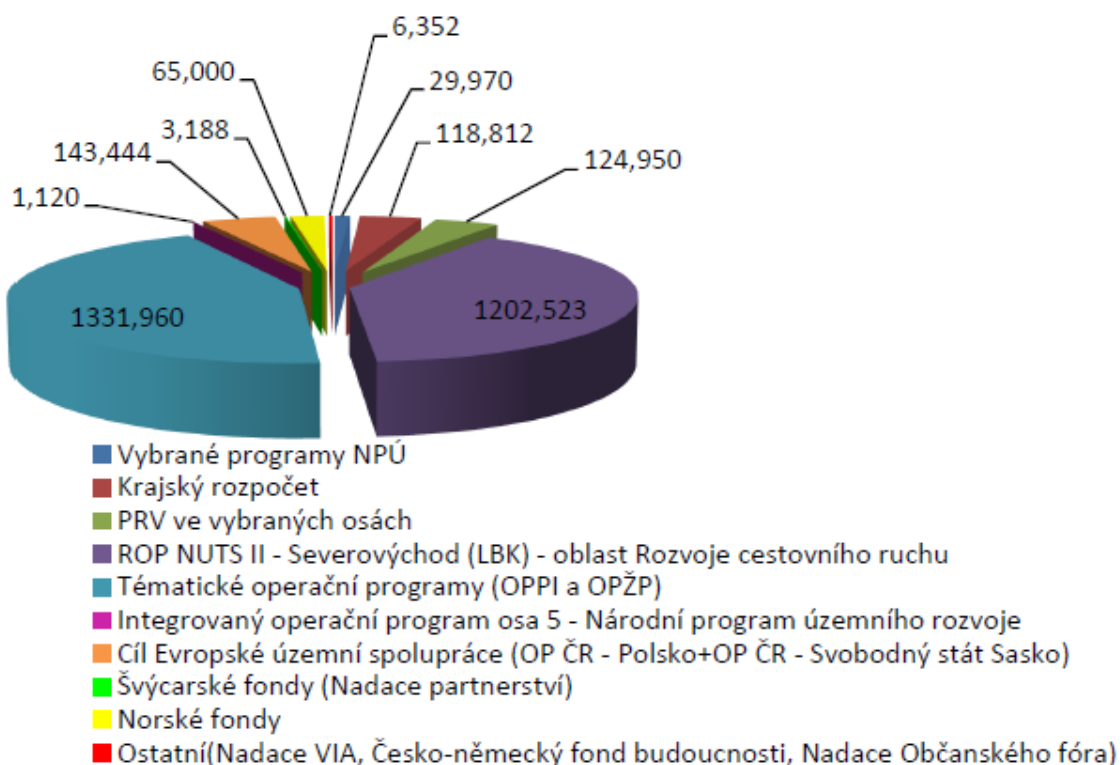
Graf 7 - Proplacené finanční prostředky ČR za období 2007-2012 v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování.

V rámci ČR bylo proplaceno na zhodnocování kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky nejvíce finančních prostředků z Tematických operačních programů (OPPI a OPŽP) ve výši 10 302,77 mil. Kč, z Programu rozvoje venkova (III a IV osa) skoro ve výši 71152 mil. Kč a v neposlední řadě z ROP NUTS II – Severovýchod ve výši 36 623 mil. Kč.

Graf 8 - Proplacené finanční prostředky LBK za období 2007-2012 v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování.

V Libereckém kraji byly finanční prostředky, na zhodnocování kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky, propláceny také z Tématických operačních programů (OPPI a OPŽP) skoro ve výši 1332 mil. Kč a z ROP NUTS II (LBK) v celkové výši 1202,523 mil. Kč. Proplácení finančních prostředků v Libereckém kraji dále pak dosahovalo v Cíli Evropské územní spolupráce (OP ČR - Polsko+OP ČR - Svobodný stát Sasko) celkové výše 143,444 mil. Kč.

9. ASEB „mřížková“ analýza (ASEB grid analysis) s úmyslem podpořit udržitelnost a případný rozvoj kulturní venkovské turistiky v Libereckém kraji (se zohledněním vybraných turistických destinací)

9.1 Představení předmětu šetření kvantitativního výzkumu

Pomocí „Mezinárodní standardizovaného dotazníku k výzkumům kulturních krajin“ budou v následujících částech práce analyzovány dva typy proměnných:

1. nominální - pohlaví (dichotomická, symetrická) - otázka č. 23, původ (vícekategoriální) – otázka č. 18, věk (spojitá) – otázka č. 17, rodinné zázemí (vícekategoriální) – otázka č. 16, trvalé bydliště (vícekategoriální) – otázka č. 19, doprovod (vícekategoriální) – otázka č. 4, vztah doprovodu (vícekategoriální) – otázka č. 5, zdroj známosti destinace (vícekategoriální) – otázka č. 3, povědomí (vícekategoriální) – otázka č. 21, podobná lokalita (dichotomická) – otázka č. 13, délka pobytu (vícekategoriální) – otázka č. 20, termín návštěvy (vícekategoriální) – otázka č. 2, bezpečnost místa (dichotomická) – otázka č. 11, důvody pocitu bezpečí/nebezpečí (vícekategoriální) – otázka č. 12, indikátor oblíbenosti/neoblíbenosti turistické destinace (vícekategoriální) – otázka č. 7 a č. 8, indikátor oblíbenosti/neoblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje (vícekategoriální) – otázka č. 9 a č. 10, turistická destinace (vícekategoriální), důvod návštěv (vícekategoriální) – otázka č. 6.
2. ordinální – zapamatovatelný zážitek – otázka č. 14a, žádný dojem – otázka č. 14b, splněná očekávání – otázka č. 14c, případné doporučení – otázka č. 14d, ochota opětovného navštívení – otázka č. 14e.

Charakteristiky profilu návštěvníků sledují nominální proměnné: pohlaví, věk, rodinné zázemí, původ, trvalé bydliště, doprovod a vztah doprovodu. Informovanost návštěvníků vystihují pak proměnné: zdroj známosti destinace, povědomí a podobná lokalita. Proměnnou zdroj známosti destinace charakterizuje 13 kategorií (otázka č. 3), které odpovídají propagačním nástrojům vybraných turistických destinací (chladná či horká média) nebo vystihují návštěvníkovu znalost daného místa (známost odjakživa, od rodiny či přátel a průjezd kolem). Povědomí je nominální proměnná, která charakterizuje první návštěvníkovu znalost o dané turistické destinaci. Tato proměnná má vystihnout především jeho první doslech o místě. Návštěvníkovu přirovnání k jeho znalosti podobných destinací či unikátnost sledované turistické destinace vystihuje nominální proměnná podobná lokalita. Častost

návštěv a bezpečnost turistických destinací sledují nominální proměnné: délka pobytu, termín návštěvy a období návštěv, bezpečnost a důvody pocitu bezpečí/nebezpečí. Proměnná délka pobytu představuje počet strávených nocí v dané turistické destinaci.

Ordinální proměnné zapamatovatelný zážitek, žádný dojem, splněná očekávání, ochota k opětovnému navštívení i případné doporučení mohli návštěvníci vybraných destinací vyjadřovat na stupnici 1 – 7 (1 - naprosto souhlasím, 2 - převážně souhlasím, 3 – spíše souhlasím, 4 – ani souhlasím/ani nesouhlasím, 5 – spíše nesouhlasím, 6 – převážně nesouhlasím, 7 – naprosto nesouhlasím). Takto mohli ohodnotit návštěvníci daná tvrzení týkající se splněných očekávání z návštěvy turistické destinace, žádného dojmu, zapamatovatelného zážitku z návštěvy, jejich ochoty k opětovnému navštívení vybrané turistické destinace a následného doporučení dalším návštěvníkům. Nástroj pro dotazování turistů je uveden v Příloze 2.

Východiska a hypotézy

- Každá destinace v procesu komodifikace lokálních zdrojů zhodnocuje své komparativní výhody v podobě přírodního či kulturního dědictví.
- Turistické destinace korespondují se specifickými profily turistů.
- Na výběr turistické destinace působí spíše délka pobytu návštěvníka než termín návštěv.
- Na ochotu navštívit turistickou destinaci působí spíše indikátory oblíbenosti dané turistické destinace než indikátory oblíbenosti celkové atmosféry kraje.
- Na ochotu navštívit turistickou destinaci působí spíše pravidelnost návštěv a bezpečnost místa než důvody k návštěvě.
- Na ochotu navštívit turistickou destinaci působí spíše původ návštěvníka než návštěvníkovo místo trvalého bydliště.
- Na ochotu doporučit turistickou destinaci působí spíše spíše indikátory oblíbenosti dané turistické destinace než indikátory oblíbenosti celkové atmosféry kraje.
- Na ochotu vrátit se opět do turistické destinace působí spíše naplněná očekávání než indikátory oblíbenosti dané turistické destinace.

9.2 Představení výběrového souboru, profily návštěvníků

Standardizované rozhovory byly provedeny s 500 návštěvníky vybraných 42 turistických destinací s větší a menší turistickou atraktivitou. Výběr turistických destinací byl záměrný dle „průměrných jednotek“, kdy autorka vybírala určité lokality, které považovala za typicky „průměrně“ turisticky atraktivní. Dotazovaní návštěvníci museli splňovat dva následující předpoklady. Věk dotazovaných musel dosáhnout minimálně 18 let a z výběrového vzorku byli vyloučeni residenté vybraných destinací. Turistické destinace zastupují z geografického hlediska LAU 1 – Semily (30%) a Jablonec nad Nisou (28%), LAU 1 – Liberec (23%) a Česká Lípa (19%).

Bližší specifikace zastoupení sledovaných turistických destinací a jejich rozložení dle LAU 1 je uvedeno v Příloze 14. Standardizované rozhovory probíhaly dvakrát v obou sezónách (letní a zimní) v roce 2012 a 2013. Mimo turistické sezóny byly vybrány turistické atraktivity ve vybraných destinacích jako festivaly, výstavy, kulturní přednášky, exkurze, mimořádná otevření kulturních památek a případně další. Dotazovaní tvořili různé profily turistů v každé destinaci. Dotazování se zúčastnilo 57% žen a 43% mužů. Věková hranice 31-50 let byla zastoupena 47,2% návštěvníků a 35,8% dotázaných bylo ve věku 51 let a více. Návštěvníci do 30 let pak tvořili zbývajících 17%. Rodinné zázemí jednotlivých návštěvníků představuje 60,2% žijících v manželství, 22% svobodných, 12,8% důchodců a 5% rozvedených. Většina dotázaných návštěvníků byla původem z ČR (91,2%) a zbývajících 8,8% tvořili turisté z Francie, Holandska, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska a Slovenska. Sledované turistické destinace navštěvují především návštěvníci ze zastoupených všech LAU 1 a další větší část návštěvníků tvořili ze (17%) pražští turisté. Návštěvníci, kteří se dotazování zúčastnili, byli převážně v doprovodu pěti a více osob (45,4%), dále pak v doprovodu jedné osoby (20,4%) a dvou osob (13,6%). Dotazovaní návštěvníci byli k těmto doprovodům ze 47% v rodinném vztahu, také v kolegiálním (17,2%) a z 20% ve vztahu přátelském.

Návštěvníci znají dané destinace (Příloha 15) z 33,2% od přátel/od rodiny, poté se jednalo ze 17,2% o návštěvníky z okolních destinací, kteří bydlí poblíž a 17% návštěvníků znalo oblast odjakživa. Návštěvníci, kteří se vyjádřili (14,2%) o jiném zdroji, jmenovali turistické knihy, potřeby splnění turistických deníků, různá sportovní setkání, modeláře letadel, mapy či podniková setkání. Největší část (98,4%) dotázaných českých turistů se doslechla o místě v České republice, doslech těch zahraničních návštěvníků tedy činí zbývajících nepatrnou část (1,6%). I z tohoto nepatrného podílu je možné odvodit, že nejvíce zahraničních turistů má povědomí o destinaci z Polska (0,6%), dále pak z Německa a Holandska se stejným

zastoupením 0,4% a nakonec jeden návštěvník (0,2%) měl povědomí z Francie. Návštěvníci považovali sledované turistické destinace ze 79,8% za obdobné těm, které znají z minulosti nebo je v minulosti navštívili. Ostatních 20,2% návštěvníků nemohlo sledované turistické destinace přirovnat k jejich už navštíveným destinacím a považovali je za originální.

Dotázaní návštěvníci byli v destinacích převážně na jednu noc a méně (58,2%) a ostatních 41,8% návštěvníků strávilo v turistických destinacích více než jednu noc. Turistické destinace navštěvuje při „zvláštních příležitostech“ 33% turistů a „během prázdnin“ 27,6%, dále pak se jedná z 22,4% o návštěvy „během víkendu“ a zbývající podíl činí návštěvy konané „jindy“ (9,6%) či „během týdne“ (7,4%). 40,4% návštěvníků sledované turistické destinace navštívili poprvé. Sledované turistické destinace je možné dle názoru návštěvníků z 95,8% ohodnotit jako bezpečné, jen nepatrný podíl (4,2%) návštěvníků pocíťoval nebezpečí, a to s uvedením důvodů kriminality, romských komunit a narkomanie.

9.3 Variabilita ordinálních proměnných

V této části práce jsou sledovány charakteristiky ordinálních proměnných: zapamatovatelný zážitek, žádný dojem, splněná očekávání, případné doporučení a opětovné navštívení.

Tabulka 12 - Variabilita ordinálních proměnných

Descriptive Statistics							
proměnná	N	Min	Max	Mean	Std. Deviation	Variance	Variační koeficient
zapamatovatelný zážitek	500	1	7	1,98	1,214	1,473	0.613
žádný dojem	500	1	7	5,99	1,406	1,978	0.235
splněná očekávání	500	1	7	1,91	1,288	1,659	0.674
případné doporučení	500	1	7	1,56	1,043	1,089	0.669
opětovné navštívení	500	1	7	1,89	1,378	1,898	0.728
Valid N (listwise)	500						

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS a vlastní propočty.

Variační koeficient měří stupeň variability každé sledované proměnné, jinak řečeno, charakterizuje rozdíly jednotlivých odpovědí turistů v každé sledované otázce. Pro výpočet variačního koeficientu platí, že

Var.koef = Směrodatná odchylka (StD)/střední hodnota (mean).

Je patrné, že největší rozdíly v jednotlivých odpovědích turistů se prokazují v ot. č. 14e) - ochota opětovného navštívení (var.koef. 0,728) a v ot. č. 14d) – případné doporučení. V ot. č. 14b) je nejmenší variační koeficient (0,235), což považujeme pro hodnocení sledovaných turistických destinací Libereckého jako jev pozitivní (viz výše tab. 12).

Vzhledem k tomu, že ordinální proměnné mezi sebou prokazují, na základě vypočítané variability rozdíly v rozptýlení kolem střední hodnoty a její koncentraci, by bylo vhodné data ověřit vhodným testem, který by umožnil porovnat průměry více než dvou proměnných. Pro výběr vhodného testu budou nejdříve provedena statistická ověřování nezávislosti výběrů, normality jednotlivých výběrů pomocí (Kolmogorov-Smirnov test) a shody rozptylů.

Pro ověření nezávislosti výběrů bude použit neparametrický test χ^2 , kdy předpokládáme, že

H_0 : nezávislost výběrů,

H_A : alespoň jeden výběr je závislý.

Tabulka 13 - Test nezávislosti chí-kvadrát pro ordinální proměnné

Test Statistics					
	zážitek	dojem	očekávání	doporučení	opětovné navštívení
Chi-Square	617,956 ^a	671,156 ^a	746,616 ^a	1242,160 ^a	884,180 ^a
df	6	6	6	6	6
Asymp. Sig.	,000	,000	,000	,000	,000

a. 0 cells (0,0%) have expected frequencies less than 5. The minimum expected cell frequency is 71,4.

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Nulovou hypotézu zamítáme pro všechny sledované proměnné na 5% a 1% hladině významnosti. Všechny ordinální proměnné jsou tedy závislé.

Pro ověřování normality jednotlivých výběrů dat předpokládáme, že

H_0 : normalita rozdělení dat ve výběrovém souboru,

H_A : distribuce dat se liší od normální.

Tabulka 14 - Ověření normality na základě Kolmogorov-Smirnov testování ordinálních proměnných

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test						
		zážitek	dojem	očekávání	doporučení	opětovné navštívení
N		500	500	500	500	500
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	1,98	5,99	1,91	1,56	1,89
	Std. Deviation	1,214	1,406	1,288	1,043	1,378
Most Extreme Differences	Absolute	,267	,270	,276	,374	,331
	Positive	,267	,236	,276	,374	,331
	Negative	-,209	-,270	-,240	-,296	-,259
Kolmogorov-Smirnov Z		5,966	6,030	6,162	8,354	7,399
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Na základě výsledku testování Kolmogorov-Smirnov je hodnota p. signifikance menší než 0,05. Zamítáme tedy nulovou hypotézu na 5% i 1% hladině významnosti pro všechny ordinální proměnné a je možné shrnout, že distribuce dat se statisticky liší od normální distribuce.

Dále budeme sledovat shodu/neshodu rozptylů, tedy homoskedasticitu, což je častým předpokladem pro testy o shodě středních hodnot. Vzhledem k tomu, že nelze předpokládat normalitu jednotlivých výběrů bude použit Leveneův test (test o shodě rozptylů), kde předpokládáme:

H_0 : shoda rozptylů,

H_A : alespoň jedna dvojice rozptylů se liší.

Tabulka 15 - Levene testování ordinálních proměnných

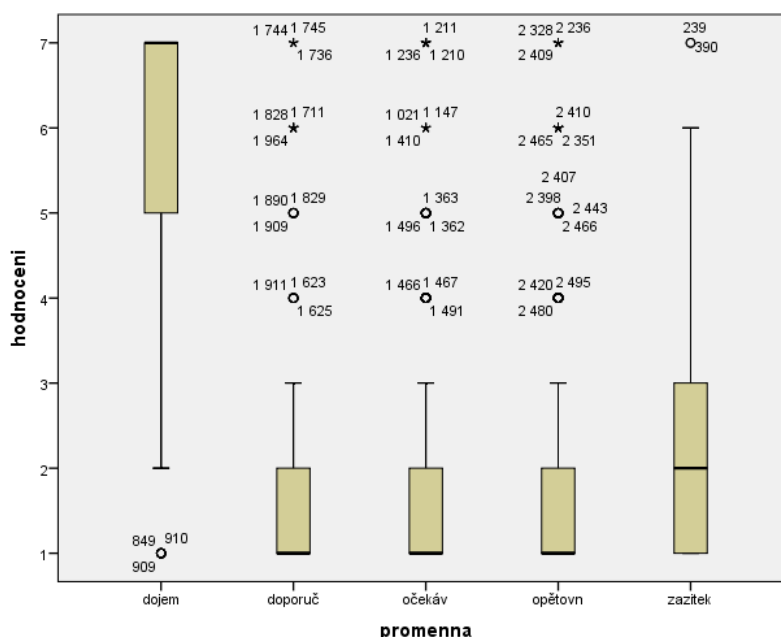
Test of Homogeneity of Variances				
	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
zážitek	37,717	7	492	,000
dojem	22,405	7	492	,000
očekávání	54,672	7	492	,000
doporučení	18,829	7	492	,000
opětovné navštívení	29,866	7	492	,000

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Na 5% a dokonce 1% hladině významnosti zamítáme nulovou hypotézu pro všechny sledované ordinální proměnné, tj. předpoklad homoskedasticity je zamítnut.

Vzhledem k tomu, že výběrový soubor nesplňuje předpoklady nezávislosti výběrů, homoskedasticity a normality rozdělení, nebude možné použít testování One-way ANOVA pro srovnání dvou průměrů více než dvou výběrových souborů. Z tohoto důvodu nebude provedena metoda One-way ANOVA. Pro použití obdoby testování ANOVA by bylo možné použít Kruskal-Wallisův test, ovšem výběrový soubor nesplňuje požadavky (o nezávislosti) a další předpoklady homogenity Box-plotova zobrazení pro tento typ testování, jak je dále patrné z následujícího grafického zobrazení.

Graf 9 - Box-plot zobrazení ordinálních proměnných

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

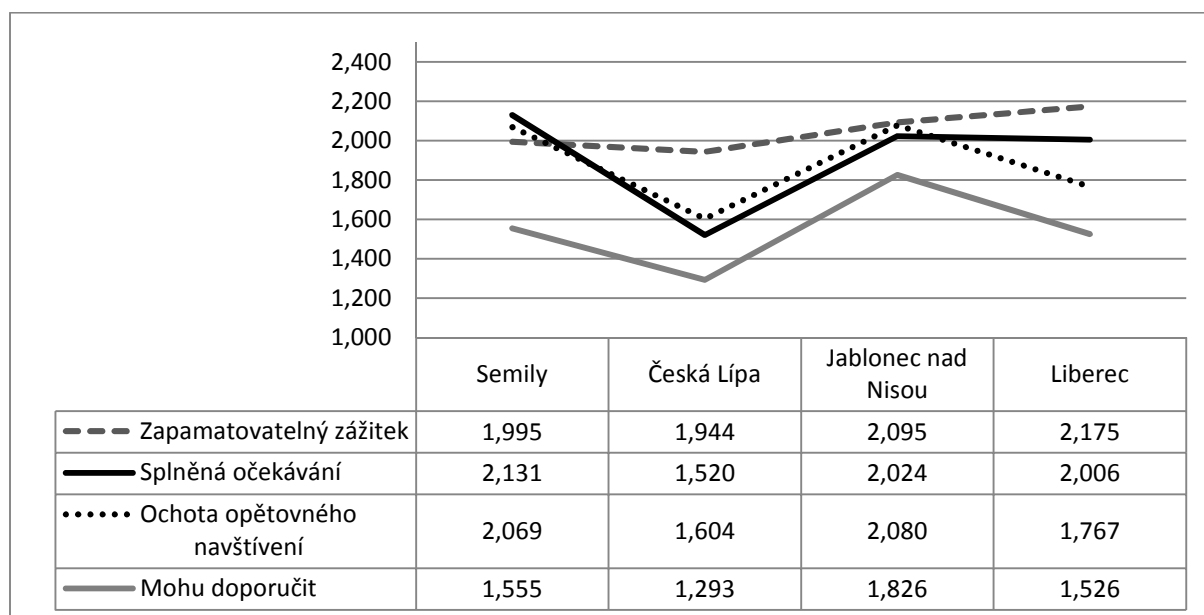
Pro aplikaci ASEB mřížkové analýzy budou tedy použity následující výsledky pozorování ordinálních proměnných sledované v závislosti na LAU1 Libereckého kraje a na turistických destinacích. Pro sledování závislostí jednotlivých proměnných se autorka rozhodla (také z důvodu rozsahu této práce), že pro následnou aplikaci ASEB mřížkové analýzy nepoužije další statistické procedury, jelikož kvantifikace dat není až tak rozhodující a postačí nám skutečnost, že sledované proměnné, resp. jednotlivé výstupy jsou statisticky významné.

9.4 Očekávání, zážitky, ochota k opětovnému navštívení a doporučení turistické destinace

Návštěvníci hodnotili daná tvrzení - viz dotazník otázka č. 14a), 14c), 14d) a 14e) - týkající se splněných očekávání z návštěvy turistické destinace, zapamatovatelného zážitku z návštěvy, jejich ochoty k opětovnému navštívení vybrané turistické destinace a následného doporučení dalším návštěvníkům. Vztah hodnocení jednotlivých tvrzení návštěvníků je vyjádřen v průměru za všechny sledované LAU 1 v Libereckém kraji. Pro bližší určení průměrového hodnocení daných tvrzení i za všechny sledované turistické destinace slouží Příloha 16. Pro vztahy mezi splněným očekáváním, ochotou turistické destinace navštívit znovu a případným doporučením dalším návštěvníkům je předpokládáno, že čím méně budou naplněna návštěvníkova očekávání, tím méně bude ochoten turistické destinace navštívit znovu a případně je doporučit.

V následujícím grafu je viditelná průměrná nejmenší míra splněného očekávání (2,3) v LAU 1 - Semily, kde turisté převážně souhlasili s tvrzením o jejich splněném očekávání, a to i s velmi nepatrnou odchylkou převážného souhlasu hodnotili i tvrzení zapamatovatelného zážitku a opětovnou ochotu sledované destinace navštívit znovu. Ovšem je zde patrná největší odchylka od ochoty destinace opětovně navštívit a jejich případného doporučení za všechny sledované LAU 1. V rámci Semil nejméně hodnotili návštěvníci zapamatovatelný zážitek v Martinicích, a to neutrálním vyjádřením (ani souhlasu/ani nesouhlasu). Nejvíce zapamatovatelný zážitek naopak vyjadřovali návštěvníci v Jablonci nad Jizerou. V Horní Branné se naprosto naplnila očekávání návštěvníků, a proto také naprosto souhlasili s jejím opětovným navštívením, tak jak tomu bylo i v Záhoří a Jilemnici. Dotazovaní by mohli v průměru naprosto doporučit návštěvu Horní Branné, Malé Skály a Rokytnice nad Jizerou. Zde se potvrdila míra souladu mezi naplněnými očekáváním a případnými doporučeními k návštěvě turistických destinací.

Graf 10 – Vztahy mezi splněným očekáváním, zážitkem, ochotou k opětovnému navštívení a případného doporučení ve sledovaných LAU 1 Libereckého kraje

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Naopak největší míra průměrného splněného očekávání je zastoupena v LAU 1 – Česká Lípa, která se promítá i v ochotě návštěvníků turistické destinace navštívit znovu a v jejich případném doporučení. Nejvíce naplněná očekávání projevili návštěvníci v Raspenavě a ve Sloupu v Čechách. Tato naplněná očekávání také promítají nejvíce vyjadřované zapamatovatelné zážitky ve Sloupu v Čechách, v Doksech a Polevsku. V Raspenavě se turisté ohledně zapamatovatelného zážitku vyjádřili neutrálně. Největší průměrnou mírou ochoty navštívení projevili opět turisté v Raspenavě a ve Sloupu v Čechách. Jednoznačně by mohli turisté doporučit návštěvy Raspenavy, Polevska i Sloupu v Čechách. I zde je patrný naprostý soulad míry splněných očekávání, ochoty navštívit turistickou destinaci znovu i případných doporučení.

Největší odchylky mezi mírou splněného očekávání a ochotou navštívit turistickou destinaci znovu se projevují právě v LAU 1 – Liberec, které se nepatrně projevily i v případných doporučeních. Tato odchylka může být právě způsobena výběrem turistické atraktivity, a to mimořádným otevřením zámku Liberec. Tento zámek není zcela běžně otevřen a v současnosti je v procesu prodeje od soukromého vlastníka dalšímu neznámému kupci. Na zámku v Liberci návštěvníci projevili průměrný neutrální postoj ve splněných očekáváních (tj. 3,6), což se promítá i do jejich neutrálního postoje k zapamatovatelnému zážitku, ale zajímavé

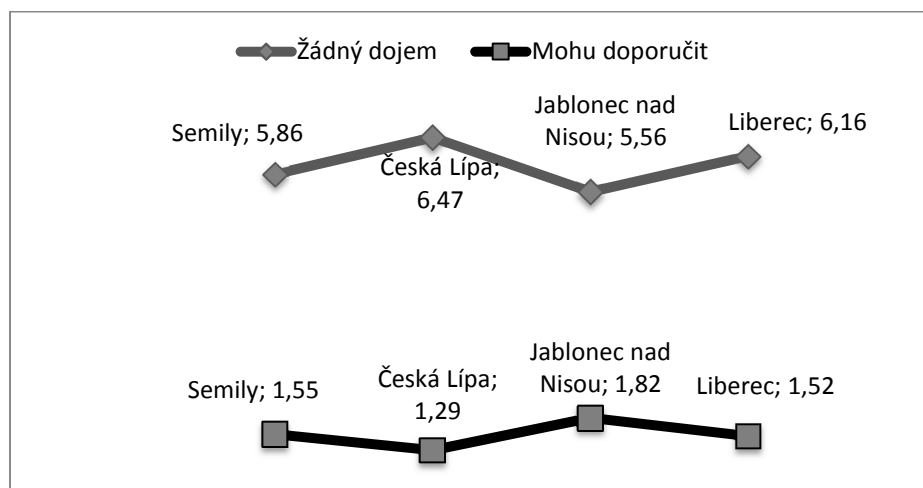
je, že převážně souhlasili s ochotou navštívit zámek v Liberci znovu. Zde je nutné dodat, že v době mimořádného otevření nebylo a dosud není jisté, zda nový majitel bude zámek využívat k turistickým účelům. Toto mimořádné otevření proběhlo poprvé od roku 1983, jelikož i současný majitel zámek turisticky nevyužíval. Nejvíce naplněná očekávání pak projeví návštěvníci v Pertolticích a v Hejnicích, kde také v průměru naprosto souhlasili s ochotou navštívit turistické destinace znovu. Návštěvníci se průměrně naprosto shodují v případném doporučení Pertoltic a Hejnic. Zde se opět potvrdil soulad mezi mírou splněných očekávání, ochotou navštívit turistické destinace znovu, a také případnými doporučeními.

V LAU 1 – Jablonec nad Nisou je zřetelný soulad s velmi nepatrnými odchylkami v průměrných mírách prvních tří tvrzení. Návštěvníci projeví v průměru naprosto zapamatovatelný zážitek v Pulečném a v Rádle, dále pak vyjádřili průměrně naprosto a převážně zapamatovatelný zážitek (1,5) v Nové Vsi nad Nisou. Na místě zapamatovatelného zážitku se před Novou Vsí nad Nisou řadí Dvoračky a Harrachov. V průměru se taktéž naplnila očekávání v Nové Vsi nad Nisou, Rádle a s nepatrnou odchylkou také v Pulečném. Návštěvníci by naprosto navštívili znovu Dvoračky, Jablonec nad Nisou a „prejtování“ v Rádle. Nejmenší ochotu k opětovnému navštívení pak návštěvníci přiřadili k Tanvaldu a Desné. V případě Tanvaldu nízkou ochotu k doporučení návštěvníkům vyvolala frekventovaná komunikace směrem na Polsko, která způsobuje „architektonickou kontaminaci“ projevující se přetíženou infrastrukturou. Naprosto doporučit návštěvu mohou naopak turisté Harrachova, Josefova Dolu a Dvoraček. V tomto případě se částečně potvrdil soulad mezi ochotou turistické destinace navštívit znovu a následně je případně doporučit.

9.5 Dojem a ochota doporučit turistickou destinaci

Vztah mezi žádným dojmem návštěvníka z turistické destinace a jeho případným doporučením - viz dotazník k ot. č. 14b) a 14e) - je vyjádřen průměrnými kontraverzemi, což bylo možné docílit stejnou hodnotící škálou opačných tvrzení. Předpokládáme, že čím více návštěvník souhlasil s tvrzením o žádném dojmu z turistické destinace, tím méně byl ochoten místo následně doporučit. Hodnocení všech návštěvníků bylo za turistické destinace opět zprůměrováno a promítnuto celkově za LAU 1 v Libereckém kraji, jak je možné sledovat v následujícím grafu.

Graf 11 - Vztah žádného dojmu a případného doporučení

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Největší soulad ve vztahu mezi žádným dojmem a případným doporučením je možné sledovat v Libereckém kraji v rámci LAU 1 – Česká Lípa. Se žádným dojmem naprosto souhlasili v Doksech a Zákupích, kdy se tento negativní dojem promítl i v ochotě případného doporučení, ovšem jen průměrným převážným souhlasem (Příloha 17).

Dále je možné pozorovat již menší soulad ve vztahu žádného dojmu a případného doporučení za LAU 1 – Liberec, kdy návštěvníci průměrně (skoro) převážně souhlasili s tvrzením případného doporučení a převážně nesouhlasili s pocíťovaným žádným dojmem ve sledovaných turistických destinacích. Pokud se jedná o strukturu tohoto nepatrného souladu, tak ten se projevil v hodnocení za turistické destinace v Hejnicích a na hradě Grabštejn.

Menší soulad ve vztahu žádného dojmu a případného doporučení se projevil v LAU 1 – Semily. S pocíťovaným žádným dojmem naprosto nesouhlasili návštěvníci v Záhoří, Benecku, Lomnici nad Popelkou a ve Vyskeři, což bylo částečně patrné i v jejich následném doporučení těchto destinací, kde se jejich hodnocení pohybovalo mezi naprostým a převážným souhlasem ohledně jejich případného doporučení.

Naprostý soulad těchto tvrzení s velmi nepatrnou odchylkou v těchto tvrzeních se projevil v turistických destinacích zastoupených LAU 1 – Jablonec nad Nisou, a to návštěvníky projeveným naprostým nesouhlasem v Pulečném, Nové Vsi nad Nisou a Rádle (ohledně žádného dojmu s danou destinací). Toto tvrzení se v kontraverzi projevilo i v naprosté ochotě jejich případného doporučení.

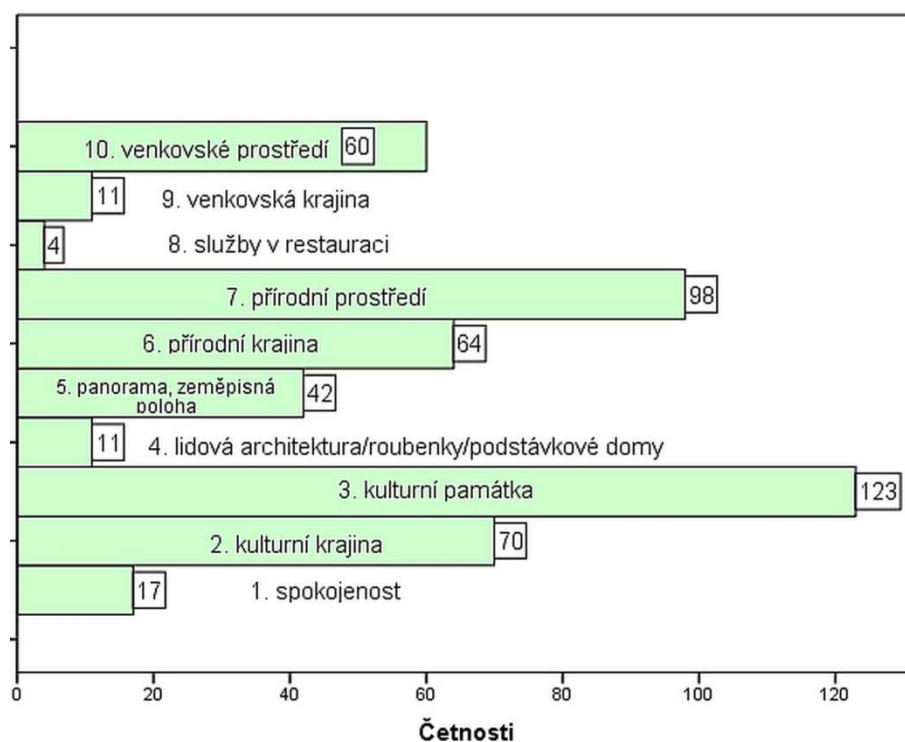
9.6 Jednoduché korespondenční analýzy

9.6.1 Představení proměnných

Tato část práce se zaměřuje na preferenční/nepreferenční indikátory ve sledovaných turistických destinacích. Tyto indikátory oblíbenosti/neoblíbenosti mohli návštěvníci vyjadřovat za turistické destinace i za celkovou atmosféru sledovaného kraje. Další část práce bude zpracována v programu SPSS, všechna grafická zpracování budou tedy dílčími výsledky provedených analýz v tomto programu.

Proměnná indikátoru oblíbenosti za turistické destinace vznikla kategorizací asociačních vyjádření návštěvníků na dotaz ohledně jejich preferencí v turistických destinacích. Nominální proměnnou indikátoru oblíbenosti vystihují kategorie zobrazené v grafu č. 12. Modus této proměnné, který značí nejčetnější kategorii, je třetí kategorií (kulturní památka). To znamená, že 123 návštěvníků se vyjádřilo ohledně jejich spokojenosti v rámci sledovaných turistických destinací s kulturními památkami. Dále pak pozitivně 98 turistů ohodnotilo přírodní prostředí. Ostatní dotazovaní preferovali kulturní krajinu (70), přírodní krajinu (64) a venkovské prostředí (60). Pouze 4 dotazovaní si oblíbili služby v restauraci.

Graf 12 – Indikátor oblíbenosti za turistické destinace a jeho kategoriální četnosti

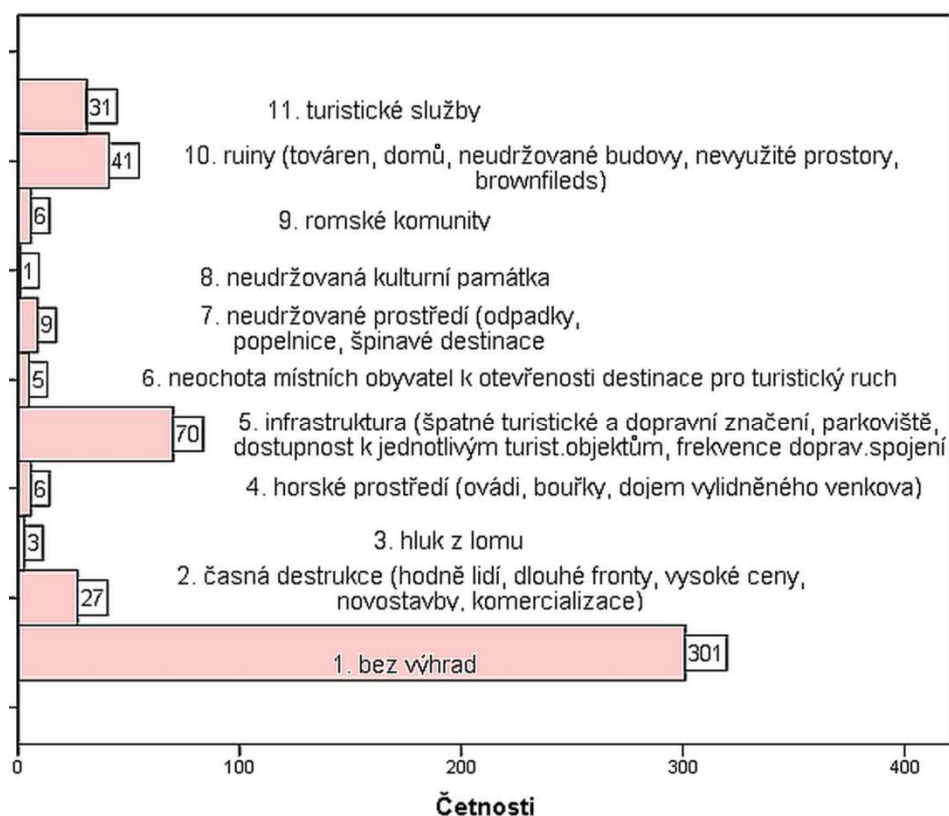

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Proměnná indikátoru neoblíbenosti byla také kategorizována dle asociací návštěvníků, které vyjadřovali na dotaz ohledně jejich neoblíbenosti za sledované turistické destinace. Kategorie této nominální proměnné vystihuje následující graf č. 13.

Modus této proměnné indikátoru neoblíbenosti, který značí první nejčetnější kategorii, vystihuje „spokojenost“ 301 turistů, kteří neměli výhrady ke sledovaným destinacím. Na druhém místě se umístila kategorie infrastruktura, kde 70 návštěvníků projevilo nespokojenost za sledované turistické destinace, ať už se to týkalo stavu silnic, frekvence dopravních spojů, dopravních či turistických značení a dalších. Ostatní dotazovaní byli nespokojeni s ruinami (41), kulturními službami (31) a časnou destrukcí (27).

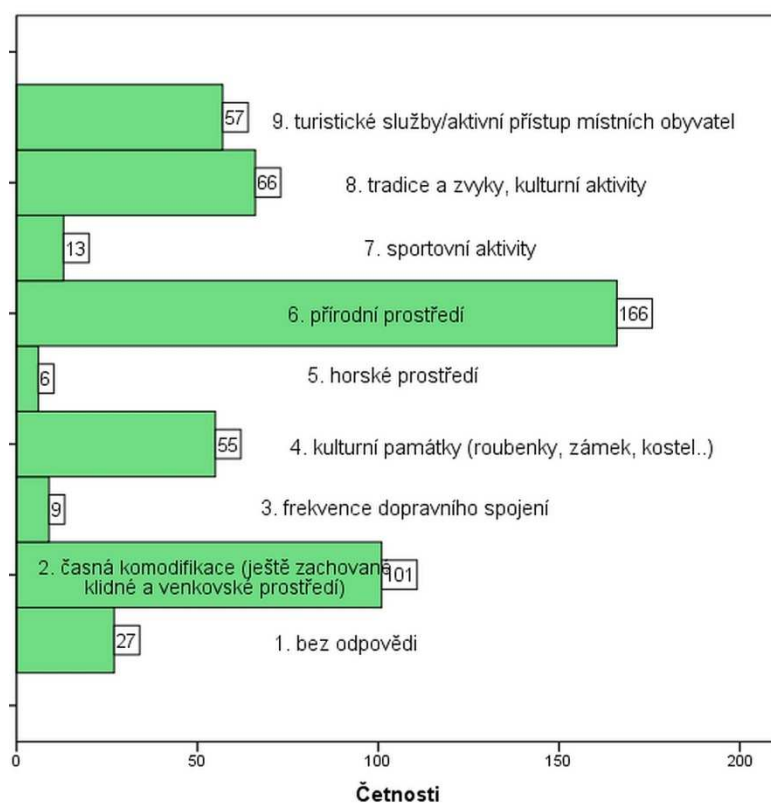
Graf 13 – Indikátor neoblíbenosti za turistické destinace a jeho kategoriální četnosti

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Proměnná indikátoru oblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje vznikla kategorizací asociačních vyjádření návštěvníků na dotaz ohledně jejich preferencí celkové atmosféry kraje. Kategorie této nominální proměnné jsou zachyceny v grafu č. 14. Modus této proměnné, který je znázorněn nejčetnější kategorií přírodní prostředí, vyjadřuje právě spokojenost 166 návštěvníků s přírodním prostředím Libereckého kraje. Kategorie časná komodifikace vyjadřuje spokojenost 101 návštěvníků v rámci celkové atmosféry s ještě zachovaným klidným a venkovským prostředím. Dále pak byly návštěvníky asociovány kategorie tradice a zvyky (66), turistické služby (57) a kulturní památky (55). Nejméně zohledněny byly kategorie sportovní aktivity (13), oblast Podkrkonoší (6) a frekvence dopravního spojení (9).

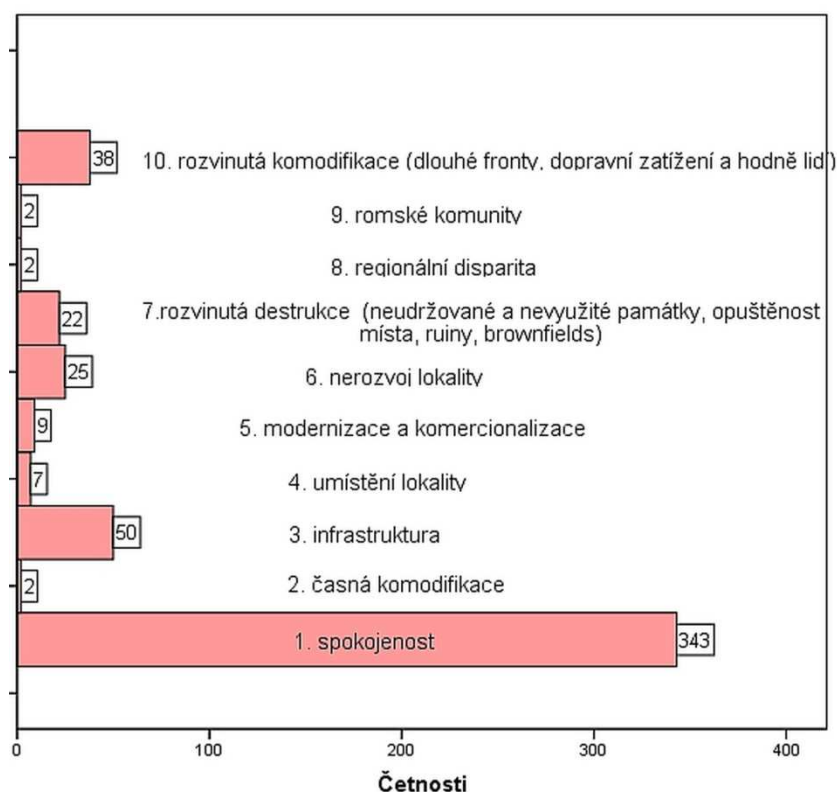
Graf 14 – Indikátor oblíbenosti celkové atmosféry LBK a jeho kategoriální četnosti

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Proměnná indikátoru neoblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje vznikla kategorizací asociačních vyjádření návštěvníků na dotaz ohledně jejich nepreferencí celkové atmosféry kraje. Nominální proměnnou vystihují kategorie, které zachycuje graf č. 15. Modus této proměnné, který je vyjádřen kategorií spokojenost, kdy 343 návštěvníků bylo spokojeno s celkovou atmosférou Libereckého kraje. Většina zbývajících návštěvníků projevilo neoblíbenost s infrastrukturou (50) a rozvinutou komodifikací (38). Dále pak návštěvníci neměli zálibení v nerozvoji lokalit (22) a v rozvinuté destrukci (22).

Graf 15 – Indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry LBK a jeho kategoriální četnosti

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

V následující části práce budou analyzovány struktury závislostí výše uvedených nominálních proměnných pomocí korespondenčních analýz.

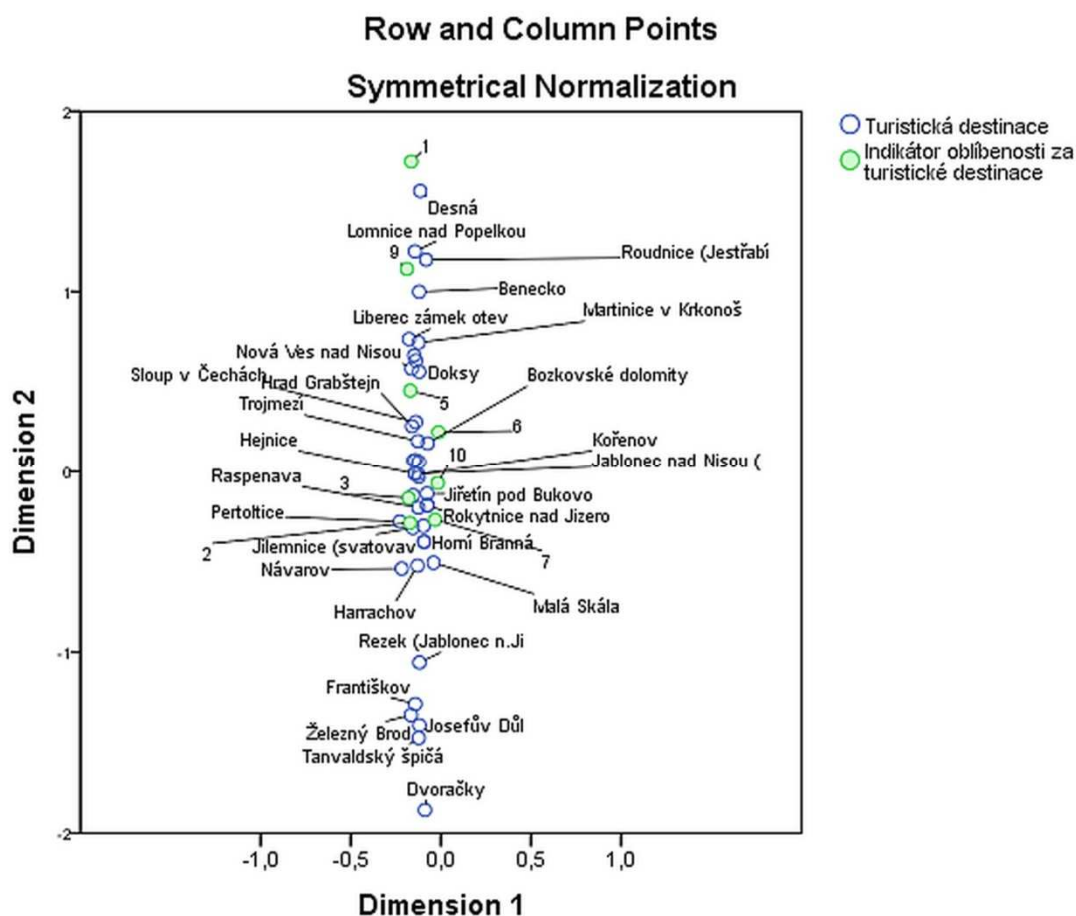
9.6.2 Test závislosti sledovaných proměnných a jednoduchá korespondenční analýza

Pro zjištění závislosti jednotlivých výše uvedených proměnných je použit chí-kvadrát test, kdy jsou předpokládány tyto nulové a alternativní hypotézy.

1. H_0 : turistické destinace nejsou závislé na proměnné indikátor oblíbenosti za turistické destinace
 H_1 : turistické destinace jsou závislé na proměnné indikátor oblíbenosti za turistické destinace

Statistika chí-kvadrát testu dosahuje hodnoty 1116, což podle signifikance lze považovat za významné (0,000), jak je možné sledovat v Příloze 18. Nulovou hypotézu tedy zamítáme. Počet dimenzí je v tomto případě roven $\min(42-1;10-1)=9$, protože počet kategorií indikátoru oblíbenosti za turistické destinace je menší než počet kategorií turistických destinací. Celková inerce je 2,232. V tomto případě je prvníma dvěma rozměry zobrazeno 62,4% variability, což už je možné považovat za dobré zobrazení.

Korespondenční mapa 1 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem oblíbenosti za turistické destinace

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Na základě sloupcového uskupení je možné pozorovat kategorie destinací, které obdobně evaluují kulturní památky v Liberci, na hradě Grabštejn, v Pulečném, v Nové Vsi nad Nisou a v Raspenavě, zatímco destinace Návarov a Zákupy spíše vystihuje kulturní krajina. Kulturní krajinu dále pak charakterizují destinace jako je Františkov, Kořenov, Jiřetín pod Bukovou, Rádlo a Polevsko. Přírodní prostředí nejvíce turisté asociovali v destinacích Rezek, Trojmezí, Lomnice nad Popelkou, Bozkovské Dolomity, Dvoračky, Desné a Rokytnici nad Jizerou. Korespondenční analýza také vyjasňuje vztahy mezi destinacemi a kategoriemi indikátoru oblíbenosti, a to jejich významností mezi těmito proměnnými. Z výsledku analýzy je zcela zřetelný vztah mezi asociací venkovská krajina a Roudnice, a také kulturní památkou v Hejnicích. Na druhou stranu se považuje za významný vztah úzké spojení destinací Dvoračky a Rokytnice nad Jizerou, a to s přírodním prostředím. Doksy asociovali turisté s kategorií panorama.

2. H_0 : turistické destinace nejsou závislé na proměnné indikátor neoblíbenosti za turistické destinace

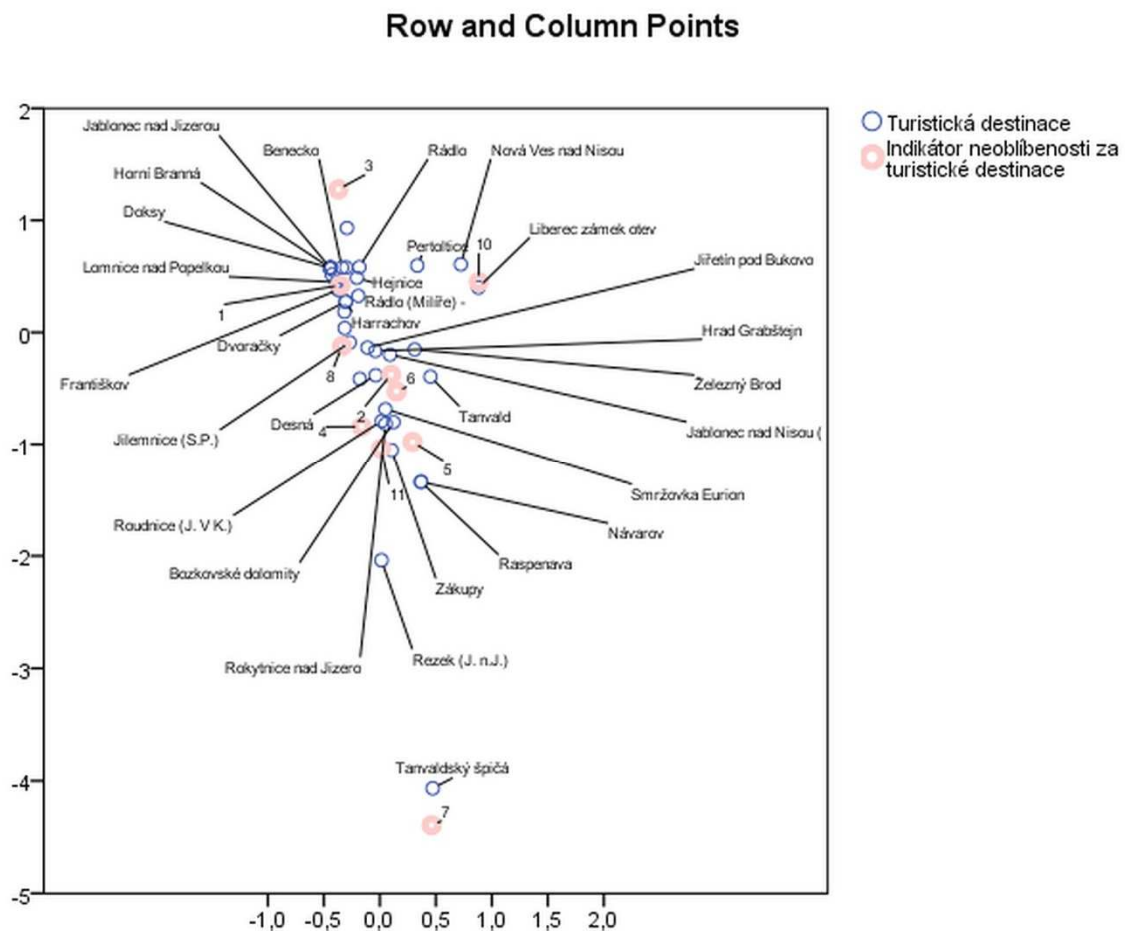
H_1 : turistické destinace jsou závislé na proměnné indikátor neoblíbenosti za turistické destinace

Statistika chí-kvadrát testu dosahuje hodnoty 1458,749, což podle signifikance můžeme považovat za významné (0,000), a to na 5% i 1% hladině významnosti, jak je možné sledovat v Příloze 19. Nulová hypotéza se tedy zamítá. Dále bude sledována struktura závislosti.

Počet dimenzí je v tomto případě roven $\min(42-1; 11-1)=10$, protože počet kategorií indikátoru neoblíbenosti za turistické destinace je menší než počet kategorií turistických destinací. Celková inerce je 2,917. V tomto případě je prvníma dvěma rozměry zobrazeno 39,9% variability, což není z hlediska kvality ani polovina dobrého zobrazení.

V korespondenční mapě č. 2 je viditelné, že kategorie indikátoru neoblíbenosti charakterizuje na základě preferenčních kategorií dotazovaných návštěvníků Tanvaldský špičák jako velmi odlišný od ostatních destinací, což je zřetelné z dispozice řádkového zobrazení. Kategorie romské komunity indikátoru neoblíbenosti za turistické destinace ve sloupcovém zobrazení se odstupem vzdalují od ostatních kategorií. Na základě tohoto jevu je možné tvrdit, že romské komunity byly turisty považovány za důvod neoblíbenosti ve sledovaných turistických destinacích, dokonce také občas vyvolaly u návštěvníků obavy, což někdy vedlo až k pocitu nebezpečí. Další kategorie ruiny proměnné neoblíbenosti turistické destinace byly dotazovanými zmíněny konkrétní aspekty jako neudržovaný a nepřístupný zámek v Liberci s nejasnou budoucností (tímto míněný prodej neznámému kupci) a v Zákupích se turistům nedostávalo turistických služeb v podobě restaurací, občerstvení a možnosti koupí suvenýrů. Turisté zcela nepreferovali časnou destrukci (tj. dlouhé fronty, hodně lidí, komercializace, dopravní tepna, vysoké ceny a další), a to v destinacích Desná a na hradě Grabštejn.

Korespondenční mapa 2 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem neoblíbenosti za turistické destinace

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

3. H_0 : turistické destinace nejsou závislé na proměnné indikátoru oblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

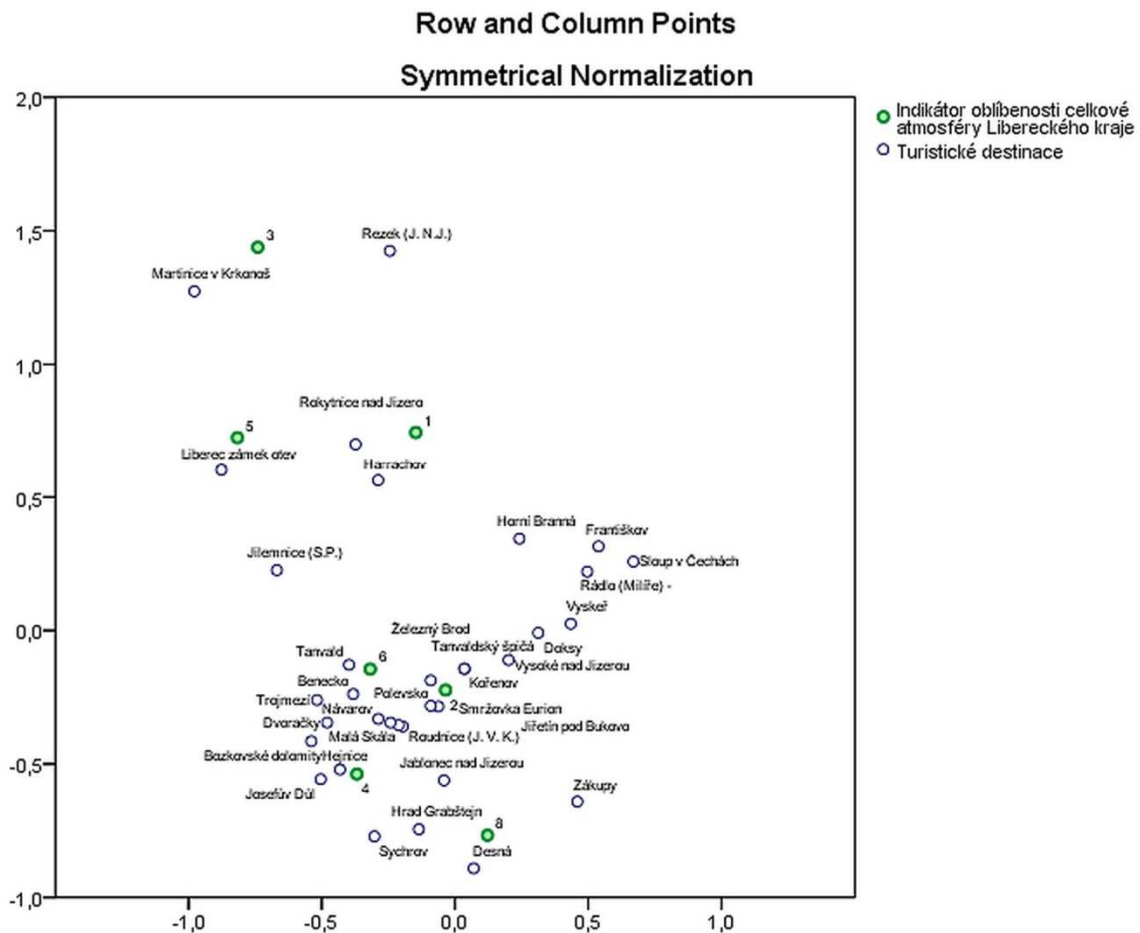
H_1 : turistické destinace jsou závislé na proměnné indikátoru oblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

Statistika chí-kvadrát testu dosahuje hodnoty 832,779, což podle signifikance můžeme považovat za významné (0,000), a to na 5% i 1% hladině významnosti jak je možné sledovat v Příloze 20. Nulová hypotéza se tedy zamítá. Dále bude sledována struktura závislosti.

Počet dimenzí je v tomto případě roven $\min(42-1;9-1)=8$, protože počet kategorií indikátoru oblíbenosti je menší než počet kategorií turistických destinací. Celková inerce je 2,917.

V tomto případě je prvníma dvěma rozměry zobrazeno 41,2% variability, což není z hlediska kvality ani polovina dobrého zobrazení.

Korespondenční mapa 3 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem oblíbenosti celkové atmosféry LBK

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

První dimenze charakterizuje velmi podobné turistické destinace. Na korespondenční mapě č. 3 se nenacházejí destinace Záhoří a Pulečný z důvodu jejich odlišení od ostatních turistických destinací. Obě tyto destinace turisté asociovali kategorií „aktivní přístup místního obyvatelstva“ k venkovské kulturní turistice indikátoru oblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje. Jejich umístění mimo toto zobrazení korespondenční mapy znamená, že mají vyšší bodové umístění na vertikální i horizontální ose.

V Nové Vsi nad Nisou a Rádle návštěvníci nejvíce asociovali kategorii „turistické služby“ během kulturních aktivit sledované proměnné. Tato charakteristika tak odděluje graficky tyto destinace od ostatních v rámci vertikální i horizontální osy. Některé destinace se seskupují,

což je možné pozorovat u kategorií Jiřetín pod Bukovou, Návarov, Malá Skála a Roudnice (Jestřábí v Krkonoších). Druhým takovým seskupením jsou Dvoračky, Trojmezí a Bozkovské Dolomity. Sychrov a Grabštejn jsou také s nimi ve velké blízkosti. Jiné druhy takového seskupení je viditelné v Hejnicích a Josefově Dole, což může být způsobeno právě asociací stejných kategorií „kulturní památky“ a „tradice a zvyky“ sledovaného indikátoru. V Polevsku, Doksech a na Vyskeři návštěvníci charakterizovali také kategorii „tradice a zvyky“. Nakonec je možné sledovat v rámci první dimenze vztah mezi destinacemi Tanvaldský špičák, Pulečný, Kořenov a Nová ves nad Nisou, a to díky asociaci kategorií „turistické služby“ a „časná komodifikace“ v kladném slova smyslu. Některé turistické destinace jsou také zobrazeny na mapě odděleně od již výše zmiňovaných uskupení. Takovým příkladem jsou turistické destinace Lomnice nad Popelkou, Rezek (Jablonec nad Jizerou) a Martinice v Krkonoších.

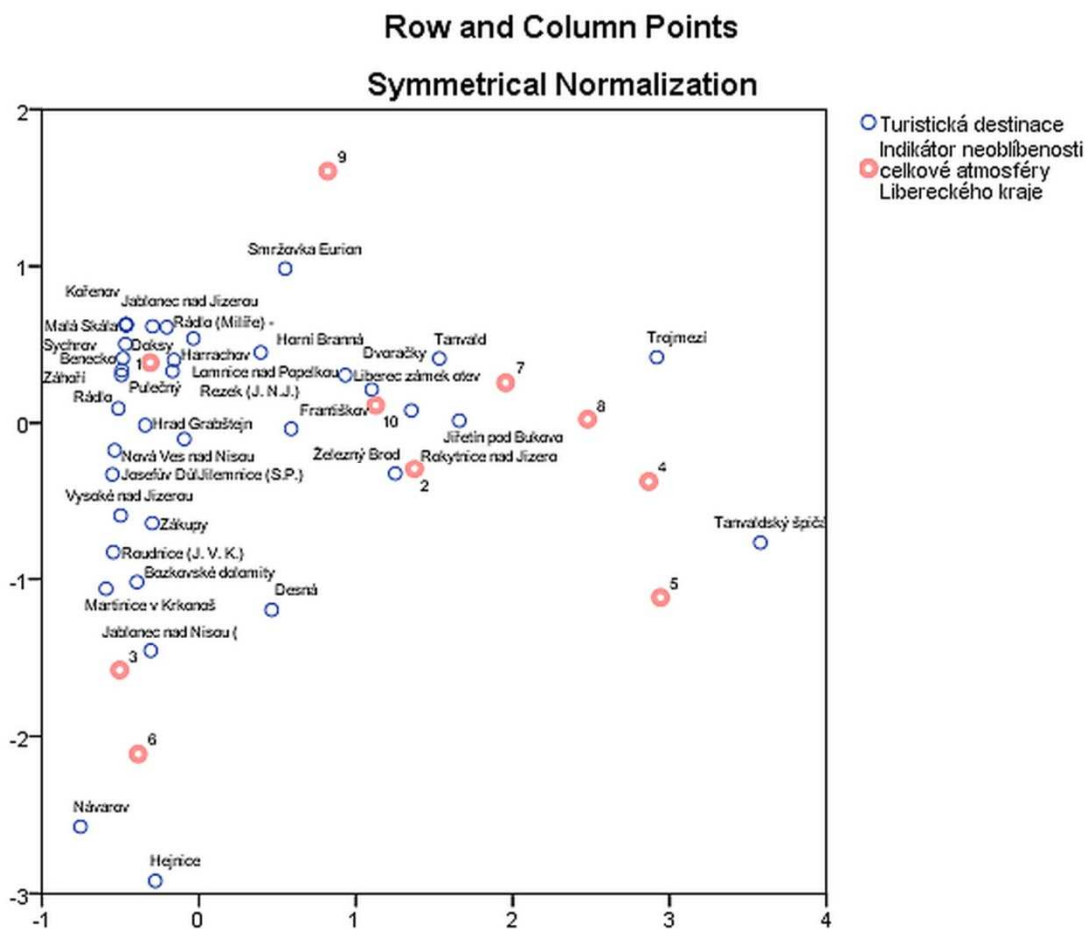
Korespondenční mapu je možné interpretovat i z pohledu rozložených bodů v rámci čtyř kvadrantů. Lomnice nad Popelkou, která je zobrazena ještě níže než umožňují obě osy, byla asociována právě s kategorií indikátoru oblíbenosti „sportovní aktivity“, a to právě z důvodu umístěných skokanských můstků v této destinaci. V turistických destinacích, jako jsou Rezek (Jablonec nad Jizerou), Lomnice nad Popelkou a Martinice v Krkonoších, celkově návštěvníci preferovali „frekvenci dopravních spojů“. V turistické destinaci Liberec se ukázalo, že návštěvníci nejvíce preferovali „oblast Podkrkonoší“. V Jablonci nad Jizerou a ve Sloupu v Čechách pak návštěvníci projevili celkovou oblíbenost s turistickými službami. Kategorie „kulturní památka“ indikátoru oblíbenosti s celkovou atmosférou byla návštěvníky asociována nejvíce v Hejnicích. Na Sychrově preferovali „časnou komodifikaci“ v kladném slova smyslu, jako nízký počet návštěvníků a autenticitu venkovské krajiny. Přírodní prostředí je největší kategorií indikátoru oblíbenosti s celkovou atmosférou pro Tanvaldský špičák. Ještě je nutné podotknout, že kategorie „sportovní aktivity“ byly návštěvníky málo asociovány v rámci tohoto indikátoru oblíbenosti s celkovou atmosférou, proto ji korespondenční mapa nezachycuje.

4. H_0 : turistické destinace nejsou závislé na proměnné indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

H_1 : turistické destinace jsou závislé na proměnné indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

Statistika chí-kvadrát testu dosahuje hodnoty 1001,847, což podle signifikance můžeme považovat za významné (0,000), a to na 5% i 1% hladině významnosti, jak je možné sledovat v Příloze 21. Nulová hypotéza se tedy zamítá. Dále bude sledována struktura závislosti. Počet dimenzí je v tomto případě roven $\min(42-1;10-1)=9$, protože počet kategorií indikátoru neoblíbenosti je menší než počet kategorií turistických destinací. Celková inerce je 2,004. V tomto případě je prvníma dvěma rozměry zobrazeno 41,1% variability, což není z hlediska kvality ani polovina dobrého zobrazení.

Korespondenční mapa 4 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry LBK

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Indikátor neoblíbenosti s celkovou atmosférou za Liberecký kraj je možné zachytit v podobné korespondenční mapě jako indikátor oblíbenosti. Zde jsou asociovány kategorie indikátoru neoblíbenosti, které je možné přiřadit turistickým destinacím. Některé problémy se vyskytly v Jablonci nad Nisou s “infrastrukturou” a v Tanvaldu s “rozvinutou destrukcí”. V Rokytnici nad Jizerou a Jiřetíně pod Bukovou byli nespokojení návštěvníci s časnou komodifikací v negativním slova smyslu, a to s již se objevujícím povědomím o negativních důsledcích turistiky. Liberec je umístěn na této korespondenční mapě skoro v nulovém bodu os, kdy ho návštěvníci asociovali kategoriemi „rozvinutá komodifikace“ a „rozvinutá destrukce“ indikátoru neoblíbenosti s celkovou atmosférou, a to z důvodu právě mimořádně otevřeného zámku s nejasnou budoucností, což jistým způsobem ohrožuje kulturní památku. Konečně je možné analogicky odvodit některé kategorie indikátoru oblíbenosti i neoblíbenosti, které mohli návštěvníci vyjadřovat na základě zkušeností s jejich určitým významem v pozitivním i negativním smyslu. Například v Železném Brodě někteří návštěvníci vyjadřovali kategorii “časné komodifikace” v pozitivním i negativním významu. U indikátoru neoblíbenosti s celkovou atmosférou Libereckého kraje je nutné podotknout, že většina návštěvníků byla spokojena. Tuto spokojenost právě vyjadřuje kategorie „bez odpovědi“.

Pozice kategorií turistické destinace je na každé mapě odlišná, také dvě mapy mají odlišnou inerci, je tedy vhodné spojit tyto mapy do jedné, aby byla jednodušeji interpretovatelná. Z tohoto důvodu je dále provedena vícenásobná korespondenční analýza výše představených proměnných.

9.7 Vícenásobná korespondenční analýza

Vzhledem k tomu, že došlo ke spojení korespondenčních tabulek, zlepšila se kvalita zobrazení jednotlivých kategorií, stejně tak jako se zlepšila kvalita celého modelu.

Tabulka 16 - Variabilita dat vysvětlená v dimenzích modelu vícenásobné korespondenční analýzy pro všechny sledované proměnné

Model Summary

Dimension	Cronbach's Alpha	Variance Accounted For		
		Total (Eigenvalue)	Inertia	% of Variance
1	,869	3,285	,657	65,691
2	,821	2,913	,583	58,259
Total		6,198	1,240	
Mean	,847 ^a	3,099	,620	61,975

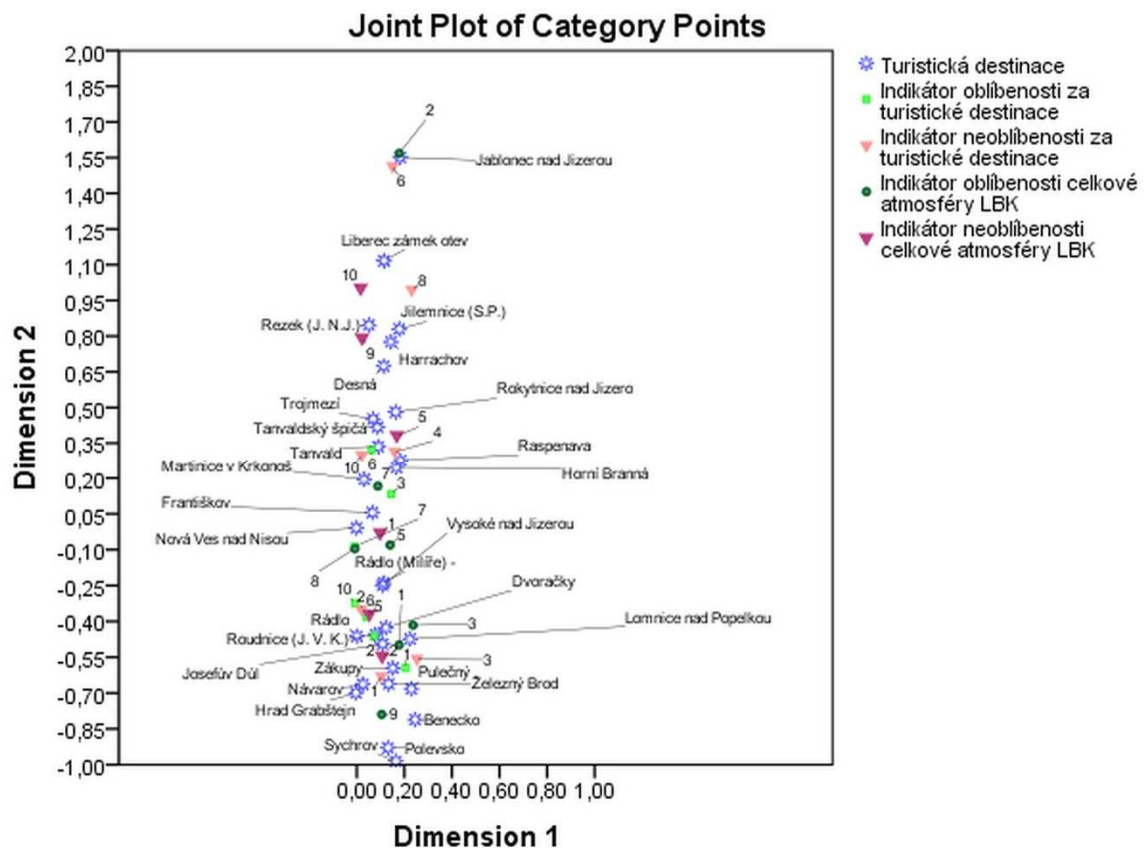
a. Mean Cronbach's Alpha is based on the mean Eigenvalue.

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

První dimenze nyní vysvětluje více než 65% variability dat a druhá dimenze vysvětluje 58,25% variability dat. V tomto případě je už prvními dvěma rozměry vysvětleno 124% celkové inerce, což je z hlediska kvality velmi dobré zobrazení.

Cronbachova alfa je test důvěryhodnosti variability dat, kdy se tento ukazatel nespojuje se signifikancí. Jeho důvěryhodnost je dána jeho blízkostí k číslu 1, přičemž platí, že Cronbach alfa > 0.8 -> je model důvěryhodný (García-Bellido, González Such a Jornet Meliá, 2014). Vícenásobné zobrazení korespondenční mapy modelu pro všechny sledované turistické destinace a další sledované proměnné je tedy v obou dimenzích více než důvěryhodná, což je patrné i u první dimenze modelu za LAU 1. V řešení modelu LAU 1 se druhá dimenze může považovat ještě za důvěryhodnou.

Korespondenční mapa 5 - Spojené proměnné indikátorů oblíbenosti a neoblíbenosti za turistické destinace a celkovou atmosféru LBK

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Z důvodu dalšího zjednodušení interpretovatelnosti, i pro potřeby následující ASEB „mřížkové“ analýzy bude dostačující korespondenční mapa za LAU 1 v Libereckém kraji. První dimenze vysvětluje více než 61% variability dat a díky druhé dimenzi je možné vysvětlit 43,86% variability dat. V tomto případě je už prvními dvěma rozměry vysvětleno 105% celkové inerce, což je z hlediska kvality dobré zobrazení, a pro další aplikaci ASEB „mřížkové“ analýzy bude vyhovující.

Tabulka 17 - Variabilita dat vysvětlená v dimenzích modelu za LAU 1 v Libereckém kraji

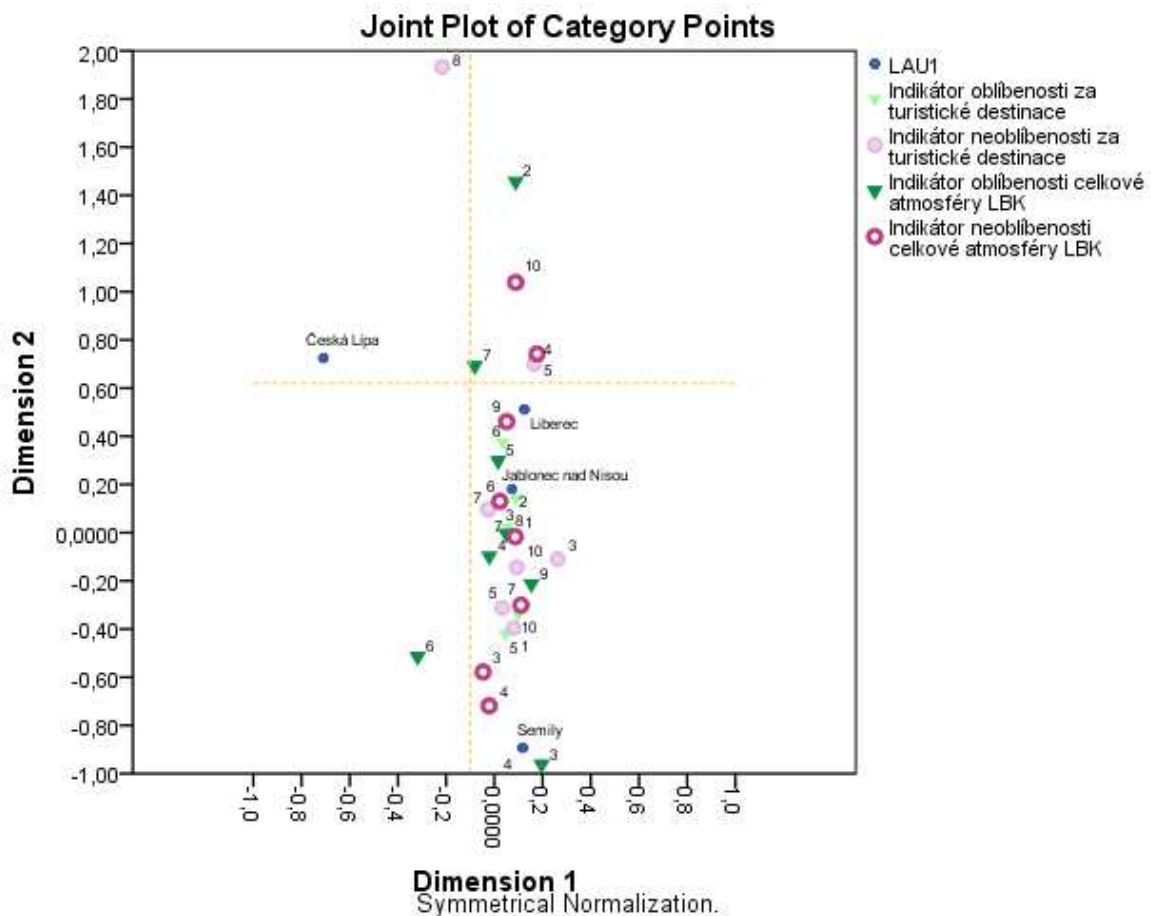
Model Summary

Dimension	Cronbach's Alpha	Variance Accounted For		
		Total (Eigenvalue)	Inertia	% of Variance
1	,841	3,058	,612	61,159
2	,680	2,193	,439	43,865
Total		5,251	1,050	
Mean	,774 ^a	2,626	,525	52,512

a. Mean Cronbach's Alpha is based on the mean Eigenvalue.

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Korespondenční mapa 6 - Spojené proměnné indikátorů oblíbenosti a neoblíbenosti za turistické destinace a celkovou atmosféru LBK za LAU1

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Dvě osy rozdělují korespondenční mapu č. 6 na čtyři kvadranty, podle kterých je možné rozpoznat, které kategorie spolu korespondují. Pro určení orientace vlivu osy je třeba zjistit, jaký mají kategorie největší vliv v rámci každé dimenze, k tomuto určení poslouží diskriminační vzdálenosti. Díky těmto vzdálenostem je možné pozorovat směr interpretovatelnosti každé kategorie a také procento jejich variability. Indikátor neoblíbenosti s celkovou atmosférou kraje i za turistické destinace a indikátor oblíbenosti za turistické destinace vystihuje tedy více než 99% první dimenze v rámci vertikální osy. „LAU 1“ a indikátor oblíbenosti s celkovou atmosférou kraje vystihuje dimenze druhá v rámci vertikální i horizontální osy. Kategorie LAU 1 – Česká Lípa se zcela odlišuje od kategorií LAU 1 – Semily, Jablonec nad Nisou a Liberec. Tyto tři kategorie spadají do oblasti Jizerských hor, a tak je možné nazvat vertikální osu „Jizerské hory“. Kategorie LAU 1 – Česká Lípa spadá do Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, a proto je možné horizontální osu nazvat „Kokořínsko“.

LAU 1 - Česká Lípa je tedy charakterizována spokojeností návštěvníků se sportovními aktivitami, ale na druhou stranu se sledované turistické destinace vyznačují neudržovanými kulturními památkami.

V LAU 1 - Liberec návštěvníci asociovali kladně v rámci kraje oblast Podkrkonoší a také přírodní prostředí turistických destinací, naopak nebyli spokojeni v rámci celkové atmosféry s romskými komunitami a umístěním lokality. V turistických destinacích LAU 1 – Liberec projevíli návštěvníci nespokojenost s infrastrukturou.

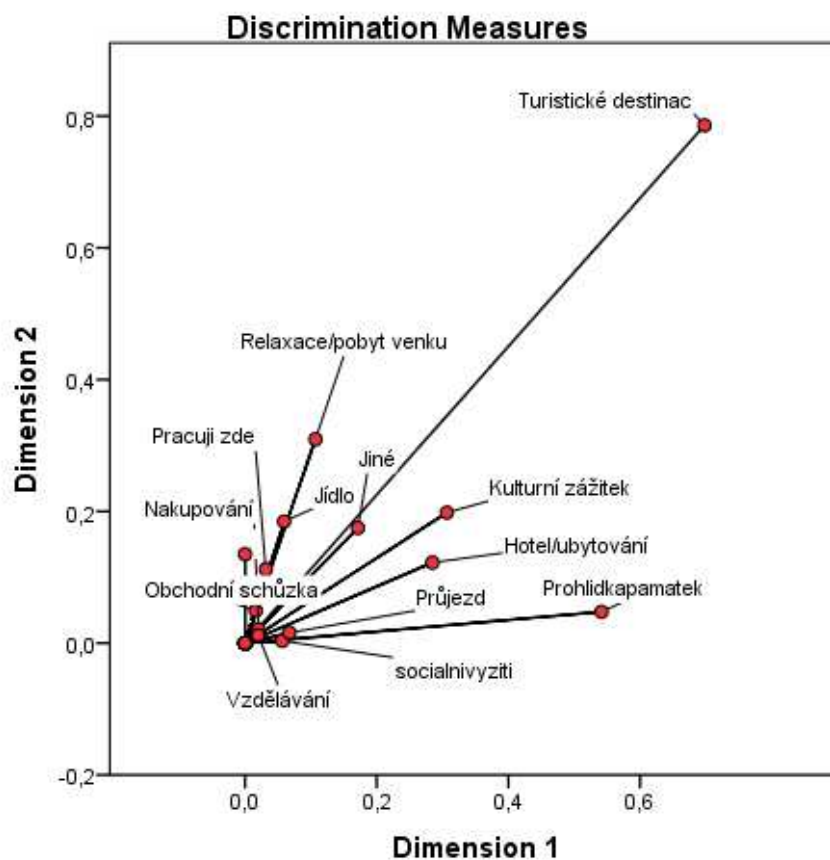
Návštěvníci v LAU 1 – Jablonec nad Nisou projevíli oblíbenost s celkovou atmosférou kraje v tradicích, zvycích a turistických službách. Oblíbenost za turistické destinace projevíli převážně s kulturní krajinou a kulturními památkami. Naopak neoblíbenost celkové atmosféry zmiňovali v asociaci s kategorií „nerozvoj lokalit“ a neoblíbenost za turistické destinace asociovali v kategoriích „hluk z lomu“ a „ruiny“.

Kategorií indikátoru oblíbenosti za turistické destinace „panorama“ a kategorií indikátoru oblíbenosti celkové atmosféry „turistické služby“ je možné vystihnout v LAU 1 – Semily. Návštěvníci ji dále charakterizovali kategorií indikátoru neoblíbenosti celkové atmosféry, a to „infrastrukturou“. V rámci indikátoru neoblíbenosti za turistické destinace je tato část Libereckého kraje bez výhrad.

V další části práce se budou ve vícenásobné korespondenční analýze kombinovat tyto proměnné: „důvody“ k návštěvě turistických destinací, „věk“, „pohlaví“, „původ“, „bezpečnost“, „rodinné zázemí“, „délka pobytu“ a „termín návštěvy“.

Nejprve bude pozorována struktura vztahu mezi turistickými destinacemi a důvody návštěv. Díky diskriminačním zobrazením (korespondenční mapa č. 7) je možné pozorovat, že proměnná „turistická destinace“ je vysvětlena v druhé dimenzi 78,6%. Tato tendence znamená, že „turistická destinace“ je proměnná s největším počtem daných kategorií. Daleko od této kategorie je pozorovatelný relativní rozdíl a také samostatné oddělení kategorie „obchodní schůzka“ druhé dimenze, ovšem toto oddělení není zcela úplné od první dimenze. „Kulturní památka/zájem“ je velmi rozlišitelná kategorie na horizontální ose, a málo rozlišitelná na ose vertikální. S ohledem na „kulturní zážitek“ je možné pozorovat rozlišení na obou osách. Nakonec nejnižší rozlišení je u „vzdělávání“, další nízké rozlišení je pozorovatelné u „nakupování“ a „sociálního vyžití“.

Korespondenční mapa 7 - Rozlišení dimenzí a os v rámci interpretovatelnosti vícenásobné korespondenční mapy pro sledování struktury proměnných důvody a turistické destinace

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Při rozlišování kategorií a jejich převažující pozice v každé dimenzi graficky zobrazuje diskriminace (korespondenční mapa č. 7). Díky tomuto zobrazení je také možné rozlišovat kritéria užitá v modelu zobrazení jednotlivých kategorií ve dvou dimenzích. Na první pohled je zřetelné, jak již bylo výše uvedeno, že „turistická destinace“ je vysoce rozlišitelná na obou osách i dimenzích. Tímto způsobem bude tedy zohledněna i interpretovatelnost vícenásobné korespondenční mapy pro sledování struktury proměnné „turistické destinace“ a „důvody návštěv“. Obdobným způsobem budou zohledněny i interpretace vícenásobných korespondenčních map pro proměnné „původ“, „termín návštěvy“, „délka pobytu“, „rodinné zázemí“, „bezpečnost“, „věk“ a „pohlaví“.

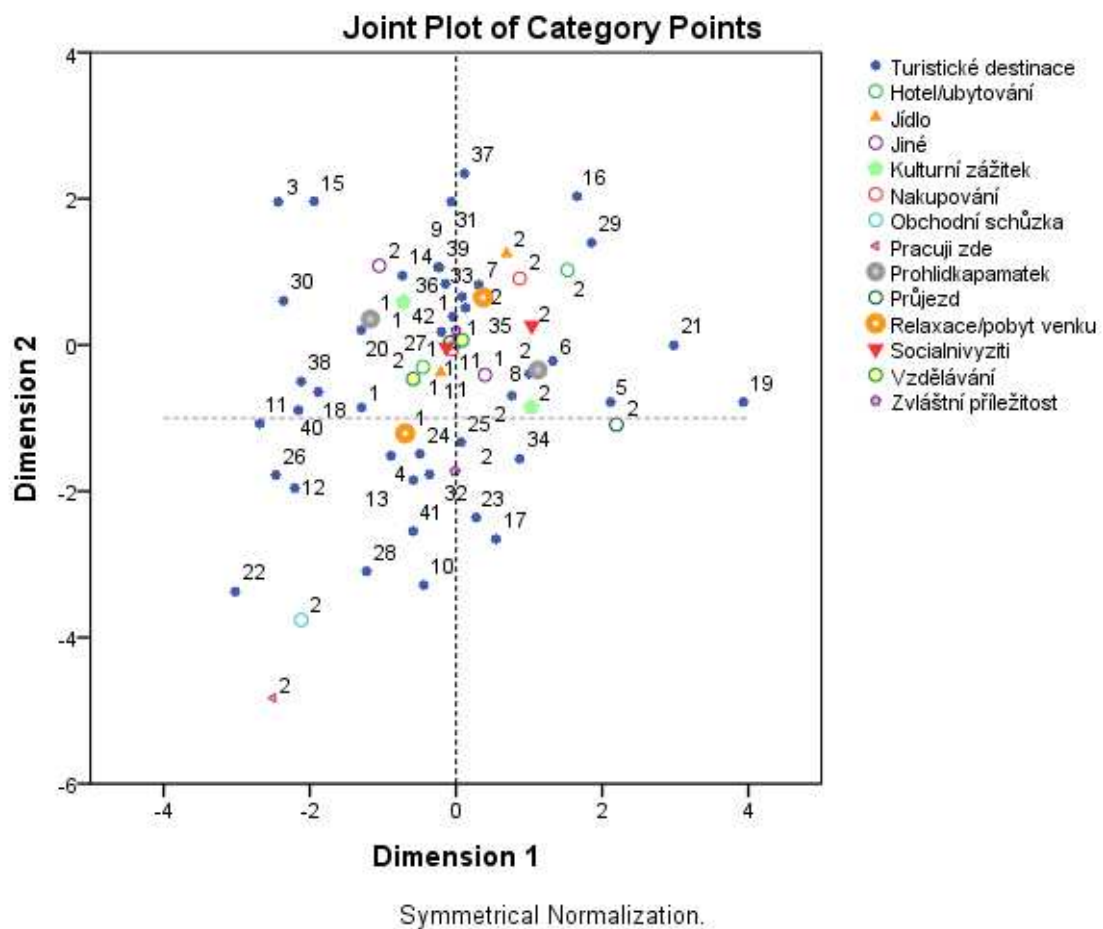
Také vícenásobná korespondenční analýza (následující korespondenční mapa č. 8) umožňuje seskupovat podobné kategorie, které jsou ve čtyřech kvadrantech v těsné blízkosti. Při kombinaci kategorií proměnné „důvody“ a turistické destinace bylo nutné pro lepší interpretaci vytvořit u proměnné „důvody návštěv“ obdobu tzv. dummy proměnné, v tomto případě je ale každá kategorie důvodů v tomto vektoru vyjádřena sadou indikátorů, tedy jedniček a dvojek. Každá dvojka v tomto případě indikuje důvody, které vedly návštěvníky k cestám do turistických destinací.

Do Hejnic a Františkova návštěvníci cestují především za účelem „prohlídky památek/zájmu“ a „kulturním zážitkem“. „Relaxaci/pobyt venku“ návštěvníci hledali především v Harrachově. Zvláštní příležitosti vedly návštěvníky k cestám do Sloupu v Čechách a do Pulečného.

Korespondenční mapa zachycuje relace i mezi jednotlivými kategoriemi proměnné „důvody návštěv“. Podle uvedených důvodů dotázaných návštěvníků je možné pozorovat soulad v relaci „prohlídka památek/zájem“ a „kulturní zážitek“. Jinak řečeno návštěvníci cestovali do turistických destinací především prohlédnout si památky a jako doplňkové (komplementární) služby očekávali i kulturní zážitek z výstavních expozic v muzeích, na hradech či zámcích v propojení s tradičními aktivitami. Dále se pak nejvíce přibližují kategorie „hotel/ubytování“, „jídlo“ a „relaxace/pobyt venku“. Zde usuzujeme, že kombinace důvodů k cestování se u návštěvníků odehrává již v době výběru ubytování a možností stravování s ohledem na relaxaci/pobyt venku. Další relaci je možné pozorovat mezi kategoriemi „vzdělání“ a „kulturním zážitkem“. Shledáváme, že návštěvníci cestující za kulturním zážitkem předpokládali i jeho vzdělávací charakter. To ovšem znamená, že v rozhodovací fázi se návštěvníci rozhodovali podle umístění možností k ubytování (kategorie hotel) v těsné blízkosti kulturních památek (s možností prohlídek). Při pohledu na delší vzdálenosti bodů

jsou některé důvody návštěv turistických destinací v zajímavém rozporu. Největší rozdíl je patrný mezi kategoriemi „prohlídka památek/zájem“ a „jiné“. Ve skutečnosti je možné rozpoznat dva druhy nezahrnutého zájmu (návštěvníci zajímající se o konkrétní atrakce nehledají různorodost/rozdílnost). „Jiné“ zahrnují právě individuální důvody návštěvníků, kteří své důvody specifikovali dle jejich konkrétních potřeb navštívit turistické destinace. Specifické důvody se týkaly návštěv skokanských můstků, dále pak potřeb lyžování, odpočinku, chalupaření, procházek přírodou, návštěv muzeí, trávení dovolených, různých typů rekreací, účastí na slavnostech a strávení času u vodopádů. Závěrem odvodíme, že návštěvníci „pracující“ či „obchodně jednající“ nenavštěvovali turistické destinace za účelem „odpočinku“.

Korespondenční mapa 8 - Struktura závislosti proměnných turistické destinace a důvody návštěv

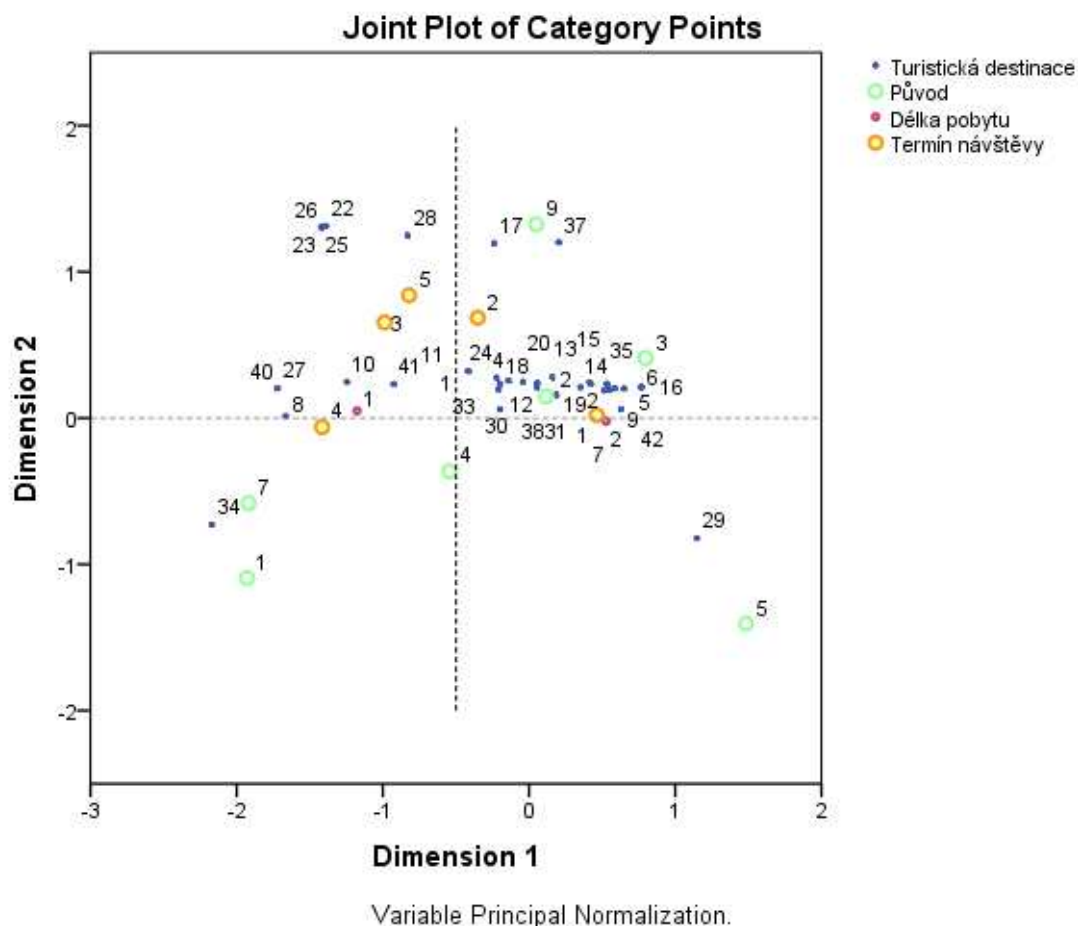

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Další vícenásobná korespondenční analýza kombinuje proměnné turistická destinace, původ, délka pobytu a termín návštěvy (korespondenční mapa č. 9). Na korespondenční mapě je

možné sledovat, že nejkratší pobyty jsou v úzké kombinaci s návštěvami konanými „o víkendu“, a to v Jablonci nad Jizerou, Jiřetíně pod Bukovou, Benecku a na Grabštejně.

Korespondenční mapa 9 - Struktura závislostí proměnných původ, délka pobytu a termín návštěvy v turistických destinacích

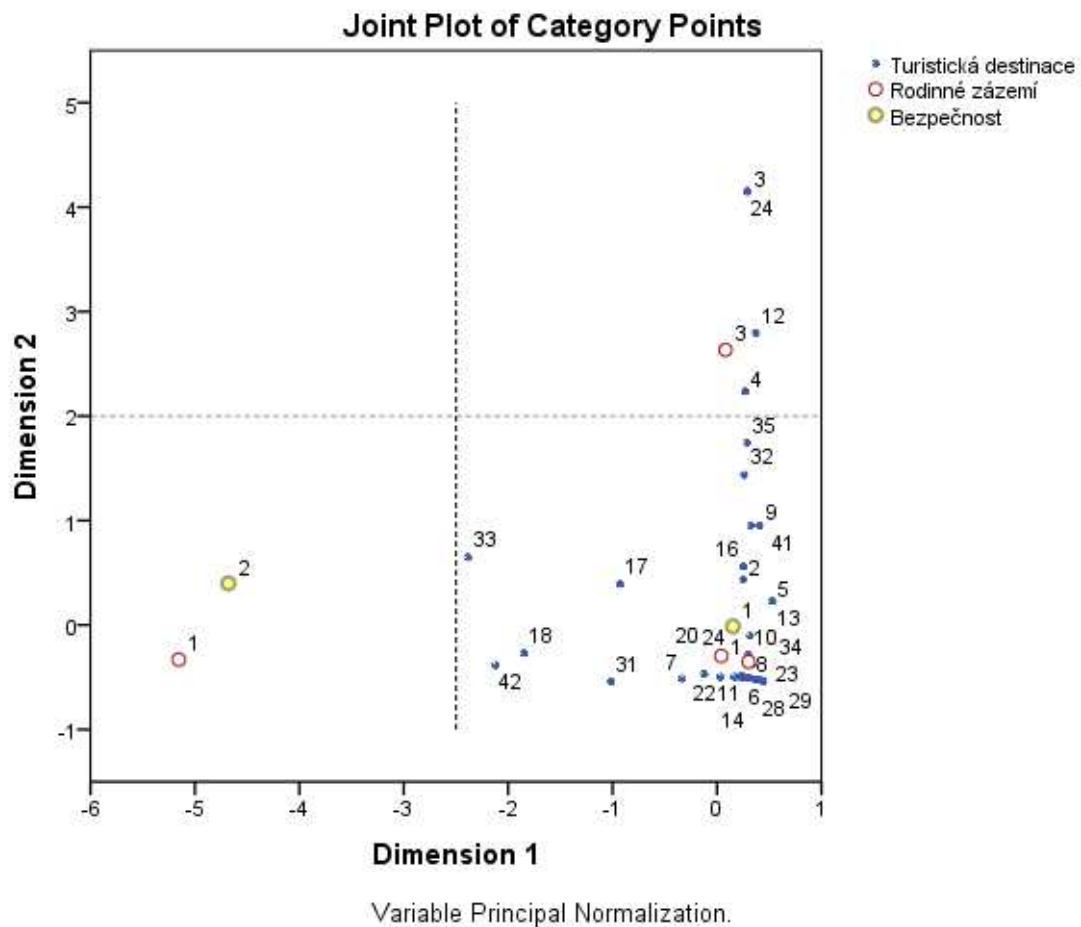
Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

“Během týdne” navštívili turisté především Novou Ves nad Nisou, Pertoltice, Pulečný, Rádlo a Raspenavu. Delší pobyty na „více než jednu noc“ strávili návštěvníci „během prázdnin“ v Harrachově, Bozkovských dolomitech, na Dvoračkách, v Jiřetíně pod Bukovou, Josefově Dole, na Malé Skále a v Horní Branné. Dále pak turistické destinace jako Doksy, Polevsko a Martinice v Krkonoších navštívili turisté „jindy“. Rokytnice nad Jizerou, Jablonec nad Nisou navštívili především Němci, Francouzi byli zaměřeni na Kořenov a Jiřetín pod Bukovou.

V další vícenásobné korespondenční analýze (korespondenční mapa č. 10) byly kombinovány proměnné turistická destinace, rodinné zázemí a bezpečnost. Relace některých destinací jsou

považovány za rozdílné, a to v porovnání s ostatními kategoriemi proměnné turistická destinace (konkrétně Desná a Polevsko). „Rozvedení“ zde totiž rozlišili (v těchto destinacích) velké rozdíly, což je patrné jak na horizontální, tak na vertikální ose vícerozměrného zobrazení.

Korespondenční mapa 10 - Struktura závislostí proměnných rodinné zázemí a bezpečnost v turistických destinacích

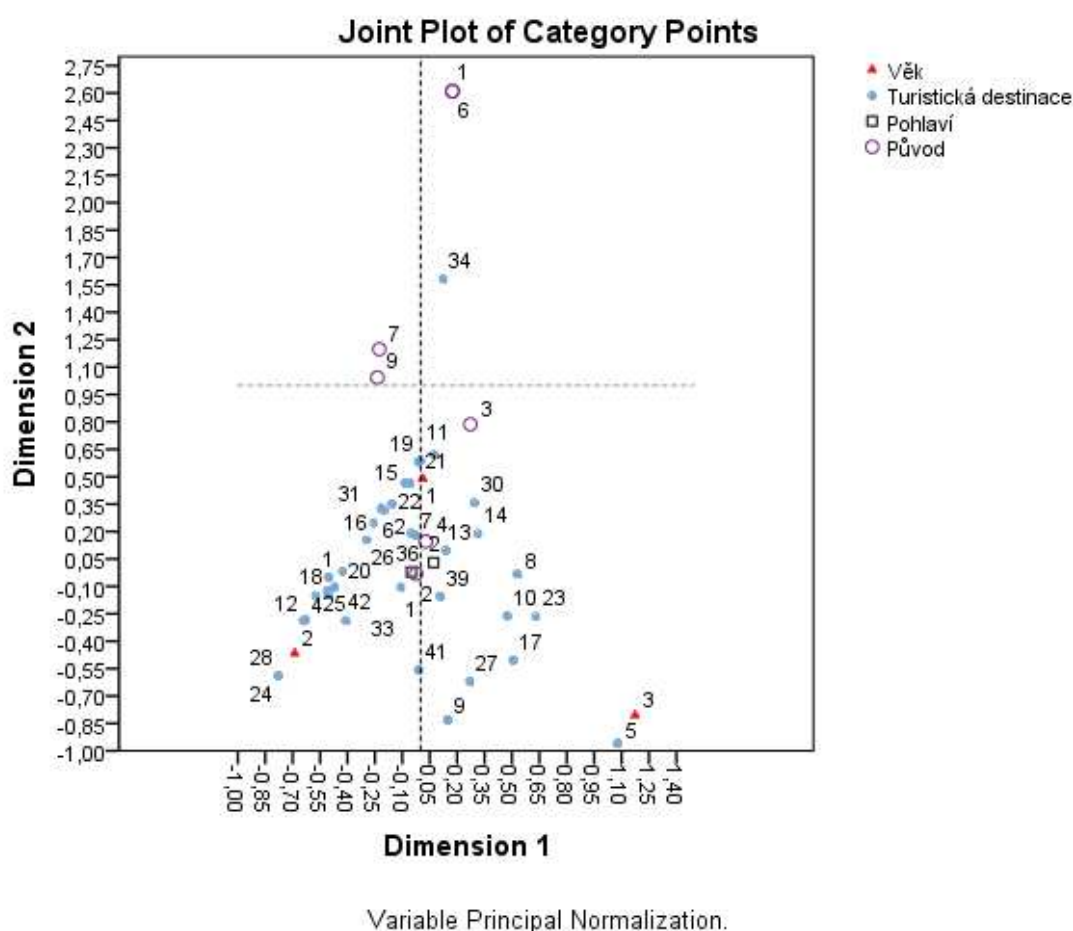
Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

Velmi důležitý je také vztah struktur věkových kategorií a návštěvnických preferencí při volbě turistické destinace, ale i jejich zvyků v cestování. Závěrem je možné shrnout, že většina návštěvníků považuje destinace za bezpečné. „Důchodci“ navštívili Doksy a Jablonec nad Nisou. „Svobodní“ raději cestovali na Grabštejn a Sychrov. Nová Ves nad Nisou je nejvíce lákavá v atrakcích pro rodiny s dětmi.

V poslední kombinaci proměnných (turistická destinace, pohlaví, věk a původ) na vícerozměrné korespondenční mapě č. 11 je možné rozlišit některé oddělené kategorie

(Ukrajinci a Poláci) na vertikální ose. V případě Benecka a Františkova je možné rozeznat odlišnosti od ostatních destinací. Na horizontální ose jsou také některé kategorie velmi odlišeny. Zde je možné sledovat, jak návštěvníci ve věku 31-50 let preferovali návštěvu Josefova Dolu, Malé Skály, Návarova a Trojmezí. Starší návštěvníci (+51 let) raději navštívili Vyskeř, Jablonec nad Nisou, Raspenavu a Polevsko. Mladší návštěvníci (do 30 let) se pohybovali na Dvoračkách, což je dáno i prostředím ke sportovním aktivitám této turistické destinace.

Korespondenční mapa 11 - Struktura závislostí proměnných turistická destinace, věk, pohlaví a původ

Zdroj: Vlastní zpracování, standardizované rozhovory, výstup SPSS.

9.8 Aplikace ASEB „mřížkové“ analýzy

Pro dosažení větší atraktivity turistických destinací v rámci Libereckého kraje je možné rozšířit ASEB „mřížkovou“ analýzu o další jednotku, a to koordinaci C (coordinate, creative). Tento rozšířený model ASEB-C (Min, 2013) představuje možnosti rozvoje kulturní venkovské turistiky a případných turistických atrakcí.

V následující aplikaci jsou použity statisticky významné kategorie indikátorů oblíbenosti/neoblíbenosti z odpovědí návštěvníků ve vybraných turistických destinacích zastupujících všechny LAU 1 v Libereckém kraji. Mřížka se skládá z kategorií následujících proměnných: S (strengths) – indikátory oblíbenosti celkové atmosféry LBK, W (weaknesses) – indikátory neoblíbenosti turistických destinací, O (opportunities) – indikátory oblíbenosti turistických destinací, T (threats) – indikátory neoblíbenosti celkové atmosféry LBK, A (activities) – důvody návštěv, S (settings) – turistické destinace statisticky významné dle potřeb mřížky a k nim korespondující jednotky (S,W,O,T) na vertikální ose, E (experiences) – zážitky, B (benefits) – naplněná očekávání, možnosti doporučení, C (coordinate) – návrhy na zlepšení (otázka č. 15 viz dotazník Příloha 2).

	A (aktivity)	S (rámec)	E (zážitky)	B (přínosy)	C (koordinace)
S	<ul style="list-style-type: none"> prohlídka památek přírodní prostředí časná komodifikace 	<ul style="list-style-type: none"> relaxace/pobyt venku Hejnice, Josefův Důl, Polevsko, Sychrov, Grabštejn kulturní památky 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1- Česká Lípa tradice a zvyky/kulturní aktivity 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1-Česká Lípa přírodní krajina LAU 1-Liberec obnova kostela 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1 - Česká Lípa turistické služby infrastruktura přírodní krajina aktivní přístup obyvatel k turistickým aktivitám
W	<ul style="list-style-type: none"> pracuji zde/obchodní schůzka nedostatek turistických služeb 	<ul style="list-style-type: none"> Zákupy, Rokytnice nad Jizerou, Návarov neochota místních obyvatel k otevřenosti turistických aktivit 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1-Semily ruiny LAU 1-Jablonec nad Nisou lidová architektura 	<ul style="list-style-type: none"> Semily panorama, zeměpisná poloha Jablonec nad Nisou rozvinutá destrukce 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1 - Semily infrastruktura, reklama LAU 1 - Liberec kulturní vyžití, oprava památek, infrastruktura
O	<ul style="list-style-type: none"> kulturní zážitek/vzdělávání relaxace/pobyt venku sportovní aktivity 	<ul style="list-style-type: none"> jídlo a ubytování Benecko, Polevsko, Grabštejn, Sychrov kvalitní turistické služby/aktivní přístup místních obyvatel 	<ul style="list-style-type: none"> LAU 1-Liberec nedostatečná infrastruktura rozvinutá komodifikace 		<ul style="list-style-type: none"> LAU 1 - Jablonec nad Nisou Brownfields a Greenfields Neudržované prostředí a regionální disparita
T	<ul style="list-style-type: none"> průjezd lokalitami modernizace a komercializace 	<ul style="list-style-type: none"> Liberec, Jilemnice, Rezek, LAU 1 - Jablonec nad Nisou nerozvoj lokalit 			

Zdroj: Standardizované rozhovory s návštěvníky vybraných turistických destinací, výstupy z SPSS, vlastní zpracování.

V Libereckém kraji byly shledány silné stránky příkladné koordinace aktivit v kulturní venkovské turistice konkrétně v LAU 1 – Česká Lípa. Tato vhodná řešení koordinace vplynula z ještě zachovaného klidného a venkovského prostředí, které je díky aktivnímu přístupu místních komunit, vhodné informovanosti návštěvníků (např. dopravnímu i turistickému značení či pouliční propagaci) dobře zhodnoceno či „prodáváno“ kulturními aktivitami.

Slabé stránky se projevují v nedostatečných turistických službách, ale i v neochotě místních obyvatel k větší otevřenosti v kulturní venkovské turistice, což je i viditelné v okolí LAU 1 – Semily a Liberec. Neochota aktivit se promítá ve špatném stavu kulturních a technických památek, který pak pochopitelně prohlubuje a má i dopad na tradiční domy a továrny. Tímto jevem stoupá i počet Brownfields, které se postupem času stanou hrozbou při tvorbě propagace a atraktivity turistických destinací v těchto dvou okresech. Ze zkušeností a málo naplněných očekávání návštěvníků vplynula i mnohem menší ochota tyto destinace bezprostředně po jejich návštěvě doporučit. Dojíždějí zde především za prací a nehledají tak už ani velké naplnění ze zážitkové turistiky.

V LAU 1 – Semily by byla vhodná příležitost zvýšit frekvenci dopravních spojů a lépe informovat (zvýšením propagační strategie) o kulturních akcích, které by mohly posílit již stagnující atraktivitu turistických destinací tohoto okresu. Přínosy ve spojení s příležitostmi rozvoje kulturní venkovské turistiky sledují preference návštěvníků ze zážitkové turistiky v zeměpisné poloze LAU 1 – Semily, což by bylo vhodné uchopit jako návrh pro vhodnou reklamu už na jeho příjezdových komunikacích. Nabízí se příležitost na zvýšení kulturní venkovské turistiky v LAU 1 – Liberec, kde návštěvníci ve sledovaných destinacích hledají kulturní zážitky/vzdělání, kde je možné naplňovat i jejich očekávání kvalitou turistických služeb a aktivním přístupem místních obyvatel. Další příležitost shledáme v koordinaci aktivit, konkrétně v opravě kulturních památek a jejich propojení s kulturním využitím. Velmi těžce uchopitelnou příležitostí je alespoň částečné zpřístupňování prostor kulturních památek, což vyžaduje navázání kontaktu či spolupráce se soukromými vlastníky, a to ze stran místních samospráv. Tato spolupráce by ovšem vyžadovala vzájemné pochopení obou zúčastněných stran, což není zcela jednoduchá záležitost. Jedno z takových řešení je navázání takové spolupráce, která by mohla proběhnout za předpokladu využití všech komparativních výhod při zhodnocování kulturního dědictví. V LAU 1 – Liberec shledáváme také hrozby v aktivitách modernizace a komercializace, a dále také hrozby z rozvinuté komodifikace

projevující se dlouhými frontami, hodně lidmi, ale i dopravním zatížením s nedostatečným stavem silnic a turistických přístupových cest.

Naopak je tomu v LAU 1 – Jablonec nad Nisou, kde návštěvníci projevili obavy v „nerozvoji lokalit“ a poukázali tak na případné ohrožení neudržovaného prostředí, která je odrazuje i v následném doporučení těchto turistických destinací. Nerozvoj lokalit se projevuje v neudržování a nevyužívání kulturních památek, kde se prohlubuje dále i regionální disparita a opuštěnost těchto míst má dopad na další chátrání a následný vznik „ruin“ i Brownfields. Kulturní venkovské prostředí je tak neudržované, což je možné pozorovat v turistických destinacích tohoto bývalého okresu na zvyšujícím se množství odpadu a znečištění prostředí. Dalším takovým nebezpečím jsou i „bezprizorní louky“, tedy přírodní plochy typu Greenfields (Milíře), kde se hledají potenciální vlastníci, kteří by tyto plochy mohli obhospodařovat a případně zhodnotit pro rozvoj kulturní venkovské turistiky. V tomto případě by bylo velmi vhodné uchopit zážitkové příležitosti právě v bohatosti lidové architektury a propojit ji s kulturními aktivitami. Díky těmto výhodám by bylo možné dosáhnout i cílené propagace při zvyšování návštěvnosti těchto atrakcí. Atraktivitu turistických destinací je možné zvýšit pravidelnými a kvalitními víkendovými turistickými službami.

10. Návrh Interpretálního plánu pro konkrétní kulturní památku

10.1 Vymezení oblasti interpretačního plánu a její historické posloupnosti

V oblasti dnešního Frýdlantského výběžku docházelo v průběhu posledních osmi staletí k mnoha výrazným posunům zemských a státních hranic a jednotlivých správních obvodů. Panství Frýdlant změnilo často územní rozlohu za doby středověku i novověku. Tyto změny územních podob panství představovaly současně i posuny zemských hranic. Frýdlantsko bylo od 13. století hraniční oblastí sousedící s Horní Lužicí. Až do 17. století byla tato hranice předmětem mnoha sporů. Teprve roku 1848 byla k Frýdlantsku a k Českému království připojena Víška (v současnosti jedna z osad Višňové) na západě dnešního Frýdlantského výběžku a v 60. letech 20. století byl připojen i malý pozemek s kostelem (Seslání)

sv. Ducha ve Višňové. S ohledem na tuto pohyblivou hranici země i správního teritoria se nelze při vymezení tohoto území bezesbytku držet kritéria geografické podoby frýdlantského panství. Podobně nevhodné je však kritérium církevní organizace, jelikož kostel ve Višňové byl ještě ve druhé polovině 14. století registrován v pražských arcidiecézních konfirmačních knihách (Kracíková a Belling, 2003).

V současnosti je obec Višňová složená z osmi osad²¹ a je součástí Frýdlantského výběžku (Příloha 22), který je dále součástí LAU 1 - Liberec, ovšem do 60. let to byl Frýdlant, který tvořil samostatný politický okres. „Právě jeho územní rozloha, která je identická s dnešním správním obvodem pověřené obce Frýdlant, odpovídá přirozené geografické podobě Frýdlantského výběžku, ohraničeného na jihu Jizerskými horami a na severu, západě a východě státní hranicí (s Polskem a dále pak s Německem). Toto vymezení zároveň respektuje kulturní hranici Frýdlantska jakožto svébytného prostoru mezi Čechami a Horní Lužicí. Na základě geografické charakteristiky dnešní Frýdlantský výběžek tvoří pomezí krajiny mezi Jizerskými horami jako součástí Sudetského pásma a hornolužickou nížinou (Kracíková a Belling, 2003).

Jedním z pozitivních faktorů vývoje středověkého osidlování Frýdlantska byla existence stezky vedoucí z Čech do Lužice, kdy tato stezka spojovala Žitavsko s oblastí zawidowské sídelní komory, dokonce její název „Lugstrasse“ je zachován ve starších katastrálních mapách. Kolem této cesty se pak utvářelo řídké osídlení, k němuž patřila zmiňovaná sídliště

²¹ Součástí centrální obce Višňová je osm osad: Andělka, Loučná, Poustka, Saň, Filipovka, Minkovice, Předlánce a Víška.

na severozápadě Frýdlantska a dokonce i staré hradiště mezi Loučnou a Saní (osady centrální obce Višňová) z 8. a 10. století, které jsou nejstarší dokumentací přítomnosti slovanského osídlení na Frýdlantsku.

Lesní lánové vesnice na Frýdlantsku byly charakteristické především svým vysokým počtem obyvatel, který zdaleka překračoval průměr ve vnitrozemí. Ve většině frýdlantských vesnic existovaly dvory s pozemkem o velikosti poloviny lánu, zatímco na sousedním Žitavsku a Horní Lužici jasně převažovaly celolánové vesnice (na Frýdlantsku tvořily výjimku), kde na jednoho osadníka připadl celý dvanáctiprutowý lán (Višňová). Kolem 13. století se s příchodem nového obyvatelstva budovala sídla drobné lenní šlechty (tvrziště v Předláních jedné z osad Višňové), dále pak vznikla tvrz ve Vsi (osada Višňové) a tvrz ve Višňové, snad i v Černousích. Roku 1334 je prvně doložena existence Višňové a tamního manského rodu (Kracíková a Belling, 2003).

10.1.1 Nezapsané a zapsané kulturní památky v centrální obci Višňová

Nad obcí Višňová (původně Weigsdorf až do roku 1948) se nachází Pohanské kameny, které tvoří mohutné balvany – skalních mís z rumburské žuly, představující kulturní a přírodní zajímavost.

Centrální obec Višňová má zapsaných celkem 5 kulturních nemovitých památek (vyjma okolních osad), což je na takto malou obec relativně velký počet. Jedná se o tři venkovské domy typu lidové architektury (tzv. podstávkové domy čp. 18, 41 a 75), jednu zemědělskou usedlost (čp. 5) a kostel sv. Ducha. V osadách Višňové je zapsáno dalších 10 kulturních nemovitých památek.

Situace goticko-barokního kostela sv. Ducha (památk. č. 4481) ve Višňové byla a je poněkud komplikovanějšího charakteru z pohledu historického, církevního i vlastnického. Na počátku 13. století byla přestavěna na mírném návrší nad obcí kaple, a to na raně gotický kostel se dvěma zvony a třemi oltáři. V druhé polovině 14. století kostel vyhořel a na konci tohoto století byl znovu obnoven a byla dostavěna věž. V současnosti je kostel umístěn na hranicích s Polskem, přičemž sousední polská vesnice je vysídlená a je součástí hnědouhelného dolu Turów. Tento kostel byl původně farní a sloužil společně pro českou a hornolužickou část vesnice až do 20. století. Po celou dobu novověku přetrvávaly spory o jeho zemskou příslušnost (německou, polskou a českou) a také o jeho konfesní charakter. Kostel s pravoúhlým presbytářem od 16. století spadl pod evangelickou duchovní správu v Sasku, kdy došlo k jeho slohové přestavbě na barokní, a teprve po jeho znovuvysvěcení v letech

1670 (Nanebevzetí Panny Marie) byl přiřazen k Čechám. Střídavě do 18. století jsou oficiální záznamy v dokumentech pražské arcidiecéze, kdy byl kostel katolický farní po dobu této existence až do roku 1945. Před 1. světovou válkou měl kostel tři zvony (velký a malý odlité v Žitavě, a ještě jeden malý odlitý ve Svídnici) a při rekvizici mu byl odebrán pouze jeden, který byl ovšem nahrazen odlitkem z oceli na památku padlých od Paula Gähleho. Ohledně rekvizic 2. světové války nejsou záznamy. Samotnou kulturní památku nejvíce poznamenaly události po 2. světové válce, kdy se po posunu česko-polských hranic stala vlastnictvím polského území. V této době se zvony nenacházely na jejich původním místě. Vlastnické provizorium vedlo ke zchátrání kulturního objektu a zejména jeho vnitřního vybavení. V té době byla kapacita kostela dva tisíce lidí. Na hřbitově v jeho bezprostřední blízkosti byli pochováni původní němečtí obyvatelé, hřbitov byl za komunistického režimu zplanýrován, ale i přes tyto negativní okolnosti se na něm dochovalo osm historických náhrobků zapsaných v soupisu movitých kulturních památek.

Po válce tedy území i kostel sv. Ducha patřil Polsku a následně pak v 60. letech byl předán Československu a byl spravován úřadem v Liberci. Stavba byla zdevastována a ve velmi havarijním stavu. V 90. letech byla znovu otevřena jeho část (kaple pod věží) pro katolické bohoslužby. V této době se ještě nacházel ve věži původní atypický cimbál, na kterém byl uveden nápis, kterým se řadil mezi dva výjimečné cimbály tohoto kraje (díky nápisu vypovídal o své historii). V letech 1991-1995 došlo k opravě střechy, objekt byl zabezpečen a zakonzervován. Kostel byl převeden z církevního vlastnictví obci. V současnosti kostel sv. Ducha tvoří dominantu obce na návrší a slouží jako skladiště obecního materiálu (vojenského, protipovodňového a protipožárního). Po povodních v roce 2010 a 2013 došlo ke zhroucení hřbitovní zdi a k sesuvu historických náhrobků. Vlastník až do současnosti realizuje a zajišťuje nápravná opatření po povodni.

„Kostel je příkladem ojedinělé gotické sakrální architektury na Frýdlantsku, neboť se zcela liší od vesnických kostelů se čtvercovým presbytářem, jež jsou zde běžné. Podle jednotlivých konstrukcí a detailů datujeme nejstarší části architektury do druhé poloviny 13. století. Podobně kostel datuje i E. Poche a kol. (1982:232) a nově také D. Líbal (2001:544).“ (Kracíková a Belling, 2003:108).

10.2 Návrh interpretačního plánu – kostel sv. Ducha v centrální obci Višňová

Další část práce představuje návrh interpretačního plánu, který je strukturován do jednotlivých částí případové studie kostela sv. Ducha (resp. potenciální studie proveditelnosti). Polostandardizované rozhovory byly provedeny v období října 2012 až dubna 2013 s klíčovými respondenty zastávající role v rozhodovacím procesu o kulturní památce v centrální obci Višňová. Hlavními účastníky tedy byli čtyři odborníci se zkušenostmi v oblasti řízení památek kulturního dědictví (z NPÚ Liberec, z MAS Frýdlantsko - MASIF, z Euroregionu Nisa, úspěšný žadatel již zrekonstruované kulturní památky – obdobný případ) a jeden odborník v oblasti architektury. Autorka nabízela v rozhovorech různé a kontrastní pohledy na studovaný jev. Ke studovanému jevu bylo přistoupeno z pohledu různých aktérů. Respondenti zaujímali i protichůdná stanoviska ke konkrétním tématům (animace kulturní památky či kulturní venkovské turistiky spojené s centrální obcí Višňová). Díky tomuto nesouladu bylo možné odhalit skryté konflikty vyžadující další interpretační kroky. Někteří z respondentů doporučili své známé k dalšímu rozhovoru. Zařazení dalších rozhovorů bylo ukončeno v době, kdy poslední dva rozhovory již nepřinesly žádná další nová relevantní data. Relevantní informace byly shromážděny systematicky, pro usnadnění sběru dat a zachování větší objektivity byla dále vedena řízená diskuse („focus group“) se dvěma odborníky oddělení Památkové péče v obci s rozšířenou působností ve Frýdlantě a místním zastupitelem centrální obce Višňová (vlastník). Celkem bylo provedeno 8 rozhovorů včetně řízené „focus group“. Rozhovory byly prováděny na místech doporučených místními odborníky, obvykle na jejich pracovištích (Odbory Národního památkového ústavu v Liberci, Odbor památkové péče ve Frýdlantě, odborné pracoviště MASIF a Euroregionu Nisa). Vztahy mezi účastnickými subjekty jsou patrné z Přílohy 23. Polostandardizované rozhovory a řízená diskuse byly digitálně zaznamenány. Průměrná délka rozhovorů trvala v rozmezí 30-50 minut. Řízená diskuse trvala 90 minut. Během řízené diskuse bylo umožněno dotazovaným mluvit volně a otevřeně, a k obnově konverzace nebo nadnesení nového tématu docházelo pouze v době potřeby položit následující dotaz. Průběh rozhovorů a řízené diskuse byl složen z následujících otázkových okruhů:

1. Řekněte mi prosím své jméno, pracovní pozici a napojení na obec Višňovou.
2. Jak důležitý je turistický sektor pro obec Višňovou?
3. Je možné venkovskou turistiku povzbudit nějakým impulsem? Jakým?
4. Je obec Višňová více než jen hraniční obec?

5. Co může obec Višňová nabídnout turistům? Jaký význam má kostel sv. Ducha pro venkovskou turistiku?
6. Jak by měly být řízeny turistické aktivity v obci Višňová?
7. Jaká je role obecní samosprávy (obecní úřad, městský úřad, krajský úřad)?
8. Jaká je role místních podnikatelů? A těch mimoobecních?
9. Jak by si mohli obyvatelé povšimnout zvyšující se turistické aktivity?
10. Máte nějaké další připomínky či komentáře?

Digitální záznamy v obou případech byly přepsány v programu f4-v31.exe a přepisy nahrávek se všemi terénními poznámkami, pořízenými fotografiemi, získanými dokumenty a zápisy z pozorování byly zpracovány v programu Atlas.ti. Na základním axiálním kódování bylo dosaženo celkem 6 kódů (představujících respondenty) a v rámci selektivního kódování bylo připojeno dalších 11 kódů (vztahy jsou patrné z Přílohy 24) a jedna centrální kategorie (Interpretační plán).

10.2.1 Atraktivita lokality

Atraktivita centrální obce Višňová se odvíjí od bohatosti kulturních památek, turistického značení na příjezdových komunikacích a v případě stavu zakonzervovanosti kostela dochází k jejímu velkému ohrožení. Na atraktivitě lokality se podílí i kostel sv. Ducha, který ji negativně ovlivňuje stavem zakonzervovanosti. Atraktivitu obce Višňové dále snižují i její odtokové poměry z území, kdy povrchový důl (resp. výsypky) zhoršuje situace při místních obvyklých povodních. Višňová leží v bezprostřední blízkosti hranic tří zemí, což je pro návštěvníky velice zajímavé. Dále tuto zajímavost podporuje okolnost, že se zde protíná 15. poledník a 50. rovnoběžka. Centrální obec Višňová může profitovat ze svého umístění a stát se atraktivní složkou doplňkové kulturní venkovské turistiky. I když má vysoký kulturní potenciál, nemůže být chápána jako samostatná destinace. Atraktivita je z přírodního pohledu dosaženo krajinným rázem Frýdlantského výběžku a pohanskými kameny, řekou Smědou a meandry spojené s technickou zajímavostí, tzv. hartou. Atraktivitu doplňuje pohled kulturní (v případě interpretace by mohla být primární), který v současnosti nevyužívá (z důvodu zakonzervovanosti kostela sv. Ducha) svého potenciálu. Největší místní atraktivitou je nově zprovozněné muzeum v bývalé márnici, které bylo otevřeno na památku úmrtí místního obyvatele – „dárce“ historické sbírky předmětů spojených s tímto územím. Otevřením muzea

byl doložen historický prvek této lokality. Vizualně atraktivní soubor tvoří centrum obce, kde se nachází podstávkové domy v soukromém vlastnictví. Na malém katastrálním území obce je zřetelná linie architektonické časové osy, která je charakterizována několika stavebními vývojovými etapami: pohanské kameny, slovanská osídlení (tvrziště), architektura podstávkových domů, dominanta goticko-barokního kostela sv. Ducha.

10.2.2 Atraktivita versus stav zakonzervování kostela sv. Ducha

Kostel sv. Ducha je atraktivní již svým dominantním postavením v obci, historickým a geografickým sledem událostí, ale i slohovým stylem se saskou věží, která se vyskytuje v České republice ojediněle. Další jedinečnost zaručuje odlišnost čtvercového presbytáře od jiných kostelů venkova. Toto aktivum velmi ohrožuje a také eliminuje jeho současný dezolátní a nevyužitý stav zakonzervovanosti (Příloha 25 a 26). I když si v této fázi zakonzervovanosti vlastníci, ani místní obyvatelé (místní turisté) nedovedou představit, že by této dominanty a historického mezníku na vršku ve Višňové nebylo, zároveň dospíváme k paradoxnímu poznatku, kdy si místní obyvatelé na tento stav kostela po několik desítek let „neudržování“ zvykli, tudíž si ani nedovedou představit jeho potenciální využití či případné zhodnocení v kulturní venkovské turistice. Tato situace odráží fakt přesouvání odpovědnosti na někoho jiného. Tento jev zapříčinila nepůvodní sídelní struktura, která je následkem historických událostí po roce 1945, kdy docházelo k novému doosídlování obyvatel. Doosídlenci získali původní německé statky a nedokázali si je dodnes z obav příchodu původních německých obyvatel osvojit za vlastní. Z tohoto důvodu nepřevzali ani plnou odpovědnost za obhospodařování a správu tohoto majetku. Po několik desítek let se nepovažovali za právoplatné vlastníky, a tak docházelo k chátrání nejen kulturních památek. Dalším negativním dopadem na údržbu a také případné využití kostela sv. Ducha bylo a dále v současnosti pokračuje vytrácení se víry, přičemž kostel ztrácí své původní opodstatnění stavitelského záměru, a to funkci „duchovní stavby – domu víry“. Na této kulturní památce, a to díky pohyblivých tří státních hranic v minulosti, je ale možné dokládat pocity původního obyvatelstva a historii jejich životů na „pohyblivém konci světa“, které se promítají do současnosti. Kostel je větších rozměrů a svědčí o tom, že i obec Višňová musela být výrazně větší. Paměti původních a současných obyvatel této lokality by mohly dokumentovat či navýšit atraktivitu historie tohoto kulturního objektu, který se odráží v duchovní krajině Frýdlantska, tzv. kraje zapomenutého, opomíjeného či kraje zapomnění. Historické náhrobníky šlechty dodávají kostelu sv. Ducha kouzlo a otvírají příležitost ke zvýšení jeho atraktivity. Další příležitostí ke zvýšení atraktivity kostela sv. Ducha by bylo alespoň částečné

otevření jeho interiéru a zpřístupnění prostor, kde je možné pozorovat historické kruchty staroněmeckého typu (neobvyklého síňovo-sálového stylu), renesanční plastiky a honosnou fresku Vzkříšeného Krista (Příloha 27), malby (kde se prolíná styl secesní, barokní a gotický) a renesanční architektonickou rostlinnou dekoraci.

10.2.3 Interpretační strategie

Z odpovědí všech dotazovaných jednoznačně vyplývá postupná obnova kostela sv. Ducha. Vzhledem k finančním možnostem vlastníka bude docházet k postupnému a systematickému zpřístupňování vnitřních prostor, které by mohlo vyústit k případnému znovuotevření a další budoucí interpretaci tohoto kulturního objektu s propojením muzea v bývalé márnici. Dále by se mohla vybudovat kulturní naučná stezka v nejbližším okolí. Možných řešení by bylo několik, avšak respondenti se shodují v tom, že veškerá rozhodnutí se budou odvíjet od iniciativ a zainteresovanosti vlastníka. Ten by měl motivovat především místní obyvatele, kteří by se měli stát součástí a dalším motivem interpretačních technik, tak aby si nápady a další návrhy osvojili a stali se tak hnací silou celého interpretačního procesu. Na základě SWOT analýzy (Příloha 28) a již zmiňovaných charakteristik kostela sv. Ducha je možné shrnout další tři hlavní cíle interpretační strategie: obnova kostela sv. Ducha, vzdělávání a marketing.

Vzdělávací cíl má přinést rozšíření vědomostí turistů (místních i zahraničních) o historii pohraničních oblastí a také praktické využití při studiu architektonických stylů kulturních památek pro studenty (resp. obyvatele Libereckého kraje) architektury s následným dopadem i na turistické využití. Tento cíl by bylo možné rozvinout následujícími dílčími cíli:

- 1) poznávat nové historicky a kulturně významné oblasti v nejbližším okolí sledované lokality,
- 2) rozpoznávat historické mezníky památek venkova (slovanských tvrzišť, podstávkových domů a kostela sv. Ducha),
- 3) sledovat historii v souvislostech vývoje osídlování (pohanské kameny a kulturní památky venkova),
- 4) rozeznávat architektonické styly.

Tyto cíle by mohly být dosaženy napříč vzdělávacími aktivitami:

- a) tvorba a umístění didaktických vícejazyčných informačních panelů před nejvýznamnější kulturní památky a významné objekty Višňovska s nasměrováním návštěvníka na další nejbližší bod zastavení (částečně jsou v obci zpracovány, ovšem je potřeba tuto techniku rozšířit),

- b) vytvoření informačních brožur a průvodců po těchto objektech a památkách (možná distribuce, resp. prodej v muzeu bývalé márnice),
- c) prodej architektonických modelů tvrzišť, podstávkových domů a kostela sv. Ducha (pexeso, papírové skládanky či makety ze dřeva a jiného materiálu vyrobené studenty Technické univerzity v Liberci – Katedra architektury),
- d) poskytnout letní či celoroční středisko studentům architektury a postupně tak vytvořit interaktivní dílny pro širokou veřejnost a turisty (místní i zahraniční).

Obnovu kostela sv. Ducha by bylo možné rozvinout do následujících dílčích cílů:

- 1) výběr a rozhodovací proces o potenciálním využití objektu,
- 2) rozvoj ekonomických plánů a financování rekonstrukce celého objektu,
- 3) postupná rekonstrukce interiéru a exteriéru.

Postupná animace interiéru by byla dále specifikována do konkrétních účelových oblastí:

- zlepšit vizuální vzhled dominanty centrální a pohraniční obce Višňová,
- zlepšit rovné příležitosti – vytvořit podmínky pro vzájemné poznání různých skupin obyvatelstva bez ohledu na jejich věk, vyznání, národnost, a tedy i snížit xenofobní a mezinárodní předsudky v pohraničí Višňovska,
- kulturně oživit centra dalších osmi osad,
- navázat na předchozí aktivity obce Višňová a Frýdlantského výběžku při tvorbě podmínek pro zachování kulturních a náboženských tradic – přestavbou kostela sv. Ducha na počátku 19. století.

K naplnění dílčích cílů obnovy kostela sv. Ducha by mohly postupně vést dle finančních možností vlastníka tyto aktivity:

- a) částečně a postupně zpřístupnit (vyčištěním interiéru, zabezpečením stropu, krovů a krucht, instalací oken) kostel sv. Ducha (možnost se nabízí každé září aktivitami na Dnech evropského dědictví, např. aplikovat malou historickou expozici, která nemá být náročná na vlhkost a prašnost, popřípadě při těchto příležitostech uskutečnit veřejné sbírky na opravy),
- b) upravit hřbitovní zeď a zachovat historicky významné náhrobky (částečně je už v realizaci),
- c) zlepšit atraktivitu lokality poskytnutím (v případě potřeby) prostor interiéru kostela sv. Ducha jako protipovodňového centra pro postižené obyvatele povodní,
- d) poskytnout prostor kostela sv. Ducha pro vzdělávací účely Katedře architektury – Technické univerzity v Liberci, a to jako demonstrační ateliér modelů a maket kulturních památek Frýdlantského výběžku, což je možné dosáhnout díky koncentraci

kulturních objektů na tak malém katastrálním území a dále pak provádět semináře, exkurze a workshopy,

- e) vytvořit rekonstrukcí prostory pro mezinárodní komunitní centrum vzdělávání architektonických stylů (demonstrovat styly na konkrétních kulturních objektech v obci a v nejbližších osadách Višňovska).

Marketingové aktivity by mohly být dosaženy zpočátku (a) distribucí brožur a průvodců v Muzeu márnice a na informačním centru v obci s rozšířenou působností Frýdlant. Další kroky by byly dosaženy díky (b) instalaci didaktických tabulí u významných objektů v dané obci, ale i okolních osadách. Pokud bude vlastník postupně cíle naplňovat, dalo by se uvažovat dále o (c) instalaci směrovek na krajskou silnici, která je přístupovou komunikací do obce. Tato instalace by v současnosti byla velmi obtížná, neboť vyžaduje od vlastníka mnoho úsilí už při vyjednávání s krajským úřadem LBK. Bylo by nutné dodržet krajské směrnice o krajských komunikacích, což nadále mohou současné dělnické práce po povodních zkomplikovat. Samozřejmě tuto variantu nepovažujeme za nereálné řešení možné propagace, ale je nutné ji považovat za přijatelnou v delším časovém horizontu.

10.2.4 Marketingová a realizační strategie

Cílovými skupinami by byly především místní komunity (včetně osad), studenti architektury a stavitelství, ale i turisté (místní, regionální, nadregionální a zahraniční). Jednotlivá plnění aktivit v rámci již zmiňovaných cílů s případnou spoluprací a cílovými skupinami je uvedeno v tabulce č. 18. Od případné realizace interpretační strategie se očekává zvýšení kvality života v obci i atraktivita obce pro turisty a návštěvníky případných akcí. Objekt by mohl být celoročně využíván místními obyvateli a studenty architektury. V sezónách by se mohly konat kulturní a vzdělávací akce. Rekonstruovaný objekt by měl mj. sloužit jako místo, kde budou trvale připomínány osudy osob a historické mezníky tohoto území. Rovněž historický hřbitov by představoval připomínku místa posledního rozloučení původního německého obyvatelstva. Naplněním výše uvedených cílů by byl kostel sv. Ducha nenahraditelným mezi dalšími ve Frýdlantském výběžku, neboť v současné době není v okolí větší připomínky takových historických a geografických sledů (včetně architektonického) událostí v takovém rozsahu a dostatečná nabídka k pokrytí potřeb cílových uživatelů. Tento kulturní objekt by mohl posloužit i jako centrum pro mezinárodní setkávání českých, polských a německých občanů za účelem prohlubování a obnovy jejich vztahů, ale i vzájemného pochopení a porozumění při objevování historie a architektonických stylů tohoto území (semináře, exkurze a workshopy). V neposlední řadě by rekonstruovaný objekt mohlo místní obyvatelstvo využít při případných povodních jako prostory dočasného protipovodňového zázemí, a to díky svému umístění na vršku obce Višňová.

Tabulka 18- Případná spolupráce a cílové skupiny naplňování interpretační strategie obce Višňová

Cíl	Aktivity	Případné navázání spolupráce	Cílové skupiny
Vzdělávací	a)	Euroregion Nisa, NPÚ Liberec, Technická univerzita Liberec – Katedra architektury (KA), MASIF, místní komunity Višňovska	Místní komunity Višňovska, turisté místní, regionální, nadregionální, zahraniční
	b)	MÚ Frýdlant, MASIF, místní komunity Višňovska	Místní komunity Višňovska, turisté
	c)	Technická univerzita v Liberci (KA), muzeum márnice, MASIF	Turisté místní a zahraniční (rodiny s dětmi), studenti
	d)	Technická univerzita v Liberci (KA), muzeum márnice, Euroregion Nisa	Studenti architektury a stavitelství a případní uchazeči o obor architektury a stavitelství, místní komunity, turisté, návštěvníci exkurzí, seminářů a workshopů
Obnova kostela	a)	Krajský úřad Libereckého kraje, NPÚ Liberec, MÚ Frýdlant, MASIF, místní komunity Višňovska	Místní komunity Višňovska, turisté
	b)	Místní firmy, MÚ Frýdlant	Místní komunity Višňovska, turisté
	c)	MÚ Frýdlant	Místní komunity Višňovska
	d)	Technická univerzita v Liberci (KA), MASIF, OS Reprok, OS Drobné památky Severních Čech, OS Frýdlantsko, OS Lunaria (protažení cyklostezky), MASIF, mezinárodní partner (polský či německý např. Žitava)	Místní komunity Višňovska a turisté
	e)	Nadace VIA, Česko – německý fond budoucnosti, Euroregion Nisa, MASIF, Technická univerzita v Liberci (KA)	Studenti architektury a návštěvníci seminářů, workshopů a exkurzí
Marketing	a)	MÚ Frýdlant, místní komunity Višňovska	Místní komunity Višňovska, turisté
	b)	MÚ Frýdlant, místní komunity Višňovska, MASIF	Místní komunity Višňovska, turisté
	c)	KÚ Libereckého kraje, místní komunity Višňovska	Místní komunity Višňovska, turisté, Studenti architektury a návštěvníci seminářů, workshopů a exkurzí

Zdroj: Polostandardizované rozhovory, vlastní zpracování.

10.2.5 Technická a technologická realizace, odůvodnění realizace interpretační strategie

Všechny opravy a postupy rekonstrukce kostela sv. Ducha by měly probíhat v souladu s požadavky památkové péče, i když tyto požadavky mohou celý průběh realizace občas zkomplikovat. V průběhu realizační fáze navrhovaných strategií obnovy kostela sv. Ducha by bylo vhodné použít technologie (Příloha 29): sanace, bourací práce, obnova krovu, výměny střešní krytiny, opravy omítek, barevnosti fasády, opravy podlah, balkónů (resp. kruchty), výplně otvorů (resp. oken).

Realizace strategie by nevyžadovala zásah do okolních pozemků, modernizace by probíhala na pozemcích vlastníka. Stavební práce by zajistil dodavatel, který by byl vybrán na základě veřejné soutěže (s upřednostněním místních firem). Tímto způsobem by byl vybrán i dodavatel materiálu. Provoz objektu by měl na starosti nositel projektu se svými spoluřediteli, kteří by zajistili údržbu, opravy a případně další. Tyto náklady by byly hrazeny z běžného rozpočtu (resp. dotace) nositele projektu. Realizace strategie by splňovala povinnou udržitelnost výstupů po dobu 5 let a dále pak životnost v rozmezí 20-25 let. Údržba by byla prováděna průběžně, reinvestice by se očekávala po uplynutí doby životnosti. Vzhledem k extrémním klimatickým podmínkám této oblasti by byl průběžně prováděn monitoring stavu objektu. Po 10 letech uplynutí investice by se předpokládaly možné drobné opravy objektu. Realizace interpretační strategie zohlední i případná doporučení úspěšných řešitelů obdobných případů již realizovaných projektů, a to pojištění materiálu a souvisejících prací na kulturním objektu v průběhu celé realizace tohoto návrhu.

10.2.6 Finanční strategie návrhu interpretace

U obnovy kostela sv. Ducha bude potřeba skladování oběžného majetku vlastníka (protipovodňové zábrany, hasičské historické kočáry, movité kulturní památky – resp. náhrobky a relikvie), dále pak vložený majetek by byl investičního charakteru. Tento investiční majetek nutný k provedení rekonstrukce by byl zajištěn dodavatelem, který by prováděl rekonstrukci s využitím vlastního strojového vybavení. Ostatní investiční majetek – použitý materiál by byl také investičního charakteru, jelikož při rekonstrukci by docházelo k postupnému opotřebení tohoto materiálu a ne k jednorázové spotřebě. Potřebné investice by byly vynaloženy na projektovou dokumentaci, stavební a technologickou část stavby, všeobecné a předběžné položky, výdaje na dodržení pravidel povinné publicity, odborné znalecké posudky, konzultační služby v rámci řízení projektu (finanční, ekonomické, právní a technické) a v neposlední řadě by se jednalo o výdaje na realizace výběrových řízení.

Pojištění pořízeného majetku by bylo provedeno, zejména by mělo pojištění krýt škody vzniklé na majetku vlivem živelných událostí a krádeží.

Předfinancování realizační fáze projektu by se řešilo dle úspěšnosti po schvalovacím řízení. Velmi vhodné by bylo zvážit a popřípadě navázat spolupráci s nadací Via, Česko-německým fondem budoucnosti, Občanským sdružením (OS) Reprok, OS Drobné památky Severních Čech, OS Frýdlantsko, OS Lunaria (protažení cyklostezky), či mezinárodním partnerem (polský či německý, např. Žitava). Možnou variantou řešení by bylo uskutečnění veřejné sbírky, požádání o dotaci z dotačních programů Ministerstva kultury, či krajského úřadu Libereckého kraje. Takový typ spolupráce by vyžadoval minimální náklady vlastníka, někdy i nulové, a to pokud by vlastník navázal spolupráci s nadacemi či občanskými sdruženími. Vlastník by mohl zvážit i možnou spolupráci se soukromými investory jako jsou telefonní operátoři. Tato spolupráce by závisela na dostupnosti telefonního signálu na Višňovsku a na případné potřebě instalace vysílačů, resp. zesilovačů telefonního signálu. Zde by byla možnost i potenciálního ročního výnosu z navázání takového kontraktu. Taktickou možností by byla spolupráce i s obcí s rozšířenou působností Frýdlant, MAS Frýdlantsko (MASIF), Technickou univerzitou v Liberci (KA), Euroregionem Nisa, kde by bylo možné hledat další vhodné varianty i pro předfinancování realizace. Ovšem všechna tato opatření by byla vhodná řešit až po napsání rozsáhlejšího projektového záměru rekonstrukce s propojením kulturní venkovské turistiky (resp. aktivitami interpretační strategie) a navržením konkrétních rolí případných spoluaktérů a v neposlední řadě uvažovat o podání návrhu projektu do schvalovacího řízení případných dotačních titulů (příslušného období). V předfinanční fázi interpretační strategie je možné navázat spolupráci s církevní institucí či neziskovou organizací. Předfinancování navrhované strategie by v krajním případě bylo možné řešit i úvěrem, což by samozřejmě představovalo pro vlastníka větší riziko. Toto riziko ovšem nepředstavuje nereálné řešení, zde je nutné uvažovat opačným směrem, a to už v první fázi navrhované strategie a předložení návrhu formou žádosti projektu do schvalovacího procesu relevantního programu. Žádosti je možné mít už předem připravené, čímž se zvyšuje úspěšnost, ale také možná reflexe či reakce na vypsání výzvy programového období.

10.3 Očekávané socioekonomické přínosy po případné realizaci interpretační strategie kostela sv. Ducha v centrální obci Višňová

Na místní úrovni (v rámci místních komunit) by mělo dojít k připomenutí a prohloubení vědomostí o historii a geografickém sledu událostí v obývaném území. Další pozitivní dopad na celou oblast by bylo upevnění lokální identity v pohraničí. Díky této rekonstrukci by byl také vytvořen protipovodňový prostor pro místní komunity (s dopadem na zvýšení kvality života ve všech osadách).

Na úrovni Libereckého kraje by se díky implementaci tohoto návrhu mohla snížit xenofobie. Studenti a návštěvníci, ale i široká veřejnost by mohla nabýt zvýšeného povědomí o historii Frýdlantského výběžku včetně historického sledu událostí a typických architektonických stylů této pohraniční oblasti.

Měla by být posílena sounáležitost místních a zahraničních obyvatel, kdy by se místní společnost otevřela široké veřejnosti. Snížily by se také mezinárodní předsudky o tomto území a také o vlastnicko-právních výměnách kulturních statků. Rekonstrukcí kostela sv. Ducha (kulturního objektu s vysokou dokumentační historickou hodnotou) by došlo k vytvoření důstojného historického „učňovského a mezinárodního komunitního centra“ architektonických stylů a historických sledů událostí na Višňovsku, v tzv. zapomenutém Frýdlantském výběžku.

Byl by vytvořen prostor pro konání národních a mezinárodních setkání učňů, ale i případných zájemců o architektonické styly a historii tohoto území (s dopadem na zvýšení atraktivity kostela sv. Ducha a celé obce), dále pak prostor pro návštěvníky případných seminářů, exkurzí a workshopů, a v neposlední řadě expoziční prostor pro turisty (s dopadem na zvýšení návštěvnosti a počtu kulturních a vzdělávacích akcí).

Výsledky interpretační strategie by dále bylo: rozmístění didaktických tabulí po největších zajímavostech (možnost realizace kulturně naučné stezky po nejbližším okolí osad), rozšíření současného expozičního prostoru (Muzea márnice) – interiérem kostela sv. Ducha pro expoziční aktivity a konání vícejazyčných vzdělávacích a kulturních seminářů (se zvýšením počtu osob pravidelné návštěvnosti „učňovského centra“), a zvýšení přitažlivosti doplňkové turistické destinace Višňová díky zlepšení podmínek pro život a kulturního vyžití (spokojenější občané s dopadem na přírůst obyvatel), zvýšení povědomí o menšinách a odlišných kulturách (pochopení místní komunitou a turisty historického vysídlování a doosídlování pohraničních oblastí).

11. Diskuse

Disertační práce se zabývá zhodnocením kulturního dědictví ve spojení s kulturní venkovskou turistikou Libereckého kraje. Protože kulturní turistika je často zaměňována s turistikou kulturního dědictví, část práce je věnována vymezení rozdílů těchto pojmů. Dopady kulturní turistiky mohou mít široký rozměr, jak na místní komunity, tak na návštěvníky a na turistické destinace samotné. Při snahách o zabezpečení ochrany a zachovávání kulturního dědictví za účelem dosažení udržitelné turistiky (kulturní i venkovské) by mělo docházet k rozvoji pozitivních dopadů kulturní venkovské turistiky a naopak, k eliminaci negativních dopadů.

Protože kulturní dědictví je součástí kulturní nabídky turistického trhu jako kulturní produkt (Munsters, 2005), je v práci věnována pozornost také marketingu a managementu kultury, resp. kulturního dědictví. Marketing a řízení totiž hraje důležitou roli při dosahování udržitelné konkurenceschopnosti, takto na jednu stranu nelehce pozměnitelného (v tomto případě míním hmotné kulturní dědictví) kulturního produktu na kulturně-turistickém trhu, avšak díky vhodně naplánované animaci (v tomto případě míním komplementární služby základního turisticky-kulturního produktu) kulturního dědictví je možné generovat zaměstnanost (i když třeba v malé míře) a atraktivitu turistických destinací ve venkovském prostoru Libereckého kraje.

Dalším důležitým momentem, který považujeme za potřebné diskutovat je mínění, že při hledání cest rozvoje kulturní venkovské turistiky se často může chybovat (Nulty, 2004). Proto existují obavy odpovědných osob na národní úrovni už při prohlašování kulturního dědictví jako zdroje ekonomického výnosu turistického průmyslu, neboť si stále více uvědomují potřebu ochrany jeho kontinuity (ICOMOS, 2011). V souladu s tím je dle odborníků nutné pamatovat na dosažení rovnováhy mezi očekáváním vloženým do veřejného vzdělávání, kulturního dědictví a turistiky, a zvážením dopadů (negativních i pozitivních), přínosů a nákladů, a to před rozvojem udržitelné turistiky (Travis, 1982), kterou není možné rozvíjet bez programů založených na ochraně kulturního dědictví. Z toho vyplývá, že by mohlo být optimální hledání cest udržitelného rozvoje kulturní venkovské turistiky tedy navrhování projektů, které rozumně užívají kulturní i přírodní zdroje s ohledem na jejich okolí. Při dodržení principu vhodného plánování (Nulty, 2004) čelícímu nebezpečí trhu, jako jediného faktoru regulace rozvoje, je nutné začlenit místní obyvatelstvo (Mašek, 2003) při rozvoji

kulturního dědictví dané oblasti, a tak je možné dosáhnout i snadné socioekonomické propagace.

Při hledání použitelného metodologického východiska pro empirickou práci byla provedena obsahová analýza (66) vybraných odborných článků z celkového počtu nalezených (92) dokumentů. Jejím hlavním cílem bylo nalézt vhodné příklady používání konkrétních metod ke zhodnocování a vhodnému nakládání s kulturním dědictvím (hmotným i nehmotným) venkovského prostoru, neboť se autorka s inspirativními metodickými postupy pro zhodnocování kulturního dědictví na venkově prostřednictvím kulturní venkovské turistiky v českém prostředí nesešla. V zahraničních zdrojích našla (považovala za inspirativní řešení) ve studiích (Porto, Leanza a Cascone, 2012; Beeho a Prentice, 1997), a to z důvodu jejich zaměření na turistické zážitky návštěvníků a také na interpretaci kulturní památky v pohraniční oblasti.

Aplikace ASEB „mřížkové“ analýzy se v českém prostředí a v mezinárodních odborných výzkumech za použití triangulace prakticky neprovádí. Odborníci pouze vymezují její teoretická východiska či ASEB „mřížkovou“ analýzu částečně (resp. polovičně – semi) aplikují za použití kvalitativních přístupů (Beeho a Prentice, 1997). Peng a Zhou (2013) obsahově analyzovali pojem „ASEB“ v odborně vydávaných publikacích na CNKI scholar (China National Knowledge Infrastructure), a z celkového počtu nalezených (23) výzkumů došli k závěru, že se výzkumy zaměřují na rozvoj zážitkové turistiky s použitím ASEB analytických metod. Všechny tyto výzkumy jsou založené na informacích získaných převážně z kvalitativních přístupů, a to za použití technik polostandardizovaných rozhovorů a hloubkových rozhovorů. Tyto výzkumy pak Peng a Zhou (2013) rozdělili na dva typy zaměření, a to na rozvoj zážitkové turistiky v konkrétních lokalitách (turistických destinacích) a na rozvoj protiopatření zážitkové turistiky, resp. na snižování negativních dopadů z ní plynoucích. Tito autoři přitom poukazují na případovou studii Song Baoping (in Peng a Zhou, 2013) rozvoje zážitků ve venkovské turistice, a na aplikaci ASEB v antickém městě Pingyao v provincii Shanxi podle Shi Qianyou (ibid).

Při dalším hledání bylo autorkou shledáno za užitečné transformovat aplikaci ASEB „mřížkové“ analýzy na ASEB-C „mřížkovou“ analýzu používanou na venkovskou turistiku, kterou prakticky aplikoval Min (2013), kdy kombinoval za účelem této aplikace kvantitativní a kvalitativní přístup.

Při vymezení mřížky ASEB-C „mřížkové“ analýzy autorka považovala za důležité provést standardizované rozhovory s turisty, aby byla zjištěna spotřeba turistických produktů a její posuzování návštěvníky. V tomto případě se autorka také nechala inspirovat obdobně provedeným výzkumem o zážitcích turistů v turistických destinacích a kulturní krajině (Richards a Munsters, 2010). Před aplikací mřížky ASEB-C „mřížkové“ analýzy bylo nutné získané odpovědi turistů statisticky zpracovat, aby byly zjištěny jejich jednotlivé struktury a vzájemné vztahy. Z tohoto důvodu se autorka rozhodla použít statistickou proceduru korespondenční analýzy, která se běžně používá v marketingových výzkumech (Zámková a Blašková, 2013) při vymezení „výklenkového“ trhu a dále pak v zahraničních výkumech zaměřených na marketing v cestovním ruchu (Cathy Hsu a Hanqun Song, 2014). Korespondenční analýzu autorka vybrala také proto, že tato analýza umožňuje zkoumání většího počtu latentních veličin (tj. podobností a asociací jednotlivých kategorií proměnných s ostatními kategoriemi proměnných) než např. analýza hlavních komponent či faktorová analýza. V rámci českých výzkumů se použití korespondenční analýzy v cestovním ruchu používá velmi ojediněle (Navrátil, Martinsc, Pícha a Naví, 2011) a teoretická východiska jejího použití v turistice shrnují například Pecáková (2011) a Hebák (2004-2005). Postup empirického šetření kombinoval tedy kvantitativní přístup s kvalitativním přístupem.

Na základě výzkumu je možné shrnout následující potřeby plánování a řízení kulturní venkovské turistiky v Libereckém kraji: zlepšení infrastruktury a jejího vybavení (frekvence dopravního spojení, stav silnic a turistických značení, finanční výše dopravného), změny nehostinných „neturisticky - provizorních“ lokalit (Brownfields a Greenfields, osamocené a nepohostinné destinace) na více atraktivní díky využití kulturního potenciálu a zprostředkování patřičných turistických služeb. Vzhledem k tomu, že často dotazovaní turisté odůvodňovali jejich zvyšující se zájem o cestování s cílem vzdělávání, poznávání kulturních památek, kulturních aktivit, ale i obchodování, je možné turistickým destinacím Libereckého kraje doporučit příležitostné otevírání i kulturních památek, které nejsou běžně přístupné. Jednou z možností se nabízí pořádání vzdělávacích seminářů, exkurzí a případných obchodních jednání pro potenciální investory. V rámci těchto akcí by bylo vhodné i pořádání veřejných sbírek s cílem obnovy a znovuoživení kulturních objektů.

Z výsledků výzkumu první a třetí aktivity (polostandardizovaných rozhovorů s žadateli/realizátory/spolurealizátory a klíčovými respondenty zastávající role v řízení kulturních památek) v Libereckém kraji vyloučena nezakořeněná identita „místních“ komunit a jejich neochota začlenit se do aktivit spojených s kulturní venkovskou turistikou, bylo by

vhodné, aby sami vlastníci či kulturní manažeři považovali kulturní dědictví jako zásobárnu důležitého pochopení, a jako zdroj následné lokální identity (Bessière, 1998). Pak by mohli podle již zmiňovaného autora společně vybírat, klasifikovat a zdůrazňovat ztracené hodnoty kulturních objektů, kdy se i jejich historická stránka stává základním kamenem (Smith, 2006) interpretace v rámci jejich společenství i širokému okolí na regionální i zahraniční úrovni. Společným přístupem (Mašek, 2003) by mohli chápat kulturní objekty jako nástroje lokální identity, přenos lidských hodnot a znalostí s velkým pedagogickým a sociálním významem (Izquierdo a Samaniego, 2008). Místní komunity a lokální aktéři by tak mohli na základě své upevněné lokální identity dosahovat efektivní marketingové projekce daných venkovských „turistických destinací“ a čelit tak jejich současnému omezení, čímž by mohli přilákat turisty ve stále se zvyšující konkurenci (Ritchie a Crouch, 2003).

V Libereckém kraji přitom hrají velmi důležitou roli právě binomické vztahy tradice/modernita (Bessière, 1998), přičemž dochází k ohrožení právě tradice, a to časnou a rozvinutou destrukcí (Mitchell a de Wall, 2009). Zde připomínáme, že (Bessière, 1998) díky dynamické souhře mezi tradicí a modernitou v konstrukci kulturního dědictví převádí i postmodernitu. Při takovém výběru nové funkce kulturních objektů, tzv. vykreslené funkce z kulturního dědictví lokálními aktéry, existuje totiž konvergence mezi touto hodnotou a neodmyslitelným cestováním (včetně důvodů návštěv jako je například kulturní zájem dotazovaných turistů). Nebezpečí představuje vztah kulturního dědictví a rozvoje lokalit v podobě zjednodušeného významu a zkreslení (Kirschenblatt-Gimlett, 1998), tedy vlivu na procesy globalizace a eroze kulturních forem (Reisinger, 2009), jak je tomu třeba v destinacích LAU 1 – Liberec. Tento trend se projevuje ultra-liberálními přístupy manažerů, které podporují myšlenky vztahu kulturního dědictví (zdroje) jako jediné možné integrace na kulturně turistickém trhu. Nicméně podle Reisingera (2009) nemusí šíření globalizace vždy způsobovat ztrátu kulturní čistoty, kdy se kultura sama přizpůsobila zahraničním vlivům (jako v LAU 1 – Jablonec nad Nisou) a výroba se tak již přizpůsobuje poptávce turistů (v Nové Vsi nad Nisou, na Rádle a v Harrachově). Transformace kulturního dědictví (hledání nového využití pro rekreaci a zpříjemnění života podle Dramstad et al., 2001) na prodejní komodity (na Sychrově, v Hejnicích a na Malé Skále) produkuje ekonomické přínosy. Jinak řečeno, význam kulturních komodit slouží jako zdroj výnosů z kulturní venkovské turistiky. Tyto poznatky by mohly vést k závěru, že turistická užitnost kulturního dědictví obsahuje pouze prodejní hodnotu (jak tvrdí Lois, 2008), která je omezena na základě již zmiňovaných vztahů. Zájem o kulturní objekty některých turistických destinací (Grabštejn, Raspenava a Pertoltice)

je výhradně spojen s kulturní venkovskou turistikou, kde se venkovská turistika stává právě efektivním (MacDonald a Jolliffe, 2003; Su, 2006; Daugstad, 2008) představením ochrany přírodního a kulturního dědictví. Nepochybně je venkovská turistika jen jednou z několika hodnot přírodního dědictví a měla by být tak přínosem sama o sobě (jak potvrzují i zážitky turistů v LAU 1 – Česká Lípa). Také v procesech časné komodifikace (Mitchell a de Wall, 2009) mohou být propagovány nové ekonomické aktivity a ekonomický rozvoj (Tanvaldský špičák a Kořenov). Avšak vybírat a organizovat pojmový aparát „zboží“ (z Frankfurtské školy) výhradně cílí na tvorbu a využitkování turistických produktů jako na výdělek představující specifický trend výběrových potenciálů, a to už při rozpoznávání funkcí kulturního dědictví, a také při určování aktivit s ním spojených. Podle Featherstone (1987) se právě v této fázi transformace volného času a turistiky staly významnými funkcemi kapitalistické společnosti, což dokazují i výsledky druhé aktivity empirického šetření (viz zdůvodnění relaxace/pobyt venku, dovolená a zvláštní příležitost) turistických návštěv vybraných destinací Libereckého kraje.

12. Závěr

Hlavním cílem disertační práce bylo přispět ke zhodnocení kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky a navrhnout vhodná opatření k její udržitelnosti v Libereckém kraji.

Z výzkumu vyplynulo, že díky komparativním výhodám (bohatosti kulturních objektů) v propojení s kulturními aktivitami a vzděláváním je možné dosáhnout i cíleného marketingu za účelem zvýšení atraktivity turistických destinací. Vhodným řešením se nabízí i poskytnutí větší kvality (Izquierdo a Samaniego, 2008) a frekvence doplňkových víkendových turistických služeb.

Kulturní venkovská turistika by v Libereckém kraji mohla být využita jako hlavní zdroj zaměstnání a rozvoje lokalit, a to za předpokladu přiměřeného řízení a plánování. Tato aktivita se může považovat jako alternativa pro rozvoj méně dynamických lokalit s aplikací vhodných turistických politik pro dostatečný rozvoj turistické infrastruktury, pro mobilizaci kulturního kapitálu a pro kvalifikaci obyvatel na místní úrovni.

V Libereckém kraji ve sledovaném období 2007-2012 byly finanční prostředky proplaceny na zhodnocování kulturního dědictví a podporu kulturní venkovské turistiky nejvíce z Tématických operačních programů (OPPI a OPŽP) a také z ROP NUTS II – Severovýchod (LBK), a to z oblasti Rozvoje cestovního ruchu. Proplacené částky v Libereckém kraji se přitom podílely skoro 13% (OPPI a OPŽP), 5% (Ostatní), 3,28% (ROP NUTS II – Severovýchod) a skoro 2% (Švýcarské fondy) na celkově proplacených finančních prostředcích v ČR na zhodnocování kulturního dědictví prostřednictvím kulturní venkovské turistiky (na již zmiňovaných programech a dotačních titulech).

Výsledky výzkumu dále poukazují na skutečnost, že finanční prostředky z dotačních titulů samostatně nepředstavují rozvoj Libereckého kraje, ve skutečnosti slouží jako „nadstandardní“ (vysokými požadavky), resp. doplňující nástroj financování pro ekonomicky (z důvodu předfinancování) a intelektuálně „silnější“ lokality. Financování z dotačních titulů by mohlo v Libereckém kraji dosahovat synergie ve spojení se sociálním kapitálem, inovací, s vysokým počtem lidských zdrojů ve spojení s technologiemi, a to za důležitým účelem zvyšování rozvoje slabých lokalit tohoto kraje. V tomto kontextu je možné chápat privilegovaný záměr smyslu dotační politiky v tomto kraji na lokální a regionální úrovni.

Na obou úrovních v Libereckém kraji je možné se setkat s různými typy problémů. Na prvním místě se jedná (na místních úrovních) především o problémy spojené s předfinancováním a zajištěním solventnosti jednotlivých žadatelů, ale i velmi zdoluhavých administrativních procesů ze stran investorů. Navíc se žadatelé mnohem častěji potýkali s dopady ekonomické krize i ze stran možností (resp. vypsaných výzev) dotačních programů v rámci nadvládních i vládních škrťů (koresponduje s výsledky ostatních výzkumů – např. Leask a Goulding, 1996) ve smyslu pomoci místního rozvoje, což bylo ještě více umocněno pravidelnými povodněmi (2010 a 2013), z důvodu kterých se financovali neočekávané škody v postižených lokalitách. Ze zkušeností žadatelů vyplývá, že je bez ohledu na patřičné výše dotací, potřeba zvýšené přímé účasti místního obyvatelstva na konkrétních záměrech s kulturní venkovskou turistikou místních samospráv. Na základě účastí místních komunit je teprve patrný přínos z podniknutých aktivit rozvoje kulturních objektů, což je poté znatelnější i ve zvyšování se návštěvnosti lokalit. Někteří úspěšní žadatelé (MAS Frýdlantsko, LAG Podralsko, Nová Ves nad Nisou, Pulečský a Rádlo) také shledali vysoký přínos ve spolupráci na regionální úrovni, ve vybavenosti jejich lokalit, ale také v obohacení se o administrativní zkušenosti při procesech lokálního rozvoje.

Díky dobrým zkušenostem žadatelů je možné shrnout, že správná propagace kulturní venkovské turistiky, ale i na úrovni kraje začíná už ve spolupráci místních samospráv a místních komunit. Tato spolupráce má své základy v otevřené komunikaci a záleží hodně na stanovených cílech, resp. potřeb možnosti společné účasti, také na vhodně stanoveném-případném lokálním rozvoji a na nastavení kulturní venkovské turistiky.

Úspěšní žadatelé dále doporučují strategickou implementaci turistických záměrů do méně rozvinutých destinací (resp. lokalit), což shledali také za jako jednu z důležitých možností ochrany kulturního dědictví, rozvoje či udržitelné náklonnosti ke kulturní venkovské turistice a k identifikaci jejího dlouhodobého poslání v dotační politice. Dále pak doporučují lokalitám s menší dynamikou a menší participací místních komunit na takových formách rozvoje se zúčastnit soutěží (např. Vesnice roku), jelikož se zvýší tak potenciál jejich publicity i případného zviditelnění, ale i možného finančního ohodnocení.

Na základě odpovědí turistů ve vybraných turistických destinacích je možné tvrdit, že Liberecký kraj má vysoký potenciál pro rozvoj regionu za předpokladu využití jeho přírodního a kulturního dědictví ve spojení s kulturní venkovskou turistikou. Tento potenciál rozvoje je možné zvyšovat v kombinaci očekávání a motivů představitelů lokalit tohoto kraje

s participací místních komunit na propagaci a prodeji jejich konkrétních turistických produktů.

Výše zmiňované předpoklady jsou důležité pro zaručení udržitelnosti rozvoje turistických destinací. Nakonec takové záměry mohou pak dále začlenit udržitelnost životního prostředí, animaci kulturního dědictví, rekonstrukci nevyužitých „provizorních“ prostor (Brownfields a Greenfields), zlepšení kvality života obyvatel a vybavenosti lokalit.

Tento potenciál rozvoje kulturní venkovské turistiky je v Libereckém kraji ve fázi stagnace, a to z důvodu obav a málo zakořeněné identity v některých méně rozvinutých pohraničních oblastech. Ovšem tyto obavy z předfinancování projektů a neochota místních obyvatel i místních zastupitelů se neprojevuje jen v pohraničí, ale je patrná v celém kraji, i když ne už v takovém měřítku. Neochota místních zastupitelů je zřetelná především v LAU 1 – Liberec, ale do jisté míry se vyskytuje na ostatních třech okresech tohoto kraje. Zde by bylo vhodné v rámci vzdělávání a motivů ze strany regionálních aktérů místní samosprávy povzbudit a pomoci jim propagovat i zhodnocovat komparativní výhody lokalit (ve formě hmotného i nehmotného kulturního dědictví) k jejich rozvoji kulturní venkovské turistiky a následně celého kraje.

Ovšem zde je zcela paradoxní situace, kdy právě „negativní vlny“ byly žadateli shledány právě na regionální úrovni. Bohatost kulturního a přírodního potenciálu tohoto kraje zcela vybízí k jeho zhodnocení a nabytí kulturní venkovské atraktivity regionu (resp. rozvoje) pro evropské programy dotační politiky. Z tohoto vyplývá, že za takovým účelem vzhledem k historickým událostem (vysídlování a doosídlování po r. 1945) tohoto území by bylo v navrhování a plánování kulturní venkovské turistiky více než žádoucí kombinovat dvou modelů regionálního rozvoje (endogenního a exogenního).

V Libereckém kraji (převážně v LAU 1 – Liberec a LAU 1 – Semily) nejsou dostatečně zužitkovány výhody kulturních objektů, kdy dochází k jejich postupnému zapomenutí, tedy nedocenení historicky-dokumentační hodnoty (Hudeček, 1992). Toto nedocenení kulturní identity tohoto kraje představuje rizika a ohrožení rozvoje v konkrétních oblastech: obnovení konverzí dominant kulturních i nekulturních objektů (které ztratily či ztrácí původní funkci) na moderní (resp. časnou či rozvinutou destrukcí dle Mitchell a de Wall, 2009) nebo jejich transformací do obchodovatelných turistických produktů (Reisinger, 2009) s nově vloženými funkcemi kulturního venkovského rozvoje.

Z první a třetí aktivity empirického šetření (polostandardizovaných rozhovorů) usuzujeme, že všeobecně dochází ke stavu zakonzervování u kulturních památek v době, kdy stav památky neodpovídá již technickým požadavkům staveb, a také v době, kdy se vlastníkům nedostává potřebných finančních prostředků k udržení a zachování jejich funkčnosti, ale i případného nápadu na další využití. V momentě, kdy vlastníci nemají představu o dalším využití kulturní památky, se snaží alespoň dodržovat ustanovení zákona O státní památkové péči a s ním související předpisy vedoucí k zakonzervování havarijního stavu, a tak případně zamezují dalším nenávratným škodám. O každém stavu zakonzervovanosti kulturní památky je možné dále tvrdit, že kulturní památky „jsou pod kontrolou vlastníků a památkových úřadů“, což se projevuje oboustrannou kontrolou rizik a dalších chýtrání. Vlastníci se snaží zvládnout rizika, na základě upozornění památkářů, která jsou jimi vnímána, tak aby zamezili nenávratným škodám na jejich vlastnictví.

Tento cíl se zdá být hlavním motivem vlastníků, na základě kterého činí veškerá potřebná opatření vedoucí ke snížení rizik na nejnižší míru. Ovšem tito vlastníci nejsou pouhými vykonavateli zákona, ale hrají v procesu interpretace či animace kulturních památek velmi důležitou roli. Jsou nejen zodpovědní za sledování vnějších rizik a zakonzervování, když se jim nedostává potřebných finančních prostředků, ale také se aktivně rozhodují ohledně činností a procesů vedoucích k zakonzervování kulturní památky, které mají dodržovat. V tom druhém případě zvažují, jak by mohla případná nedodržení pravidel při zachovávání kulturních památek jejich vlastnictví poškodit, jako je nezabezpečení střechy či oken nebo nedodržení nejnnutnějších základních statických oprav. Pečlivě zvažují tato rizika a rozhodují se, co je správné udělat. Pokud si myslí, že památkáři nemají pravdu, pak vlastníci dělají, co si oni sami myslí, že je správné, a to na vlastní rizika. Na základě Kesnerova tvrzení (2000) je možné, v těchto případech navrhnout podílení se na záchraně a uchování „svých památek“ i na všem, co je vlastníkům drahé, tak přijmout ochotu takového jednání, aby došlo k ochraně jejich dědictví. Mohli by se vydat vlastně na cestu, která bude mít důsledky pro samotné vlastníky a pro jejich společnosti. Podle Kesnera (2000) je dále toto jednání takové privilegium, ale také zodpovědnost celé společnosti v roli prozatímních správců za naše generace i ty budoucí. Současné chování vlastníků zakonzervovaných objektů jsou většinou podle Garrod a Fyall (2000) rezervovaná při výběrech přímých metod tržeb (např. veřejných sbírek, což i doporučují úspěšní žadatelé/realizátoři obdobných animací) potřeb k financování údržby a oprav v jejich péči, které jsou nevyhnutelně potřebné.

Zde by bylo vhodné uchopit i smysl hlavních forem turistiky ve spojení s kulturními objekty jako široce uznávané prostředky propagace udržitelnosti, kdy „platí uživatel“ (Forsyth, Dwyer a Clarke, 1995). Dále pak řešením finanční insolventnosti vlastníků by byly vhodné (vyjma dotačních titulů) přímé způsoby veřejné sbírky či loterie (Patočka a Heřmanová, 2008). Multiplikační efekt (ve smyslu návratnosti investic vložených do kulturních objektů) není závislý jen na stavu kulturních objektů, který umožňuje zachovávat, ale i vytvářet pracovní příležitosti a finanční zdroje pro rozvoj lokalit (Hájek, 2002). Nutno dodat, že i v Libereckém kraji potenciální „růst kulturní venkovské turistiky vypadá jako dobrá šance“ (ibid).

Z tohoto důvodu na základě výsledků empirického šetření všech aktivit navrhuje následující opatření a doporučení:

1. Využívat komparativní výhody (konkrétně lidové architektury) turistických destinací v LAU 1 – Jablonec nad Nisou k odvrácení nerozvoje lokalit a dále podporovat kulturní venkovskou turistiku za účelem zvýšení kvality života obyvatel a vybavenosti lokalit.
2. Do záměrů místního projektování (LAU 1 – Liberec a LAU 1 – Jablonec nad Nisou) začlenit udržitelnost životního prostředí, animaci kulturního a přírodního dědictví a rekonstrukce (v případě nutnosti odstranění) „nevyužitých-provizorních prostor“.
3. Zajistit pravidelné a kvalitní víkendové turistické služby v LAU 1 – Jablonec nad Nisou.
4. V LAU 1 – Česká Lípa (konkrétně Zákupy) zajistit kvalitní turistické služby (občerstvení na zámku či zprovoznit restauraci) nejen sezónního charakteru (zpočátku alespoň v zimní sezóně).
5. Projevit snahu o údržbu kulturních památek a provozovat více kulturních aktivit s připomínkou místních tradic a zvyklostí v LAU 1 – Česká Lípa.
6. Zajistit větší bezpečnost v LAU 1 – Liberec proti krádežím, devastacím a vandalismu nejen na kulturních objektech, ale také zvýšit bezpečnost života místních obyvatel a návštěvníků.
7. Implementovat předkládaný návrh interpretační strategie kostela sv. Ducha v centrální obci Višňová (dle možností vlastníka).
8. Motivovat místní obyvatelstvo v LAU 1 – Semily k participaci na projektování a realizaci projektů zaměřených na zlepšení infrastruktury mezi turistickými destinacemi s cílem podporovat kulturní venkovskou turistiku a zajistit kvalitní reklamu kulturních aktivit již na příjezdových komunikacích.

9. Konvertovat kulturní i nekulturní dominanty LBK na moderní (časnou či rozvinutou destrukcí) nebo je transformovat do obchodovatelných turistických produktů s nově vloženými funkcemi kulturního venkovského rozvoje.
10. Vzhledem k historickým událostem a nezakořeněné identitě na úrovni celého kraje kombinovat dvou modelů rozvoje venkova (endogenního a exogenního).
11. Dosahovat efektivní marketingové projekce LBK díky postupnému upevňování lokální identity v pohraničních oblastech prostřednictvím vysokého potenciálu rozvoje kulturní venkovské turistiky za předpokladu využití přírodního a kulturního dědictví.

Použitá literatura

Knižní publikace

- Bramwell, B. a Lane, A. eds. (1994): *Rural Tourism and Sustainable Rural Development*. Clevedon: Channel View.
- Cabrini, L. (2004): *Introduction to the Seminar of WTO Regional Representative for Europe*. World Tourism Organization. Seminar on Rural Tourism in Europe: Experiences and Perspectives. ISBN 92-844-0716-8.
- Fuller, N. (2009): *Turismo y cultura. Entre el entusiasmo y el recelo*. Fondo editorial de la Pontificia Universidad Católica del Perú. ISBN 978-9972-42-896-8.
- George, W. A., Mair, H. a Reid, D. G. (2009): *Rural tourism development. Localism and cultural change*. Channel view publications. Toronto: Series editors Mike Robinson and Alison Phipps, ISBN 978-1-84541-099-5.
- Glaser, B. (1992): *Basics of Grounded Theory Analysis: Emergence versus Forcing*. Sociology Press, Mill Valley, California.
- Greenacre, M. (2007): *Correspondence analysis in practice*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. ISBN 978-1-58488-616-7.
- Hájek, T. a Jech, K. (2000): *Téma pro 21. století kulturní krajina (aneb proč ji chránit?)*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 244 s. ISBN 80-7212-134-0.
- Hebák, P. et al. (2004-2005): *Vícerozměrné statistické metody*. Vyd. 1. Praha: Informatorium. 3 sv. ISBN 80-7333-039-3.
- Hudeček, J. (1992): *Ekonomické pohledy na památkové statky našich měst*. 1. Vydání. Praha: Vydavatelství Výzkumného ústavu výstavby a architektury. s. 84. ISBN 80-85124-15-7.
- Izquierdo, C.C. a Samaniego, M.J.G. (2008) *Marketing del patrimonio cultural*. Pirámide. ISBN 978-84-368-1863-5.
- Keller, Jan. (2004). *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON.
- Kelly, J. R. a Brown, P. J. (eds), (1981): *Social Benefits of Outdoor Recreation*. Leisure Behaviour Research Laboratory, University of Illinois.

Kesner, L. (2000): *Ekonomika a kultura, partnerství pro 21. století*, Sborník z mezinárodní konference o rozvoji kulturních zdrojů a kulturního kapitálu, realizované jako součást projektu „Praha – Evropské město kultury 2000“ v Praze 22.-23.9. ISBN 80-238-6831-4.

Kirschenblatt-Gimblett, B. (1998): *Destination Culture: Tourism, Museums and Heritage*. Berkeley: University of California Press.

Kracíková, L. a Belling, V. (2003). *Středověká a sakrální architektura na Frýdlantsku*. Praha: Unicornis. ISBN 80-86204-11-1.

Kroeber, L. a Kluckhohn, C. (1952): *Culture: A critical review of concepts and definitions Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology*. Harvard University Press, New York, Random House, 47, 1, s. 223.

Leask, A., a Goulding, P. (1996): *What Price our Heritage? A Study of the Role and Contribution of Revenue Management in Scotland's Heritage Based Visitor Attractions*. In *Managing Cultural Resources for the Tourist*, M. Robinson, N. Evans and P. Callaghan, eds., s. 239-270. Sunderland: Business Education Publishers.

Liep, John (ed.) (2001): *Locating Cultural Creativity (Anthropology, Culture and Society)*. London & Sterling: Pluto Press.

McLeod, D. (2004): *Tourism, globalization and cultural change: An island community perspective*, Channel View, New York.

McNulty, R., (1991): *Cultural Tourism: New Opportunities for Wedding Conservation to Economic Development*. International Congress on Architectural Conservation and Town Planning. London: Heritage Trust.

Novelli, M. (2005): *Niche tourism contemporary issues, trends and cases*. Elsevier. ISBN: 978-0-7506-6133-1

Nulty, P. M. (2004): *Keynote Presentation: Establishing the Principles for Sustainable Rural tourism*. World Tourism Organization. Seminar on Rural Tourism in Europe: Experiences and Perspectives. ISBN 92-844-0716-8.

Patočka, J. a Heřmanová, E. (2008): *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI, 199 stran. ISBN 978-80-7357-347-8, str. 83.

- Pecáková, Iva. *Statistika v terénních průzkumech*. 2., dopl. vyd. Praha: Professional Publishing, 2011. 236 s. ISBN 978-80-7431-039-3.
- Pek, T. (2009): *Stavební památky, specifika přípravy a financování jejich obnovy, údržby a provozu*. Wolters Kluwer, Praha. ISBN 978-80-7357-462-8.
- Pizam, A. a Mansfeld, Y., (1999): *Consumer behavior in travel and tourism*. Haworth, Binghamton.
- Prentice, R.C. (1993): *Tourism and Heritage Attractions*. Routledge, London.
- Reisinger, Y. (2009). *International tourism: cultures and behavior*. Oxford: Butterworth-Heinemann. ISBN: 978-0-7506-7897-1.
- Richards, G. (2001): *Cultural Attractions and European Tourism*. CAB International, Wallingford, UK.
- Ritchie, J. R. a Crouch, G.I. (2003): *The competitive destination: A sustainable tourism Perspective*. Wallingford: CABI Publishing.
- Sharpley, R., Sharpley, J. a Page, S. (1997): *Rural Tourism: An Introduction*. London: International Thomson Publishing.
- Soukup, V. (1993): *Sociální a kulturní antropologie*. SLON, Praha.
- Strauss, A. a Corbin, J. (1990): *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage Publications, London.
- Tomšík, K. (2009): *Vývoj a perspektivy evropského venkova*. I. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, s. 208.
- Vojík, V. (2008): *Podnikání v kultuře a umění*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 1. vydání, ISBN 978-80-7357-402-4.
- Vukonić, B. (1996): *Tourism and religion*. Pergamon: Oxford.
- Weaver, D. a Lawton, L. (2002): *Tourism Management*. Wiley and Sons, Milton Keynes, UK.
- Wickens, E., (1994): *Consumption of the authentic: the hedonistic tourist in Greece*. In *Tourism. The State of the Art*, eds A. V. Seaton et al. Wiley, Chichester.
- Wurzburger, R., Aageson, T., Pattakos, A. a Pratt, S. (2009): *Creative Tourism: a Global Conversation*. Sunstone Press, Santa Fe, New Mexico.

Yale, P. (1991): *From Tourist Attractions to Heritage Tourism*. Huntingdon: ELM Publications.

Yin, R. (1988): *Case Study Research: Design and Methods*. Sage Publications, Beverly Hills, California.

Odborné články a konferenční příspěvky

Antošová, G. (2013a): *A review of quantitative and qualitative approaches and usage of researchers' terminology in cultural rural development*, 4th International PhD students' conference "New Economic Challenges, Masaryk University, Brno, s.7-22. ISBN 978-80-210-6301-3.

Antošová, G. (2013b): *Multidisciplinary determinants of cultural rural development - The keynote usage of determinants and methods in multidisciplinary context*, 2nd Electronic International Interdisciplinary Conference, University of Zilina, s. 209-215. ISBN: 978-80-554-0762-3 (http://www.eiic.cz/EIIC-2013_Proceedings.zip).

Antošová, G. (2014): *The determinants of methodological discussion in the multidisciplinary framework of cultural rural development*. Journal of Education, Psychology and Social Sciences, SCIPUB 2 (1), ISSN: 1339-1488. s. 24-29.

Ateljevic, I. (2000): *Circuits of tourism: Stepping beyond a production – consumption dichotomy*. Tourism Geographies 2 (4), s. 369-88.

Beeho J.A. a Prentice R. C. (1997): *Conceptualizing the experience of heritage tourists. A case study of New Lanark World Heritage Village*. Tourism Management 18(2): s. 75–87.

Bessièrè, J. (1998): *Local development and heritage: Traditional food and cuisine as tourist attractions in rural areas*. Sociologia Ruralis, 38(1), s. 21-34.

Blaine, T. a Golan, M. (1993): *Demand for Rural Tourism: An Exploratory Study*. Annals of tourism research 20. Amsterdam. doi: 10.1016/0160-7383(93)90097-M.

Cathy H. C. Hsu a Hanqun Song. (2014): *A Visual Analysis of Destinations in Travel Magazines*. Journal of Travel & Tourism Marketing , 31 (2).

Cohen, E. (1988): *Authenticity and Commoditization in Tourism*. Annals of Tourism Research, Vol. 15, No. 3, s. 371–386, doi:10.1016/0160-7383(88)90028-X.

- Cohen, E. (1998): *Tourism and religion: A comparative perspective*. Pacific Tourism Review, 2, s. 1–10.
- Daugstad, K. (2008): *Negotiating landscape in rural tourism*. Annals of Tourism Research, 35(2), s. 402–426.
- Decrop, A. (1999): *Triangulation in qualitative tourism research*. Tourism Management 20, s. 157– 161.
- Dramstad, W. E., Fry, G., Fjellstad, W. J., Skar, B., Helliksen, W., Sollund, M.-L. B., Tveit, M. S., Geelmuyden, A. K. a Framstad, E. (2001): *Integrating landscape-based values – Norwegian monitoring of agriculture landscapes*, Landscape and Urban Planning, 57, s. 257–268.
- Egri, C.P. a Herman, S. (2000): *Leadership in the environmental sector: values, leadership styles and contexts of environmental leaders and their organizations*. Academy of Management Journal 43, s. 571– 604.
- Eisenhardt, K. (1989): *Building theories from case study research*. Academy of Management Review 14, s. 488– 511.
- Featherstone, M. (1987): *Lifestyle and consumer culture*. Theory, Culture and Society 4, s. 55-70.
- Forsyth, P., L. Dwyer a Clarke, H. (1995): *Problems in the Use of Economic Instruments to Reduce Adverse Environmental Impacts of Tourism*. Tourism Economics 1: s. 265-282.
- Garrod, B. a Fyall, A. (1998): *Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?* Tourism Management 19: s. 199-212.
- Garrod, B. a Fyall, A. (2000): *Managing heritage tourism*. Annals of Tourism Research, 27 (3), s. 682-708.
- Garrod, B., Wornell, R. a Youell, R. (2006): *Re-conceptualizing rural resources as countryside capital: The case of rural tourism*. Journal of rural studies 22. Amsterdam. doi: 10.1016/j.jrurstud.2005.08.001.
- Gibson, A., Dodds, R., Joppe, M. a Jamieson, B. (2003): *Ecotourism in the city? Toronto's Green Tourism Association*. International Journal of Contemporary Hospitality Management 15, s. 324– 327.
- Gieryn, T. (2000): *Place in sociology*. Annual Review of Sociology, 26, s. 463–496.

- Hájek, T. (2002): *Countryside, tourism development and national heritage revitalisation*. Agriculture Economics – Czech, 48 (6): s. 259–262. ISSN 0139-570X.
- Halfacree, K.H. (1993): *Locality and social representation: Space, discourse and alternative definitions of the rural*. Journal of Rural Studies 9 (1), s. 23-37.
- Harvey, D. (2003): *Cell church: Its situation in British evangelical culture*. Journal of Contemporary Religion, 18, s. 95–109.
- Hay, D. a Socha, P. (2005): *Spirituality as a natural phenomenon: Bringing biological and psychological perspectives together*. Zygon, 40, s. 589–612.
- Haley, R. I., (1968): *Benefit segmentation: a decision-orientated research tool*. Journal of Marketing, 32(3), 30-35.
- Herbig, P., a Dunphy, S. (1998): *Culture and innovation. Cross-cultural Management. An International Journal*, 5(4), s. 13–21.
- Hitchcock, M. (1999) *Tourism and ethnicity: situational perspectives*. The International Journal of Tourism Research 1, s. 17– 32.
- Chang, T. C. (2000): *Singapore's Little India: a tourist attraction as a contested landscape*. Urban Studies 37, s. 343– 368.
- Konopásek, Z. (1997): *Co si počít s počítačem v kvalitativním výzkumu. Atlas/ti v akci*. Biograf (12), s. 71-110.
- Konopásek, Z. (2005): *Aby myšlení bylo dobře vidět: Nad novou verzí programu Atlas.ti*, Biograf (37), s. 89 – 109.
- Konopásek, Z. (2009): *Zapomeňte na pouhé transkripty Atlas.ti, šestá verze*. Biograf (48), s. 95-113.
- Lofman, B., (1991): *Elements in experiential consumption: an exploratory study*. Advances in Consumer Research, 18, 729-733.
- Lois, M. (2008): *Place and marketplace reconstructing sites in the world-economy*. Review, 31 (4), s. 493-509+513-514.
- MacDonald, R. a Jolliffe, L. (2003): *Cultural rural tourism: Evidence from Canada*. Annals of Tourism Research, 30 (2), s. 307-322.

- Małek, J., (2003): *Local dimensions of cultural tourism*. Acta Universitatis Carolinae, Geographica, 38 (1), s. 247-258.
- Manzo, L. (2003): *Beyond house and heaven: Toward a revisioning of emotional relationships with places*. Journal of Environmental Psychology, 23, s. 47–61.
- Marciszewska, B. (2000): *Turystyka kulturowa a rozwój społeczno-gospodarczy*.
- Markwell, K.W. (1997): *Dimensions of photography in a nature-based tour*. Annals of Tourism Research 24, s. 131– 155.
- Millar, S. (1991): *Heritage Management for Heritage Tourism*. In Managing Tourism, S. Medlik, ed.,s. 115-121. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Min, W. (2013): *A research on the development of Low carbon economy in Tourist Attractions Based on Model of ASEB-C*. Journal of Applied Sciences. 13 (19), s. 3909-3914.
- Mitchell, C.J.A. a de Waal, S.B. (2009): *Revisiting the model of creative destruction: St. Jacobs, Ontario, a decade later*. Journal of Rural Studies, 25 (1), s. 156-167.
- Mormont, M. (1987): *Rural nature and urban natures*. Sociologia Ruralis 27, s. 3-20.
- Munsters, M. (2005): *Culture and tourism: from antagonism to synergism*. ATLAS Reflections 2005, s. 41-50.
- Navrátil, J., Martinsc, S., Pícha, K., a Naví, J. (2011): *Anglers' choice of fisheries in the czech republic*. [Výběr rybářských revírů sportovními rybáři v české Republice]. Moravian Geographical Reports, 19(3), s. 35-47.
- Otto, J. E. a Ritchie, J. R. (1996): *The service experience in tourism*. Tourism Management. 17 (31), 165-174.
- Peng, X. a Zhou, J. (2013): *Pattern of China's Eco-Tourism Resources in Low Carbon Economy*. Applied Mechanics and Materials, Vols. 291-294, s. 1451-1454.
- Piercy, N. a Giles, W., (1989): *Making SWOT analysis work*. Marketing Intelligence and Planning, 7(5). 5-7.
- Piercy, N. a Giles. W., (1990): *Revitalising and operationalising the SWOT model in strategic planning*. University of Wales Business and Economics Review, 5, 3-10.

- Porto, S.M.C., Leanza, P.M. a Cascone, G. (2012): *Developing Interpretation Plans to Promote Traditional Rural Buildings as Built Heritage Attractions*. International Journal of Tourism Research, 14 (5), s. 421-436.
- Prentice, R.C., (1994): *Perceptual deterrents to visiting museums and other heritage attractions*. Museum Management and Curatorship, 13, 264-279.
- Sharpley, R. a Jepson, D. (2011): *Rural tourism A spiritual experience?* Annals of Tourism Research, 38 (1), s. 52-71.
- Smith, W.L. (2006): *Experiential tourism around the world and at home: definitions and standards*. International Journal of Services and Standards 2, s. 1-14.
- Su, B. (2006): *Rural tourism in China*. Tourism Management, 32, s. 1438–1441.
- Stark, R., Hamberg, E. a Miller, A. (2005): *Exploring spirituality and unchurched religions in America, Sweden and Japan*. Journal of Contemporary Religion, 20, s. 3–23.
- Travis, A. S., (1982): *Physical impacts trends affecting tourism. Managing the environmental and cultural impacts of tourism and leisure development*. Tourism management. Butterworth & Co (Publishers) Ltd. s. 256-262.
- Turnock, D., (1999): *Sustainable Rural Tourism in the Romanian Carpathians*. Geographical Journal. 165: s. 192–199.
- Vobecká, J. (2009): *Dojížděkový přístup k vymezení městského, příměstského a venkovského obyvatelstva v České republice*. Demografie 50 (1): s. 14-23.
- Zámková, M. a Blašková, V. (2013): *Factors affecting students' attitude towards introduction of tuition fees for higher education in the Czech republic*. Acta universitatis agriculturae et silviculturae Mendelianae brunensis. LXI (7). s. 2939-2949.
- Zouain, G. S. (2002): *Heritage, Art and Economics*. – Konference The Tourist Historic City. Bruggy.
- Žák, J. (1994): *Animace lokální kultury (obsah pojmu a vymezení problému)*. Národní informační a poradenské středisko pro kulturu – NIPOS: Místní kultura 1/94. ISSN 1803–2818.

Právní normy

Stavební zákon č. 183/2006Sb. a související předpisy

Zákon o státní památkové péči č. 20/1987 Sb.

Internetové zdroje

Česko-německý fond budoucnosti. Granty a podpory. Dostupné [online] < <http://fb.cz/aktuality/vyrocnni-zpravy/> > [cit 26-02-2014].

Český rozhlas. Severské listy [online]. 24. 2. 2006 [cit. 2011-04-05]. Norské fondy pomohou české kultuře. Dostupné z www: <<http://www.severskelisty.cz/ncm/ncm0090.htm>>.

EEEAgrants. Výroční zprávy 2007-2012. Review of Cultural Heritage Support to the Czech Republic. Dostupné [online] < eeagrants.org/project-portal > [cit 26-02-2014].

García-Bellido, R., González Such, J. a Jornet Malia, J.M. *SPSS: Análisis de fiabilidad, Alfa de Cronbach*. Material elaborado en el marco de la Convocatoria de Innovación de 2010 del Vicerectorat de Convergència Europea i Qualitat de la Universitat de València. Dostupné [online] < http://www.uv.es/innomide/spss/SPSS/SPSS_0801B.pdf > [cit 26-04-2014].

ICOMOS. *Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví*. [online]. 2011 [cit. 2011-02-03]. Dostupné z:

<http://www.npu.cz/pro-odborniky/pamatky-a-pamatkova-pece/zakonymezinarodni-dokumenty/mezinarodni-dokumenty/icomos/>.

Liberecký kraj. Odbor kancelář hejtmana. Výroční zprávy 2007-2012. Dostupné [online] < <http://kancelar-hejtmana.kraj-lbc.cz/page2924> > [cit 26-02-2014].

Mapový server. Dostupné [online] < <http://www.mapy.crr.cz> > [cit 26-02-2014]

Ministerstvo kultury. Výroční zprávy 2007-2012. Dostupné [online] < <http://www.mkcr.cz/ministerstvo/vyrocnni-zpravy/default.htm> > [cit 26-02-2014].

Nadace Českého fóra. Opomíjené památky. Podpořené projekty Opomíjené památky a památky a zdraví. Dostupné [online] < www.nadaceof.cz > [cit 26-04-2014].

Nadace Partnerství. The Czech Environmental Partnership Foundation. Dostupné [online] < <http://www.nadacepartnerstvi.cz/blokovy-grant/> > [cit 26-02-2014].

Nadace Via. Granty a podpory. Podpořené projekty v Libereckém kraji. Dostupné [online] <<http://www.nadacevia.cz/cz/podporene-projekty?kraj=liberecky&slowo=&program=e378973f2636d302c0916fa3c5476704&rocnik=0>>

6c3d8b8e680147c864be66d43faee8a&rok=&organizace=&mesto=&hledej=Hledej> [cit 26-02-2014].

Národní památkový ústav. *Monumnet 2013*. Dostupné online [online] <<http://monumnet.npu.cz/monumnet.php>> [cit 19-03-2013].

Novák, Z. *Veřejná správa v oblasti památkové péče. Příručka 1.vydání*. Vysoká škola ekonomická Praha. 2009. Dostupné [online] <<http://kam.vse.cz/wp-content/uploads/2010/10/Spr%C3%A1va-vpam%C3%A1tkov%C3%A9-p%C3%A9%C4%8Di.pdf>> [cit 18-03-2013].

Operační program životního prostředí. Výroční zprávy za období 2007-2012. Dostupné [online] <<http://www.opzp.cz/sekce/522/vyrocnizpravy/>> [cit 26-02-2012].

Perlín, R. (2010): *Studie vymezení venkova*. Ministerstvo vnitra ČR, Praha. Dostupné na www: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/odbor/reforma/perlin.pdf> (Citace: 26. listopad 2010).

Pro svět kolem nás. Společenský přínos pro regiony. Dostupné [online] <http://www.prosvetkolemna.cz/spolocensky-prinos/fond-tmobile/fondu-tmobile-pro-regiony.html>> [cit 26-02-2014].

Purkyňova nadace. Výroční zpráva za rok 2009-2012. Dostupné [online] <www.purknadace.cz> [cit 26-02-2014].

Regionální operační program Jihozápad. Výroční zprávy za období 2007-2009. Dostupné [online] <<http://www.rr-jihozapad.cz/?menu=tiskove-centrum&art=publikace-rop-jihozapad>> [cit 26-02-2014].

Regionální operační program Moravskoslezsko. Výroční zprávy za období 2007-2009. Dostupné [online] <<http://www.rr-moravskoslezsko.cz/o-nas/vyrocnizpravy-rop-a-rms/>> [cit 26-02-2014].

Regionální operační program Severovýchod. Výroční zprávy za období 2007-2009. Dostupné [online] <http://www.rada-severovychod.cz/vyrocnizpravy-rop-sv> > [cit-26-02-2014].

Regionální operační program Severozápad. Výroční zprávy za období 2007-2012. Dostupné [online] <<http://www.nuts2severozapad.cz/ropsz/ropsz-info/vyrocnizpravy/>> [cit-26-02-2014]

Regionální operační program Střední Čechy. Výroční zprávy za období 2007-2009. Dostupné [online] <<http://www.ropstrednicechy.cz/documents.php?mid=f9edaf4e-d1f4-102b-9c5f-00e0814daf34>> [cit-27-04-2011].

Regionální operační program Střední Morava. Výroční zprávy za období 2007-2009. Dostupné [online] <<http://www.rr-strednimorava.cz/urad-regionalni-rady> > [cit 26-02-2014].

Richards, G. a Munsters, W. (2010): *Cultural tourism research methods*. Velká Británie: CABI Publishing, Wallingford, Oxon. Dostupné [online]: <<http://0-site.ebrary.com.fama.us.es/lib/unisev/docDetail.action?docID=10402787> > [cit-27-03-2013].

Rozkovec, A. a kolektiv (2008): *Studie proveditelnosti Památník obětem holocaustu: Židovská obec Liberec*. Euroregion Nisa.

Státní kulturní politika 2009 - 2014. Ministerstvo kultury. Dostupné [online] <<http://www.ktn.cz/pub/attachments/St%C3%A1tn%C3%AD%20kulturn%C3%AD%20politika%202009%20-%202014.pdf>> [cit 18-03-2013].

Státní zemědělský intervenční fond. Seznamy příjemců dotací. Dostupné [online] <<https://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/spd>> [cit 26-02-2014].

Strukturální fondy. Seznamy příjemců. Dostupné [online] <<http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-o-cerpani/Seznamy-prijemcu>> [cit 26-02-2014].

Vital villages association. Naslouchat hlasu vesnic. Dostupné [online] <<http://www.listentothevoiceofvillages.org/>> [cit 26-02-2014].

Seznam grafů

Graf 1 - Alokace a proplacené finanční prostředky (mil. Kč) za období 2007-2012 ROP NUTS II - Severovýchod a LBK.....	65
Graf 2 - Alokované a proplacené finanční prostředky v rámci prioritní oblasti 5 Podnikání a inovace a prioritních oblastech 6 a 7 v OPŽP za ČR a za LBK v období 2007-2012 (v mil. Kč)	67
Graf 3 - Alokace finančních prostředků a proplacené finanční prostředky v LBK za období 2007-2012 v OP ČR – Polsko (mil. Kč).....	69
Graf 4 - Proplacené finanční prostředky v rámci OP ČR - Svobodný stát Sasko na LBK ve sledovaném období 2009-2012	71
Graf 5 - Průběh přidělených dotací pro LBK v rámci Norských fondů.....	72
Graf 6 - Finanční podpory Nadace Via udělené v letech 2007-2012 v mil. Kč.....	74

Graf 7 - Proplacené finanční prostředky ČR za období 2007-2012 v mil. Kč.....	82
Graf 8 - Proplacené finanční prostředky LBK za období 2007-2012 v mil. Kč	83
Graf 9 - Box-plot zobrazení ordinálních proměnných	90
Graf 10 – Vztahy mezi splněným očekáváním, zážitkem, ochotou k opětovnému navštívení a případného doporučení ve sledovaných LAU 1 Libereckého kraje.....	92
Graf 11 - Vztah žádného dojmu a případného doporučení	94
Graf 12 – Indikátor oblíbenosti za turistické destinace a jeho kategoriální četnosti.....	95
Graf 13 – Indikátor neoblíbenosti za turistické destinace a jeho kategoriální četnosti.....	96
Graf 14 – Indikátor oblíbenosti celkové atmosféry LBK a jeho kategoriální četnosti.....	97
Graf 15 – Indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry LBK a jeho kategoriální četnosti.....	98

Seznam korespondenčních map

Korespondenční mapa 1 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem oblíbenosti za turistické destinace	100
Korespondenční mapa 2 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem neoblíbenosti za turistické destinace.....	102
Korespondenční mapa 3 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátorem oblíbenosti celkové atmosféry LBK	103
Korespondenční mapa 4 - Struktura závislostí mezi proměnnými turistická destinace a indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry LBK.....	105
Korespondenční mapa 5 - Spojené proměnné indikátorů oblíbenosti a neoblíbenosti za turistické destinace a celkovou atmosféru LBK.....	108
Korespondenční mapa 6 - Spojené proměnné indikátorů oblíbenosti a neoblíbenosti za turistické destinace a celkovou atmosféru LBK za LAU1	109
Korespondenční mapa 7 - Rozlišení dimenzí a os v rámci interpretovatelnosti vícenásobné korespondenční mapy pro sledování struktury proměnných důvody a turistické destinace ..	111

Korespondenční mapa 8 - Struktura závislostí proměnných turistické destinace a důvody návštěv.....	113
Korespondenční mapa 9 - Struktura závislostí proměnných původ, délka pobytu a termín návštěvy v turistických destinacích.....	114
Korespondenční mapa 10 - Struktura závislostí proměnných rodinné zázemí a bezpečnost v turistických destinacích.....	115
Korespondenční mapa 11 - Struktura závislostí proměnných turistická destinace, věk, pohlaví a původ.....	116

Seznam obrázků

Obrázek 1 - Spoluhra mezi tradicí a modernitou v konstrukci kulturního dědictví, které je znázorněno jako srdce reálného dění.	28
Obrázek 2 – Konzervace a turistika – doplňující se vztah mezi složkami řízení atrakcí kulturního dědictví.....	32
Obrázek 3 - Konzervace a turistika – veřejná zodpovědnost v řízení kulturního dědictví.....	33
Obrázek 4 - Jednotlivé složky konceptu venkovské turistiky.....	39

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Obrazné formy kulturního dědictví.....	27
Tabulka 2 - Původní pětifázový model kreativní destrukce.....	45
Tabulka 3 - Schválené výdaje SR a MK včetně procentního výdaje SR na MK celkem v letech 2007-2012.....	59
Tabulka 4 - Index změny meziročních výdajů nominálních cen výdajů SR a MK.....	59
Tabulka 5 - Vývoj výdajů a podílů ve vybraných programech MK a NPÚ Liberec v letech 2007-2012.....	60
Tabulka 6 – Schválené výdaje programů MK a výdaje ve vybraných programech za NPÚ Liberec v letech 2007-2012.....	61

Tabulka 7 - Index změny meziročních výdajů nominálních cen pro vybrané programy MK jako celek a vybraných programů podle NPÚ Liberec	61
Tabulka 8 - Finanční alokace PRV ČR ve vybraných osách 2007-2012 (v mil. Kč)	62
Tabulka 9 - Vývoj v letech 2007-2012 a rozpočet jednotlivých odborů na podporu obnovy kulturních památek a kulturní venkovské turistiky	64
Tabulka 10 - Alokované a proplacené finanční prostředky v rámci OPPI a OPŽP ve sledovaných prioritách za období 2007-2012 v mil. Kč	66
Tabulka 11 - Podíly LBK na celkových alokacích a proplacených prostředcích v letech 2008-2012.....	68
Tabulka 12 - Variabilita ordinálních proměnných.	87
Tabulka 13 - Test nezávislosti chí-kvadrát pro ordinální proměnné.....	88
Tabulka 14 - Ověření normality na základě Kolmogorov-Smirnov testování ordinálních proměnných.....	89
Tabulka 15 - Levene testování ordinálních proměnných.....	90
Tabulka 16 - Variabilita dat vysvětlená v dimenzích modelu vícenásobné korespondenční analýzy pro všechny sledované proměnné.....	107
Tabulka 17 - Variabilita dat vysvětlená v dimenzích modelu za LAU 1 v Libereckém kraji	109
Tabulka 18- Případná spolupráce a cílové skupiny naplňování interpretační strategie obce Višňová.....	130

Přílohy

Příloha 1

Sekvenční hierarchie poptávky

Jednotlivé úrovně poptávky (Prentice, 1993) mohou být uspořádány do sekvenční hierarchie poptávky (Sequential Hierarchy of Demand), jak ukazuje následující tabulka:

Úroveň hierarchie poptávky	Příklad 1 (Manning)	Příklad 2 (Prentice)
Úroveň 1		
Aktivity	Pěší turistika na venkově	Návštěva památky (hrad ap.)
Úroveň 2		
Rámec		
(a)zasazení do prostředí	Nehostinný terén	Zajímavá a rozkošná vyhlídka
(b)sociální prostředí	Málo lidí	Místo pro rodinný výlet
(c) manažerské prostředí	Žádné restriktce	Naučné
Úroveň 3		
Zážitky	Riziko, výzva, fyzické cvičení	Relaxační, naučné
Úroveň 4		
Užitek	Pozvednutí sebeúcty	Zlepšení znalostí
(a)osobní	Větší péče o životní prostředí	
(b)sociální		

Zdroj: Beeho a Prentice, 1997 (upraveno a přeloženo z originálu).

Vzhledem k tomu, že se jedná o hierarchický model zážitků (či fyziologické výsledky pramenící z účasti na rekreaci v daném místě), které jsou tedy zprostředkovány pomocí aktivit a prostředí, pozornost se musí věnovat nejen vyšší úrovni, nýbrž také předchozím úrovním hierarchie, aby se prožitkům návštěvníků lépe porozumělo. Tento přístup zaměřený na prospěch je zakládán na prvních třech úrovních poptávkové hierarchie, aby mohl definovat konečné výsledky návštěvnické účasti na rekreačních aktivitách, jež mohou být prostorově odtržené od místa (například v lidských vzpomínkách na turistické zážitky), nebo mohou být uskutečňovány celou společností spíše než jedincem (například zlepšování environmentální etiky) (Beeho a Prentice, 1997). Podle Garrod a Fyall (2000) je dalším důležitým prvkem hodnocení vyššího umístění návštěvníků či vzdělávání turistů než je umístění relevance a rekreace. Zde je vyzdvížen zároveň význam vzdělání před nabídkou zábavných rekreačních aktivit. Motivace pro návštěvu památek kulturního dědictví může být lépe spojována s obcházením obchodů bez nakupování, než se sbíráním vědomostí (Markwell, 1997). Existuje proto nebezpečí, že interpretace kulturního dědictví bude klást přílišný důraz na vzdělání a na úkor základnější role těchto památek, tedy

poskytování lidové zábavy a rekreace. Na druhou stranu může umístění vzdělání nad relevanci podpořit argument, že návštěvníci kulturní atrakce často nerozumí tomu, na co se zaměřují. Z tohoto vyplývá jednoznačně, že kulturní dědictví potřebuje interpretaci, má-li být pro návštěvníky relevantní. Tímto způsobem můžou návštěvníci rozpoznat hodnotu daného kulturního aktiva, včetně potřeby jeho zachování a ochrany. Přesto zmiňovaní autoři upozorňují, že lidé interpretující kulturní dědictví jsou obvykle velmi inteligentní lidé, a proto vzniká hrozba, že jejich interpretace bude srozumitelná pouze pro vzdělanou elitu stoupců kulturního dědictví.

ASEB (aktivity, rámeček, zážitky, přínosy) „mřížková“ analýza

Za účelem zaměření výzkumu na problémy spojené s vývojem produktu, tak na orientaci zákazníka byl vytvořen nový nástroj, a to ASEB „mřížková“ analýza²² (ASEB grid analysis). Analýza rovněž poukazuje na touhy a očekávání návštěvníků dané turistické destinace. Existuje dlouhá tradice provádění výzkumů zaměřených na zákaznickou spokojenost v muzeích, ale i u památek kulturního dědictví (Beeho a Prentice, 1997). Nicméně většina těchto výzkumů se nezaměřuje na prožitky návštěvníků. Obecně také existuje množství výzkumných studií zabývajících se přínosy z venkovských rekreačních aktivit (Kelly a Brown, 1981), ty ovšem nejsou zaměřeny na turistické atrakce.

Pro rozvoj a propagaci turistických atrakcí, a tím také pro rozvoj cílových destinací, potřebují manažeři porozumět turistické segmentaci kulturního trhu, která má šanci užít si jak jeho atrakci, tak atrakce konkurentů. Zvyšující se konkurence turistické nabídky má dopady na rozvoj a design atrakcí, ale i celkovou povahu nabízených turistických služeb a přivádí turistiku do oblastí „spotřeby prožitků“ (Lofman, 1991), revize zákaznického vnímání a zaměření na „prožitek služeb (service experience)“ (Otto a Ritchie, 1996). Turisticko-kulturní produkt bývá často definován očekáváním turisty, a také může být určen na základě získaných prožitků (Prentice, 1994; Wickens, 1994) a s nimi spojeného užitku (Haley, 1968). Aby byl takový zážitkový produkt efektivní, turistická atrakce musí vytvářet, poskytovat a udržovat zážitky, které jsou schopny přitáhnout návštěvníkovu pozornost, stimulovat zájem a splnit nebo i zvýšit jeho očekávání. Atrakce musí také apelovat na emoce a další pocity, především musí nabídnout blahodárné pocity. Následkem toho se z manažerů atrakcí stávají inženýři zážitků prostřednictvím poskytování kontextu (Prentice, 1993) kulturního dědictví. Návštěvníci pak reagují na média různě. Manažeři musí integrovat různé dostupné interpretační techniky, zorganizovat je a umožnit jim vybrat si z rozličné nabídky prvků ty, jež nejlépe vyhovují jejich osobnímu zájmu. Pokud manažeři věnují čas a úsilí, aby porozuměli potřebám svých zákazníků, dochází k pochopení poselství kulturního dědictví a expozice se stávají mnohem srozumitelnější (Beeho a Prentice, 1997).

Pozornost tedy musí být zaměřena na to, jak turisté spotřebovávají turistické produkty a na identifikaci relevantních potřeb spotřebitelů. Pro analýzu prožitků jsou důležité odchylné marketingové segmenty. Většina konceptualizací požadavků je v zásadě hierarchická, jelikož dané produkty jsou spotřebovávány pro dosažení určitého cíle (lidé se účastní jistých aktivit, aby naplnili své individuální potřeby či dosáhli určitých cílů). Tyto

²² Jde o soudobé vylepšení SWOT analýzy v managementu, aplikované ve studii Beeho a Prentice (1997) ve své zjednodušené formě na venkovské turistické destinaci New Lanark. ASEB „mřížková“ analýza je užitečnou pomůckou při marketingovém výzkumu zaměřeném na zákazníka, vývoji produktů či plánování a propagaci. Zásadní pozornost je kladena na objekt, který turista získává či „spotřebovává“ při návštěvě nějaké turistické zajímavosti/destinace/památky (ve smyslu zážitků, emocí, myšlenek, expresivního chování a dalšího přínosu ze satisfakce jeho očekávání, resp. uspokojivých zážitků).

otázky a potřeba větší specifičnosti organizační analýzy vyžadují aplikaci SWOT analýzy, ovšem ve venkovské turistice a především při managementu turistických atrakcí je nutná její derivace. Beeho a Prentice (1997) předložili nový organizační nástroj, a to již zmiňovanou ASEB „mřížkovou“ analýzu. Tato analýza představuje specifickou derivaci SWOT analýzy.

Byla obzvláště vyvinuta za účelem zkoumání prožitku a přínosů, které návštěvníci získávají navštěvováním turistických atrakcí, čímž je možné uchopit výše zmiňované otázky ohledně spotřeby turistických zážitků. ASEB umožňuje zobrazování úkolů analýzy v okénku (mission analysis windowing) a nabízí možnost rozvinout jak kvalitativní tak kvantitativní použití. ASEB „mřížková“ analýza je společně odvozena od SWOT analýzy (Piercy a Giles, 1989 a 1990) a sekvenční hierarchie poptávky (Prentice, 1993).

Dále pak ASEB „mřížkovou“ analýzu považoval Min (2013) za subjektivizovanou, poněvadž je v případových studiích aplikována pouze za použití technik kvalitativních přístupů (Beeho a Prentice, 1997). Z tohoto důvodu Min (2013) přidal do studie zaměřené na rozvoj snižování uhlíku v turistických destinacích komplementární metodu, a dospěl tak k aplikaci ASEB-C „mřížkové“ analýzy v kombinaci kvantitativního a kvalitativního přístupu, jak ukazuje následující tabulka:

	Aktivity (A)	Rámc (S)	Zážitky (E)	Přínosy (B)	Koordinace (C)
Silné stránky (S)	SA	SS	SE	SB	SC
Slabé stránky (W)	WA	WS	WE	WB	WC
Příležitosti (O)	OA	OS	OE	OB	OC
Hrozby (T)	TA	TS	TE	TB	TC

Zdroj: Min, 2013, přeloženo z originálu.

Příloha 2

„Mezinárodní standardizovaný dotazník k výzkumům kulturních krajín“ (Richards a Munsters, 2010)

Dobrý den, jsem studentka oboru Regionální a sociální rozvoj a ráda bych s Vámi udělala rozhovor ohledně této turistické destinace. Výsledky budou použity pro disertační práci na téma: Kulturní dědictví a jeho zhodnocení v rurálním rozvoji. Cílem rozhovoru je porozumět zážitkům lidí, kteří navštívili turistické destinace v Libereckém kraji. Tento rozhovor je anonymní a Vaše totožnost nebude žádným způsobem zjišťována. Je Vám více než 18 let? Můžete mi věnovat několik minut Vašeho času při vyplňování tohoto dotazníku?

Část A: Vaše návštěva tohoto místa

1. Jak často navštěvujete (název turistické destinace)?

- 1) Denně
- 2) Několikrát týdně
- 3) Jednou za týden
- 4) Jednou za 14 dní
- 5) Jednou za měsíc
- 6) Jednou za několik měsíců
- 7) Jednou za rok
- 8) Jednou za 2-3 roky
- 9) První návštěva
- 10) Jiné:

2. Kdy převážně navštěvujete (název turistické destinace)?

- 1) Během týdne
- 2) o víkendu
- 3) Během prázdnin
- 4) Při zvláštních příležitostech
- 5) Jindy:

3. Jak jste se poprvé doslechl/a o (název turistické destinace)?

1) Bydlím poblíž	7) Z brožury/letáku
2) Od přátel-rodiny	8) Od hotelového personálu
3) Z novin/časopisů	9) Od turistické kanceláře
4) Z televize	10) Znáám ho odjakživa
5) Z rádia	11) Náhodou jsem jel kolem
6) Z plakátu/upoutávky	12) Webová stránka:
	13) Jiný zdroj:

4. Kolik lidí vás dnes doprovází?

1) Jsem sám	4) Tři
2) Jeden	5) Čtyři
3) Dva	6) Pět a více

5. Jaký je jejich vztah k Vám?

1) Rodina	4) Turistická skupina
2) Přátelé	5) Jiný:
3) Kolegové	

6. Jaký je důvod Vaší dnešní návštěvy?

Část B: Vaše zážitky na tomto místě

7. Co se Vám nejvíce líbí na turistické destinaci?

8. Je něco, co se Vám na turistické destinaci nelíbí?

9. Co se Vám nejvíce líbí na celkové atmosféře (Libereckého kraje)?

10. Existuje něco, co se Vám na celkové atmosféře (Libereckého kraje) nelíbí?

11. Cítíte se v této oblasti převážně bezpečně nebo nebezpečně?

12. Jaké jsou důvody k tomuto pocitu?

13. Navštívil/a jste už podobná místa?

Nyní Vám předám k hodnocení bodovací stupnici (viz níže), která používá stupnici 1 – 7 (1= naprosto souhlasím, 2=převážně souhlasím, 3=spíše souhlasím, 4=ani souhlas/ani nesouhlas, 5=spíše nesouhlasím, 6=převážně nesouhlasím, 7=naprosto nesouhlasím).

14. Můžete mi prosím podle stupnice, kterou jsem Vám dal/a říct, jak silně souhlasíte či nesouhlasíte s následujícími tvrzeními

a) Tato návštěva pro mne byla zážitkem, který si budu dlouho pamatovat	1	2	3	4	5	6	7
b) (Turistická destinace) na mě neudělala téměř žádný dojem	1	2	3	4	5	6	7
c) Moje návštěva (turistická destinace) splnila má očekávání	1	2	3	4	5	6	7
d) Doporučil/la bych návštěvu tohoto místa ostatním	1	2	3	4	5	6	7
e) Rád/a bych se na toto místo podíval/la znovu	1	2	3	4	5	6	7

15. Můžete navrhnout nějaký způsob, jak Váš zážitek na/v (název turistické destinace) zlepšit?

Část C: Osobní dotazník

Toto je poslední část dotazníku, která bude sloužit ke specifikaci demografických údajů (viz níže karta s nabízenými možnostmi). Kartu má respondent k dispozici.

16. Když se podíváte na kartu, kterou jsem Vám dal/a, která z nabízených možností nejlépe vystihuje Vaši situaci?

- 1) svobodný/á, žiju s rodiči
- 2) svobodný/á, žiju sám/sama nebo ve sdílené domácnosti
- 3) svobodný/á
- 4) žijící v páru, bezdětný
- 5) rodiče s dítětem ve věku do 5 let
- 6) rodiče s dítětem ve věku mezi 6-14 lety
- 7) rodiče s dítětem 15 let a starším
- 8) pracující, svobodný/á
- 9) nepracující, svobodný/á
- 10) pracující, žijící v manželství

- 11) nepracující, žijící v manželství
- 12) rozvedený/ná
- 13) důchodce

17. Mohl byste mi prosím sdělit svůj věk?

1) 18-19	4) 30-34	7) 45-49	10) 60-64
2) 20-24	5) 35-39	8) 50-54	11) 65-69
3) 25-29	6) 40-44	9) 55-59	12) 70+

18. Jak byste popsal/a svůj původ?

- 1) Slovensko
- 2) Polsko
- 3) Německo
- 4) Rakousko
- 5) Maďarsko
- 6) Česká republika

Popřípadě další dle původu respondenta.

19. Kde se nachází Vaše trvalé bydliště?

20. Jak dlouho jste mimo své obvyklé místo pobytu?

- 1) jednu noc a méně
- 2) více než jednu noc

21. Kde jste se poprvé doslechl/la o (název turistické destinace)?

- 1) V České republice
- 2) V Polsku
- 3) V Německu
- 4) V Maďarsku
- 5) V Rakousku
- 6) Na Slovensku
- 7) Holandsko

Popřípadě další.

22. A nakonec, máte ještě nějaké další připomínky ohledně (název **turistické destinace**), které byste rád/a doplnil/la?

23. Zaznamenat pohlaví respondenta.

- 1) Žena
- 2) Muž

Bodovací stupnice a karta s demografickým zařazením respondenta (karta představuje stejné možnosti odpovědí, jak je uvedeno v otázce č. 16, 17 a 18):

	1	Naprosto souhlasím
	2	Převážně souhlasím
	3	Spíše souhlasím
	4	Ani souhlasím/ani nesouhlasím
	5	Spíše nesouhlasím
	6	Převážně nesouhlasím
	7	Naprosto nesouhlasím

Příloha 3

Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel – Benátky 1964

Ve dnech 25. - 31. května se uskutečnil II. Mezinárodní kongres architektů a techniků historických památek v Benátkách. Jeho účelem bylo přezkoumání, popř. doplnění obsahu Athénské charty z roku 1931, který byl zaměřen zejména na mezinárodní péči, ochranu a zachování kulturních památek, jako společenského dědictví pro příští generaci. Na základě jednání představitelů různých států byl vypracován, projednán a odsouhlasen nový dokument „Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel“, který rozšiřuje a prohlubuje předpisy uvedené v Athénské chartě. Mezinárodní charta má několik článků, které obsahují základní zásady konzervace a restaurování historických památek, jejich obecné znění, dokumentaci a publikaci na mezinárodní úrovni. Do historických památek se zahrnují architektonická díla – sídla osamocena, vesnická a městská, která mají uměleckou nebo historickou minulost a jsou kulturní památkou. Pro jejich zachování je důležitá péče o ně, konzervace a restaurování. Zvláště důležitá je průběžná údržba. V případě, že jsou památky využívány pro současnou společnost je jim věnována větší péče na jejich zachování. Každá památka (domy, umělecká díla, obrazy, sochy) musí být vždy zachovány (Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel – Benátky 1964 in ICOMOS, 2011). Z uvedeného vyplývá, že je nutné zamítnout každou novostavbu, rekonstrukci a údržbu, které by toto nedodržely. Výjimku je možné povolit jen v ojedinělých případech, kdy to vyžaduje ochrana a zachování památky, nebo mezinárodní a národní zájem. Kromě konzervace – údržby, je důležité i odborné ošetření a obnova poškozeného uměleckého díla, stavby, památky, tzn. jejich restaurování, při kterém se na poškozené památce též doplňují chybějící drobnější části do původní podoby. Z důvodů zachování historické hodnoty památky je nutné při jejím restaurování vycházet z dostupné historické dokumentace, archeologického a historického průzkumu. Pokud jsou výše uvedené techniky obnovení a zachování historických hodnot památek nevhodné a nedostačující, je možno použít, na základě vědeckých výzkumů, zkušeností, moderní techniku a konzervaci (Mezinárodní charta o zachování a restaurování památek a sídel – Benátky 1964 in ICOMOS, 2011).

Mezinárodní charta kulturního turismu – Brusel 1976

Představitelé velkých světových a regionálních organizací se shodli na Mezinárodním semináři o současném turismu a humanismu, konaného ve dnech 8. a 9. listopadu 1976 na jednoznačném a nadále se zvyšujícím vlivu cestovního ruchu, který je vyvíjen zejména v oblasti kulturních sídel a památek. Tento vzestup vyplynul také vzhledem k podmínkám rozvoje této aktivity (Mezinárodní charta kulturního turismu – Brusel 1976 in ICOMOS, 2011). Z dokumentu vyplývá, že cílem kulturního turismu je objevování kulturních sídel a památek. Vyvíjí na ně značný pozitivní vliv, pokud za tím účelem přispívá k jejich údržbě a jejich ochraně. Tato forma turismu ospravedlňuje úsilí, které údržba a ochrana vyžadují od lidského společenství, vzhledem k sociálně-kulturnímu a ekonomickému prospěchu, který z toho vyplývá pro obyvatelstvo (Mezinárodní charta kulturního turismu – Brusel 1976 in ICOMOS, 2011).

V každém případě představitelé upozorňují, že je třeba respektovat světové kulturní a přírodní dědictví, přičemž tento přístup musí převýšit jakékoli další úvahy, byť sebelépe odůvodněné z hlediska sociálního, politického nebo ekonomického. Takovouto vážnost však podle představitelů semináře lze zajistit jen využíváním turistických zařízení s přihlédnutím k hranicím využitelnosti daného objektu. Dle jejich názoru je třeba odsoudit

umístění jakékoliv zařízení a zavedení turistických služeb v rozporu se základním principem respektování existujícího kulturního dědictví. Dokumenty shrnují (Mezinárodní charta kulturního turismu – Brusel 1976 in ICOMOS, 2011), že je třeba pochopit respektování sídel, památek a uměleckého dědictví tak, aby veškeré orgány zodpovědné za psané, mluvené a vizuální informace seznamovaly veřejnost se základními aspekty problému a přispívaly tak k všeobecnému vzdělání v této oblasti. Dále doporučují, aby se specialistům, kteří mají být činní při koncipování a při realizování turistického využití kulturního a přírodního dědictví, dostalo vhodného vzdělání z hlediska vlastního charakteru problému a jeho interdisciplinárních aspektů, a aby se tito specialisté podíleli od začátku na přípravě a realizaci plánů rozvoje, ale i vybavení turistického ruchu.

Mezinárodní charta pro záchranu historických měst – Washington, 1987

Mezinárodní charta pro záchranu historických měst je dokument, který upřesnil Benátskou chartu z roku 1964 v oblasti malých sídel, velkých měst a jejich historických čtvrtí, životního prostředí i života lidí. Na základě zjištěných nedostatků např. zhoršování kvality životního prostředí, procesu se soustřeďuje hospodářský a kulturní život do velkých měst na úkor venkova. Mezinárodní rada pro památky a sídla (ICOMOS) vydala Mezinárodní chartu pro záchranu historických měst, která doplňuje Mezinárodní chartu o konzervování a restaurování památek a sídel (Benátky 1964 in ICOMOS, 2011). V tomto materiálu jsou v jednotlivých článcích, vymezené pojmy-principy, cíle, metody a nástroje zaměřené na kvalitní a odborné ošetření a uchování historických měst v souladu se zajištěním individuálního a společenského života obyvatel. Důležitým bodem je upozornění na ochranu historických měst a jejich čtvrtí v podobě konzervace a údržby, na nutnost nepřetržitého vývoje s ohledem na přizpůsobení se změnám a novému životu. Zabezpečení a plánování ochrany historických měst a jejich čtvrtí vychází z výzkumu a zjištěných potřeb.

Mezinárodní charta kulturního turismu – Mexiko, 1999

V tomto dokumentu je chápán koncept ekonomických charakteristik kulturního dědictví ve spojení s turismem, kdy je kulturní dědictví využíváno turismem pro zachovávání při tvorbě zdrojů, rozvíjení výchovy a může pohnout i politikou. Turismus reprezentuje základní ekonomický pokus pro mnohé země a četné regiony a může být důležitým faktorem rozvoje, když je úspěšně řízen (Mezinárodní charta kulturního turismu – Mexico 1999 in ICOMOS, 2011). Přírodní a kulturní dědictví je prezentováno (Mezinárodní charta kulturního turismu – Mexico 1999 in ICOMOS, 2011) jako diversita živých kultur, které jsou významné turistické atrakce. Nadměrný turismus jakož i turismus neexistující nebo špatně vedený může uškodit fyzické integritě a významu kulturního dědictví. Četnost turismu může vést k degradaci přírodních prostorů a kultur, ale i způsobu života turistických komunit. Turismus v souladu s mezinárodní chartou o kulturním turismu je nositelem výhod pro turistické obce a je příčinou významných prostředků a průkaznosti proto, aby si vzaly na starost a udržovaly kulturní dědictví a kulturní zkušenosti. Spolupráce a kooperace mezi reprezentativními turistickými obcemi, konzervátory, turistickými manažery, soukromými vlastníky, odpovědnými politiky, konceptory a řídicími pracovníky pro programy a plánování vybraných míst je nezbytná pro vybudování trvalého turistického průmyslu a podporu ochrany kulturních zdrojů pro budoucí generace.

Příloha 4

Environmentální dopady turismu

Travis ve své studii (1982) nenaznačuje, že převážná většina dopadů – ekonomických či environmentálních – je automaticky pozitivní, nýbrž poukazuje na výraznou asymetrii ve výzkumu či hodnocení daných faktorů ve studovaných případech. Do studie nákladů nebo také negativních environmentálních dopadů turismu zahrnuje faktory jako je znečištění (vody, vzduchu, země), periodické tlačence a zácpy, poškození nebo dokonce zničené zdroje kulturního dědictví, územní ztráty způsobené zastavěným plochám a dopady na poškození krajiny způsobené stavbou infrastruktury i formou rozsahu výstavby komplexů, dále pak poškození ekosystémů, ztrátu fauny a flory, zvýšená urbanizace a skrytá urbanizace způsobená turistikou.

Na straně přínosů v této rovnici Travis (1982) hodnotí pozitivně proces rozvoje a revitalizace infrastruktury, nástavby, zařízení a služeb. Environmentální přídatné prvky, jejich zdokonalení a ochrana a zlepšená dostupnost jsou tedy řešeny pečlivě. Ochrana dědictví a jeho řízení v druhé fázi představuje nápravná opatření jako jsou primární brány a okamžitý přínos: podobně se sem řadí i kontrola znečištění (způsobená rozvojem).

V Travisovi studii (1982) je brán zřetel také na environmentální dopady rozvoje volnočasových aktivit na přírodu způsoby, které obohatily dřívější generaci studií zabývajících se ekologickými dopady rekreačních aktivit na prostředí.

Kulturní dopady turismu

Může existovat několik hostitelských kultur stejně jako několik turistických kultur v rámci jednoho místa v čase, takže nemůžeme pozorovat kulturní dopady ve zjednodušeně monolitických pojmech „*hostitelská kultura*“ a „*návštěvnická kultura*“.

Souhrn příznačných nákladů a přínosů, které Travis (1982) spojuje se sociokulturními dopady turismu je uveden v tabulce níže. Travisovo stanovisko na téma kulturních dopadů turismu na hostitelské společnosti naznačuje, že se jedná o kritický rozsah, počet, status a chování návštěvníků k hostitelům, co způsobuje tolik problémů. Na kulturní dopady na místo a kulturu musí být nahlíženo z dlouhodobějšího hlediska, a to v souvislostech s určitými parametry. Vzájemná závislost turistiky jako aspektu kultury a života návštěvníků a jejich poměr k životu, hodnotovému systému, práci a volnočasovým aktivitám hostitelů je otázka, kterou teprve začal Travis (1982) zkoumat. Většina turismu má hlavně vztah k využití volného času a hledání volnočasových aktivit.

Travis (1982) dává do souvislostí výše zmíněné environmentální dopady rozvoje infrastruktury pro volnočasové aktivity a dopady kulturní, zde si vypůjčil Ganzianův vzorec (in Travis, 1982) a zjistil, kdo poskytuje co a kde, pro čí využití a kdo z toho má prospěch a kdo ztrátu.

Dopady	Přínosy	Nevýhody/náklady
<p data-bbox="188 264 268 293">Sociální</p> <p data-bbox="188 943 373 972">Hostitelská kultura</p> <p data-bbox="188 1216 475 1245">Obohacující role návštěvníků</p>	<p data-bbox="608 264 1000 376">Větší povědomí o hostitelské kultuře mezi návštěvníky. Znalost její hudby, kuchyně, umění a třeba také jazyka.</p> <p data-bbox="608 416 1000 528">Zlepšení pověsti a viditelnosti hostitelské komunity vůči vnějšímu světu.</p> <p data-bbox="608 568 1000 680">Zlepšení sociálních kontaktů, přísun nových myšlenek, hodnot a způsobů života.</p> <p data-bbox="608 987 1000 1055">Rozvíjí se díky poptávce po tradiční zábavě, umění, řemeslech a hudbě.</p> <p data-bbox="608 1229 1000 1386">Poskytováním servisu a zařízení, která nejsou jinak hostitelům dostupná, čímž se rozvíjí sociální aspekty a možnosti činností.</p> <p data-bbox="608 1426 804 1456">Podpora vzdělávání.</p> <p data-bbox="608 1496 1000 1563">Podpora ochrany národního dědictví, jeho využití a řízení.</p> <p data-bbox="608 1603 1000 1671">Zlepšení sociálního rozsahu a zkušeností.</p> <p data-bbox="608 1711 963 1740">Kulturní výměna, mír a porozumění.</p> <p data-bbox="608 1780 1000 1848">Nové zážitky, myšlenky a kulturní zkušenosti.</p>	<p data-bbox="1026 264 1422 376">Znehodnocení hostitelské kultury. Nepřijatelné množství a míra kulturních konfliktů a změn.</p> <p data-bbox="1026 394 1422 506">Škody na kulturním systému a kulturních zdrojích. Minoritní jazyky jsou v ohrožení.</p> <p data-bbox="1026 524 1422 591">Bohatí návštěvníci přicházející do chudých komunit způsobují napětí.</p> <p data-bbox="1026 609 1422 676">Komerencializace kultury a komodifikace společnosti.</p> <p data-bbox="1026 694 1422 806">Tlak na změnu sociálních hodnot, ošacení, morálky, zvyků a norem chování.</p> <p data-bbox="1026 824 1422 936">Lidové umění se stává „maškarou na letištích“. Hlubší myšlenky a hodnoty se ocitají v ohrožení.</p> <p data-bbox="1026 976 1422 1005">Ztráta původních poměrů a stability.</p> <p data-bbox="1026 1023 1422 1135">Ztráta kulturní hrdosti. Mění se kulturní statutární vztah mezi návštěvníkem a hostitelem.</p> <p data-bbox="1026 1176 1422 1332">Změny ve spotřebě. Příchod či expanze hazardu, prostituce, opilectví a další excesy jako jsou úpadek mravů, prodej drog, zločinnost a drobné krádeže.</p> <p data-bbox="1026 1373 1422 1485">Krátkodobé a pomíjivé sociální vztahy s návštěvníky nejsou skutečné a smyslupné vztahy.</p> <p data-bbox="1026 1525 1422 1592">Neporozumění. Nepřátelskost. Znehodnocení kultury. Šíření nemocí.</p> <p data-bbox="1026 1632 1422 1700">Stále masovější návštěvy brání kontaktům a dělají vztahy nemožnými.</p> <p data-bbox="1026 1740 1422 1807">Návštěvníci neznají a nezajímají se o své hostitele, jejich kulturu a jazyk.</p>

Zdroj: Travis, 1982 (přeloženo z originálu).

Příloha 5

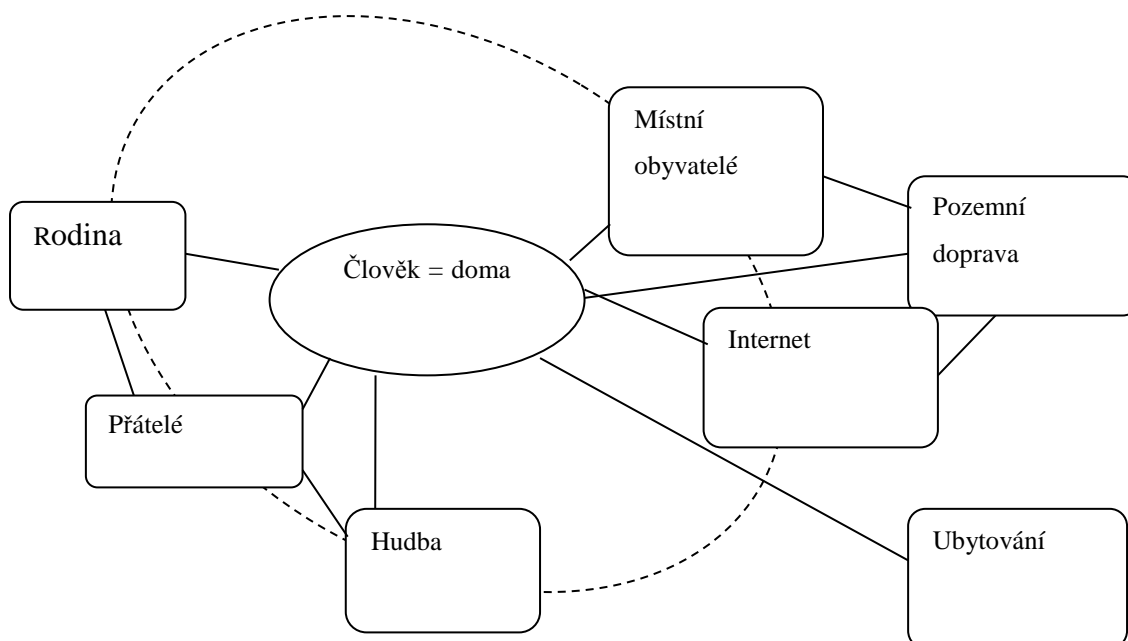
Turista jako lidská bytost v síti turistických zážitků

Nejdůležitější informace, potřebná k porozumění fenoménu turistiky a jejího rozvoje, leží skryta v každé lidské bytosti, která se stane turistou, nebo která ve svém prostředí přichází do styku s turistikou. Systém turistických sítí nám umožňuje porozumět interakcím mezi jednotlivými turisty a dalšími činiteli, jinými slovy každému, kdo spadá do turistické sítě (Richards a Munsters, 2010).

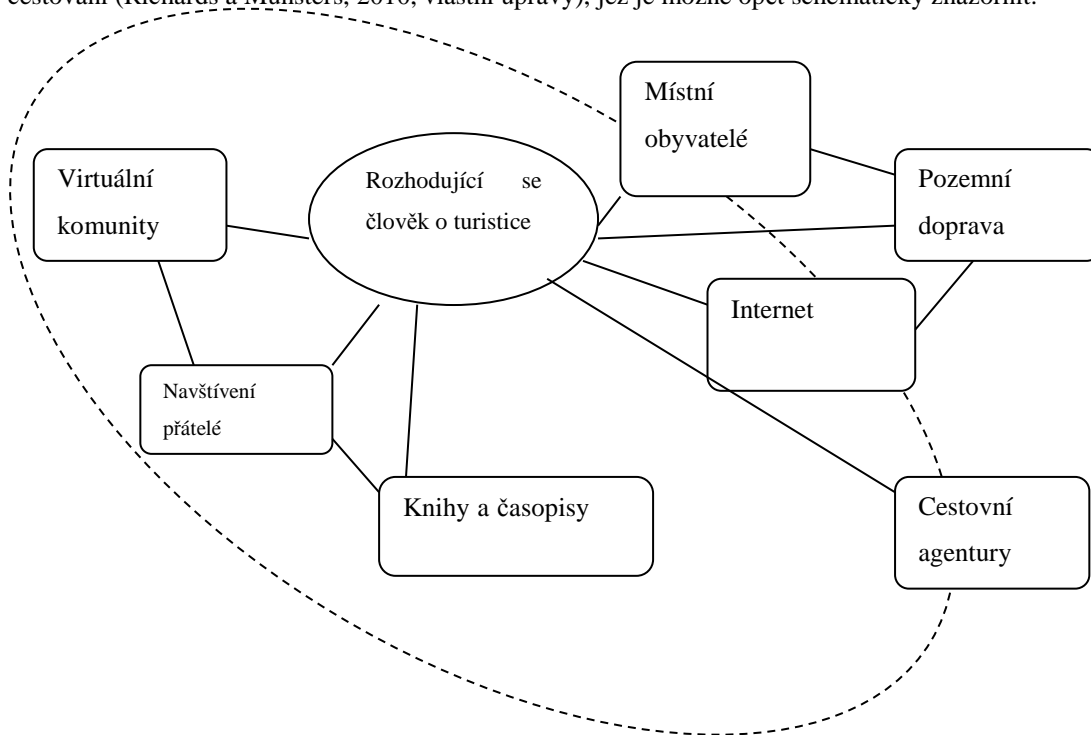
V turistice je „prostředí zážitků“ tvořeno všemi lidmi a věcmi, které turisty obklopují. To nezahrnuje pouze čas, kdy lidé cestují, ale též období předtím, než se cestovat rozhodnou a poté, co se vrátí domů. Následkem toho je každá osoba obklopena jedinečnou „turistickou zážitkovou sítí“ všech účastníků zahrnutých do jeho/jejích zážitků, ať už jsou skutečné, virtuální, nebo dokonce fiktivní.

Zmiňovaní autoři argumentují, že je možné turistiku definovat jako síť zážitků, kterou různí aktéři spoluvytváří zapojením se do turistických zážitků. Turistické zážitkové sítě jsou ohromné a spojují lidské bytosti s lidmi, s nimiž cestují (přátelé, partneři, rodina, skupiny s konkrétními zájmy, kolegové), s internetem, s virtuálním cestovním společenstvím, s cestovními kancelářemi, s poskytovateli prohlídek a poskytovateli dopravních služeb, hoteliéry, průvodci, s místními podnikateli nabízejícími aktivity v dané destinaci, s místními obyvateli, památkami, aktivitami a různými atrakcemi, typickými pamětihodnostmi, muzei, místy kulturního dědictví, událostmi, s přírodními scenériemi, technikami a podobně. Zahrnují i vládní a nevládní organizace, které utváří podmínky pro cestování.

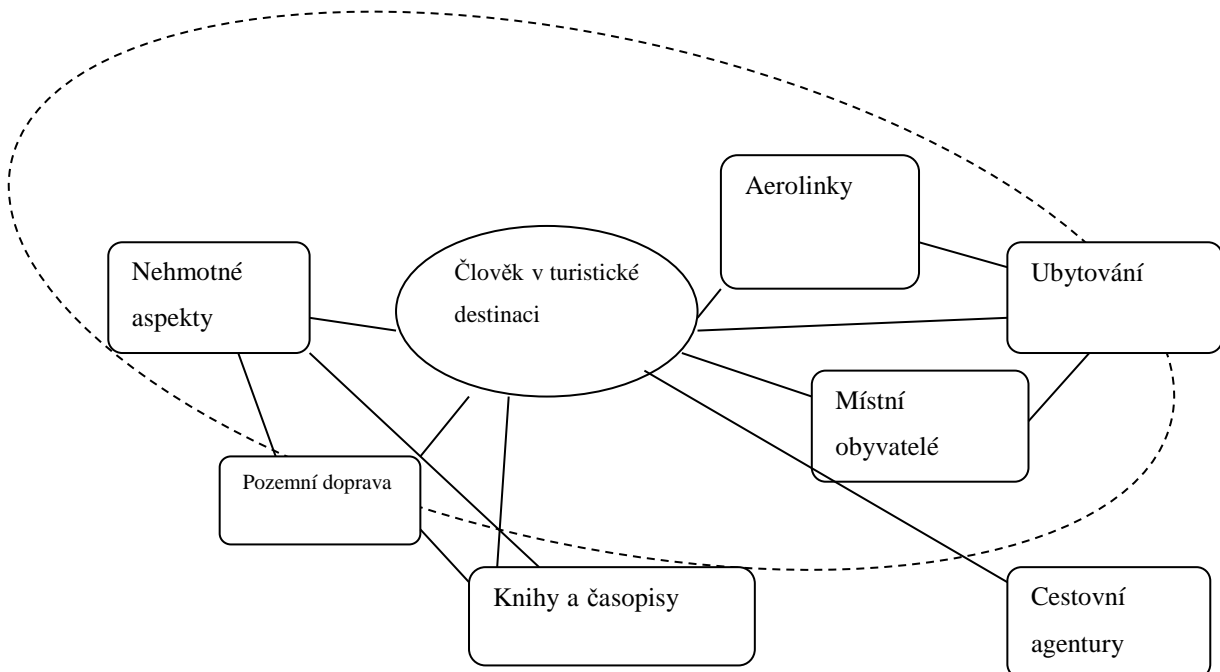
Turistická zážitková síť nutí umístit člověka do centra ne jako turistu, nýbrž jako lidskou bytost. Turista je v první řadě člověkem nebo činitelem v jeho vlastním domácím prostředí. Domov je místo, kde obvykle tráví nejvíce času a kde se odehrává většina nezapomenutelných sociálních zážitků. V tomto domácím prostředí lidé tráví také hodně času povinnostmi jako je práce nebo škola. Síť, v níž je osoba činná, lidskou bytost prakticky vede životem a reaguje také na životní změny. Zážitková síť v domácím prostředí člověka lze (Richards a Munsters, 2010, vlastní úpravy) znázornit následovně:

Potřeba turistických zážitků se může rozvinout v určitém okamžiku, který následně změní síť tohoto člověka, v situaci, kdy začne vyhledávat nové zážitky, nebo se začnou stmelovat vazby s existujícími aktéry za účelem dosažení cíle splnění touhy po cestování. Pak lze mluvit o zážitkovém prostředí během procesu rozhodování o cestování (Richards a Munsters, 2010, vlastní úpravy), jež je možné opět schématicky znázornit:

Člověk – turista pak zažívá v turistické destinaci další zážitkové prostředí:

První dvě zážitková prostředí, domácí prostředí a prostředí při rozhodování, jsou při studii turistiky často opomíjeny. Při představě turisty výzkumníci rutinně začínají s představou někoho ze třetího zážitkového prostředí, tj. z prostředí volného času, charakterizovaného svobodou, časem a penězi potřebnými k cestování do oblastí mimo běžné každodenní prostředí (Richards a Munsters, 2010). Navíc (podle těchto autorů) mají tendenci k představám o turistovi, který cestuje nebo je ve své cílové destinaci. Obvykle nepovažují za turistu člověka, který je ještě ve svém každodenním prostředí. Každodenní prostředí však je právě to prostředí, kde tráví nejvíce času, kde se rozhoduje o svých cestovních plánech a kde životní styl ovlivňuje způsob cestování. Do poštovních schránek „turistů“ pravidelně přichází určité časopisy a noviny, „turista“ sleduje určité TV programy, přispívá do určitých organizací, oblečení a suvenýry z minulých dovolených mu připomínají jeho zážitky, knihy, CD a DVD na jeho policích vypráví o upřednostňovaném druhu umění, kultuře, hudbě, malbě, keramice, historii a cílových destinacích, navštěvuje oblíbené bary, restaurace a kluby, určité internetové stránky ho spojují se zbytkem světa. Dále si vyměňuje zkušenosti a zážitky s rodinou, přáteli, kolegy a jeho životní styl je v neposlední řadě formován také jeho zaměstnáním a vzděláním. Studium různých zážitkových prostředí v denním kontextu se výzkumníci mohou s turisty lépe seznámit, nebo přesněji řečeno seznámit se s lidskou bytostí schovanou za nálepkou turisty.

Příloha 6

Definice turistického produktu a jeho aplikace na kulturní dědictví

Elementární složeninu komplexního turistického produktu podle Munsters (2005) představuje:

- stěžejní produkt, který láká turisty (monumenty, starodávné ulice, muzea, galerie výtvarného umění, divadla, kina, kulturní události, místní kulturu) a související konkrétní turistické služby, jako jsou informace a vzdělávání
- dodatečný produkt, který se skládá z běžných turistických prvků a souvisejících turistických služeb zahrnující: obecná turistická zařízení a služby (turistické informační kanceláře, turistické asociace, cestovní agentury a dal.), dopravní infrastrukturu (dostupnost, značení, parkovací zařízení a dal.)

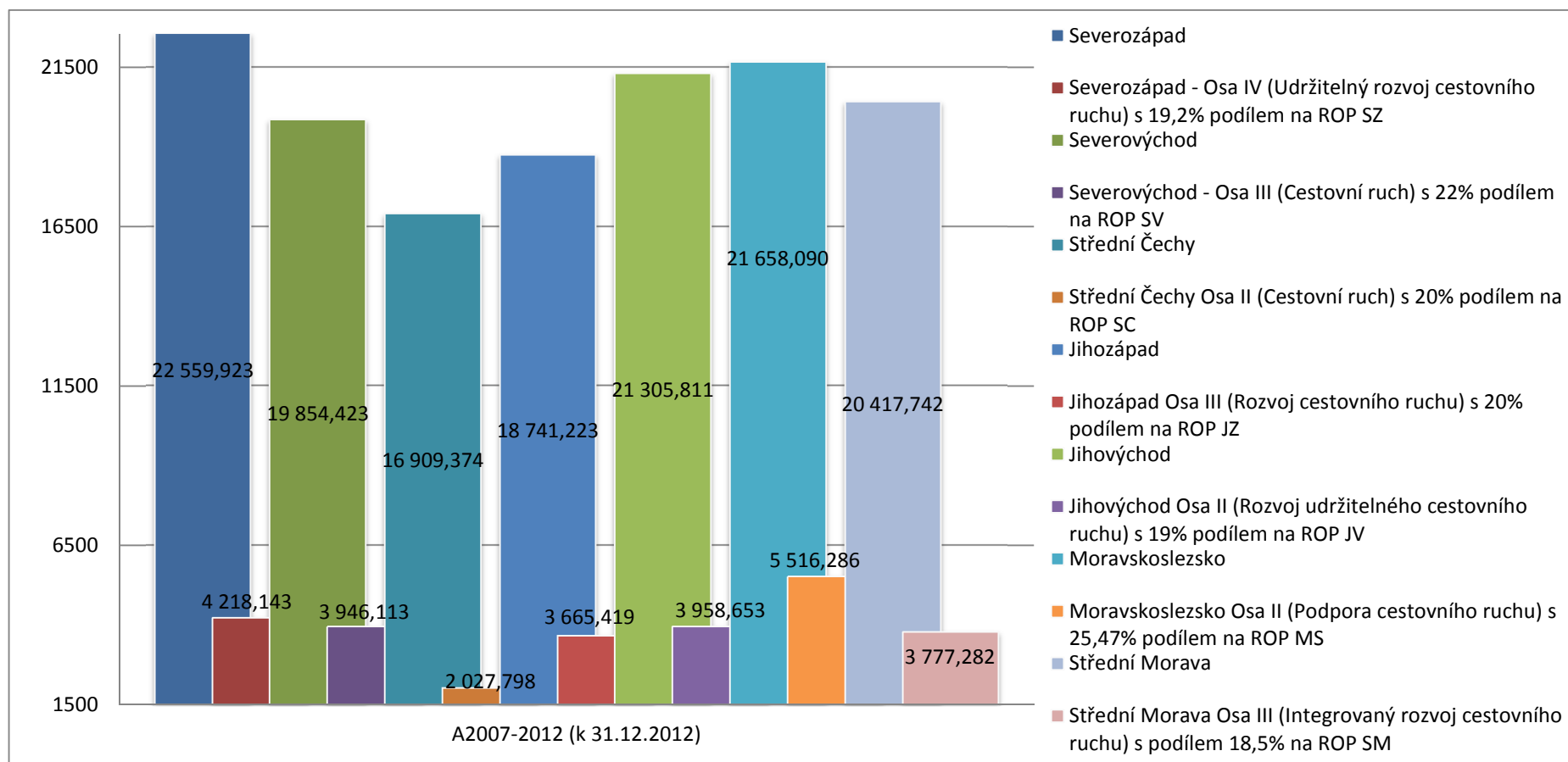
Uvnitř hlavních tří složek kulturně-turistického produktu všichni místní poskytovatelé služeb zaručují dodání produktu či služby spotřebiteli, tj. kulturnímu turistovi (Munsters, 2005):

Kulturní dědictví je pak možné vyjádřit jako turistický produkt podle Izquierdo a Samaniego (2008) následovně:

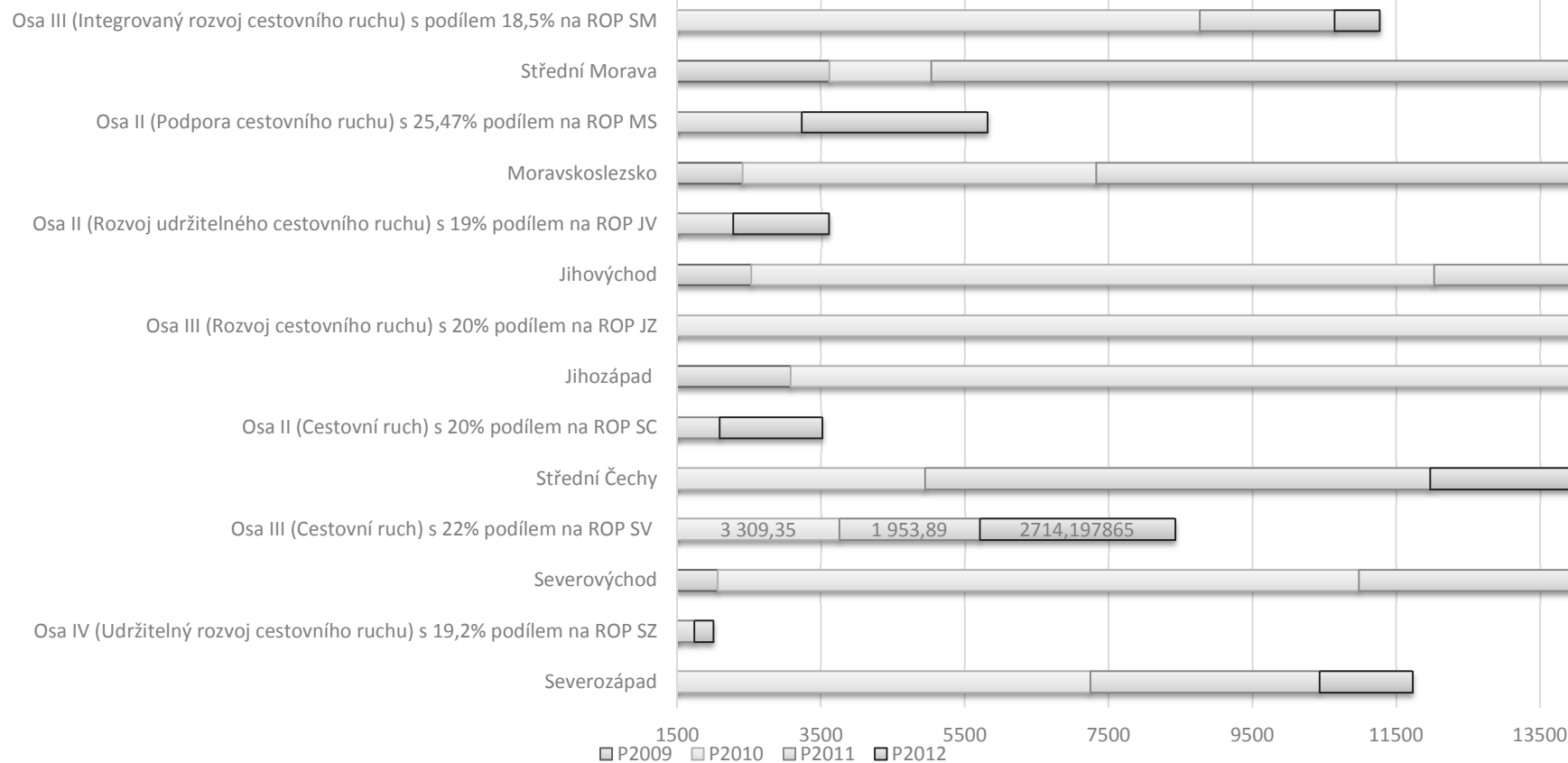
1. Kulturní dědictví přináší návštěvníkovi soubor základních statků a užitků, psychologických nebo symbolických, které mohou ocenit jejich očekávání.
2. Produkt kulturního dědictví je tvořen hmotnými a nehmotnými prvky. Společně se zdroji pamětihodností kulturní produkt spolu také přináší komplementární služby návštěvníkům a určitý soubor hodnot, které vytváří značku úplného produktu.

Příloha 7 - Finanční alokace ROP NUTS II v mil. Kč za celé období 2007-2012

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv jednotlivých ROP v letech 2007-2012. Pro přepočty měn byly použity stavy z jednotlivých let VZ: v roce 2007, 2008 a 2012 kurz 25,14 CZK/EUR, v roce 2009 kurz 26,40 CZK/EUR, v roce 2010 kurz 25,24 CZK/EUR a v roce 2011 kurz 25,91 CZK/EUR. Uvedené zkratky v grafu A – alokace, SZ – Severozápad, SV – Severovýchod, SC – Střední Čechy, JZ – Jihozápad, JV – Jihovýchod, MS – Moravskoslezsko, SM – Střední Morava.

Příloha 8 - Přidělené (proplacené) finanční prostředky v jednotlivých letech čerpání v rámci ROP NUTS II se zohledněním oblasti Rozvoj cestovního ruchu v mil. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování dle Výročních zpráv jednotlivých ROP v letech 2007-2012. Pro přepočty měn byly použity stavy z jednotlivých let VZ: v roce 2007 , 2008 a 2012 kurz 25,14 CZK/EUR, v roce 2009 kurz 26,40 CZK/EUR, v roce 2010 kurz 25,24 CZK/EUR a v roce 2011 kurz 25,91 CZK/EUR. Uvedené zkratky v grafu P – proplacené finanční prostředky, SZ – Severozápad, SV – Severovýchod, SC – Střední Čechy, JZ – Jihozápad, JV – Jihovýchod, MS – Moravskoslezsko, SM – Střední Morava.

Příloha 9 – Alokace a proplacené finanční prostředky v rámci oblasti Rozvoje cestovního ruchu v konkrétních osách regionálních operačních programů v mil. Kč

ROP NUTS II - prioritě III Rozvoj cestovního ruchu	A2007-2013 (k 31.12.2012)	A2007	A(P)2008	P2009	P2010	P2011	P2012
Severozápad - Osa IV (Udržitelný rozvoj cestovního ruchu) s 19,2% podílem na ROP SZ	4218,14	3585,42	3797,92	96,08	1174,25	462,53	265,76
Severovýchod - Osa III (Cestovní ruch) s 22% podílem na ROP SV	3946,11	4271,45	3630,74	443,46	3309,35	1953,89	2714,20
Střední Čechy Osa II (Cestovní ruch) s 20% podílem na ROP SC	2027,80	289,69	267,99	363,55	706,38	1014,16	1421,01
Jihozápad Osa III (Rozvoj cestovního ruchu) s 20% podílem na ROP JZ	3665,42	523,63	3300,26	294,46	1234467,95	1561,85	1913,20
Jihovýchod Osa II (Rozvoj udržitelného cestovního ruchu) s 19% podílem na ROP JV	3958,65	94845,60	4,17	322,53	899,87	1046,04	1331,07
Moravskoslezsko Osa II (Podpora cestovního ruchu) s 25,47% podílem na ROP MS	5516,29	788,04	242,66	438,55	1022,98	1765,57	2577,32
Střední Morava Osa III (Integrovaný rozvoj cestovního ruchu) s podílem 18,5% na ROP SM	3777,28	539,61	3524,43	515,08	8254,25	1868,04	631,00
ČR	27109,69	104843,44	14768,17	2473,69	1249835,02	9672,08	10853,55
MIN	2027,80	289,69	4,17	96,08	706,38	462,53	265,76
MAX	5516,29	94845,60	3797,92	515,08	1234467,95	1953,89	2714,20

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv jednotlivých ROP v letech 2007-2012. Pro přepočty měn byly použity stavy z jednotlivých let VZ: v roce 2007, 2008 a 2012 kurz 25,14 CZK/EUR, v roce 2009 kurz 26,40 CZK/EUR, v roce 2010 kurz 25,24 CZK/EUR a v roce 2011 kurz 25,91 CZK/EUR. Uvedené zkratky v tabulce A – alokace, P – proplacené finanční prostředky, SZ – Severozápad, SV – Severovýchod, SC – Střední Čechy, JZ – Jihozápad, JV – Jihovýchod, MS – Moravskoslezsko, SM – Střední Morava.

Příloha 10 - Finanční alokace a proplacené finanční prostředky v rámci Integrovaného operačního programu (IOP) v letech 2007-2012 v mil. Kč

OP (ROK)	Celková alokace podpory v za 2007-2012 (ČR)	Celková alokace podpory v za 2007-2012 (LBK)	Proplacené prostředky příjemcům (ČR)	Proplacené prostředky příjemcům (LBK)	Podíl IOP 5 celkové alokace LBK na celkové alokaci IOP 5 v ČR (%)	Podíl proplacených prostředků příjemců IOP 5 LBK na proplacených prostředcích IOP 5 ČR (%)
Celkem (2007)	300,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
IOP 5 (2008)	49 147,18	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Celkem 2008	827 395,52	6,25	741,39	6,25	0,00	0,00
IOP 5 (2009)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Celkem 2009	20,65	16,81	15,174	10,77	0,00	0,00
IOP 5 (2010)	1 274,48	1,40	175,50	0,95	0,109844691	0,541645584
Celkem 2010	21 398,86	86,91	869,60	54,18	0	0
IOP 5 (2011)	491,377	0,34	47,40	0,17	0,069746854	0,350368167
Celkem 2011	300	38,40	57,06	43,88	0	0
IOP 5 (2012)	987,313	0,00	670,00	0,00	0	
Celkem 2012	990,8	205,55	678,14	167,80	0	0
Celkem/průměr	990,8	205,55	2361,35	282,87	0,02	0,09

Zdroj: Vlastní výpočty dle Výročních zpráv Libereckého kraje (LBK) v letech 2007-2012 a databáze Strukturálních fondů. Pro přepočty měn byly použity kurzy 26,40 CZK/EUR. Uvedené zkratky v tabulce IOP – Integrovaný operační program, OP – Operační program.

Příloha 11 - Přehled udělených podpor z fondu „Záchrana drobných památek místního významu“ Nadace Občanského fóra

Rok	Obec	Památka	Výše podpory (tis. Kč)
2007	Stráž pod Ralskem	Socha piety	45
	Mimoň	Obnova parku na vrchu Kalvárie	37
	Mimoň	Výklenková kaple Noviny pod Ralskem	40
	Okna	Kříž s kamenným soklem	37
	Mšeno	Dřevěný kříž	35
	Janov nad Nisou	Kaple v Hraničné	50
2008	Česká Lípa	Mariánský sloup	50
	Česká Lípa	Obnova dvou kapliček Dubnice	50
	Česká Lípa	Obnova Luňákovy kaple Nejsvětější Trojici	50
	Hrádek nad Nisou	Kaple na Horním Sedle	50
	Stvolínky	Socha sv. Jana Nepomuckého	50
	Liberec	Boží muka v Raspenavě	50
2009	Česká Lípa	Výklenková kaple - Starý Šidlov	50
	Česká Lípa	Výklenková kaple - Kamenice u Zákup	50
	Česká Lípa	Kaplička v osadě Karasy	50
	Zákupy	Výklenková kaplička ve Velenicích	70
	Nová Ves nad Nisou	Kostel Panny Marie Pomocnice Křesťanů	80
	Frýdlant	vitráže v oknech kostela Krista Spasitele	44,57
	Tuháň	Kaplička v Tuhani u Dubé	50
2010	Česká Lípa	Kaple u Velenic	50
	Česká Lípa	Kaple u Mikulášovic	50
	Česká Lípa	Kaple u Mařenic	50
	Česká Lípa	Výklenková kaple Kokořín	50
	Česká Lípa	Obnova Schröterovy kaple	50
	Česká Lípa	Kaple u Luhova	50
	Česká Lípa	Kaple sv. Prokopa - Bořejov	50
	Česká Lípa	Kaple sv. Jiří - Pšovka	50
2011	Nové Město pod Smrkem	Kříž v zahradě evangelického kostela	39,674
	Česká Lípa	Výklenková kaplička Panny Marie v Pertolticích	40
	Česká Lípa	Výklenková kaple Svojkov	50
	Česká Lípa	Kaple v Brništi	38,637
2012	Mimoň	Obnova kaple sv. Eustacha, sv. Huberta a sv. Jiljí v Borečku	50
	Vysoké nad Jizerou	Křížek U Pece	25,6
Celkem			1582,481

Zdroj: Vlastní zpracování dle zveřejněných podpor Nadace Občanského fóra.

Příloha 12 - Seznam vítězů soutěže "Vesnice roku" v letech 2007-2012 za Liberecký kraj

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vítěz krajského kola (Zlatá stuha)	Bozkov	Poniklá	Zahrádky	Sloup v Čechách	Křižany	Studenec	Svijanský Újezd
Bílá stuha (za činnost mládeže)	Nový Oldřichov	Pertoltice	Kobyly	Nebyla udělena	Mříčná	Nová Ves nad Nisou	Rádlo
Modrá stuha (za společenský život)	Poniklá	Všelibice	Kravaře	Benešov u Semil	Nová Ves nad Nisou	Mříčná	Pulečný
Zelená stuha (za péči o zeleň a životní prostředí)	Zahrádky	Svijanský Újezd	Studenec	Nová Ves nad Nisou	Okna	Karlovice	Polevsko
Oranžová stuha (za spolupráci obce a zemědělského subjektu)	Svijanský Újezd	Karlovice	-	Křižany	Studenec	Všelibice	Záhoří

Zdroj: Vlastní zpracování dle Státního zemědělského intervenčního fondu.

Příloha 13 - Identifikační proměnné projektů získané polostandardizovanými rozhovory

Žadatel/Obec (Označení respondenta)	Název projektu	Období realizace	Realizované aktivity	Cílové skupiny	Zdroje financování	Celková hodnota projektu (mil. Kč)	Spolupráce (partneři akcí)	Typ Ocenění v soutěži "Vesnice roku" sledovaného období 2007- 2012/Rok
Františkov	„Dřevosochání“	2013	Dřevařské sympozium	sochaři a umělci	Vlastní	nepožádáno	obec	Ve sledovaném období ne
LAG Podralsko	„Památky a jejich budoucnost“	2012- 2014	oprava 24 kulturních památek	Kulturní památky a návštěvníci území obou MAS	PRV - IV.osa	5	MAS Turnovsko	Neúčastní se
KÚ Liberec– kooperační partner	„Společně pro zachování podstávkových domů - Zvýšení povědomí a informovanosti“	2010- 2013	Multifunkční využití sanovaných podstávkových domů, propojení ochrany památek a trhu cestovního ruchu, propojení komfortu bydlení a zachování kulturních staveb	Poutníci žitavské Svatojakubské cesty, turisté cyklotrasy Odra- Nisa, majitelé domů a místní komunity, odborníci na podstávkové domy	OP Přeshraniční spolupráce ČR – Sasko	4, 136	Landkreis Görlitz, Euroregion Nisa, Liberecký kraj, bývalá ŘKF Žitava	Spoluvyhlašovatel
Magistrát Liberec	„Přeshraniční spolupráce a výměna	2012- 2013	Podpora přeshraničního rozvoje cestovního ruchu, přeshraniční propagace	Místní komunity, regionální turisté a zahraniční	OP Přeshraniční spolupráce	0,379	Město Žitava	Neúčastní se

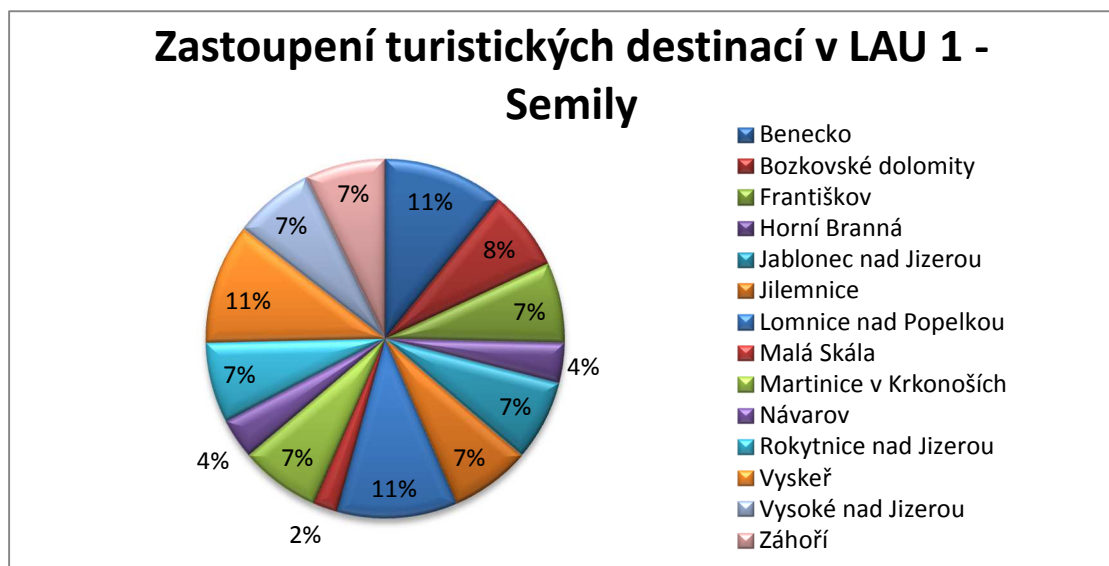
	zkušeností při prezentaci památkové péče“		kulturního, historického a přírodního dědictví	turisté	ČR – Sasko			
Nová Ves nad Nisou	„Areál TEPRBERK, úprava veřejného prostranství“	2009-2011	Vybudování parku před kostelem Panny Marie, úprava místní komunikace, vybudování naučné stezky s námětem odpadového hospodářství a historie obce, úpravy na hřbitově a rekonstrukce zvoničky	Místní komunity, čeští i zahraniční turisté	ROP NUTS II – Severovýchod – II. Rozvoj městských a venkovských oblastí	3,0008	ZŠ Nová Ves nad Nisou, Novoveský okrašlovací spolek	ano/2010-2012
Polevsko	„Rekonstrukce kostela Nejsvětější Trojice“	2013	Restaurování omítek a výmalba kostela	Místní komunity, obnova kulturní památky, turisté	PRV – III.2.2.	0,606247	ŘKF Polevsko	ano/2013
	„Obnova ohradní zdi hřbitova při kostele Nejsvětější Trojice v obci Polevsko“	2011-2012	Statické zajištění stávajících opěrných zdí za pomoci výstavby nové a nového oplocení	Místní komunity, obnova kulturní památky, turisté	PRV – III.2.2.	8,923543		

MAS Frýdlantsko	„Podejme si ruce s historií tří regionů“	2012-2013	Propojení malých místních expozic v objektech tradiční lidové architektury napříč třemi regiony	Provozovatelé tradiční lidové architektury, spolupráce partnerů, děti a mládež	PRV – IV.2.1	0,869100 (pouze MASIF)	Český Západ – Místní partnerství, Kyjovské Slovácko v pohybu	neúčastní se
Pulečny	„Stavební úpravy kaple Navštívení Panny Marie“	2012	Stavební úpravy kaple	Místní komunity, turisté	MMR – Podpora obnovy rozvoje venkova - Reprodukce majetku	0,820		ano/2013
Rádlo	„Česko-německé pohledy a pohlednice“	2012-2013	Vytváření informačních materiálů a informačních systémů pro společné pohraničí-prezentace současné kultury	Čeští a němečtí čtenáři (obyvatelé ERN), studenti češtiny a němčiny, turisté a místní obyvatelé	OP Přeshraniční spolupráce ČR - Sasko		Euroregion Nisa,	ano/2013
Vyskeř	„Výlety za vodou“	2012	Rekonstrukce mostu Vysoké kolo a osazení tabule o historii mlýnů na Žehrovce.	Místní obyvatelé a turisté	PRV – III.2.2.	1,075875		Ve sledovaném období ne
	„Obnova hasičské zbrojnice“	2012	Obnova vytápění, vybudování sociálního zařízení, vytvoření informační retro tabule pro děti s tematikou o požární	Místní obyvatelé, děti a mládež, turisté	PRV – IV.	0,360		

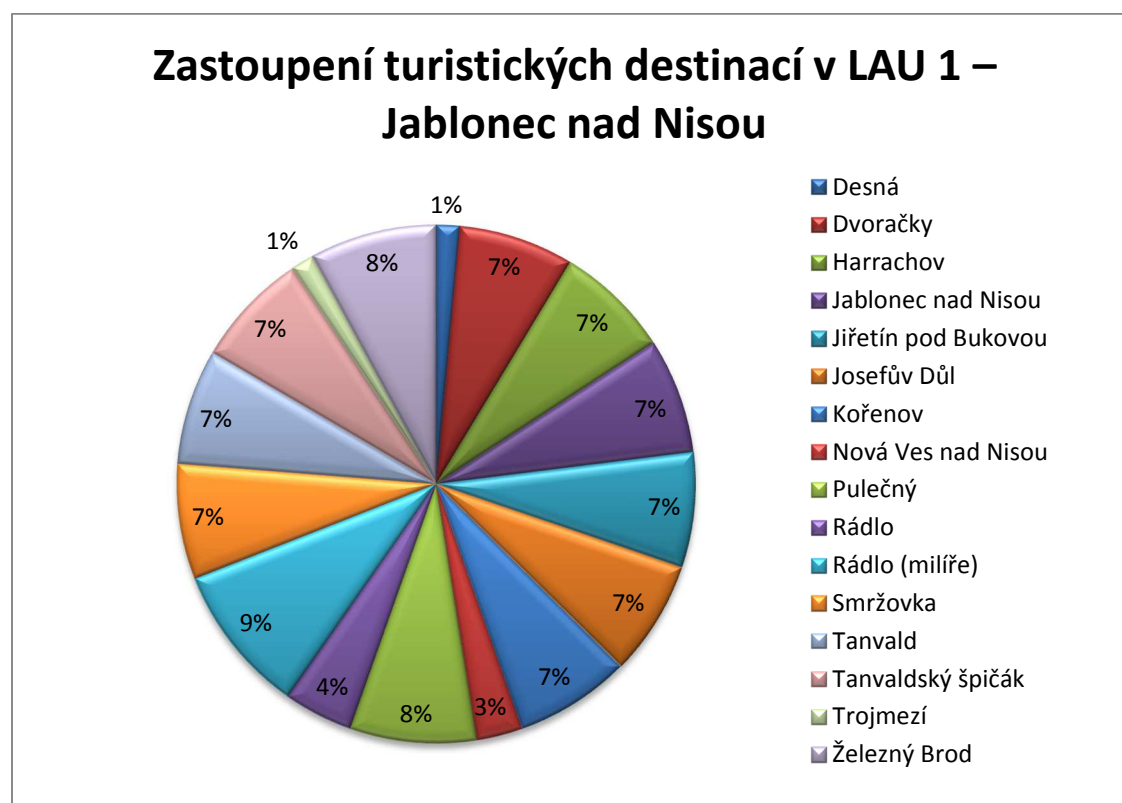
			výchově, pořádání akcí místního spolku					
	„Obnova přístupové cesty a brány na hřbitově Vyskeř“	2012	Oprava přístupové cesty ke hřbitovu, k místnímu kostelu a historické zvonici ze 16. století a oprava kovové vstupní brány	Místní obyvatelé, turisté	PRV – III.2.2.	0,375100		
Sloup v Čechách	„Komunitní centrum obce“	2009-2012	Rekonstrukce bývalého brownfields k vybudování Komunitního centra	Místní obyvatelé a obyvatelé mikroregionu	ROP NUTS II - Severovýchod	76		ano/2010
Doksy	„Zlepšení infrastruktury cestovního ruchu“	2012-2013	Vybudování naučné stezky, tři odpočinková místa s tabulemi, expozice v muzeu Čtyřlístek	Místní obyvatelé a turisté	ROP NUTS II – Severovýchod prioritita Cestovní ruch	12,036409		Ve sledovaném období ne
MAS „Přid'te pobejt!“	„Mezinárodní projekt Geopark – poznání, rozvoj a sjednocení“	2012-2013	Identifikace obyvatel s územím Geoparku Český ráj jako celku, zvýšení komfortu pro návštěvníky	Místní obyvatelé, turisté, místní podnikatelé, mladá generace	PRV – IV.	2,045416	MAS na území Geoparku, MAS Brána do Českého ráje, OPS Český ráj, italský partner G.A.L. Valle del Crocchio	Neúčastní se

Zdroj: Vlastní zpracování na základě polostandardizovaných rozhovorů.

Příloha 14 - Zastoupení turistických destinací za jednotlivé LAU 1 v Libereckém kraji

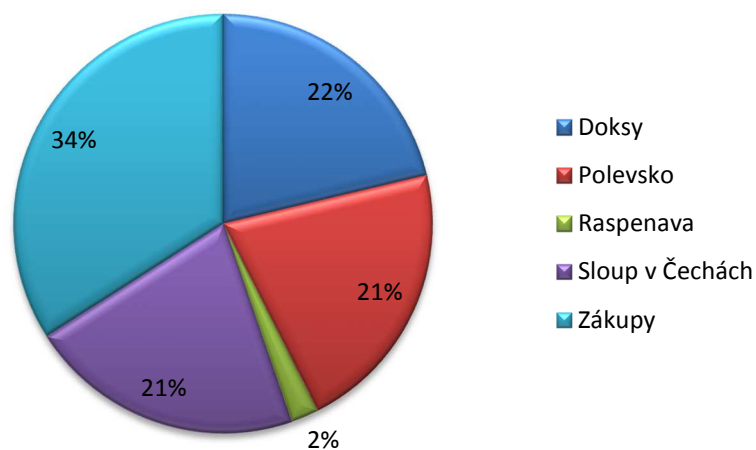

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

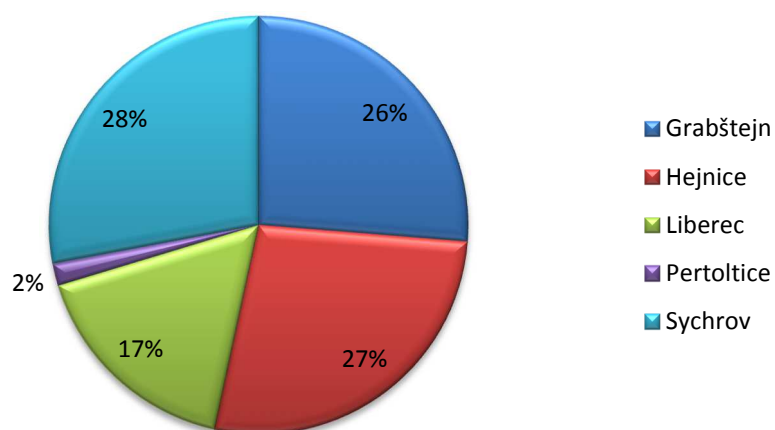
Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Zastoupení turistických destinací v LAU 1 - Česká Lípa

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Zastoupení turistických destinací v LAU 1 - Liberec

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

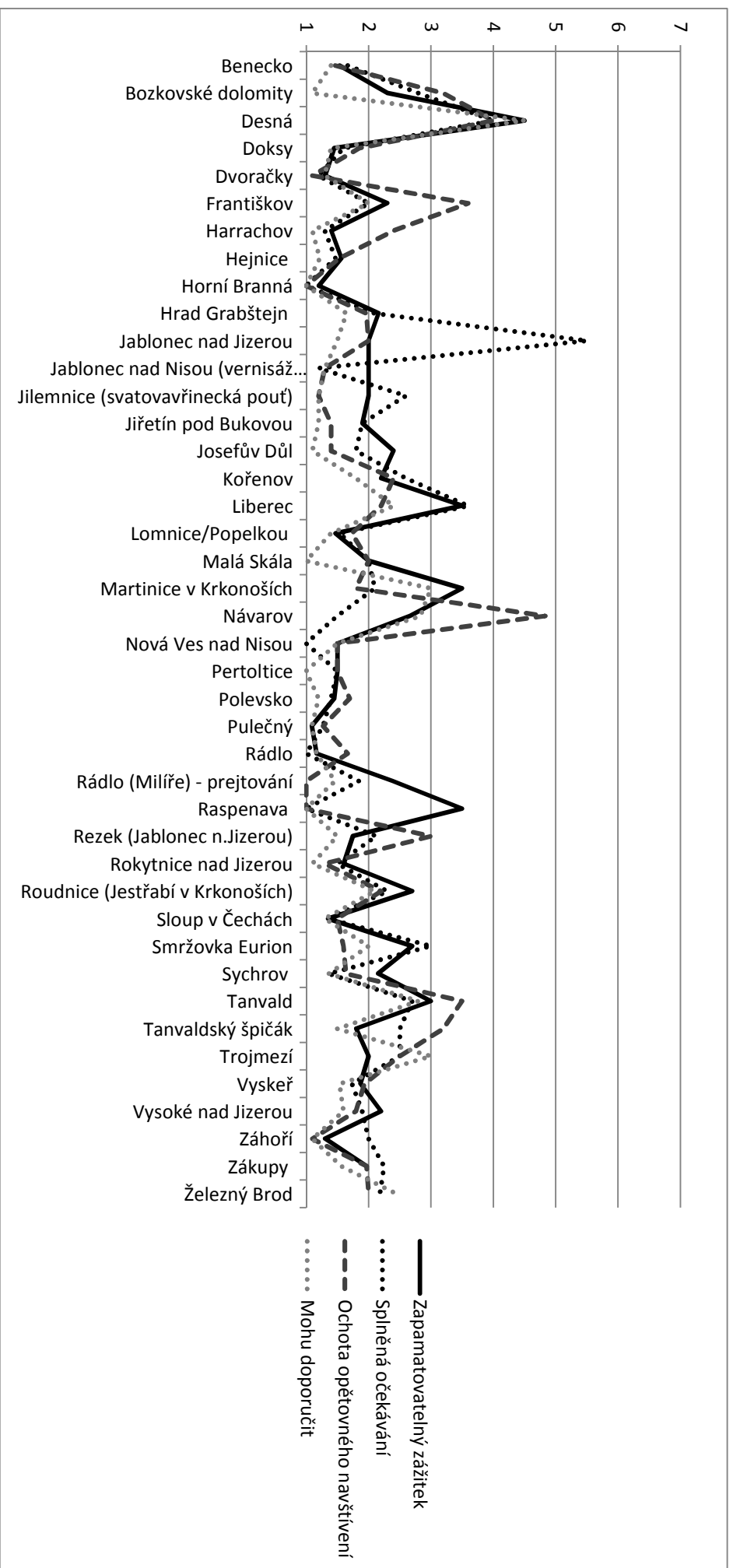
Příloha 15 – Povědomí návštěvníků o turistických destinacích

zdroj známosti destinace

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
bydlím poblíž	86	17,2	17,2	17,2
jiné	71	14,2	14,2	31,4
náhodou jsem jel kolem	23	4,6	4,6	36,0
od hotelového personálu	2	,4	,4	36,4
od přátel - od rodiny	166	33,2	33,2	69,6
od turistické kanceláře	11	2,2	2,2	71,8
webové stránky	21	4,2	4,2	76,0
Valid z brožury/letáku	14	2,8	2,8	78,8
z novin/z časopisů	11	2,2	2,2	81,0
z plakátu	7	1,4	1,4	82,4
z rádia	2	,4	,4	82,8
z televize	1	,2	,2	83,0
znám ho odjakživa	85	17,0	17,0	100,0
Total	500	100,0	100,0	

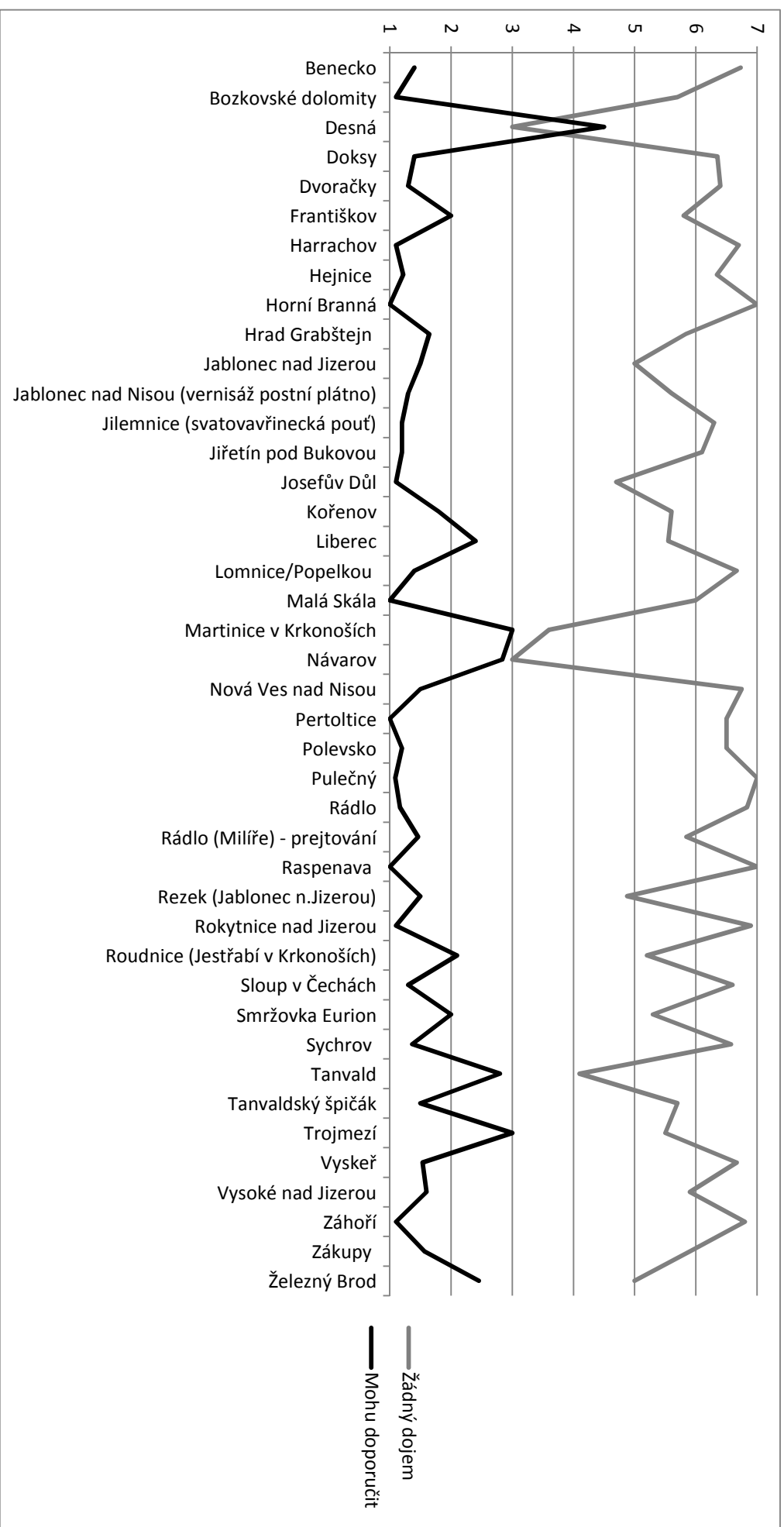
Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování v programu SPSS.

Příloha 16 – Průměrná vyjádření zážitku, očekávání, opětovného navštívení a následné možnosti doporučení turistické destinace

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Příloha 17 – Kontraverzní průměrná vyjádření žádného dojmu a ochotě doporučit turistické destinace dle dotazovaných návštěvníků

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování.

Příloha 18 - Chí-kvadrát test a inerce závislosti proměnné turistická destinace a indikátor oblíbenosti za turistické destinace

Summary

Dimension	Singular Value	Inertia	Chi Square	Sig.	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
					Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation 2
1	,852	,725			,325	,325	,017	,291
2	,816	,667			,299	,624	,021	
3	,565	,319			,143	,767		
4	,529	,280			,125	,892		
5	,373	,139			,062	,954		
6	,319	,102			,045	1,000		
7	,023	,001			,000	1,000		
Total		2,232	1116,094	,000 ^a	1,000	1,000		

a. 369 degrees of freedom

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování v programu SPSS.

Příloha 19 - Chí-kvadrát test a inerce proměnných turistické destinace a indikátoru neoblíbenosti za turistické destinace

Dimension	Singular Value	Inertia	Chi Square	Sig.	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
					Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation
								2
1	,795	,632			,217	,217	,071	,159
2	,730	,533			,183	,399	,043	
3	,671	,451			,154	,554		
4	,620	,384			,132	,685		
5	,539	,291			,100	,785		
6	,468	,219			,075	,860		
7	,392	,154			,053	,913		
8	,322	,103			,035	,948		
9	,280	,078			,027	,975		
10	,269	,072			,025	1,000		
Total		2,917	1458,749	,000 ^a	1,000	1,000		

a. 410 degrees of freedom

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování v programu SPSS.

Příloha 20 - Chí-kvadrát test a inerce proměnných turistické destinace a indikátor oblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

Summary

Dimension	Singular Value	Inertia	Chi Square	Sig.	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
					Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation
								2
1	,615	,378			,227	,227	,038	,454
2	,556	,309			,185	,412	,050	
3	,517	,267			,160	,573		
4	,471	,221			,133	,705		
5	,414	,172			,103	,808		
6	,339	,115			,069	,877		
7	,336	,113			,068	,945		
8	,303	,092			,055	1,000		
Total		1,666	832,779	,000 ^a	1,000	1,000		

a. 328 degrees of freedom

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování v programu SPSS.

Příloha 21 - Chí-kvadrát test a inerce proměnných turistické destinace a indikátor neoblíbenosti celkové atmosféry Libereckého kraje

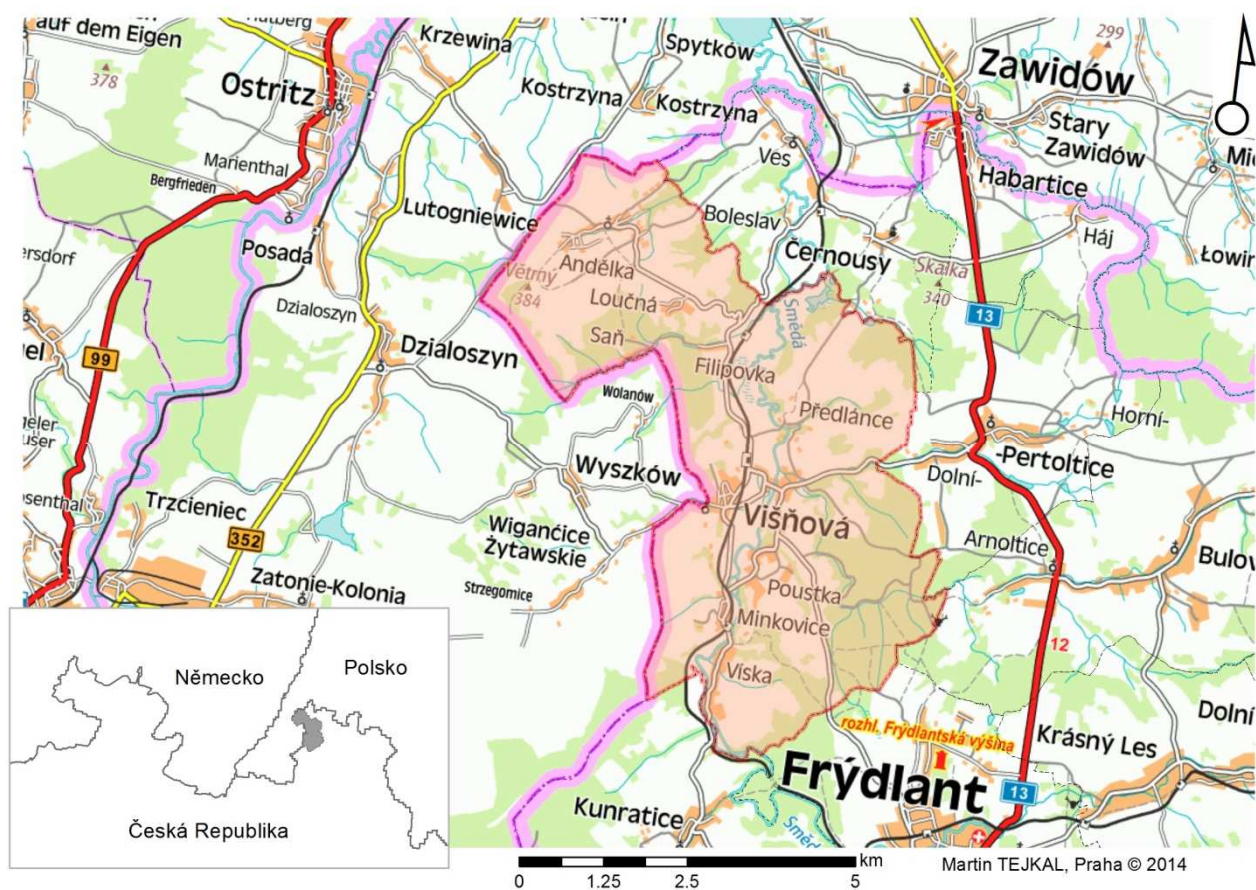
Summary

Dimension	Singular Value	Inertia	Chi Square	Sig.	Proportion of Inertia		Confidence Singular Value	
					Accounted for	Cumulative	Standard Deviation	Correlation
								2
1	,670	,449			,224	,224	,044	,105
2	,613	,376			,187	,411	,034	
3	,579	,336			,168	,579		
4	,482	,233			,116	,695		
5	,447	,200			,100	,795		
6	,410	,168			,084	,879		
7	,359	,129			,064	,943		
8	,271	,073			,037	,980		
9	,201	,041			,020	1,000		
Total		2,004	1001,847	,000 ^a	1,000	1,000		

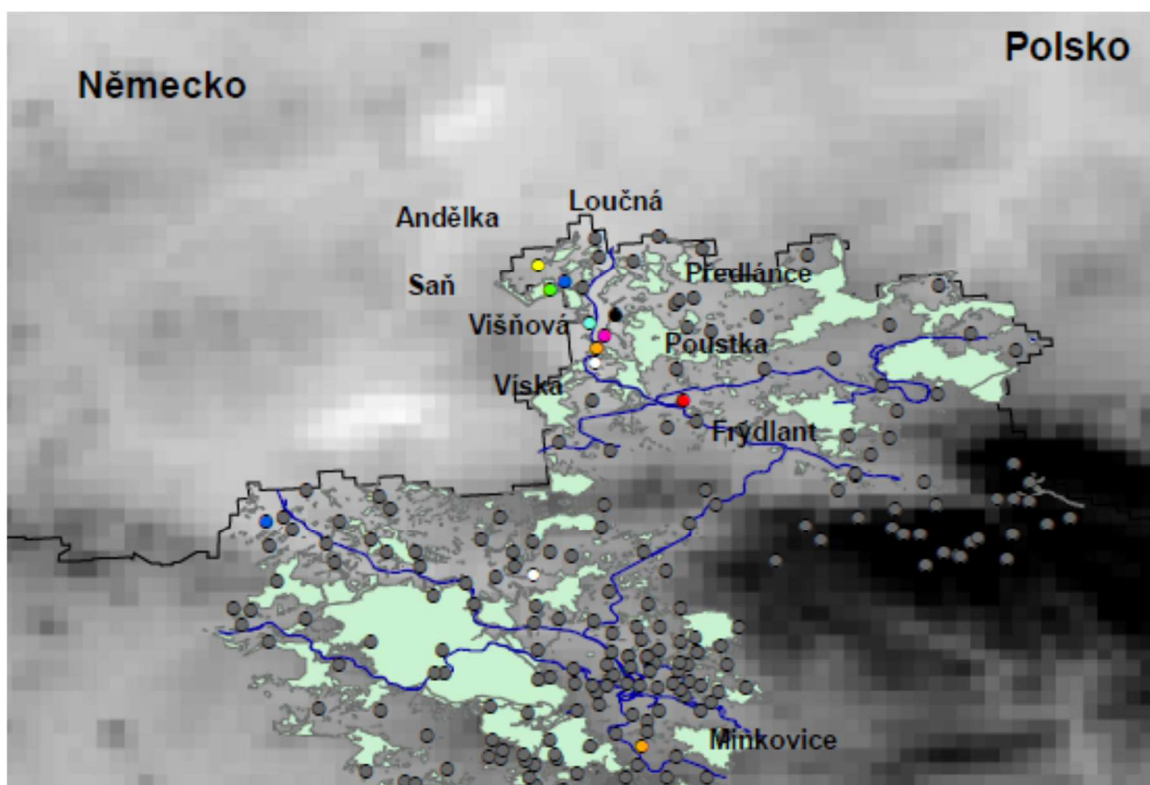
a. 369 degrees of freedom

Zdroj: Standardizované rozhovory, vlastní zpracování v programu SPSS.

Příloha 22 - Mapa zachycuje centrální obec Višňovou a její osady v pohraniční oblasti.

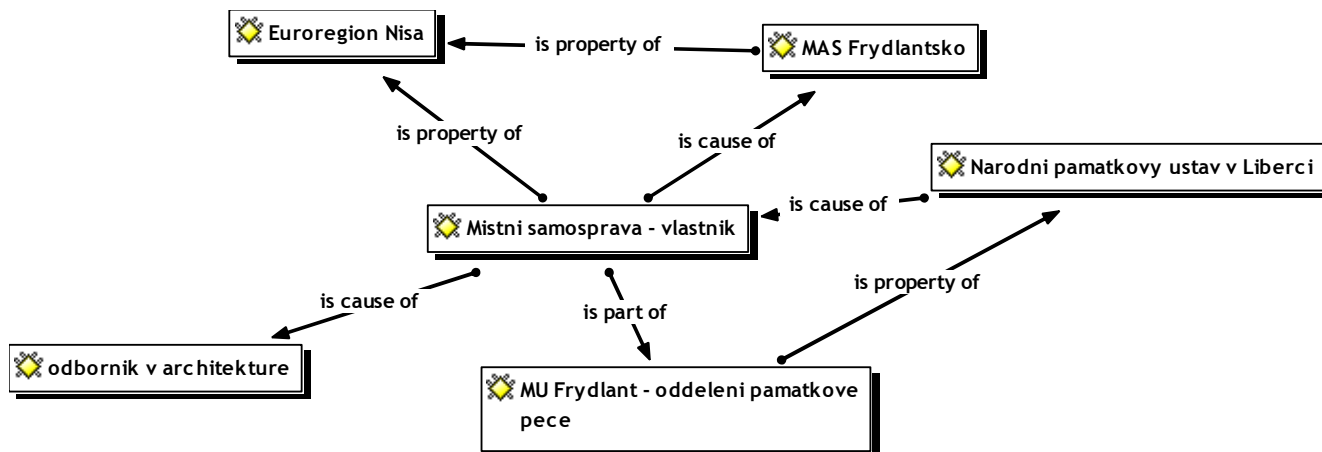

Zdroj: ©Ing. Martin Tejkal, FŽP ČZU Praha 2014.

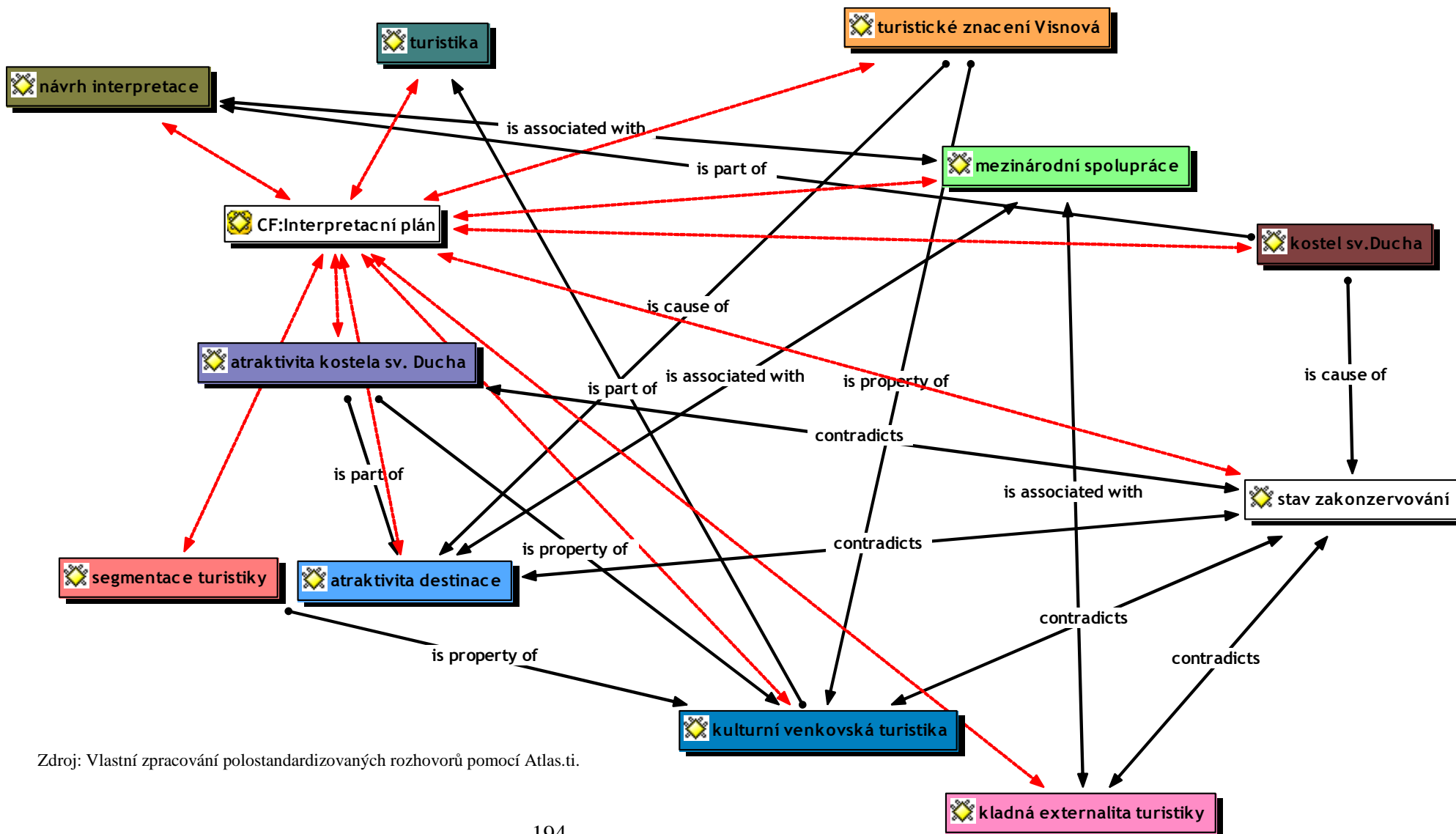
Zdroj: Podklady z databáze Akademie geoinformačních dovedností a úpravy v Arc Gis ©Helmuth Yesid Arias Gómez in ARC-GIS, 2014.

Příloha 23 - Vztahy mezi účastnickými subjekty Interpretačního plánu obce Višňová

Zdroj: Vlastní zpracování polostandardizovaných rozhovorů pomocí Atlas.ti.

Příloha 24 - Interpretační plán pro centrální obec Višňovou

Zdroj: Vlastní zpracování polostandardizovaných rozhovorů pomocí Atlas.ti.

Příloha 25 – Kostel sv. Ducha v centrální obci Višňová

Zdroj: Vlastní zpracování.

Příloha 26 – Boční pohled na kostel sv. Ducha

Zdroj: Vlastní zpracování.

Příloha 27 – Vnitřní prostor kostela sv. Ducha (kruchty a freska)

Zdroj: Vlastní zpracování

Příloha 28 – SWOT analýza interpretační strategie

Interní (vnitřní)			
Pozitivní (kladné)	<ul style="list-style-type: none"> historický význam kostela sv. Ducha a jeho souvislosti s ostatními kulturními objekty dominanta kostela architektonický význam a koncentrace kulturních objektů ve Višňové 	<ul style="list-style-type: none"> nedostatek informovanosti a soudržnosti místních obyvatel velmi nízká nabídka turistických služeb (občerstvení, restaurace a dal.) nespolupráce místních podnikatelů na aktivitách turistického ruchu 	Negativní (záporné)
	Silné stránky (S)	Slabé stránky (W)	
	<ul style="list-style-type: none"> otevření a zpřístupnění objektu veřejnosti prohloubení vědomostí o historických meznících kulturních staveb nejbližšímu okolí a široké veřejnosti zvýšení atraktivity turistické destinace vysoká koncentrace významných kulturních objektů v okolních osadách 	<ul style="list-style-type: none"> dalekosáhlé dopady na životní prostředí z povrchového dolu (resp. z výsypek) náročnost financování velkého kulturního objektu a aktivit s tím spojených nedostatečná frekvence dopravního spojení 	
	Příležitosti (O)	Hrozby (T)	
Externí (vnější)			

Zdroj: Vlastní zpracování polostandardizovaných rozhovorů.

Příloha 29 – Navrhované technologie pro realizační fázi rekonstrukce kostela sv. Ducha ve Višňové

Postupy technologií (Rozkovec a kol., 2008) byly konzultovány s odborníkem v oblasti architektury a také přizpůsobeny na kostel sv. Ducha ve Višňové:

- Sanace²³
- Bourací práce - vybourání zadržovacího oltáře směrem k funkční kapli by mohlo být provedeno šetrně se snahou o co nejmenší poškození původního ostění²⁴. Odstraněny by měly být v každém případě vlhké vrstvy omítek v interiéru i exteriéru. Spáry zdiva by měly být vyčištěny.
- Krov - Zhlaví trámů i krokví by mělo být obnaženo, prohlédnuto a případně vyspraveno. Celý krov by měl být v rámci rekonstrukce chemicky ošetřen proti plísním a škůdcům – dřevomorkám. Přesná specifikace stavu jednotlivých částí krovu by měla být obsažena v posudku diagnostika stavebních konstrukcí zpracovaného odbornou firmou v rámci přípravy realizace.
- Výměna střešní krytiny - Zde by bylo nutné, aby vlastník zvážil dostatečnost současné krytiny. Součástí krytiny by měly být větrací moduly umístěné u hřebene a pod věží, a dále by mohly být umístěny v prvních řadách pod okapem sněhové zábrany. Oplechování včetně nových nástřešních žlabů by mohlo být provedeno z titan-zinkového plechu. Svody by mohly být zaústěny do dešťové kanalizace, pokud je instalována. Součástí klempířských prací by pak byla výměna oplechování vrcholu věže.
- Opravy omítek - Fasáda by mohla být očištěna tlakovou vodou (WAP), vnější omítka soklu a omítka do úrovně zdiva zasaženého vlhkostí odstraněná v rámci bouracích prací by byla nahrazena sanační, průvzdušnou omítkou (např. ze sortimentu Baumit). Stávající kvalitní vrstvy omítky by byly sjednoceny zpevňovací stěrkou (např. Baumit RK 39), která by zároveň plnila funkci štukové vrstvy s hydrofobními a difusními vlastnostmi. Barevná vrstva by byla provedena nátěrem na silikátové bázi. Součástí opravy fasády by byla výměna parapetních plechů všech oken.
- Barevnost fasády - v původních odstínech objektu. Přesné odstíny by byly upřesněny dle výběru vlastníka. Opravy vnitřních omítek by se omezily na nahrazení odstraněné vlhké omítky sanační průvzdušnou omítkou. S dalšími vrstvami vnitřních omítek v interiéru by záleželo opět na výběru vlastníka, s ohledem na zachování historických fresek.
- podlaha - Stávající podlaha by byla zachována a použita jako podkladní vrstva nové podlahy. Jelikož ve stávající podlaze není hydroizolační vrstva, bylo by nutné pod novou podlahu položit hydroizolační fólii po celé ploše. Další postupy řešení by se opět uskutečňovali dle potřeb vlastníka.

²³ Podřezáním obvodového zdiva, a to metodou zarážení nerezových plechů do spáry zdiva. Řez by měl být proveden v úrovni stávající podlahy, kdy by v interiéru měla být zatažena na stejné úrovni i hydroizolace. Související opatření pro trvalý odvod vody od objektu by mohlo být položení drenážní trubky kolem objektu alespoň do prostoru hřbitova, kde je terén přístupný a vyústění drenáže do trativodu v bezpečné vzdálenosti od objektu (polostandardizované rozhovory s odborníkem oblasti architektury).

²⁴ Toto vybourání by ovšem mohlo narušit chod současných bohoslužeb, proto možná nebude přijatelné. Zde bude záležet na potenciálním záměru ohledně využití kostela sv. Ducha. Pokud by sloužil pro účely navrhované strategie, tak toto propojení nebude vhodné.

- Balkóny, resp. kruchty - Zpočátku bude především zapotřebí zabezpečit stav nosnosti, popřípadě hledat jiná vhodná řešení, pokud by byla shledána vysoká nákladnost, bylo by možné i nenávratného odstranění.
- Výplně otvorů, resp. okna - V objektu kostela by měla být osazena nová okna. V úvahu by připadala dřevěná pevná či kovová konstrukce s tepelně izolačním zasklením v designu dle stávajících oken. Dveře směrem k muzeu márnice by mohly být vyměněny za nové, plně a tepelně izolační. V rámci rekonstrukce by dále mohly být rekonstruovány dveře do průchodu u navazující kaple. Tyto dveře by mohly být po konsensu obou vlastníků vyrobeny nové dle původních.